2

BELLVM CHRISTIANORVM PRINCIPVM, PRAECIPVE GALLORVM, CONTRA SARACENOS, ANNO SALVTIS M.LXXXVIII pro terra ſancta geſtum: autore ROBERTO MOMACHO.

CAROLVS Verardus de expugnatione regni Granatæ: quæ contigit ab hinc quadrageſimo ſecundo anno, per Catholicũ regem Ferdinandum Hiſpaniarum.

Criſtophorus Colom de prima inſularum, in mari Indico ſitarum, luſtratione, quæ ſub rege Ferdinando Hiſpaniarum facta eſt.

De legatione regis Aethiopiæ ad Clementem pontificem VII. ac Regẽ Portugalliæ: item de regno, hominibus, atq; moribus eiuſdem populi, qui Troglodite hodie eſſe putantur.

Ioan. Baptiſta Egnatius de origine Turcarum.

Pomponius Lætus de exortu Maomethis.

Lector humaniſſime habes hic opus quarundam hiſtoriarũ, quas iam primũ typis noſtris ex antiquo & ſcripto exemplari in commodum tuum euulgauimus.

BASILEAE EXCVDEBAT HENRICVS PETRVS MENSE AVGVSTO.

QVOS uides hic optime lector autores, non quidem tibi cõmendabit ad miraculum uſq; elegãtis ſermonis, Ciceronianúſue nitor, ſed indubitata fides: quæ à prudentioribus & æquis rerum æſtimatoribus potiſſimum atq; adeò ſola in huius claſſis autoribus requiritur. Porrò mirari ſatis nequeo quod ille Robertus omnino hactenus impreſſus nõ fuit, quem oportuit multis millibus exemplaribus euulgari: cum res tantas ſcripſerit: Neq; enim Christiani cum Turcis geſſerũt ullum bellum unquam aut grauius, rariſſimis fortunæ caſibus magis uarium. Nam ſuſceptũ in principio, ſtatim factum eſt ἀκήρυκτος πόλεμος. Cuius ingentiũ incredibiliumq; geſtorum & factorum cognitionem utiliſſimam arbitror, & ut uideamus quale fuerit ante annos quingentos eccleſiæ Romanæ ingenium, & ut diſcamus quibus artibus & rationibus maiores noſtri hoſtem illum tractarint, & uicerint: animorũ nimirum conſenſu, uitæ innocẽtia, orationibus, alijsq; armis militantis eccleſiæ proprijs: Quo genere armorum utentibus fauet non dico fortuna, ſed dominus Ieſus. Vt perſpicio in his, quæ legentis magis animũ in rebus gerendis inſtruent prudentioremq; reddent, quàm uerborum fuco linguam ornent. Vale. Idibus Auguſti, anno XXXIII.

INDEX

EORVM OMNIVM QVAE LIBRO INSVNT.

A

Admiraldi regis Babyloniæ duodecim occiſi ſunt ante Antiochiam 35.
Admiraldi qui 35.
Antiochiæ Admiraldus eſt de genere Turcarum 39.
Admiraldus tradit Christianis caſtellũ folio 60.
Admirauiſus Babyloniæ rex omnẽ orientem commouit cõtra Christianos fol. 78.
Albaria ciuitas funditus euerſa 63.
Albaria capitur 65.
Alep oppidum 28.
Andronopolis ciuitas 12.
Animi inuicti exemplum 44.
Antiochia ubi ſita 25.
Antiochia ciuitas conſtituta à rege Antiocho 26.
Antiochiæ obſidio 26.
Antiochia urbs inexpugnabilis 27.
Antiochia init fœdus cũ Christianis 38.
Antiochia quomodo prodita ſit 42.
Antiochiæ belli finis quando 61.
Antiochiæ urbis deſcriptio 64.
Arabum decem millia in auxilium uenerunt Solimanno 22.
Arabes cum Solimanno fugam arripiunt 22.
Arabum exercitus 28. & 29.
Archas quale caſtrum 70.
Areht caſtellum 27.
Areht congregauerunt ſe Turcæ 32.
Arietum in expugnãdis muris uſus 65.
Armænij uictum ad caſtra ferebãt Christianis 33.
Aſcalona ciuitas ubi ſita 78.
Athenæ ciuitas 24.

B

Balduini & Tancradi cõtentio 24.
Bardarus fluuius 12.
Belli huius myſterium 1.
Boamundus cum omni ſuo exercitu uiam arripuit uerſus ſanctũ ſepulchrũ folio 11.
Boamundus Apulienſis erat in obſidione Malphi 10.
Boamũdus Apuliẽſis nauigauit in Bulgariam 12.
Boamundi conſolatio ad milites 14.
Boamundo inexpectatus hoſtis oc-

 currit

currit 15.
Boamundus & comes Flandrenſis terram Saracenorum intrauerunt 28.
Boamundi conſolatio ad milites 29.
Boamundus perduxit inimicos ad interitum 32.
Boamũdo à Pyrrho traditur Antiochia folio 44.
Boamundus grauiter ſagittatus eſt in femore 44.
Boamundus incendit domos ut militẽ exire in aciem cogeretur 54.
Boamundi & Raimundi diſcordia 64. & 67.
Boamundus diuidit ſe ab exercitu 71.
Brachium ſancti Georgij 6. & 8.

C

Caeſarea ciuitas 24.
Cæſarea ciuitas 73.
Camelæ rex ciuitatis offert Chriſtianis munera 70.
Caphalia ciuitas ubi ſita 69.
Cappadociæ ſitus 24.
Caſſianus regis Antiochiæ filius occiſus eſt ante Antiochiam 35.
Caſtoria ciuitas 12.
Chriſtiani ſiti laborant 6.
Chriſtiani principes fœdus ineunt cũ Alexio imperatore Conſtantinopolitano 14. & 15.
Chriſtiani ſequi feſtinauerunt Turcarum ueſtigia 21.
Chriſtiani omnia deo referũt accepta 21.
Chriſtiani caſtellum conſtruxerunt ante urbem Antiochiam 27.
Chriſtiani moliebantur abire propter famis inopiam 29.
Chriſtiani fame perierunt 30.
Chriſtiani tranſierunt fluuium Antiochiæ 38.
Chriſtiani caſtellum ædificant ex quodam ueſtuto caſtello 38.
Chriſtianorum principum reſponſa erga legatos regis Babyloniæ 37.
Chriſtianorum militum crudelitas 43.
Chriſtianorum legatorũ oratio ad Corbanan 54.
Chriſti lancea inuenta 54.
Chriſtiani quibus modis ſe ad pugnam præparant 55.
Chriſtianorũ reſpõſio erga Corbanan folio 55.
Chriſtianis uenit in auxilium exercitus ſanctorum 58.
Chriſtianorum prælium Antiochiæ cũ Turcis 58.
Chriſtianorum præda 60.
Chriſtianorum principum diuiſio 62.
Chriſtiani ignium frequentia fefellerũt hoſtem 70.
Chriſtiani caſtrum conſtruerunt ante ciuitatis portum Antiochiæ 53.
Chriſtianorum militum in obſidione Hieruſalem ordo 73.
Chriſtianis ſitis atq; famis urgebat 74.
Cometha apparuit in expugnatiõe Antiochiæ 43.
Conſtantinopolitanus imperator exultauit de uictoria Turcarum 8.
Cõſtantinopolitanus imperator iubet ſuis, ut ducem Gothefridum inuadãt & Boamundum 11. & 13.
Conſtantinopolitani imperatoris ſatellites præſumunt inuadere Gothefridum 12.
Conſtantini imperatoris ſomniũ 15.
Conſtantinopolis deſcriptio 15.
Conſtantinopolis caput Orientis 15.
Corbanan princeps militiæ regis Perſarum 45.
Corbanæ epiſtola ad Soldanum Babyloniæ 46.
Corbanæ matris oratio filium dehortãs à ſuſcepto bello 47.
Corbanæ uerba de Francis 55.
Corbana quomodo apoſtatam a quitanicum occiderit 56.
Coxor ciuitas opulentiſſima 24. & 25.

D

Damaſcus oppidum 28.
Dapiferus occiditur 29.
Derugia uallis 25.
Deus uult eſſe terrori 31.
Duces Romã peruenerunt cum omni exercitu 9.

E

Exercitus diuiſio 18.
Exerogorgo caſtrum 6.

F

Fames crudelior omni hoste 49.
Francis traditæ ſunt duæ ciuitates fol. 24.
Franci intrauerunt terram Armæniorũ folio 24.
Frumenti aſinarum onus ſex librarum pretio 30.

G

Gentilium diuiſio pugnantes contra Chriſtianos 29
Gothefridus dux Teutonicorum 5.
Gothefridus militiæ decus 34.
Gothefridus rex eligitur in regem Hierosolimitanum 77.
Græcorum regnũ à Perſis deuaſtatũ 2.
Guillchelmus Carpentarius in fugam uerſus eſt 30. & 31.
Guillchelmus qui fuerit 31.

H

Heraclea ciuitas 25.
Hieruſalem eſt in medio terræ 3.
Hieruſalem alter paradiſus 3.
Hugo magnus in auxilium uenit Boamundo 58.
Hugo magnus in legatione ad imperatorem Conſtantinopolitanum interemptus eſt 61.
Hieruſalem capitur hora qua Chriſtus crucifixus eſt 75.
Hieroſolomitanæ ciues quã crudeliter necati ſint. 76.
Hieroſolymam quomodo chriſtiani uictores reuerſi ſunt 85.
Hieruſalem quis ædificauerit 83.
Hugo Magnus frater Philippi regis Francorum 9.
Hugo Magnus Conſtantinopolim ducitur captus 11.
Hymnos canunt poſt uictoriam 31.

I

Icia ciuitas 71.

L

Lamentatio Vuidonis 50.
Legatorum regis Babyloniæ oratio 36. & 37.
Licaonia prouincia 23.

M

Mahumaria 38.
Manuſtra ciuitas 24.
Maraclea ciuitatis princeps inijt pacem cum Chriſtianis 71.
Maraim ciuitas 25.
Marræ obſidio 65.
Marræ ciuitatis captio 66.
Mildinium caſtellum regium eſt 31.
Militum impietas & importunitas ſine duce 6.
Militum captorum excuſatio 13.
Militem quid liberet à morte 63.
Mœdorum exercitus 28. & 29.
Moſes princeps inter hiſtoriographos folio 41.
Mulier ſagittando occiditur 27.
Mulieris erga ſuũ maritum amor 39.

N

Nationes quot in conflictu cõtra chriſtianos fuerint 20.
Neapolis ciuitas mittit legationem ad regem Gothefridum 77.
Nicæa ciuitas 6.
Nicæa ciuitas 16.
Nicæam ciuitatem obſidione uallauerunt 16.
Nicæa quomodo expugnata ſit 17.
Nicæa traditur Imperatori Conſtantinopolitano 18.
Nicæa urbs qualis 18.
Nichomedia 6. & 10.
Normannus comes relicto Boamundo adhæret Raimundo 68.
Nux uno denario uendebatur 30.

O

Ovum duodecim denarijs uendebatur 30.

P

Palagonia caſtrum hæreticorũ 12.
Perſarum exercitus 28.& 29.
Petrus eremita collegit ſibi magnã multitudinem peditum equitumq; 4.
Petrus eremita uenit per Vngariam ad Conſtantinopolim 5. & 7.
Petrus eremita eſt in caſtello Ciuitto 7.
Petrus ab Alpibus 24.
Petrus eremita in fugan uerſus eſt 30. & 31.

a 3 Podienſis

Podienſis epiſcopus electus eſt in ducem 5.
Podienſis epiſcopus inuadit Turcas 17.
Podiēſis epiſcopi adhortatio ad Chriſtianos iam manus cum hoſte cōmiſſuros 57.
Podienſis epiſcopus moritur 63.
Prælium ante Antiochiam 34.
Prouincia quot gubernatores habet 35.
Publicanorum caſtrum 25.
Pugna ingens 32.
Pyrrhi fides 43.
Pyrrhus Antiochiæ Admiraldus 40.

R

Rainardus in ducem eligitur 6.
Rainardi furtiuū fœdus cum Turcis 7.
Raimūdus ſancti Egidij Comes omnia ſua uendidit & uiam ſancti ſepulchri arripuit 9.
Raimundo nuntiatum fuit Turcæ metu de Antiochia fugiſſe 25.
Raimundo cōmendatur caſtellū 38.
Raimundus Piletus 62.
Raimundi & Boamundi diſcordia 64 & 67.
Ramola ciuitas 78.
Robertus comes Normannus 9. & 10.
Robertus comes Flandrenſis 9. & 10.
Robertus Vuiſchardus frater Boamūdi folio 11.
Roma caput eſt Occidentis 15.
Romania 6.
Romolam ciuitatem Saraceni uacuam propter metum relinquunt 73.
Rugia capitur 65.
Ruſa ciuitas 25.

S

Sacerdotum in bello officium 9.
Sacerdoti uiſio apparuit in ſomnis folio. 25.
Saracenis iniunctū eſt ut occiſos in Hieruſalem ſepelirent 77.
Signum bellici clamoris 4. & 10.
Solimannus dux Turcarum 21.
Solimanni oratio ad Arabes 22.
Solimannus ſenior abſtulit imperatori Romaniam 22.
Standarum quid 80.
Stephanus Carnotenſis comes 9. & 10.
Stephani Carnotenſis comitis fuga 50.
Surani uictum ad caſtra ferebant Chriſtianis 33.
Suſa ciuitas 13.

T

Tancradus inſecutus eſt fugientes folio 31.
Tancradus intrat caſtellum 38.
Tellus madefacta cruore morientiū 33.
Tetigus miles nugaciſſimus 31.
Tharſos oppidum 23. & 24.
Tortoſa ciuitas uacua inuenitur 71.
Tripolis rex mittit dona chriſtianis 70.
Tripolis rex fœdus init cū Chriſtianis folio 72.
Turcarum præliū cum Chriſtianis 7.
Turcæ fugam arripiunt 19.
Turcæ inuadunt tentoria Chriſtianorū folio 19.
Turcarum trecenta ſexaginta millia occiſi ſunt. 22.
Turcæ Chriſtianorū urbibus imponūt folio 23.
Turcæ & Publicani ſunt occiſi à Chriſtianis 25.
Turcæ ſuperati à Francis 35.
Turcæ multa pretioſa cum cadaueribus terræ ſolent committere 36.
Turcarū infinita multitudo occiſa 60.
Turcarum ſanguine aqua efficitur rubicunda 71.

V

Vrbani pontificis oratio ad Gallos 2.
Vualterus ſignifer 7.
Vualo occiditur 39.

Y

Yconium ciuitas 23.

Finis Indicis

DE BELLO ET EVEN-TVVM RARITATE ET ADPARATVS MAGNIFICENTIA NOBILISSIMO, CVM SARACENIS PER CHRISTIANOS, PRAE CIPVE GALLOS, PRINCIPES MIRABILITER geſto ante CCCCL. annos, Roberti Mo-nachi hiſtoria.

PRAEFATIO.

INTER omnes hiſtoriographos noui ac ueteris teſtamenti Moſes ſanctus obtinet principatũ, qui diuino ſpiritu prophetiæ, hebraicis literis, quarũ ipſe autor extitit, mundi deſcripſit exordiũ: & primæ ætatis ac ſecũdæ facta mirabiliora. Nec non & patriarcharũ geſta nobis adduxit in mediũ. Huius exemplũ ſecuti ſunt Ieſunaue, Samuel & Dauid, quorũ primus Ioſue librum, ſecundus & tertius regum hiſtoriam conſcripſerunt. Ex hoc ergo liquidò colligi poteſt, quod reuera deo ſit acceptabile, ut ad noticiam fidelium ſuorũ literis cõmendetur, cum in terra peragit, quod præfixis tẽporibus fieri diſpoſuit, aliquod opus mirabile. Nihil poſt creationem mundi mirabilius factum eſt, poſt ſalutiferæ crucis myſteriũ, quàm quod in his tẽporibus actum eſt in hoc itinere noſtrorũ Hieroſolymitarũ. Quod quanto ſtudioſius quiſq; aduerterit, tanto uberius inter mentis ſuæ dilatatos receſſus obſtupeſcet. Hoc enim non fuit humanum opus, ſed diuinum. Et ideo literali cõpaginatione commendari debet noticiæ, tam præſentium, quàm futurorum, ut per hæc & ſpes in deũ chriſtiana magis ſolidetur, & laus eius in eorum mentibus efficacior incitetur. Nam quis regum aut principũ poſſit ſubigere tot ciuitates & caſtella, natura, arte, & humano ingenio præmunita, niſi Francorum beata gens, cuius eſt dominus deus eius, populus quẽ elegit in hæreditatem ſibi. Inferat ergo nobis dei ſapiẽtia, quod ad laudẽ ſui nominis proferamus. Et ſciãt qui hæc legerint, ſiue audierint quod nihil friuoli, nihil mendacij, nihil nugarũ, niſi quod uerũ eſt enarrabimus.

Argumem huius mag. do.

ROBERTI MONACHI DE CHRISTIANORVM PRINCIPVM BELLO CONTRA TVRCAS,

Liber primus.

ANNO Dominicæ incarnationis milleſimo nonageſimo quinto magnũ inter fines Galliæ cõcilium celebratum eſt, in Aluernia ſcilicet, in ciuitate quæ Clarus mons appellatur. cui papa Vrbanus ſecundus cum epiſcopis & cardinalibus præfuit. Fuit autem illud concilium ualde celeberrimum, conuentu Gallorum, ac Germanorũ, tam epiſcoporum quàm & principum. Ordinatis igitur in eo rebus eccleſiaſticis, exiuit dominus papa in quadam ſpatioſæ latitudinis platea: quia non poterat illos capere cuiuslibet ædificij clauſura. Qui hac ſuadela rethoricæ dulcedinis, generaliter ad omnes in hæc uerba prorupit, dicens. Gens Francorum, gens tranſmontana, gens, ſicut in pluribus ueſtris elucet operibus, à deo dilecta & electa, tam ſitu terrarũ, quàm fide catholica, quàm honore ſanctæ eccleſiæ ab uniuerſis nationibus ſegregata, ad uos ſermo noſter dirigitur, uobiſq́; exhortatio noſtra protẽditur, Scire uos uolumus, quæ lugubris cauſa ad ueſtros fines nos adduxerit, quæ neceſſitas ueſtra cunctorũq́; fideliũ attraxerit. Ab hieroſolymorũ finibus & urbe Cõſtãtinopolitana relatio grauis emerſit, & ſæpiſſime iam ad aures noſtras peruenit: quod uidelicet gens regni Perſarum, gens maledicta, gẽs extranea, gens prorſus à deo aliena: generatio ſcilicet quæ non direxit cor ſuum, & non eſt creditus cum deo ſpiritus eius: terram illorũ chriſtianorũ inuaſerit, ferro, rapina, incẽdio depopulauerit, ipſosq́; captiuos partim in terram ſuam abduxerint, partimq́; nece miſerabili proſtrauerit, eccleſiasq́; dei aut funditus euerterit, aut ſuorum ritui ſacrorum mancipauerit. Altaria ſuis fœditatibus ſubuertunt, chriſtianos circuncidunt, cruoremq́; circunciſionis. aut ſuper altaria fundunt, aut in uaſis baptiſterij immergũt. Et quos eis placet turpi occubitu mulctare, umbilicum eis perforant, caput uitaliorum abſtrahunt ad ſtipitem ligãt, & ſic flagellando circunducunt, quo uſq́; extractis uiſceribus, ſolo proſtrati corruunt. Quoſdã ſtipiti ligatos ſagittãdo occidũt. Quoſdam extento collo & nudato gladio appetunt, & utrum uno ictu truncare poſſint pertentant. Quid dicam de nefanda mulierum conſtupratione?

De qua

De qua loqui deterius eſt quàm ſilere. Regnum Græcorum iam ab eis ita deuaſtatum eſt, & ſuis uſibus emancipatum, quod tranſmeare nō poteſt itinere duorum menſium. Quibus igitur ad hoc ulciſcendum, ad hoc eripiendum, labor incumbit, niſi uobis, quibus præ cæteris gentibus contulit dominus inſigne decus armorũ, magnitudinē animorum, agilitatē corporum, uirtutem humiliandi hoſtes? Moueāt uos & incitent animos ueſtros ad uirilitatem geſta prædeceſſorum, probitas & magnitudo Caroli magni regis, & Ludouici filij eius, aliorumq́ regum ueſtrorum: qui regna Turcorum deſtruxerunt, & in eis fines ſanctæ eccleſiæ dilatauerūt. Præſertim moueat uos ſanctum domini noſtri ſaluatoris ſepulchrum, quod ab immundis gentibus poſſidetur, & loca ſancta quæ nunc inhoneſte tractanī, & irreuerenter eorum immundicijs ſordidantur. O fortiſſimi milites, & inuictorum propago parentum, nolite degenerari, ſed uirtutes maiorum ueſtrorum reminiſcimini. Quod ſi uos liberorum & parentum & coniugum detinet affectus, en recolite quid in euangelio dicat dominus. Qui amat patrem aut matrem ſuper me, non eſt me dignus. Omnis qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitam æternam poſſidebit. Non uos protrahat ulla poſſeſſio, nulla rei familiaris ſollicitudo, quoniam terra hæc quam inhabitatis clauſura maris undiq; & iugis montium circundata, numeroſitate ueſtra coanguſtatur, nec copia diuitiarum exuberat: & uix ſola alimenta ſuis cultoribus adminiſtrat. Inde eſt quod uos inuicem mordetis & contenditis, bella mouetis, & plerunq; mutuis uulneribus occiditis. Ceſſent igitur inter uos odia, conticeſcant iurgia, bella quieſcant, & totius controuerſiæ diſſenſiones ſopianī. Viam ſancti ſepulchri incipite, terram illā nefariæ genti auferte, eamq́ uobis ſubijcite. Terra illa filijs Iſraēl à deo in poteſtatem data fuit, ſicut ſcriptura dicit, quæ lacte & melle fluit. Hieruſalē umbilicus eſt terrarũ, terra fructifera, quaſi alter paradiſus delitiarũ. Hanc redemptor humani generis ſuo illuſtrauit aduentu, decorauit conuerſatione, ſacrauit paſſione, morte redemit, ſepultura inſigniuit. Hæc igitur ciuitas regalis in orbis medio poſita, nunc à ſuis hoſtibus captiua tenetur, & ab ignorantibus deum, ritui gētium ancillatur. Quærit igitur & optat liberari, & ut ei ſubueniatis nō ceſſat imprecari. A uobis quidem præcipue exigit ſubſidium, quoniam à deo uobis collocatum eſt præcūctis nationibus, ut iam diximus, inſigne decus armorũ. Arripite igiī uiā hanc in remiſſionē peccatorum noſtrorum ſecuri de immarceſcibili gloria regni cælorũ. Hæc & id genus plurima ubi papa Vrbanus urbano ſermone perorauit, ita omnium qui aderant affectus in unum cōciliauit, ut omnes acclamarēt,

A 2 Deus

Deus uult, deus uult. Quod ut uenerandus pontifex Romanus audiuit, erectis luminibus in cælum, deo gratias egit, & manu ſilentium indicens, ait: Fratres chariſſimi, hodie in uobis eſt oſtenſum, quod dominus dicit in euangelio: Vbi duo uel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi in medio eorum ſum. Niſi enim dominus deus in mentibus ueſtris fuiſſet, una omnium ueſtrum uox non fuiſſet. Licet enim uox ueſtra numeroſa prodierit, tamē origo uocis una fuit. Propterea dico uobis, quod deus hanc à uobis elicuit, qui ueſtris eam pectoribus inſeruit. Sit ergo uobis uox iſta in rebus bellicis militare ſignum: quia uerbum hoc à deo eſt prolatum. Cum in hoſtem fiet bellicoſi impetus cōgreſſio, erit uniuerſis hæc ex parte dei una uociferatio: Deus uult, deus uult. Et nō præcipimus aut ſuademus, ut ſenes aut imbecilles, & uſui armorum minime idonei, hoc iter arripiant, nec mulieres ſine coniugibus ſuis aut fratribus, aut legitimis teſtimonijs ullatenus proficiſcantur. Tales enim magis ſunt impedimento quàm adiumento, plus oneri quàm utilitati. Diuites inopibus ſubueniāt, & expeditos ad bellum de ſuis facultatibus ſecum ducant. Presbyteris ſiue clericis cuiuſcūq; ordinis abſq; epiſcoporum ſuorum licentia non licet ire, quoniā inutilis eis fieret hæc uia, ſi irent ſine illorum licentia. Quia nec laicis expedit peregrinari, niſi cum ſui benedictione ſacerdotis. Quicunq; ergo huius ſanctæ peregrinationis animum habuerit, & deo ſponſionem inde fecerit eiq; ſe litaturum hoſtiam uiuam, ſanctam, deo placentem, deuouerit, ſignum dominicæ crucis in fronte ſua ſiue in pectore præferat: qui uero inde uoti compos regredi uoluerit, inter ſcapulas retro ponat. Tales quippe bifaria operatione complebūt illud domini præceptum, quod ipſe iubet per euangeliū: Qui nō baiulat crucem ſuam & uenit poſt me, non eſt me dignus. His ita completis, unus ex cardinalibus, nomine Gregorius, pro omnibus terræ proſtratis dixit confeſſionem ſuam, & ſic omnes pectora ſua tundentes, impetrauerunt de his quæ male commiſerant abſolutionem, & facta abſolutione benedictionem, & benedictione conſecuta ad propria remeandi licentiam. Et ut cunctis clareſceret fidelibus, quod hæc uia à deo non ab homine ſit conſtituta (ſicut à multis poſtea cōperimus) ipſo die quo hæc facta & dicta ſunt, fama præco & nuntius tantæ conſtitutionis, totum commouit orbem: Ita ut etiā in maritimis occeani inſulis diuulgatum eſſet, quod Hieroſolymitanū iter in concilio ſic ſtabilitum fuiſſet. Gloria prouenit inde Chriſtianis & exultatio: gētilibus, Perſis, Arabiæ cultoribus, mœror & trepidatio. His additur animi magnitudo, illis incutitur pauor & mētis hebetudo: adeò cæleſtis tuba perſtrepuit, quod ubiq; gens omnis infeſta Chriſtiano nomini intremuit. Elucet igitur quod non fuit humanæ uocis officium, ſed ſpi-

ritus domini, qui replet orbem terrarum. Ad ſua itaq; reuerſus eſt unuſquiſq; laicorum. Et Vrbanus papa in craſtinum reſidere fecit conuentum epiſcoporum: Quibus reſidentibus accepit conſilium quem præponeret tantæ multitudini peregrinari cupientium, quia nondum erat inter eos aliquis nominatorum principum. Vniuerſi uero elegerunt Podienſem epiſcopum, aſſerentes eum rebus humanis ac diuinis ualde eſſe idoneum, & utraq; ſcientia peritiſſimum, ſuisq; in actionibus feliciſſimũ. Ille itaq; licet inuitus ſuſcepit, quaſi alter Moſes, ducatum ac regimen dominici populi, cum benedictione domini papæ ac totius concilij. O quàm diuerſæ ætatis ac potentiæ ſeu domeſticæ facultatis homines in illo concilio cruces ſuſceperunt, & uiam ſancti ſepulchri ſpoponderunt. Hinc diuulgatum eſt ubiq; terrarum illud concilium uenerabile, & ad aures regum ac principum peruenit concilij conſtitutum honorabile. Placuit omnibus, & plusquam trecenta millia mente iter concipiunt, & ad implere ſatagunt, pro ut unicuiq; poſſe contulit dominus. Iamq; arma arripere cœpit Francigenæ gentis ſtrenua uirtus, & deſyderio iam cum Turcis pugnabat eorum proba ferocitas. *Quot ad expeditionẽ ſe ultro obtulerint* Erat in illis diebus quidam qui eremita extiterat, nomine Petrus, qui apud illos qui terrena ſapiunt magni æſtimabatur, & ſuper ipſos præſules & abbates apice religionis efferebatur: eo quod nec pane nec carne ueſcebatur, ſed tamen uino alijsq; cibis omnibus fouebatur, & famam abſtinẽtiæ in delicijs quærebat. Hic ea tempeſtate collegit ſibi non modicam equitum, peditumq; multitudinẽ, & iter ſuum direxit per Vngariam. Aſſociatur autem cuidam duci teutonicorum, nomine Gothefrido, qui erat Euſtachij Bolonienſis comitis filius, ſed officio dignitatis dux erat Teutonicus. Hic uultu elegãs, ſtatura procerus, dulcis eloquio, moribus egregius, & in tantum lenis, ut magis in ſe monachum quàm militem figuraret. Hic cum hoſtem ſentiebat adeſſe, & imminere prælium, magis audaci mente concipiebat animum, & quaſi leo frendens ad nullius pauebit occurſum. Et quæ lorica uel clipeus ſuſtinere poterat impetum mucronis illius? Hic cum fratribus ſuis Euſtachio & Balduino, & magna manu militum, peditumq; per Vngariam iter arripuit. Per uiam ſcilicet quàm Carolus magnus inuictus rex Francorũ olim ſuo exercitui fieri uſque Conſtantinopolim præcepit. Primus igitur Petrus eremita cum ſuis & magna gente Alemanorum Conſtantinopolim uenit, & copioſam Longobardorum gentem, multosq; alios ex diuerſis locorum ſpacijs aggregatos inuenit. Quibus imperator licentiã introeundi ciuitatẽ nunquam præbuit, quia uirtutem Chriſtianæ militiæ & maxime Francorũ ſuſpectam ſemper habuit. Idem

A 3 tamen

tamen emere eis concedebat omnia quæ in ciuitate erant. Prohibueratq; illis ne tranſirent illud uicini æquoris ſpatium, quod uocatur ſancti Georgij Brachium, quo adusq; uenire t formidabilis exercitus Francorũ. Turcorum enim infinitus numerus erat, qui aduentum illorum beſtiali mente ſitiebant: In quorum manus ſi ipſi abſentibus Francorum principibus deueniſſent, ſicut poſtea rei probauit euentus, omnes æqualiter morti ſubiacerent. Sed omnis congregatio hominum quæ bono duce non gubernatur, ſi ei languidum caput dominatur, in deterius labitur & quotidie langueſcit, & à ſalute elongatur. Propterea & hi, quia prudentem principem qui eorum dominaretur non habebant, reprehenſibilia opera faciebãt. Eccleſias enim & urbis palatia deſtruebant, & quæ in eis erant auferẽtes, plumbũ quo tegebantũ abſtrahebãt, & Grecis uendebãt.

Impietas & importunitas militum ſine duce.

Vnde imperator Alexius nomine, uehemẽter iratus fuit, & equoreũ ſancti Georgij brachium trãſmeare præcepit. Qui ultra progreſſi ducem ſibi elegerunt, & quendam Rainardum præpoſuerunt. Qui licet principẽ haberent, eadem tamen rapinæ opera agere non ceſſabant. Nam domos quos inueniebant igni comburebãt, & eccleſias bonis ſuis & facultatibus denudabant. Sic Nichomediam uſq; uenerunt, & inde Romaniæ terrã intrauerunt. Tribus igitur diebus ambulando cõſumptis, ultra Nicæam urbem perrexerunt, & quoddam caſtrum, cui nomen erat Exeregorgo, à gente uacuum inuenerunt. In quod intrantes repererunt magnam ubertatem frumenti, carnis & uini, omniumq; bonorum quæ ſunt humanæ uitæ ſuſtentaculum. Turci uero metu Francorum perterriti, longe ab illa terra ceſſerant, ſed tamẽ exploratores ſuos dimiſerant, qui illis aduentum noſtrorum & quomodo haberent, nuntiarent. Qui ut per internuntios compererunt, quod uenerant rapere, non poſſidere, deſtruere nõ retinere, ꝓtinus cõtra illos accurrerũt, & caſtellũ in quo erant, obſidione circundederunt. Erat quippe ingens numerus illorum & copioſa multitudo. Ante portam caſtelli erat puteus & iuxta ex altera parte fons uiuus, iuxta quem Rainardus princeps Chriſtianorum exierat, & inſidijs poſitis eorum præſtolabatur aduentum. Turci uero nil hæſitantes irruerũt in eum, & multos qui cum eo erant occiderunt, alij autem in caſtrum fugerunt. Illi autem aquam eis omnino abſtulerunt, & in magno cruciatu per aquæ penuriam Chriſtianos detinuerunt. Erat autem menſis ſeptember. Obſeſſi autem in tantam ſitis anguſtiam deuenerunt, quod uenis equorum inciſis boumq; & aſinorum aliarumq; pecudum ſanguinem eliciebant & bibebant. Alij terram humectatiorem fodiebant, & ſic ori apponebant ardoremq; ſitis temperabant. Quidam urinam ſuam in uaſe, aut in manibus ſuis ſuſcipiebant, & quod dictu mirabile eſt, abſorbebant. Quid plura? Nullum erat uitæ ſolatium, ubi ſola mors pereuntibus

tibus erat ſubſi.lium. Tandem princeps illorum Rainardus cum Turcis furtiuum inijt fœdus, malens temporalem uitam retinere, quàm pro Chriſto mortem, in tali martyrio ſubire. Diſpoſitis itaq; agminibus ſuis, ſimulauit cum aduerſarijs inire congreſſionem, ſed mox ut exijt, fecit ab illis cum multis alijs digreſſionem. Heu heu meticuloſus miles, non ab auſtro, ſed ab aquilone progreſſus, quam eneruiter effeminate pro cœleſti rege & regno dimicauit: qui nec, dũ uel leui ſtipula tactus, martyriũ ſubire perhorruit: & fidei chriſtianæ profeſſionẽ ſanus eques & armatus abdicauit. Iure igitur apud deum euaneſcẽtis gloriæ iacturam promeruit, & in ſortem illius qui ſedem ſuam elegit ad aquilonem deuenit. Qui uero remanſerunt, nec Chriſtianæ fidei titulum mutare uoluerunt, mortis extremum ſubierunt. Igitur ex tota illa multitudine occiderunt Turci quos uoluerunt, & quos libuit uti placuit captiuauerunt. Quoſdam ad ſignum poſitos ſagittis conficiebant, & omni ludibrio prout eis placuit ſeruos dei contumelijs afficiebant. Et illi maluerunt ſic occumbere glorioſe, quàm negantes fidem dei, cum eis infeliciter uiuere. Deus uero, ut credimus, recepit eos in ſepta ſemper uirentis Paradiſi ſui, quoniã noluerunt à fide ſua peregrinari. Iam, quippe diabolica, legio uictrix exultat, & cõtra Petrum eremitam, qui erat in quodam caſtello nomine Ciuito, dimicat. Erat autem illud caſtrum ſupra Nicæam ciuitatẽ conſtitutum. Contra quod Turci dum curſum dirigerent, obuiauerunt Vualtero, qui erat primicerius & ſignifer agminis eremitæ. Sed licet miles egregius claruiſſet tot militiæ titulis, his tamen omnino reſiſtere non ualuit, ſed tamen precioſam mortem ſuam, multo Turcorum ſanguine commendauit. Irruit enim in illos uelut urſus eſuriens in animalia: & quos in occurſum inuenit, & proſtrauit & uita priuauit. Similiter & qui eum eo erant armati, adhuc uiui iam necem quam erant paſſuri fortiter uindicabant. Et quam diu eis arma ualuerũt, hoſtes de uictoria ceu certi lætari non potuerunt. Tandem tamen multitudo audaciam, non audacia multitudinem ſuperauit: ſed ita ut animoſitas numeroſitatem ſextuplo minueri. Fractis tandem armis & non animis, laudabili morte, ſicut in bello, ſicut pro deo, uitam terminauerunt: eoſq; in ſortem cælitum angelici ſpiritus tranſtulerunt. Tunc primum Turci reuolutis cadaueribus ſuorum, cognouerunt quod cum quibus pugnauerant fuerunt Franci. His ita patratis pars Turcorum cucurrit ad caſtra chriſtianorũ, & ibi unum presbyterum ſacra facien em inuenerunt, quem ante altare detruncauerunt. O felix felicis presbyteri martyrium cui præbuit ducatũ dominici corporis uiaticum. Similiter quotquot inuenerunt aut occiderunt aut abduxerunt. Petrus uero eremita abierat, & Conſtantinopolim remeauerat. In caſtello aũt quod ſupra memorauimus, cui nomẽ Ciuito,

remanſerat

remanſerat Chriſtianorum plurima multitudo: & qui de caſtris ſiue de prælio uiui euaſerant, retro ad illud caſtellum confluxerant. Quos turci inſequentes ſtrues lignorum, ut noſtros comburerent, circumpoſuerũt, ſed qui obſeſſi erant de tuitione uitæ ſolliciti ignem inſtrues immiſerunt: & dei nutu flante uento, pleroſq; de hoſtibus combuſſerũt. Turci tandẽ illos ui comprehenderunt, & ſecundum ludibrium ſuum uarijs pœnarũ generibus affectos, alios occiderũt, alios in captiuitatem uendiderũt. Qui tamen aliquo caſu ſeu ingenio euaſerunt, ad Brachium ſancti Georgij reuerſi ſunt: & iubente nequiſſimo imperatore Cõſtantinopolim regreſſi ſunt. Imperator quidem cum ſuis Græcis de uictoria Turcorum exultauit, & omnia arma noſtrorum, ut eos inermes redderet, callide comparauit. His ita geſtis, huic narrationi terminum ponamus, & ſtilum retro conuertentes, quomodo illuc conuenerit nobilis gens Francorum, & cum quibus principibus, diſſeramus.

Strategema.

ROBERTI

ROBERTI MONACHI DE CHRISTIANORVM PRINCIPVM BELLO CONTRA TVRCAS,

Liber ſecundus.

INTEREA dum hæc aguntur, de remotis occidentalium partibus, à parte aquilonis excitauit dominus comites duos, quibus unum nomen, una conſanguinitas, æqua poteſtas: id eſt, & armis & animis, & gloria conſulatus compares: Normannus ſcilicet & Flandrenſis comes. Cum quibus Hugo magnus, frater Philippi regis Francorum, qui ipſo tempore Franciam ſuó ſubiugabat imperio. Hic honeſtate morum, & elegantia corporis, & animi uirtute, regalem de qua ortus erat cõmendabat proſapiam. Cum quo & Stephanus Karnorenſis comes, qui à bonis initijs prauos deinceps obtinuit exitus. Prætêrea alij innumeri optimates & minoris famæ cõſules, cum his ſunt aſſociati: tam eiuſdem Franciæ, quàm maioris & minoris Britaniæ. A parte auſtrali mota ſunt caſtra Podienſis epiſcopi, & comitis ſancti Egidij, nomine Raimundi. Vir iſte cum prædiues eſſet, & temporalibus bonis locupletaretur omnia ſua uendidit, & uiam liberationis ſancti Sepulchri arripuit. Clare in præſentia igitur uidemus, quod olim dominus promiſit per os Eſaiæ prophetæ, Ait enim: Noli timere, quia ego tecũ ſum. Ab aquilone adducam ſemen tuum, & ab occidente congregabo te. Dicam aquiloni, da: & auſtro, noli prohibere: Affer filios meos de lõginquo, & filias meas ab extremis terræ. Nunc, ut uidemus, filij dei, & filiæ Hieroſolymam tendunt ab extremis terræ, auſter & aquilo inuitos ſuos nõ audent prohibere. Reuera nunc dominus aſcendit ſuper occaſum, quoniã requieſcit in animabus occidentalium. Nunc occidẽs illuſtrare parat orientem, & nouis ſyderibus ſuis excitatis, qua præmebatur depellere cæcitatẽ. Et cum inter tanta agmina eniteſceret terribilis fulgor armorum, huc tamen reuerberaret, ſi intueri poſſet ſplẽdor animorum. Hi ad bellum unanimiter incedunt, non ut fugiant, ſed ut aut moriantur, aut uincant. Mori quippe nullum uitæ credunt diſpendium: uincere uero diuini ſubſidij eſt præconiũ. Hi ergo memorati principes quos ſupra memorauimus: ſatis continuo tempore de ſuis ſedibus exierunt, ſed natale ſolum tranſeuntes, diuerſo tempore & itinere ad tranſalpinas regiones peruenerunt. Ideoq́; per Italiam iter direxerunt, & diuina præeunte cuſtodia, ſecundo appulſu Romam peruenerunt. Et ô glorioſa Chriſti militia, quam non potuerũt continere tam ſpacioſæ urbis ſpacia & domicila: & ob hoc mul

ti extra urbem ex principibus ſua fixere tentoria. Ibi aliquot diebus commorantes, loca ſancta peregrina conſuetudine perambulauerunt, & ſe ſanctorum apoſtolorum, aliorumq́ meritis ac precibus commendauerũt. Ac ſic apoſtolica benedictione percepta ab urbe diſceſſerunt, & per Apuliam ſuas acies direxerunt. Cum ſic incederent, rumor tanti exercitus ad aures cuiuſdam terræ illius principis peruenit, nomine Boamundi, qui tunc erat in obſidione Malphi ſuper littus Scaphardi pelagi conſtituti. Qui hoc audiens ſtudet inquirere, quibus principibus tantus exercitus regatur, quibus armis muniatur, quo ordine incedant: utrum rapere uenerint, aut ut ſibi neceſſaria comparent. Cui ab inquiſitoribus relatũ eſt de principibus, quod Hugo magnus Philippi regis Francorũ Germanus ſignifer & dux ſit tantæ militiæ. Robertus comes Normannus, Robertus comes Flandrenſis, Stephanus comes Karnotenſis, Raimundus comes ſancti Egidij, & epiſcopus Podienſis, duces erãt & domini. Exercitus autem ſic deuote & ſeriatim procedebat, ut prorſus nulli nocuerit. Arma equitum tam idonea erant, ut in tanto procinctu militiæ dei cõuenerint. Nec nllus carneus oculus loricarum, aut galearum, aut ſcutorum, aut lancearum, ſole radiante, ferre poterat intuitum. Pedites uero omni genere telorum ſic præmuniti fuerunt, ut ſi obuiã eis ueniret, omni Orienti terrorem incuterent. Et cum ſic telis & armis accingantur, tamẽ ut inermes peregrini neceſſaria ſibi mercantur. Quæ cum audiſſet uir circunſpectus & diuitijs opulentiſſimus, talia uerba protulit coram omnibus. Gratias agere deo omnes debemus, qui in ſua poteſtate habet omnium corda: & quò uult inclinat ea Quis enim tot principes: tantum populum in unum collegiſſet, niſi eorum mentibus ipſe præſideret. Cumq́ requireret quod ſignum geſtarent peregrinationis, didicit, quod aut in fronte aut in ſpatulis dextris ſignum ferebãt ſanctæ crucis. Cum uero per campos diſcurrendo bellico uſui ſe exercerent, & iocando inuicem alter in alterũ haſtas uibrarent, omnes una uoce clamabãt dicentes: Deus uult, deus uult. Et hoc ſignum erat bellici clamoris ipſorum. Et cum hæc iterum audiret uir prudens & mẽte capax, magis ac magis in deo exultauit. quia omnia hæc non tantũ eſſe hominum intellexit. Qui ſtatim eadem deuotione ſuccenſus, duo prætioſa pallia iuſſit afferri, & ex eis corrigiatim inciſis præcepit cruces fieri. Tunc dixit omnibus tã peditibus, quã militibus: Si quis eſt domini, iungatur mihi. O milites mei eſtote dei, & uiam ſancti ſepulchri mecum incipite, & quæ mea ſunt, ut ueſtra aſſumite. Nonne & nos Francigenæ ſumus. Nonne parẽtes noſtri de Francia uenerunt, & terram hanc militaribus armis ſibi mancipauerunt. Proh dedecus. Ibunt conſanguinei & fratres noſtri ſine nobis ad martyrium, imò ad paradyſum. In omnibus futuris temporibus debet aſcribi tam nobis quàm liberis noſtris retro-

grada

grada animi inopia, ſi nobis abſentibus agiẽ hæc diuina militia. Et cum his
& iſtis ſimilibus animoſus miles finem daret, omnes clamauerunt qui ad-
erãt dicẽtes: Nos tecũ ibimus, & abſq; detractatione uiã ſancti ſepulchri *Promptitudo*
ꝓmittimus. Tũc uit ſapiẽs & aſtutus, cruces iuſſit afferri, quas præcepat *animorũ con-*
fieri. Quibus allatis dixit: Si dictis ueſtris facta unire uultis, de crucibus *tra eccleſiæ*
iſtis unuſquiſq; accipiat unam: & acceptio crucis, ſponſio uiæ fiat. Tunc *hoſtes.*
tot ad accipiendum confluxerunt, ut multis accipere affectantibus cru-
ces defuerint. Audiẽtes igitur optimates Apuliæ & Calabriæ & Siciliæ:
quod Boamundus crucem uiæ ſancti ſepulchri ſuſceperat, omẽs ad eum
confluunt, & tam meliores quã potentes, ſenes quàm iuuenes, ſerui quã
domini, uiam ſancti ſepulchri promittũt. Dux uero ipſius Apuliæ, ut hæc
uidit & audiuit uehemẽter indoluit, quoniã ſolus cum paruulis ac mulieri
bus in ducatu ſuo permanere timuit. Erat autem dux ille frater Boamun
di, uterq; filij ſcilicet Roberti Vuiſchtadi. Dum uero Boamundus uiæ ne
ceſſaria parauit: Francigenæ ad marinos portus peruenerunt, alij ſcilicet
ad Brunduſium, alij ad Barim, alij proximum mare intrauerunt. Hugo
ſiquidem Magnus, & Vuilermus Marchiſi filius, in portu Barim mare
intrauerunt, & Dirrachium uſq; nauigauerunt: Quos ut depræhẽdit ad-
eſſe dux loci illius, captus iniqua cogitatione, illos cõtinuo iuſſit appræhen
di, & appræhenſos Cõſtantinopolim duci. Edixerat enim ſubdolus impe
rator, ut omnes Hieroſolymitæ caperentur & ad ſe ducerẽtur. Volebat
nanq; ita omnes ſibi fideles obedientes, ut ſuum eſſet quicquid per arma
adquirerent. Sed depræhenſi cum ad urbem uenerunt, magnum ibi ſola-
tium inuenerunt, quod ducem Gothefridum cum magno exercitu
repererunt: Flere præ gaudio potuit, qui Hugonem Magnũ & ducem
Gothefridum inuicem amplexari & oſculari conſpexit. Gaudet Hugo
Magnus ſe fuiſſe compræhenſum, & hac occaſione adduci ad ducem Go
thefridum. Gaudet dux, quia amplexatur chariſſimum amicum & cogna
tum ſuum, & totius nobilitatis decus. Gaudet alter in altero innouatum
fœdus amicitiæ, & antiquæ familiaritatis, & quod in utroq; inerat inſi-
gne decus probitatis. In his duobus uiris primo denudatæ ſunt fraudes im
peratoris, ſicut mox ſequentia declarabũt. Dux Gothefridus prior omni-
um Francorum principum Conſtantinopolim uenit, quia per Vngarã
recto greſſu profectus eſt. Venit itaq; duobus diebus ante natale domi-
ni, & hoſpitari uoluit extra urbem, ſed ſubdolus imperator eum inter ſub-
urbana recepit. Sperauit interim dux ibi ſecurũ remanere ſe poſſe donec
uenirẽt agmina gentis Francigenæ. Et cum per aliquot dies mittere cœ-
pit clientes ſuos ad comparanda neceſſaria, doloſus imperator præcepit
Turcopolis ſuis & pincennatibus, ut in inſidijs poſiti eos inuaderẽt & oc
ciderent. Sed Balduinus frater ducis, cognita eorũ nequitia, occultauit ſe,

& eorum præuenit inſidias, quia dum ſuos ſequerentur ut occiderent, forti animo & uirili impetu illos inuaſit; & ſic deo iuuante illos ſuperauit, pluresq; ex eis occidit: & captos fratri ſuo duci præſentauit. Quod cū audiſſet impator, iratus eſt, qa cognouit denudatas eſſe Francis dolos & inſidias ſuas. Dux uero ut cognouit erga ſe ſuosq; imperatorē iratum eſſe, de ſuburbanis illius exiuit, & extra urbem ſua tentoria fixit. Sole igitur occidente, cum nox ſuperficiem terræ cooperuiſſet, ſatellites imperatoris præſumpſerūt ducem inuadere, ſed diuina adminiculante gratia, cum magno ſui detrimento, uix magno labore manus illius potuerunt euadere. Alter in alterum irruit, ſed alter altero præſtantior fuit. Dux cum ſuis frendens ut leo, illos cito diſperſit, & ſeptem occidit, cæteros inſecutus uſq; ad portam ciuitatis. Dux inde ad tentoria ſua rediјt, & inde quietus manſit. Imperator autē pacem ab eo per internuntios quæſiuit, & tandem impetrauit, & mercatū ei omniū rerum quæ in ciuitate erāt permiſit. Interea gens Gallicana cœpit appropinquare regiæ ciuitati, Podiēſis epiſcopus, & comes ſancti Egidij, comites quoq; Normānus Flandrēſis, & Stephanus Carnotenſis. Cum hæc itaq; agunt, ut diximus, proſpero ſucceſſu Boamundus Apulienſis, paratis ſuis diſpendijs, tanto itineri congruentibus, mare intrauit, & in Bulgariā regionē tranſnauigauit, cum quo erant nobiliſſimi principes Tancradus uidelicet nepos eius & Marchiſi filius, Richardus princeps, & omnes terræ illius optimates: Qui tantā in Bulgaria copiam repererunt, quod à fructu frumenti, uini, & olei omnes multiplicati ſunt. Deinde deſcendentes Andronopolim ibi tandiu quieuerūt; quouſq; omnes trāſfretauerint. Illic Boamundus uir prudēs cōminatus eſt ſuo exercitui ne aliquis aliquid alicui uiolenter auferret, ſed unuſquiſq; quod ſibi competeret cōpararet. Tandem transfretatis omnibus, in quandam regionē intrauerunt, bonis omnibus uberrimā, de uilla in uillam, de caſtello in caſtellum, de ciuitate in ciuitatē progredientes, Caſtoriā peruenerunt, & ibi ſolennitatē dominicæ natiuitatis celebrauerunt, & per dies plurimos illic manſerunt. Cumq; forum rerum uenalium ab indigenis quærerent, impetrare nequiuerunt, quoniā omnes à facie eorum fugiebant, æſtimātes noſtros aduenisſe cauſa prædandi, & omnem terram depopulandi. Ideo noſtri cōpulſi ſunt ciborū inopia, rapere, prædari, oues, boues, arietes, hircos, porcos, & quæ uſui ciborū erāt utilia. Egreſſi de Caſtoria uenerūt in Palagoniā, in qua erat quoddā caſtrum hæreticorum. Quod undiq; aggreſſi ſunt, & crepātibus buccinis, & telis ac ſagittis uolantibus illico ceperunt, & ſpoliatum omnibus bonis ſuis, cum ipſis habitatoribus igni combuſſerūt. Nec id eis iniuria contigit, quia illorum deteſtabilis ſermo, ut cancer ſerpebat: iamq; circūiacentes regiones ſuo prauo dogmate fœdauerat, ſicut & ipſos à recta fide ſua fœda intētio abſtulerat.

Deniq; in craſtinum ad flumē Bardarū uenientes, plures ipſo die trāſie-

runt

runt, alij uero q, ſole negante, tranſire nequiuerāt, manſerūt. In craſtinū illosq remanſerāt, inuadit exercitus imperatoris, ſummo diluculo, aurora iam luceſcēte, & oēs occidere aut captos uinctosq́ abducere, in animo habebāt. Quibus dū noſtri fortiter reſiſterēt, rumor puenit ad aures Boamundi & Tancradi. Tancradus uero non diu ferens ſuos ita periclitari, equo uolitans ad flumē puenit, & ſe cū equo & armis in illud iniecit: eūq́ duo millia equitū ſunt inſecuti. Qui ꝓtinus aduenietes inuenerūt Turcopolas & pincennates cū eis dimicantes. In quos ſubito, ut effrenati irruentes, multos neci dederūt, & plures captos in uincula cōiecerūt, & lotis irretitos ad Boamundū adduxerūt. Quos ut uidit, deo gratias egit, & hilari uultu ſubridens, eisq́ p interpretē dixit: Gens male ſana, quare quæritis occidere gentē noſtrā? Nos ſumus Chriſtianæ fidei cōſortes & domeſtici & peregrini milites ſancti ſepulchri. Nos neminē ueſtrū quærimus lædere, nec impatori ueſtro molimur aliqd auferre. Ad hæc illi reſpondētes dixerunt. Dñe conductitij milites ſumus impatoris, & ſtipēdia noſtra promereri ab eo deſideramus. Quō ei libet uadimus, quod præcipit facimus, & magis illi quā deo obedimus. Nos tamē recognoſcimus, quod magis oportet obedire deo quā hominibus. Impator noſter magis ꝓhorreſcit agmina ueſtra, quā cæli fulmina, qa magis ſibi pſuadet uos uelle eū regno ſuo priuare, q̄ uelle pegrinari: & ideo nō ceſſat malū erga uos machinari. Sed ꝓpter deū cuius pegrini, & milites eſtis, dignemini noſtri miſereri. Ad hæc uerba uir egregius cōmotus ſpiritu miſericordiæ, cōdonauit eis uitā, & illæſos abire pmiſit. Et dum ſic læto ſucceſſu pcederet, Francorū exercitus Cōſtantinopolim cōuenerat, & eius præſtolabāt aduentū, quē audierat illic in ꝓximo affuturū. Impator aūt cū uidiſſet, caſtra dei undiq́ ſic affluere, & exercitū ſuū, quē miſerat cōtra Boamundū, ſic diſſipatū eſſe, exæſtuās animo cœpit admodū anxiari, & fraudulentas cogitationes in corde ſuo uerſare. Tandē ſimulauit animū, & quaſi de eius aduētu gratulabundus eſſet, & miſit obuiā Boamūdo, q eū pciuitates & caſtella ſua gratanter excipent, & ad ſe cum honorificētia cōducerent. Compertū uero nōſtri habebant, quod non agebat hoc ex aliquo affectu & ſtudio amicitiæ, ſed ſecreta cordis ſimulatione. Indigenæ aūt terræ illius, accepto impatoris impio, cateruatim uictui neceſſaria cōferebant, & precio ſatis cōpetenti uendebāt. Sicq́ uenientes ad ciuitatē quæ Suſa memorat̄, Boamundus ibi ſuū dimiſit exercitū, & Cōſtantinopolim cum paucis præiit ad impatoris colloquiū. Tancradus autē dux remanſit cuſtos exercitus. Noluit autē ibi diutius manere, qa extranei erant cibi quos ſibi oportebat emere. Et eduxit eos ſeorſum in uallē ſatis oīnibus bonis uberrimā & corporalibus incremētis ſatis opimā. Interea Boamundus dum aduentaret ciuitati, Francorū exercitus pars maxima uenit ei obuiā, & unanimiter receperunt eum, ſicut mater unicū filium. Boamundus autem ut con-

Excuſatio militū in acie captorum.

ſpicatus eſt tot conſules, tot optimates, obuiã ſibi occurrere, in cælũ ma-
nus erigens, obortis prægaudio lachrymis, fleuit uberrime: & oſculatis
pluribus, uix tandẽ repreſſis ſingultibus, ut loqui potuit, ſuffuſis ora fleti-
Conſolatio ad bus in hæc uerba exorſus eſt fari: O bellatores dei & indeficiẽtes peregri
milites. ni ſancti ſepulchri, quis ad hæc peregrina loca uos adduxit, niſi ille qui fili-
os Iſraël ex Aegypto per mare rubrũ ſicco ueſtigio tranſduxit? Quis alius
inſeruit uobis animum ut relinqueretis poſſeſſiones ueſtras, & natale ſo-
lum? Cognatos & aff.nes, coniuges & liberos abdicaſtis, imò & omni cor-
poreæ uoluptati renuntiaſtis. Nunc iterum ſecundò regenerati eſtis, per
confeſſionem ſcilicet & pœnitẽtiam: quam quotidie duris laboribus exhi-
betis. O felices qui in tali opere deficiẽt, qui ante uiſuri ſunt Paradyſum,
quam patriã ſuam. O ordo militum, nunc terq́; quaterq́; beatus, qui huc
uſq; fuiſti homicidij ſanguine deturpatus, nunc ſanctorũ ſudoribus cõpar
martirũ, cæleſti es diademate laureatus. Huc uſq; extitiſti incitamentũ
iræ dei: nũc uero recõciliatio gratiæ ipſius, & ꝓpugnaculũ fidei eius. Qua
propter inuicti milites, quia nunc primũ incepimus deo militare, non glo
riemur in uiribus ſiue in armis noſtris: ſed in deo potẽtiſſimo oĩm, quoniã
ipſius eſt bellum noſtrũ, & ipſe dominabitur gentibus. Boamundus cum
hæc & plura id genus prætenderet, conciliauit in ſe animos audientium,
& magnam gratiam inuenit in conſpectu omnium. Tunc omnes cum eo
ad ciuitatẽ uenerunt, & ad hoſpitiũ ſuũ, q̊d ei impator præparari iuſſerat
extra urbem, deduxerũt. Subdolus itaq; imperator uidẽs creſcere caſtra
dei, & de die in diem augmentari, inops animi, expers ſenſus, pauper conſi
Cor impiorũ lij, ira uehemẽti cœpit anxiari. Mens enim fraude plena, ſemper anxiaꝛ,
nõ quieſcit. & eſt ſollicita, & quod machinaꝛ alteri, pertimeſcit ſemper ſibi machina-
ri. Sed noſtri hoc prorſus nõ quærebãt, quia contra Chriſtianos præliari
nolebãt. Tandem iuſſit ad ſe uocari Boamundũ, & cũ illo & cum Græcis
Ictum fœdus ſuis huiuſce modi habuit conſilium. Requiſiuit à noſtris principibus exer
cum hoſte. citus, fœdus & ſecuritatem pacis, & ipſe paraturũ ſe pollicitus eſt eis ꝑ de-
ſertas regiones, quas ingreſſi erant, forum rerum uenalium omnium, &
in omnibus bellicis negotijs ſui præſentiã, & ſuæ gentis auxilium. Iurauit
& generaliter omnibus quod omnia quibus indigebant in armis & ueſti-
mentis ſe miniſtraturum: nec amplius ulli peregrino ſancti ſepulchri noci-
turum, aut noceri conſenſurum. Hoc conſilium cum detectum fuiſſet, pla
cuit in cordibus ferè omniũ: quoniã pleroſq; angebat neceſſitas rerum tẽ-
poraliũ. ſtatuerunt Græci cum ſacramento hoc fœdus tali conditione, ut
tãdiu duraret, quãdiu ipſe perſeueraſſet in ſacramento ſuo & ꝓmiſſione.
Comes uero ſancti Egidij cũ requiſitus fuiſſet de fœdere, id nullatenus fa
cere uoluit, ſed ſi ei crederet, tota ciuitas cũ ſuis habitatoribus & ipſo im
peratore deſtrueret. Sed nõ erat ratio ut tam regia ciuitas, tantæq́; deo
ſacratæ deſtruerentur eccleſiæ, & tot ſanctorum corpora aut igne crema

rentur,

rentur, aut ſuis ſedibus uiduarentur. Tandem comes ſancti Egidij aliorum ſuaſionibus euictus, aſſenſum præbuit, & in hæc uerba ei fidelitatem promiſit dicens. Alexio imperatori iuro quod nunquam per me aut per me os uitā aut honorē amittet, aut quicquid hodie iuſte aut iniuſte poſſidet. Hāc illi fiduciā iurauit, & imꝑator adquieuit. Iurauit deinde idē imꝑator dicens. Ego Alexius imꝑator iuro Hugoni Magno & Gothefrido duci cæteriſq; q hic aſtant Francorū principibus, q̊d nunquā in uita mea iniuria afficiam ullū peregrinū ſancti ſepulchri, aut ꝑmittam offendi, & quod cū illis pergam in bellicis negotijs, & ꝓpoſſe meo cō eatum ſufficientē cū illis conduci faciā. Nemo mireẽ q̊d tot & tam nobiles Franci quaſi coacti fœdus inierunt, cum ſi res ex ratione penſetur, quod uere coacti fuerint inuenietur. Intraturi enī erant terrā deſertam & inuiā, terrā ab omnibus bonis prorſus alienam, & ſciebant quod diurnum laborē ferre nō ſufficit, cui uictus quotidianus deficit, Propter huiuſmodi neceſſitatē, facta fuit huiuſmodi cum imperatore pactio. Sed in mente imperatoris ſemper manſit fraudulēta factio, Et bene cōpeteret fœderis rata cōciliatio, ſi apud imperatorē foret integræ fidei aſſertio. Sed quicq̊d iurauit, totum cū uerbo exinaniuit, q̊a periurij noxā incurrere maluit quàm gentē Francorū à ſuis finibus nō elōgare. Sed ne omnino uideamur ut elingues præteriſſe urbē regiā, loquamur aliquid de ea, quoniā diſſonū nō uideẽ ab hiſtoria. Legimus in quadā hiſtoria, quod Cōſtantinus imꝑator Romanus cū quadā nocte in ciuitate quæ Bizantiū memorabaẽ, obdormiſſet, uiſionē uidit, quæ in hūc modū ei apparuit. Anus quædā ueſte diſſipata & quaſi ſemicincijs circūſepta ueniebat ad eum, & eius opis flagitabat ſubſidiū. Veſtē exigebat qua indueretẽ, coopertura qua tegeretẽ, alimoniā qua paſceretẽ. Promiſitq; ei rex cōtinuo ſe ſubuenturū, & indubitāter poſtulata collaturum. Et ſic uiſio diſparuit. Tunc uir potentiſſimus ſomno excitus, cū in corde ſuo quæ nam eſſet uiſio hæc, uerſaretẽ: diuino nutu intellexit, ciuitatē ipſam in qua erat quærere, & ſe in melius reſtitui peroptare. Sicq; Conſtātinus à fundamētis illā erexit; & de ſuo noīe Conſtātinopolim appellauit: quam Romæ mœnibus altis ædificiorūq; ſtructura nobili coæquit, & pari gloria & honore terreno ſublimē reddidit. Quæ ſicut Roma eſt caput Occidētis, ita & illa ciuitas debet eſſe Oriētis. Eſt autē ſita inter Adriaticū mare, & illud q̊d nūc uocaẽ Brachiū ſancti Georgij, ſupra quod mœnia ciuitatis locata ſunt. Hæc præ cunctis alijs urbibus fœcunda eſt pingui agro, & omni marinarū diuitiarum mercimonio. Hanc itaq; abſq; diuino nutu cōditam nemo dubitet, quoniā præuidit deus q̊d erat futurū, q̊d nos modo uidemus impletū. Niſi enī talis condita fuiſſet ciuitas, Oriētalis chriſtianitas ubi diffugiū habuiſſet. Ibi nūc receptaculū habēt ſanctiſſimæ reliq. ſanct. ꝓphet. & apoſtol. & innumerabiliū martirū ſāctorū, q̄ illuc trāſlatæ ſunt à Chriſtiani noīs hoſtibus. Aſia & Africa

Conſtantinopolis.

olim fuerũt Chriſtianorũ, quæ nunc ſubijciunt immũdis ritibus gentiliũ. Ideo igiť talis effecta eſt urbs regia Cõſtantinopolis, ut ſanctarũ, quas ſupra diximus, reliquiarũ foret tutiſſima regia. Et ideo debet bene Romæ coæquari dignitate ſanctuarij, & excellẽtia regiæ dignitatis. In utraq; eñ Chriſtiana religio uideť ſedem habere, ſi in terris modo habet ullã. De his ergo loqui ſufficiat, & hic ſecundus liber finem recipiat.

ROBERTI MONACHI DE CHRISTIANORVM PRINCIPVM BELLO CONTRA TVRCAS,

Liber tertius.

CONFOEDERATIS igiť cũ imperatore Gallorũ principibus, iuſſit imp̃ator naues adduci, ut omnis exercitus ſine magna dilatione poſſet transfretari. Primus itaq; trãſiuit dux Gothefridus, & Tancradus, & uſq; Nichomædiã p̃rexerunt, & p̃ tres dies ibi feriati ſunt. Videns ergo dux quod nulla pateret uia trãſituris, p̃ quã tantũ exercitũ conducere poſſet, præmiſit quatuor millia hominũ cũ ſecuribus ac uomeribus, alijsq; ferramẽtis aptandæ uiæ cõuenientibus. Erat autẽ terra illa inuia, p̃ iuga montiũ, p̃ concaua ualliũ, p̃ defoſſa terrarũ undiq; præpedita. Cõſtrauerunt itaq; uiã plurimo ſudore uſq; Nicæã ciuitatẽ, peditibus, equis, omniq; trãſeunti ſatis idoneã. Poſuerũtq; ligneas cruces p̃ reflexus uiarũ, in teſtimoniũ ut cunctis notũ fieret, q̃d uia illa erat peregrinantiũ. Sicq; ſuo tractu p̃tranſiit om̃is multitudo: excepto q̃d Boamũdus remãſit cũ imp̃atore, diſpoſiturus cũ eo de cõmeatus p̃miſſione. Sed ultra modũ p̃telari uidebať illa p̃miſſio, q̃a antequã p̃ueniret, apud illos qui paup̃iores erãt uerſabať maxima famis cruciatio. Ad Nicæã urbẽ conuenit robur exercitus, pridie nonas Maij, & antequã cõmeatus duceretť, uendebať xix, aut xxx, denarijs unus panis. Poſtquã uero Boamũdus cum cõmeatu uenit, penuria euanuit, & copia omniũ bonorũ affuit. Die ſiquidẽ aſcenſionis dñi, urbẽ obſidione uallauerunt, & baliſtas & arietes, & cætera id genus inſtrumenta q̃bus inhabitãtes expugnari quirent, apposuerũt. A parte orientis, q̃a inexpugnabilior & magis munita ciuitas eſſe uidebať, applicuerunt ſui robur exercitus principes iſti, Podienſis epiſcopus, comes Raimũdus, Hugo Magnus, comes Normannus, comes Flandrenſis, comes Stephanus Carnotẽſis. A ſeptentrione dux Gothefridus. Ab occaſu ſolis Boamundus. Ab auſtro uero pars nulla fuit, q̃a lacus magnus ibi p̃ſidio fuit. In illũ ciues cũ nauibus ſuis introibãt, & ligna & herbã aliaq; neceſſaria afferebãt. Quod ut principes agnouerunt, tum legatio ad imperatorẽ cucurrit, ut naues conduci faceret, uſq; Ciuitto ubi portus eſt, & boues cũ eis qui eas uſq; ad lacũ traherent. Qui illico dictis paruit

&iuxta,

& iuxta principũ uelle factũ fuit. Quid plura? Diſpoſitis circa urbẽ agmi-
nibus, Chriſticolæ uiriliter inſiſtunt: & Turci quia de uita eorũ agit̃, forti-
ter reſiſtũt. Turci toxicatas ſagittas mittebãt, ut quos uel leui tactu ſau-
ciarent, graui morte perimerẽt. Noſtri uero pro uita mori nõ formidan-
tes, altas circa muros machinas erigunt, quibus infra ſe illos qui in muris Quomodo Ni-
erant deſpiciunt. Ligneæ turres lapideis turribus opponunt̃, & iam comi- cæa expugna-
nus hoſtis, lanceis & enſibus impugnat̃. Iamq́ꝫ ſudes, facesq́ꝫ, lapidesq́ꝫ ia- ta ſit.
culant̃ in urbem, hoſtis terret̃, quia iam de morte timetur. Vnde fragor
turbæ, clamorq́ꝫ ſonabat in urbe. Paſſim fugiebãt matres cũ filijs & filia-
bus ſuis ſolutis crinibus, latebrasq́ꝫ quærebãt, q̃a ſpem ſugæ nuſquam ha-
bebãt. Iamq́ꝫ ut ſe uictum redderet, parabat hoſtis, cũ LX millia Turco-
rũ eminus aduenire cõſpexit. Ipſi em̃ de ciuitate præmiſerãt ad illos, dicen-
tes, ut ꝑ Meridianã portã uenirẽt ad ipſos, & adiuuarent eos. Noſtri uero
interim obſederãt il ã portã magno comitatu, & cuſtodiebãt eã Podieñſis
epiſcopus & comes ſancti Egidij. Turci uero de montanis deſcendẽtes, ut
eminus noſtrorũ agmina conſpexerũt, timore perculſi ſunt: & niſi in ſua
multitudine cõfidiſſent, fugæ præſidiũ, frenis retroflexis, arripuiſſent: fece-
rũtq́ꝫ tres turmas, ut una ſupradictã irrũperet portã: & duæ confligẽdo,
ſi neceſſe eis incũberet, liberius ſubſequerent̃ tertiã. Sic Turci diſpoſue-
rũt. Sed dei cõſilio noſtri eruditiores hãc diffinitionẽ aliter mutuauerũt.
Nã Podieñſis epiſcopus, & comitis Raimũdi exercitus, ut primũ illos uiſu
attigerunt, urbe relicta, celerrimo curſu irruũt in illos: nõ plus eorũ formi-
dantes multitudinẽ, quã canes fugientes leporẽ. O quot millia electorũ
militũ illos ſunt inſecuti? paratiores de Turcorũ corporibus extrahere a-
nimas, quã quiſquã famelicus eũdi ad nuptias. Turci uero ut uiderũt tot
armorũ ꝑ nimiũ ſplendorẽ (ſuggerebat em̃ flãmãribus radijs ſol fulgorẽ)
tot ueloces equorũ occurſus frementiũ, tot haſtas cõtra ſe uibrãtes, ter-
ga uerterũt, & nimis pigri & inermes ad montana redire uoluerunt, ſed
quicũq́ꝫ inde deſcẽderunt, rurſus aſcẽdere nõ potuerũt. Et male mulctati,
nece dura ſunt cruciati. Auxiliante deo, ſic agmina noſtra triumpho tali
lætant̃, & ad urbẽ regrediunt̃. Qui iterum machinas aſcendẽtes, ut ma-
iorẽ metum hoſtibus incutterẽt, baliſtis & fundis occiſorum capita Tur-
corum in urbẽ proijciebãt. Nec tardante mora, ſunt ipſa tẽporis hora, na-
ues allatæ Cõſtantinopolitanæ. Sed illa die in lacum nõ immiſerunt, ſed
nocte, plenas Turcopolis, gente ſcilicet imperatoris benedocta & aſſue-
ta nauigationibus. In craſtinũ ſurgente aurora, ut uiderunt naues hij qui
erãt in ciuitate, præ nimio timore exterriti ſunt, & ultra habẽtes minime
ſpiritũ, quaſi iam mortui, in terrã corruerunt. Vlulabãt oẽs filiæ cum ma-
tribus, iuuenes cum uirginibus, ſenes cum iunioribus. Vndiq́ꝫ luctus, un-
diq́ꝫ miſeria, q̃a euadendi ſpes nõ erat ulla. Intus erat mœror, & mẽtis he-
betudo: foris gaudium & exultatio. Tandem inuenerunt euadendi conſi-

lium,

lium, quia per Turcopolas imperatori ſignificarunt ei ſe reddere ciuitatem, ſi illæſos & incolumes cum ſuis rebus eos permitteret abire. Quod ubi imperatori nuntiarent, admodum inde gratulatur, ſed & in demente concipit fraudem, ut deinceps parturiat iniquitatem: Iubet ut ſuis reddatur ciuitas, Turcis integra fiducia tribuatur, & ad ſe Conſtantinopolim conducant. Quod ideo fecit (ut res ipſa deinceps innotuit) ut cum tempus accederet, ad detrimentum Francorum paratiores inueniret. Itaq; ciuitas redditur, & Turci Conſtantinopolim deducuntur. Nec immemor tamen fuit imperator tanti beneficij. quia pauperibus qui erant in exercitu largas eleemoſynas præcepit erogari. Septē itaq; hebdomadibus & tribus diebus Nicææ ciuitatis protenſa eſt expugnatio: Nec ulla ui humana ſuperata fuiſſet, niſi dei adiutorio. Eſt enim muris denſiſſimis & altis turribus præmunita, ut caput & nulli ſecunda in tota Romania. In hac olim tempore Conſtantini imperatoris CCCXVIII epiſcopi agregati fuerunt, & de fide noſtra propter hæreticorum uerſutiam, qui tūc temporis erant, tractauerūt, & ita omnia ſicut tenet nunc catholica eccleſia omnes unanimiter ſanxerunt. Et ob hoc dignum erat, ut in initio ſanctæ fidei afferret cū & deo reconciliaretur, & ſanctæ matri noſtræ eccleſiæ, ut membrum ſuum, redintegraretur. Et prouiſa fuit & diſpoſita hæc noua redintegratio, quàm plurimorum qui ibi occiſi ſunt conſecrata martyrio. In hunc modum, ut diximus, liberata eſt Nicæa ciuitas, & expulſa eſt ab ea omnis diabolica captiuitas. His ita patratis, ſua mox tentoria noſtri defigunt, & abire parant, ſic urbe relicta miſſis legatis Conſtātinopolitanis.

Qualis Nicæa urbs.

Poſtquam uero de ciuitate receſſerūt, duobus diebus cōiuncta agmina in unum proceſſerunt, & ad unum pontem peruenerunt, iuxta quem duobus diebus quieſcentes feriati ſunt, & de uirenti gramine equos & beſtias ſuas refocillauerunt. Quia uero ingreſſuri erant terram deſertam & inaquoſam, conſilium inierunt, ut diuiderentur, & in duo agmina partirentur. Non enim una terra, una regio ſufficiebat tot hominibus, tot equis, tot animalibus. Vna igitur & maior acies Hugoni Magno committitur. Altera uero Boamūdo coniungit̃. In prima acie fuerūt cum Hugone Magno Podienſis epiſcopus, comes Raimūdus, dux Gothefridus, & Flandrenſis comes Robertus. In ſecūda autē cū Boamundo, Tancradus, comes Normannus, & multi alij principes, quorum nomina ignoramus.

Diuiſio exercitus.

Itaq; proſpero ſucceſſu per Romaniā iam quaſi ſecuri equitabāt. Sed ecce ex improuiſo quarto die, hora tertia, hij qui erant cum Boamundo uiderunt CCC Turcorum millia ſibi occurrere, & clamoſis uocibus, neſcio quid barbarū perſtridere. Propter quorū immēſam multitudinē, quidā ex noſtris hæſitare cœperunt, utrū reſiſterent, aut fugæ diuortia quærerent. Tunc Boamūdus, ut uir fortiſſimus & prudētiſſimus, & Normanus

Inexpectatus hoſtis occurrit.

ut

ut miles animoſus, ut uiderunt quorundam animos titubare, præcipiunt omnes milites deſcendere, & ſudes tentoriorum infigere. Erat autem ibi quidam riuus currentis aquæ præterfluens, iuxta quem in longum ſua tentoria ponunt. Quamcito prouidus Boamundus celerē dirigit nuntium, qui celeri curſu noſtros uocaret, equo uolitans, ut ſtatim ad bellum properarent iam paratum. Antequam uero tentoria tenſa fuiſſent, centū quinquaginta Turci equis uelocioribus aduecti, noſtros aggrediuntur & tenſis arcubus ſuas ſagittas toxicatas in eos immiſerunt. Noſtri uero equis admiſſis illos exceperunt, & comprehenſos occiderunt. Turcorum quippe conſuetudo eſt, ut retro confugiant tractis ſagittis, & dum fugiunt aduerſum uulnus ſe inſequentibus infligant. Sed fugæ nullus locus erat, quia denſitas hoſtium occupauerat ipſa cacumina montium. Propterea noſtri dextra leuaq; eos inſtanter trucidabant. Et arcus & ſagittæ inutilem ibi locum habebant. Tandem confractis lanceis Francorum in corporibus impiorum, res agitur gladijs. O quot ibi corpora corruerūt, truncatis capitibus, aut mutilatis aliquibus membris. Illic uideres, quod poſterior pars hoſtium impellebat priorem in gladios trucidantium.

Dum ſic pugnatur, dum ſic pars prima necatur, pars ea Turcorum quæ riuum tranſiit, protinus inuaſit tentoria Chriſtianorum: Diruunt illa, trucidant matres cum pueris, & quos imparatos bello reperiunt & ſine armis. Clamor morientium Boamundi peruenit ad aures, & protinus quid eſſet intellexit. Bellum comiti Normanno committit: & ad tentoria celeri curſu properat. Quos ut uiderunt Turci, mox terga dederunt. Boamundus autem conſpicatus ibi iacere multos exanimes cæpit lamentari: & dominū ut uiuis ac mortuis eſſet refugium deprecari. Ad bellum feſtinus remeauit, ſed tamen pro uallo & munimine in tentorijs milites dereliquit. Antequā ad bellum uero rediret, fuerant iam noſtri adeò fatigati, ſiti, labore & calore æſtus, ut niſi mulieres potū deriuo præterfluēti attuliſſent, multi ipſo die bello ſuccubuiſſent. Iam uero noſtri Turcis irruentibus ſemel terga dederunt, & niſi cito comes Normannus aureū uexillum in dextra uibrans equum conuertiſſet, & geminatis uocibus militare ſignum, Deus uult, exclamaſſet. noſtris illa dies nimis exitiabilis eſſet. Sed poſtquā uiderunt reuerti Boamundum & comitē Normannum, ſpiritū audaciæ reſumpſerunt, & magis mori quam ulterius fugere elegerunt. Tanta quippe erat Turcorum inſtantia, & unus ita impellebat aliū: quia nuſquā erat cuiq; pro ullo cōmodo diffugiū. Noſtros ita uallauerāt, q alocū uacuū niſi circa tētoria nō inueniebāt: multi de noſtris tūc mortui ſunt, q Turcorū ſagittis perierūt. Nullus noſtrorū uacabat ab offitio, nullus erat abſq; miniſterio. Milites & ad bellū expediti pugnabāt: ſacerdotes & clerici plorabāt, & orabāt, mulieres lamētantes mortuorū corpora intēto *Sacerdotū in bello munus.*

ria

ria trahebát. Et dum ſic noſtri coartantur, dum nube uolantium ſagittarum obumbrantur, aduolat interea dux Gothefridus & Hugo. Qui cum ad montana peruenerunt cum quadraginta millibus electorũ militũ, aſpiciunt tentoria ſuorum undiq; circũſepta agminibus Turcorum, ſociosq; ſuos utcunq; pugnantes, mulieres in tentorijs magno ululatu uociferantes, ardeſcunt animo, & ſicut aquila fertur in prædam quam uox pullorum ſtimulat ieiuna ſuorum: ſic ira accenſa penetrarunt agmina denſa. O quantus ibi fragor armorum, quantus ſtrepitus confractarum lancearum, quantus clamor morientium, & quàm hilaris uox pugnantiũ Francorum, militare ſignum ſuum altis uocibus conclamantium. Congeminantur illæ uoces dum eas recipiunt & recipiendo emittunt concaua uallium, cacumina montium, ſciſſuræ rupium. Miſeri quos primum inueniunt, quia nunc homines, nũc ſola cadauera ſunt, quos nõ cõtegit lorica uel clipeus, & quos non adiuuat ſagitta uel ſinuatus arcus. Vlulant, gemunt, terram moriẽtes calcibus terunt, aut procũbentes herbam mordicus ſcindunt. Hos repentinos ſonitus, longe poſiti percipiũt: alij gratulantur, alij mœſti fiunt. Franci intelligunt militare ſignum ſuorum pugnantiũ. Turci uero lamentabiles gemitus ſuorum morientium. Torpeſcit ſtupefacta manus iniquorum, conualeſcit iam fatigata manus Chriſtianorum.

Interea dum Turci qui noſtros impugnabant ad montana reſpiciũt, conſpiciunt Podienſem epiſcopum & comitem Raimundũ, cum reliquo exercitu militum & peditum de montibus deſcẽdere, ſuosq; inuadere, obriguerunt timore magno præ multitudine bellatorum, putantes quod aut de ſupernis ſedibus bellatores pluiſſent, aut de ipſis montibus emerſiſſent. Iam prælia innouantur, recenterq; plurima Turcorum millia proſternuntur. Quid faceret Turcus, populusq; per omnia ſpurcus? Niſi ſua terga daret & unde uenerat remearet. Sed qui prius cauda fuerat, caput incipit eſſe. Sicq; caput caudam ſequitur, fugient fugientes. Noſtri quoque qui iam prope in ſuis erant incluſi tentorijs, iterum reſumpto ſpiritu animantur, & ſua uulnera grauesq; iniurias de hoſtibus ulciſcuntur. Qui prius inſtabant, fugiunt per deuia quæq;. Miles Chriſti proſternit eos nece triſti. Sanguine terra madet, montis rubet undiq; cliuus. Copletur q; ſimul fluitante ſanguine riuus. Corpora cæſorum tot erant proſtrata per agrum, ut numerari nõ potuerint. Ab hora igitur diei tertia uſque ad noctis crepuſculum conflictus ille continuus fuit: & mirum eſſe poterat unde gens tanta aggregata fuerit. Sed ut aſſerebát, qui ſe melius ſcire arbitrant, Perſæ, Publicani, Medi, Syri, Caldæi, Saraceni, Agulani Arabes & Turci ibi fuerant, & ſuperficiem terræ cooperuerãt, ſicut locuſtæ & brucus quorum non eſt numerus. Nox quippe litem diremit, magnoq; fuit eis præſidio, quia niſi tenebræ eos occuluiſſent, pauci ex tanta multi-

multitudine ſuperfuiſſent. Gloria magna deo pro tali tantoq; triumpho qui peremit noxios, glorificatq; ſuos. Noſtri itaq; cōpellentibus tenebris, ad ſua tentoria reuerſi ſunt. Sacerdotibus & clericis hymnum deo dicentibus in hunc modum: Glorioſus es domine in ſanctis tuis mirabilis in ſanctitate tua, terribilis atq; laudabilis, & faciēs mirabilia. Dextera tua domine percuſſit inimicū, & in multitudine gloriae tuae depoſuiſti aduerſarios tuos. Dixerat inimicus, perſequar & cōprehendam illos, diuidā ſpolia, implebitur anima mea, euaginabo gladium meum, interficiet eos manus meas Sed tu domine nobiſcum fuiſti, tāquam bellator fortis, & dux & protector fuiſti in miſericordia tua populo tuo quē redemiſti. Nunc domine cognoſcimus, quia portas nos in fortitudine tua, ad habitaculum ſanctum tuum, ad ſanctum ſcilicet ſepulchrū tuum. His dictis uoces ſuppreſſerunt, & ſecuri iam ab hoſtibus nocte illa quieuerunt. In craſtinū uero ubi ſol flammanti lumine mūdum uenuſtauit, omnes ad campum belli cucurrerunt, & de ſuis plurimos peremptos inuenerūt: & niſi cruces fuiſſent, ſegregari ab illis uix potuiſſent. Illi uero quibus erat ſanior intellectus ut Chriſti martyres uenerabantur, & digniori honore quo poterant humabant. Et ſacerdotes & clerici ſepulturae debitos effundebant cantus. Matres pro filijs, amici pro amicis, lugubres emittebāt plāctus. His ita cōpletis, ad cadauera hoſtium ſpolianda feſtinauerunt. Et quis referre poteſt, quantam ibi abundantiam ueſtium, quātam auri argentiq; copiam repererint? O quantā multitudinē equorum, mulorū, mularū, camelorū & aſinorum noſtri tunc habuerunt? Qui prius erant pauperes, deo opitulante, diuites effecti ſunt. Qui prius ſeminudi, ſericis indumentis ueſtiti ſunt. Leguntur tela & ſagittae, & uacuatae implentur pharetrae. Cura uulneratis impenditur, & curae medicorum cōmittuntur. Sicq; die tota, non eſt gens noſtra ex eo loco remota. Huic facto egregiae laudis ſi quis mentis oculum uelit apponere, deum mirabilē in ſuis operibus poterit aduertere. Esurientes etenim ſuos repleuit bonis, diuites uero non ſuos dimiſit inanes, depoſuit potentes, & exaltauit humiles, potentes abiectos reddēs, humiles glorioſos. Hoc eſt quod per Eſaiam prophetam ſpopondit ſuae dilectae Hieruſalem: Ponam te in ſuperbiam ſanctorum, gaudium in generationem. & generationem. & ſuges lac gentium, & mammilla regum lactaberis, & ſcies quia ego dominus ſaluans te, & redemptor tuus fortis Iacob. Superbia ſeculorum nobilitas eſt uirorum illuſtrium, mammilla diuitiae, theſauros ſuos in terram fodientium: Quae nobilitas mammilla regum paſcitur, cum ei mundana poteſtas ſubijcitur. Et inde habet gaudium & laetitiam non tantum in hac generatione praeſenti, ſed & futura generatione ſeculorum. Altera autem die, quae erat tertia menſis Iulij, tentoria ſummo mane defixerunt, & ueſtigia Turcorum fugientium ſequi

Hymnus poſt uictoriam.

Omnia accepta referunt deo.

C feſtinauerunt.

feſtinauerũt Sed illi ſicut trepidæ columbæ à facie accipitris, ita ante eorum faciem fugiebant. Igitur per quatuor dies huc illucq; fugientes, contingit ut Solimannus dux illorum inueniret decem millia Arabum uenientia ſibi in auxilium. Erat autem Solimannus filius Solimanni ueteris, qui totam Romaniam abſtulit imperatori: Hic quippe poſtquam de Nicæa fugerat, gentem hanc in unum congregauerat, & quaſi pro ulciſcenda ſua iniuria, ſuper Chriſtianos adduxerat. Hic cum eos uidiſſet & Arabes illum, præ nimio dolore equo lapſus in terram, cœpit magnis uocibus eiulare, ſeq; miſerum & infelicem proclamare. Cui Arabes infortunij ſui caſum ignorãtes, dicunt: O cunctorum hominum impudentior, quid ita fugis? Multum degeneras: quia nunquã pater tuus de prælio fugit. Reſume animi conſtantiam, & reuertere ad prælium, quoniã uenimus tibi in auxilium. Quibus ille, ſuſpirijs uocem interrumpentibus, ait: Magna uos uexat inſania: nondum uos cognouiſtis uirtutẽ Francorum, nec experti eſtis animos eorum? Virtus eorum non eſt humana, ſed cœleſtis, aut diabolica. Nec ipſi tamen in ſuo confidunt auxilio, ſed diuino. Nónne in tantũ deuiceramus eos, quod iam parabamus iliceos funes & canabinos, ut eorũ colla immitteremus? Tũ ſubito gens innumera, quæ mortẽ non ueretur & hoſtem non timet, erupit de montibus, & indubitanter ſe inſeruit noſtris agminibus: Quorum oculi ferre poterãt eorum terribilium armorum ſplendorem? Lanceæ eorum micabant ut coruſcantia ſidera, galeæ & loricæ ut uernantes auroræ, lumina uibrãtia: fragor armorum terribilior erat ſonitu tonitruorum. Cum ſe bello præparant, erectis in cælum lanceis, ſeriatim incedunt, & ac ſi ſine uoce eſſent, conticeſcunt. Cum uero ſuis adproximant aduerſarijs, tunc laxatis loris tanto impetu irruunt, ac ſi leones quos ſtimulat ieiuna fames, & ſanguinem animalium ſitiunt. Tunc uociferant & ſtrident dentibus & aëra clamoribus implent, & peregrini à miſericordia neminem capiunt, ſed omnes necant. Et quid dicere de tam crudeli gente ualeo? Nulla gens eſt quæ huic ualeat reſiſtere, quæ fugiendi locum poſſit inuenire: quia aut diuino aut diabolico fulciuntur auxilio. Omnes aliæ gentes noſtros arcus expaueſcunt, & tela timent: iſti uero poſtquam loricati ſunt, tantũ timent ſagittam, quantum & ſtipulam ſic formidant telum, ſicut & fuſtem ligneum. Heu heu tercenta ſexaginta millia fuimus, & omnes uel occiſi ſumus ab iſtis, uel diſperſi fugimus. Nunc quartus dies eſt, ex quo à facie eorum fugere cœpimus, & adhuc nõ timore minori, quàm & primo die trepidamus. Qua de re, ſi ſano uultis parere cõſilio, quã primum ualetis à tota Romania abſcedite, & ne illorum oculus uos uideat, ſumma cautela prouidete. Hæc Arabes ut audierunt, cum ipſo Solimanno fugam concitò arripuerunt. Chriſtiani autem maiori ſollertia ſequebantur fugientium

Solimannus dux.

Oratio Solimanni uictibo ſtemq; fugientis.

entium ueſtigia ,ſed illi de fuga non ceſſabant,& quantumuis eorum animi confuſi fuerint, Ad quaſcunque tamen Chriſtianorum urbes uel caſtella fugiendo ueniebant,hilarem uultum,quaſi potiti uictoria præferebant: dicentes. Gaudentes & cum lætitia aperite nobis ianuas ueſtras , quoniã occidimus uobis omnes Francigenas, qui uos & terras ueſtras deprædari uenerant,ne unus quidem ſupereſt de illis, quin aut mortuus ſit,aut teneatur in uinculis noſtris. Solimannus enim dux noſter alia uia procedit,& captiuos ſecum deduxit. Qui uero uerbis eorum creduli erant, aperiebant,ſeductique graues pœnas luebant Nam deprædantes eorum poſſeſſiones,domos incendebant,ipſoſque aut trucidabant,aut loris aſtrictos ſecum ducebant. Nolebant quippe ut Franci qui eos inſequebant, aliquid inuenirent,ut uel ſic inopia coacti perſequi deſiſterent. Qui in hoc prudenti uſi ſunt conſilio,quia illis ualde profuit. nocuitque omni exercitui noſtro. Noſtri enim inuenerũt terram illam deſertam , & inaquoſam omnibus bonis uacuam. Vellebant ſpicas ſegetum ad maturitatem proximantium,& inter manus confricando expilabant talique cibo famem utcunque mitigabant. Ibi mortua fuit maior pars equorum, & multi qui prius equites extiterant pedites effecti ſunt. Equitabant uaccas & boues, & magnæ fortitudinis terræ illius arietes & canes. Tranſierunt itaque ſolum illud quàm cito potuerunt, & intrauerunt Licaoniam prouinciam omnibus bonis uberrimam & uenerunt Yconium. Eſt autem Yconium opulentiſſima ciuitas temporalibus bonis, de qua meminit Paulus Apoſtolus in epiſtolis ſuis. Qui uero errauerunt in ſolitudine, in ina quoſo,ciuitatem hoſpitio commodam inuenerunt, & domino ſuggerente, bonis terrenis repleti ſunt. Cumque digredi à ciuitate placuit , ſuadentibus incolis,aquam in uaſis & utribus ſecum tulerunt , quia aquam in craſtinum nuſquam repererunt. Die uero ſecunda in ueſperũ ad quoddam flumen peruenerunt,ibique duobus diebus hoſpitati ſunt. Altera autem die curſores qui præibant agmina,primò uenerunt ad ciuitatem,quæ Heraclea memoratur in qua Turcorum maxima multitudo aggregabatur. Qui ut à longe deprehenderunt uexilla Francorum uolitantia protinus effugerunt ut dammula erepta de laqueo aut ceruа ſagittata. Noſtri uero laudantes dominum, ſine obſtaculo ciuitatem intrauerunt , & per dies quatuor ibi permanſerunt. Die uero quinta de ciuitate omnes exierunt. Tunc Balduinus comes frater Gothefridi ducis, & Tancradus, ab alijs ſe cum ſuis militibus diuiſerunt,& ad urbem Tharſum diuerterũt. Erant autem multi Turci in ea , qui contra eos exierunt ad prælium, ſed diu obſtare non potuerunt. Cum enim ueloces impetus noſtrorum,& ſinuatos incurſus,& diros ictus ferre non potuerũt, pluribus ſuorum proſtratis in munitionẽ urbis ſe receperunt , & noſtri caſtra ſua ante urbem

Arte ſefellerunt urbes.

Yconium ciuitas.

locauerunt, & excubitores poſuerunt. Illi uero qui erant in ciuitate Chriſtiani, nocte media ad caſtra ueniunt, cum magno gaudio clamãtes atq; dicentes. Surgite inuicti milites Francorum, quoniã Turci omnes de ciuitate fugiunt, & ulterius uobiſcum decertare non præſumunt. Noſtri tamen eos perſequi noluerũt, quia nox erat, tempus ſcilicet ad perſequendum minime idoneum. Die uero illuceſcente noſtri ciuitatẽ introierũt, & ciues eos libentiſſime receperunt. Facta eſt autem contentio inter comitem Balduinum & Tancradum, quis eorum ciuitati dominaretur, an utrorumq; dominio ſubderetur. Tancradus renitebatur, quia ſolus eam uolebat habere, ſed tandem ceſſit Balduino, quia maior ei erat exercitus fortitudo. Fuerunt autem eis in breui temporis interuallo traditæ duæ ciuitates: una quæ uocatur Athenæ, alia quæ Manuſtra, & plurima caſtella. Iam uero ibant ſecũdis ſucceſſibus, quoniã Turci iam nõ equitabant, ſed abditi erant in munitionibus. Maior autem pars Francorum ingreſſa eſt terram Armæniorum: Quia inhianter affectabãt inebriare terram ſanguine Turcorum. Terra autem omnis ſilebat in conſpectu ipſorum, eiſq; Armænij obuiam ueniebant, & in ſuas ciuitates & caſtella recipiebant. Ad quoddã uero caſtrũ peruenerunt, quod ita naturali poſitiõe munitũ erat, ut nulla arma prorſus, nulla machinamẽta bellica metuerit. Sed tamẽ diu noluerunt ibi demorari, cum ſcilicet tota alia terra eis eſſet ſubdita, & ex affectu uolebat inclinari. Erat autem in exercitu quidã miles fortis & ſtrenuus & ab illa regione oriundus, qui terrã illam poſtulauit à cunctis principibus, ut eam in fide ſancti ſepulchri & eorũ & dei cuſtodiret, ut uitã & honorẽ eius protegeret: Cui principes unanimiter aſſenſum tribuerunt, quia ſciebant eum eſſe uirum fidelem, & bellicis rebus idoneum & fortem. Dehinc proſpero ſucceſſu uenerunt ad Cæſaream Cappadociæ. Cappadocia autẽ regio eſt in capite Syriæ ſita, ad ſeptentrionalẽ plagã porrecta. Cuius incolæ ciuitatis ultro ſe tradiderũt, eoſq; benigne receperũt. Egreſſiq; de Cappadocia, proſpere uenerunt ad quandam urbem pulcherimã & ſatis uberrimã, quàm Turci non multo ante obſederãt, & per tres hebdomadas impugnauerãt, ſed expugnare nequiuerant. Ad quã accedentes, mox cum ſumma lætitia ciues obuiã eis ueni entes, beniuole ſuſceperũt. Hanc iterum petijt alter miles, nomine Petrus ab Alpibus, & impetrauit eam celerrime ab uniuerſis principibus. Ipſa nocte quidã delator nugarũ uenit ad Boamundũ, dixitq; ei, uſq; ad uiginti millia Turcorũ in proximo adeſſe, qui nondũ ſcirent Francorũ exercitũ illuc aduenîſſe. Ille credulus uerbis mẽdacibus, elegit milites electos quos ſecũ duxit, & loca in quibus latere debebant peragrauit. Sed ſicut delator inanis fuit, ſic & inquiſitionis effectus fruſtratus. Dehinc conſurgẽtes uenerũt ad quandã urbem, quæ uocat̃ Coxor, quæ plena erat omnibus bonis,

Libido dominandi in ducibus.

Athenæ et Manuſtra.

Cappadocia.

Coxor.

nis,quæ utilia ſunt corporibus humanis. Ad quam accedentes ab his qui erant in ea Chriſtianis,officioſiſſime ſuſcepti ſunt. Et ibi per tres dies feriati ſunt, Illic unuſquiſq; ſuæ cōſuluit indigentiæ: Laſſi inuenerūt requiem, eſurientes refectionem, ſitientes potum, nudi operimentum. Prouidit itaq; eis deus tale habitaculum quo facilius pati ualerent ualidum ſuper uenturæ famis cruciatum. Interea nuntiatum eſt comiti Raimundo, quod Turci metu territi,de Antiochia fugerant,ciuitatḗq; minime præmunitam reliquerant. Qui inde accepit conſilium, ut illuc quingentos milites dirigeret,qui arcem ciuitatis occuparent, antequam alijs cognitum eſſet. Et ut uenerunt in uallem Antiochiæ uicinam, tunc primum audierunt uerum non eſſe quod Turci diſceſſiſſent à ciuitate,ſed omni niſu quo poterant moliebantur defendere. Perrexerunt igitur uſq; ad caſtrum Publicanorum, eoq; ſubiugato, aliò ſecundo itinere diuerterunt, & in uallem Derugia peruenerunt, multoſq; ibi Turcos & Saracenos inuenerunt, quos in ore gladij ſuperatos prælio occiderunt. Quod uidentes Armænij terræ illius habitatores gauiſi ſunt, quia uidelicet à Chriſtianis tam uiriliter & Turci & Publicani ſunt occiſi: cōtinuoq; cum terra ſua reddiderūt ſe illis. Et Ruſam ciuitatē obtinuerunt,& plurima caſtella ſuo dominio mancipauerunt. Vniuerſus uero exercitus qui remanſerat iter arripuit, miſeroq; infortunij ſucceſſu per quædam montana, quæ nulli erant niſi feris aut reptilibus peruia: Vbi ſemita erat quæ non amplius unius pedis ſpacio dilatabatur, ſic hinc & inde rupibus & denſis ſpinarum ſeu uepriuum ſiu tero artabatur. Ima uallium in abyſſum uidebantur immergi, cacumina montium ad ſydera tolli. Hanc inæqualem ſemitam milites & armigeri collo ſuo arma dependentia geſtabant: omnes æqualiter pedites, quia nulli eorum equitabant: pleriq; libentiſſime loricas, galeas, clipeoſq; ſuos uendidiſſent, ſi emptorem inueniſſent: multi quidem plurima laſſitudine deficientes ea proiiciebant, ut ſaltem ſic expediti ire ualerent. Iumenta cum oneribus ire nullatenus poterant, ſed pleriſq; in locis onera iumentorum homines ferebant. Stare loco aut ſedere nemo poterat, quia alter alterum impellebat. Nemo poterat iuuare ſuum comitem, niſi præcedentem ultimus, quoniam qui præibat uix conuerti ualebat ad ſubſequentē. Tandem finita tam infelici uia, per inuia uenerunt ad ciuitatem, quæ Maraſim memoratur, & ab incolis illis cum honore & gaudio excipiuntur. Illic abundantiam rerum temporalium inueniūt, ibi ſuæ miſeriæ & defectus conſolationem recipiunt. Ibi prior præſtolatur ultimum, ſed ante pertranſiit integra dies, antequā cauda capiti cohæreret. Congregati uero & die una quieſcentes, ſecunda die uenerunt in uallem, in qua eſt Antiochia ſita: regia uidelicet ciuitas

Caſtrum Publicanorum.

Ruſa.

Viæ difficultas.

Maraſim.

ab Antiocho rege conſtituta & ab ipſo nuncupata. Hæc metropolis eſt & caput totius regionis Syriæ; olim inſignita per beatum Petrũ Apoſtolorum principem cultu fidei catholicæ: In ea epiſcopalem cathedram poſuit, & Apoſtolos Barnaban & Paulum ordinauit. Nũc uero ut dominus oſtenderet oculis mortalium, quod non eſt uirtus nec ulla poteſtas niſi ab ipſo, prius hanc adquirere uoluit, in humilitate ſermonis ore prædicantium: modo eam recuperare uoluit, in ſublimitate potentiæ armis debellantium. Sic noſtri in uirtute dei ad ciuitatem properantes ad pontẽ ferreum peruenerunt: inueneruntq́ ibi numeroſitatem Turcorum pontem tranſire cupientium, ut his qui erant in urbe præſtarẽt auxilium. Sed non eſt hominum dirigere greſſus ſuos, ſed eius eſt, cuius uniuerſa ſubiecta ſunt imperio. Noſtri protinus irruerũt unanimiter in eos, nulliq́ pepercerunt, ſed in ore gladij magnã multitudinem ex eis peremerũt. Alij mente conſternati fugerunt, & ſic uitæ præſenti ſuæ conſuluerunt. Sic potiti Chriſtiani uictoria, multa inibi repererunt ſpolia: iumenta, aſinos, camelos oneratos uino, frumẽto & oleo, & rebus alijs quæ obſeſſis ſunt pernecеſſaria. Tunc caſtrametati ſunt ſuper ripam fluminis, quod non longe
Antiochiæ obſidio. diſtat à mœnibus ciuitatis. In die craſtina onuſti bonis omnibus ad ciuitatem ire diſponunt ad quàm deo autore peruenire ſtudẽtes, in partibus tribus caſtra circumponunt. Ex una enim parte montana prohibent acceſſum, & omne bellandi procul arcẽt ingenium. Quarta feria decimo nono calẽdis Nouembris obſidio circa Antiochiam poſita fuit, ad laudem & gloriam futuram domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſemper eſt mirabilis in operibus bonis.

ROBERTI MONACHI DE CHRISTIANORVM PRINCIPVM BELLO CONTRA TVRCAS,

Liber quartus.

QVIA uero urbs Antiochena non ſolum naturali ſitu, uerum etiam mœnibus excelſis, turribusq́ in altum porrectis, denſiſſimisq́ in cacuminibus murorum propugnaculis præmunita erat: conſilium inierunt principes ut contra eam pugnarẽt, non uirtute ſed ingenio, arte non marte, machinamento, non conflictu bellico. Prius igitur pontẽ ſupra flumẽ ſtatuerunt, ut expeditius flumẽ tranſirẽt, quotiẽs tranſeũdi necceſſe haberẽt. Tunc quippe in cõfinio urbis magnã bonarũ fructuũ ubertatẽ inueniebãt, copioſas uindemias, foueas frumento

to plenas & ordeo, aliiſꝙ cibariis, arboreſꝙ multi generis pomis onuſtas. Hoc quoꝙ inſinuabant eis Armenii qui in ciuitate erāt, quiꝙ in die conſentientibus Turcis ad eos ueniebant: ſed eorum uxores & filii in urbe remanebant. Et hoc totum, licet Chriſtiani eſſent, callide tamen faciebant: quoniam dicta noſtrorum ſiue facta, Turcis intus renuntiabāt. Conſtruunt à Chriſticolis bellica machinamenta ad oppugnandum congrua, turres ligneæ, baliſtæ, falces, arietes, ſues, talpæ, tela, ſudes, & fundæ, & ſi qua alia potuerunt ulla excogitari arte. Sed quid ualuerunt aduerſum urbem inexpugnabilem? præſertim cum tot in ea eſſent defenſores, qui etiam cum noſtris campeſtri prælio pugnare potuiſſent. Phoſphorus auroræ rutilos præceſſerat ortus, ipſaꝙ rorifluo cum iam candore uibraret, ſolꝙ uenuſtaret flammanti lumine mundum, exurgunt propere proceres, procerumꝙ cateruæ: armaꝙ corripiunt, & ad urbis mœnia currūt. Pugna quidē dextra forti fit & intus & extra: illi defendūt, dum noſtri ſpicula fundunt: Telaꝙ cum baculis, nec non lapideſꝙ ſudesꝙ. Fit labor immanis, ſed profectus fit inanis. Sicꝙ receſſerunt, quia ſternere nō potuerunt, turres & muros, ui nulla corruituros. Cumꝙ uiderēt noſtri quod nil ꝓficere poſſent, illā dimittunt pugnam, retinent tamen obſidionem. Turci quippe in ſua confidentes inuictiſſima ciuitate, nocte ianuis apertis exibant, & in caſtra ſagittas mittebant. Contigit autem ut ita ſagittando unam mulierem ante tentoria Boamundi principis occiderint, & ideo uigilantiores excubias per caſtra poſuerunt, qui etiam portam per quàm exire ſolebant cuſtodierunt. Placuit itaꝙ principibus militiæ & optimatibus, ut caſtellum ſibi conſtruerēt, quo ſecuriores eſſent, ſi inimici dei ullo modo præualerent, qui undiꝙ ſicut apes ad aluearia confluebant. Quod & factum eſt. Interea dum teteſcere cœpit quotidiani uictus expenſa conſilium inierunt, ut cibos quærerent, & ad quærendum, armigeros & pleroſꝙ milites ob cuſtodiam tranſmitterēt. Sed qui prædari uoluerunt, partim prædati, partimꝙ fuere necati.

Nam caſtellum quoddam erat in montanis non longe à ciuitate nomine Areph, quod erat plenum rebellantibus Turcis, qui noſtris inſidias prætenderunt, multos uulnerauerunt & plures occiderunt, & pleroſque captos abduxerunt, cæteroſꝙ turpiter fugatos ad caſtra redire compulerunt. Quod miſeri caſus infortunium ubi militia dei cognouit, admodum indoluit: ſed ſibi deinceps ſalubre conſilium inuenit. Mille armigeros, ut ante præmittunt, quos Boamūdus & Flandrēſis comes cum electis militibus ſubſequuntur, prænominata ualle, in qua ad ipſos confugerent, ſi Turci eos inſequerent. Quod ita abſꝙ dilatiōe cōtigit: quoniā Turci poſtꝙ illos eminus agnouerūt, laxatis loris, & equos calcaribus urgētes, inſecuti ſūt, eoſꝙ in fugā uerterūt. Noſtri uero ad ſuos, ſicut ad tutiſſimum

tutiſſimum auxilium, confugerunt, & præſidiũ diuini ſubſidij inuenerũt.
Turci quidẽ cum nimis de proximo noſtros milites paratos eſſe depræ-
henderunt, primo ſiquidem hæſitantes loco libentiſſime ceſſiſſent, ſi ce-
dere ualuiſſent. Vt tamen cognouerunt quod pauciores Chriſtiani eſſent
quàm ipſi, bellum inierunt, tamen cum timore, in ſua confidentes nume-
roſa multitudine. Sed quid ualet prælium, contra quod diuinum militat
auxilium? Deus enim fortis & potens eſt: dominus potẽs in prælio. Duo
enim ex noſtris ibi tantum perempti ſunt: Sed de Turcis occiſis nõ eſt nu-
merus, qui & de manu dei repulſi ſunt. qui in ſe cõfidentibus reſiſtit. Mul-
tos ex eis captos ad caſtra duxerunt, & coram illis qui ſupra mœnia incly-
tæ ciuitatis erant decollauerunt. Et ut maiorem illis dolorem incuterent
& terrorem, baliſtis inciſa capita in ciuitatẽ proiecerũt. De hinc expediti-
us ire potuerunt noſtri ad uillas & uicos Armæniorum, uictum quæren-
tes, & ipſi Armænij & indigenæ terræ illius ad noſtros commeatum affe-
rentes. Aduenit interea ſacratiſſima dies dominicæ natiuitatis, quàm
deus cunctis fidelibus ſuis celeberrimam in hoc contulit, quia qui creatu-
ris omnibus naſci tribuit, pro ſolis hominibus naſci diſpoſuit. Feſtiuã igi-
tur illam Chriſtiani fecerunt, quã feſtiuiſſime ab his qui in tentorijs erãt
fieri potuit. Maius quippe gaudium erat in caſtris, quàm inter mœnia in-
clytæ urbis. Inclytam dico non propter fœdam gentilium habitationem,
ſed propter humanæ cõditionis poſitionem, & præſertim propter euan-
gelium ab Apoſtolis in ea prædicatũ. Qua celebratione peracta, cõſilium
acceperũt quid agerent. quoniã in caſtris uictus deficiebat, & glacialis hy-
ems cõmeatum afferentes ad ipſos uenire non ſinebat. Illi nanq; qui erant
in urbe quanto magis ſciebãt noſtros eſurire, tanto magis incipiebãt in il-
los deſæuire, hinc aëris inclemẽtia hinc miſeræ ægeſtatis inopia hic oppri-
mebat aduerſariorũ uiolentia. Et ſicut ſolet cõtingere in multitudine cõ-
gregratorum, non deficiebat uox murmurãtium. Nec mirum erat, ſi hu-
mana fragilitas ſub tormentis tot paſſa deficiebat. Grando, nix, glacies,
ſpiritus procellarum, illos uiolentiſſime opprimebant, nam nulla tectura
cooperiebat. Nec mirum ſi peſſime afflicti ſunt, qui extra tentoria erãt,
cum ipſa tentoria nurabant. Qui propterea, ut ſupradiximus, conſilium
inierunt, quid agerent, & tale inuicem acceperunt. Boamundus & comes
Flandrenſis ad his ſubueniendum ſe ipſos obtulerunt, & omnibus placuit.
Hij itaq; triginta millia equitum peditumq; elegerunt, & in terram Sar-
racenorum intrauerunt. O rerum omnium mediator deus, quàm tem-
peſtiue ſubuenis in periculis & neceſſitate laborãtibus. Vt impletur illud
quod Salomon ſcripſit in prouerbijs, conſeruatur iuſto ſubſtantia pecca-
toris. A Hieruſalem & Damaſco, & Alep, cæteriſq; regionibus congre-
gati erant, Perſæ, Arabes, & Mœdi, gens uidelicet multa nimis, quæ ad An-

tiochiam

tiochiam diſpoſuerat uenire, eamq́; à Chriſtianis defendere: Sed aliter in
cœlo fuit diſpoſitũ, quæ diſpoſitio illorum ordinationem inclinauit de-
orſum. Cum enim audiſſent, quod pars Chriſtianorũ inrrauit terram ſu-
am, gauiſi ſunt ualde, quoniã eſſe eos in uinculis iam quaſi irretitos arbi-
trati ſunt. Tunc diuiſerunt ſe in duas partes, ut ſic uallati ab eis noſtri, fu-
gæ præſidium nuſquam inuenirent. Quæ diuiſio ſtulta fuit, quia ſtultitia
in cordibus incredulorum ſemper ſuam ſedem habet. Nam utræq; acies
ut ſe ſe inuicem aſpexerunt, incunctanter altera in alteram irruit, quia il-
la in ſua multitudine, iſta in dei omnipotẽtia confidit: & ideo euentus bel
li diſſimilis fuit. Milites armati quotquot in occurſum ſui uenerũt, ut fal-
cator meſſem, proſtrauerunt. Sed cum in girum reuerti frenis uoluerunt,
quos iterum percuterent niſi fugientes nõ inuenerunt. Qui uero in mani
bus noſtrorũ peditum deuenerunt, in immane præcipitium corruerunt.
Sciũt enim quibus bella nota ſunt, quia grauiori ſtrage pedites quã equi-
tes interficiunt. Altera uero acies quæ ſe ab altera ſeparauerat, ut noſtros
circũueniret, ut audiuit uoces bellantiũ ſonitumq́; confringentiũ armo-
rum, laxatis habenis accurrebat ſuis in auxilium. Sed ut miſeros illorũ ca
ſus agnouit, fugientesq́; circunſpexit, timor in illos uehementiſſimus irru
it, turpiterq́; fugæ ſe crediderũt. Sed quid aliud noſtri facerẽt, niſi ut per
ſequerentur? Nam, ſicut in uulgari prouerbio dicitur: ſi eſt qui fugiat, nõ
deerit qui perſequatur. Iam omnes noſtri eos perſequebant, quoniã qui
pedites uenerant, aſcenſores equorũ efficiebantur. Quid plura? Qui eua-
dere potuit, lætus & hilaris fuit, qui uero interceptus, miſerrima nece oc-
cubuit. Quot aſini & cameli, quotq́; iumenta frumento, uino, cæterisq́;
cibarijs onuſta, ibi capta ſunt? quæ eſurienti exercitui dei grata iuxta ac ne
ceſſaria fuerant. Quantũ gaudium, & tripudij exultatio fuit in illa die in
caſtris: cum talia dona uiderunt ſummi procuratoris? Mirandum & gau
dendum erat, quod dominus de mercibus inimicorum ſuorum de lon-
ginquo adductis, fideles ſuos reficiebat. Eſuriẽtes bonis implebat, quibus
aduerſarios ſuos ſpoliabat. Sic quoq; filijs Iſraël olim faciebat, cum per
terram gentilium regum tranſire cupiebãt, & illi publicum uiæ regiæ in-
ceſſum eis denegabant. Omnes pari modo, qui contra illos accipiebãt gla
dium, gladio peribant, & eorum terra & facultates dabantur eis in poſſeſſi
onem. Nunc uero idem dominus eadem recompenſatione confert ſuorũ
aduerſarijs, ut iſti credant ueraciter actum fuiſſe, quod ſcriptum eſt de il-
lis Per omnia benedictus deus, quia ſine ipſo nihil poſſumus. Interim
dum iſti glorioſi principes abſuerunt, qui in ciuitate erant repente de ea
exierunt, noſtrosq́; inter caſtra inuaſerunt. & plurimos ex eis occiderunt.
Ipſo die Podienſis epiſcopus perdidit Dapiferum ſuum: qui aciei deferre
ſolebat uexillum. Et niſi flumem inter caſtra & urbem fuiſſet, maioribus

iniurijs & frequentioribus laceſſiſſent. Quibus bellorum euentibus, & maxime famis inopia, pleriq; noſtrorũ afflicti, abite molieantur: Quia nimis graue erat inuitis ferre ieiunium: & ideo machinabãtur ab obſidione diffugium. Quos Boamundus uir facundus & gratus eloquio, ita affatus eſt, dicens. O uiri qui huc uſq; fuiſtis bellatores egregij, quos deus permulta iam bellorum pericula uictores reddidit, quosq; uirtus experientiæ ut illuſtres decorauit, quid contra dominum murmuratis, quia premit uos anguſtia paupertatis? Cum uobis porrigit manum tunc exultatis, cum relaxat tunc deſperatis. In hoc uidemini non diligere donantem, ſed donũ: non largitorem, ſed largientis oblationem. Cum largitur dominus, amicus eſt: cum ceſſat, inimicus uobis uidetur eſſe & extraneus. Cui unquam genti præſtitit deus in tam breui tempore tot bella cõmittere, tot acerrimos hoſtes ſuperare, tot ſpolijs gentium ditari, tot triumphantiũ palmis inſigniri? Ecce nunc innumerabiles hoſtes ſubegimus: ecce nunc eorum ſpolia ad uos attulimus. Quid eſt quod ſic diffidimus, cum ſic quotidie uincamus? Non longe eſt à uobis, qui ſic pugnat pro uobis: ſæpe quidem fideles ſuos tentat, ut utrum diligant ipſum innoteſcat. Nunc tentat uos per inopiæ moleſtias, & per aſſiduas ab hoſtibus ueſtris preſſuras. Quod ſi tantas intuliſſent nobis iniurias, quantas & nos eis irrogauimus. ſi tot de nobis occidiſſent, quot de illis nos proſtrauimus: ſi aliquis de nobis ſupereſſet, iure ille conqueri potuiſſet. Sed pro certo qui cõquereretur nullus eſſet, quoniã nemo ſuperſtes remanſiſſet. Propterea nolite diffidere, ſed eſtote uiri cordati, quoniã ſi in ipſo uiuitis, aut pro ipſo moriemini, eſtis beati. His & talibus dictis animos eorum eneruatos, robuſtos reddidit, & in effœminatas mentes uirilitatẽ induxit. Paucis deniq; diebus euolutis hyems aſpera inhorruit. & in caſtris ciborum abundantia euanuit. Illi qui uendere cibos ſolebãt, niuibus & glacie prohibẽte, nullatenus uenire ualebant. Curſores exercitus qui uſq; ad terrã Saracenorum tranſcurrebant, nihil prorſus inueniebãt: quia omnes de toto terræ illius confinio, aut longe fugerãt, aut in ſpeluncis, aut in cauernis petrarũ delituerant. Cumq; Armænij & Surani uidiſſent, in tanto diſcrimine famis noſtros eſſe poſitos, per nota loca gradiebanẽ, ſollicite inquirẽtes, ſi quid inuenitẽt, quod ad noſtros afferre ualerent. Sed apud tantos rarũ erat, nec tantæ multitudini ſuppetebat. Et ideo uendebaẽ aſinarũ onus frumẽti ſex librarũ pretio: ouum duodecim denarijs & una nux uno: ſed quid uniuerſa percurram? Multi fame ibi perierunt, qui unde aliquid emerent nõ habuerunt. Cœpit itaq; oriri inter eos magna inconſtantia animorũ, mentis defectus, & totius bonæ ſpei diffidentia. Et quid mirum ſi pauperũ, ſi imbecilliũ animi nutabant, cum illi qui uidebanẽ quaſi columnæ eſſe, deficiebant omnino? Petrus enim eremita, & Guuillehelmus Carpentarius

noctutno elapſũ in fugam uerſi ſunt, & à ſacra fidelium dei ſocietate diſiuncti ſunt. De Guuillehelmo uero qui fuerit, dicamus: quoniam de Petro ſuperius mentionem fecimus. Guuillehelmus de regali proſapia ortus fuit, & uicecomes cuiuſdam regij caſtelli, quod Milidiniũ dicitur, olim extitit. Qui ideo Carpentarius cœpit cognominari, quia in bello nullus ualebat ei occurſari. Nulla enim lorica erat, galea uel clypeus, qui duros lanceæ illius ſiue mucronis ſuſtineret ictus. Vnde mirandum, & cum admiratione dolendum, quod in talem ac tantum uirum tanta mentis hebetudo inceſſerit, quod tam turpiter à caſtris uirorum illuſtrium receſſerit. Sed hoc nõ metu prœliorum, ut ſperamus, fecit, ſed tantam famis iniuriam pati nequaquã didicerat. Quorũ fugam ut Tancradus miles fortis & integer animo cognouit, uehementer condolens, inſecutus eſt illos, & cõprehendit, & cum dedecore reuerti coẽgit & ad domũ Boamundi adduxit. Non dici poteſt quã paſſus ſit uerecundiam, qui nullo fugante inierat fugam. Dolebant plurimi qui eum agnouerant. Conuitiabãt omnes qui qualis extiterat ignorabant. Tandẽ multis laceſſitus iniurijs, pro reuerentia Hugonis magni, cuius conſanguineus erat, & quia iam cum ipſis in retroactis certaminibus honeſte pugnauerat, pacẽ obtinuit: ſed nunquam ſe amplius ita diſceſſurum coram omnibus iurauit. Sed tamen diu ſacramentum nõ cuſtodiuit: quia quàm cito potuit clam diſceſſit. Hanc itaque famis aſperitatẽ, ut ſuos probaret, euenire permiſit deus, & ut terror eius fieret in uniuerſis nationibus. Nã & ſnos præmebat ieiunio: & uicinas nationes eorum diſterminabat gladiò. Cadebant mille à latere unius, & decem millia à dextris alterius. Et ideo nunquam eſt à domino tali deſperandum, quia quæcunque agit, diligentibus ſe cooperantur in bonum. Ne ulli inſoleſcerent tot uictorijs bellorum, opprimebat eos graui inædia ieiuniorum. In toto nanque exercitu mille equi inueniri non poterant, ad pugnandum idonei, ut per hoc innoteſceret quod in fortitudine equi non haberẽt fiduciam, ſed in deum per quem & quomodo uolebat, & quãdo uolebat, ſuperabant. Erat quidam miles in exercitu, nomine Tetigus, diues apud ſuos, & nominatiſſimus, in Romaniæ partibus bene notus: palliato nugacitatis regmine uelatus. Hic uenit ad principes, & ait illis: Vt quid hic ita torpeſcimus? Quare quæ nobis ſunt profutura non quærimus? Si bonnm uobis uidetur, ego in regionem Romaniæ pergã, & inde permittente imperatore copioſum commeatũ adducam: Naues onuſtas omnibus rebus, frumento, uino, oleo, hordeo, carne, farina, caſeis, per mare adduci faciã, & equos, mulos mulasque per terrã. Et ne ullam de me ſpem diffidentiæ habeatis papiliones meos & omnia bona mea derelinquam: hoc ſolum excepto quod mecum feram. Et ſi adhuc mihi non creditis, iurabo

Deus uult terrori eſſe.

rabo quod breui ad uos redibo. Principes mendacibus uerbis illius cre-
dentes, ſacramentum receperunt. Ipſe autem nec ſacramẽtum tenuit, nec
uerborum ſponſionem retinuit. Hoc ideo de his duobus militibus refero,
ut quiſq; percipiat quanta egeſtas in caſtris fuerit, quæ etiam fugere diui
tes, & periurare compellebat. Cumq́; iam ſic arctarẽtur, & omnis huma
na ſpes omnino deficeret, plurima pars exercitus retro eundi licentiam à
principibus petierunt. & ipſi unanimiter flentes eis conceſſerunt. Vt quid
enim retinerent, quos conſolari non poterant? Dum ſic ualide deſola
tio pullularet in caſtris, & nullius ullum haberẽt conſilium, miſeratio diui
na ſolitum eis præſtitit auxilium: Affuit nuncius qui innumera Turcorũ
millia prope eſſe retulit: & in caſtro eis ꝓximo, nomine Areht, quod ſupra
nominauimus, illa nocte aggregari aſſeruit. Qui ideo latenter & in ma-
gno ſilentio ueniebant, ut imparatos in caſtris inuenirent. Hoc dictũ cun-
ctis innotuit, & quos ſomno pigritiæ torpentes inuenit, excitatos reddi-
dit. Salit & tripudiat, qui antea ambulare nequibat: Reuixit ſpiritus illo-
rum, quos ſopierat indigẽtia ciborum. Erectis in cœlum manibus deum
laudant: & quaſi iam uicerint, manibus applaudunt. Malebant enim ho-
neſte in bello mori, quàm eſcarum inopia cruciari. Tunc proceres exerci-
tus acceperunt conſilium, ut pars una omnium in caſtris remaneret ad cu
ſtodiendum: pars altera obuiam uenientibus iret ad prælium. Qui de ca-
ſtris nocte egredientes, in inſidijs poſiti ſunt, prætereuntium præſtolan-
tes occurſum, iacueruntq́; inter flumẽ & lacum. Summo itaq; diluculo;
aurora lumen terris deferente, miſerunt exploratores, qui illorum agmi
na uiderent, & quanta & ubi ſint renuntiarent. Exploratores renuntiant
tot illorum millia collecta ſe nunquã uidiſſe: Et ex parte fluminis duas aci-
es ſeparatas à multitudine equis uelocioribus accurrere. Tunc noſtri in
quodam cliuo poſiti, crucis ſigno cum armis ſe præmuniunt, & manus in
Ingẽs pugna. cœlum protendunt, deoq́; ſe committunt, eiusq́; flagitant auxilium. Mox
noſtri ſuperuenientes illos excipiũt, & quotquot obuiant ſolo proſternũt,
Alij per campum diſperſi circumuolant, imbresq́; uenenatarum emittũt
ſagittarum: Strident dentibus, & more canum latrant, quia terrere ſic ſu-
os aduerſarios conantur. Sed hæc noſtri irridebant: & protecti clypeis,
loricis, galeis, eorum immiſſuras uilipendebant. Sed cum innumerabilis
illorum multitudo appropiauit, cum tanto impetu noſtros inuaſerunt,
ut nonnihil in fugam uerſi ſint. Quod ut uidit Boamũdus, qui poſtremo
obſeruabat cuſtodiam, cum ſua acie prorupit in medium, ſociosq́; recol-
ligens, inimicos perduxit ad interitũ. Illi nanq; ut uiderũt noſtrorum uexil
la ſuper uertices ſuos dependentia, noſtrosq́; more leonum rugientium,
in medios

in medios hoſtes circunferri, omnesq́ circa ſe laniari, pauent & concurbantur, ueí fisq́ retro habenis equorum, ad pontem ferreum quàm celerrime recurrunt. Sternitur uia corporibus morientium, impletur äer uocibus eiulantium. Tellus madefacta cruore morientium, perforatur pedibus conculcantium equorum. Vt uenitur ad pontem ferreum, uia arctatur, & non omnes pons recepit, hinc quàm plures in flumẽ præcipitarer, & quos unda renebat, celeri rotatu inuolutos abſorbebat. Plures occiſi ſunt, quàm uiui remanſerint. Qui euaſerunt, ad caſtrum ſuum quod ſuperius nominauimus cõfugerunt, ſed in eo non diu permanſerũt. Prædatum enim uacuum dimiſerunt. & fugientes abierunt. Noſtri uero illud accipiunt, & cuſtodes qui illud cuſtodirent, & pontem, poſuerunt. Armænÿ quoq́ & Surani fugientes inſecuti ſunt, & arcta loca anticipando multos occiderunt, pluresq́ captiuos detinuerũt, Sicq́ filÿ diaboli ſecundum ſuum meritũ, de ruina in ruinam receperunt interitum. Noſtri uero cum gaudio ingenti ad caſtra remearunt, adducentes ſecum equos & mulos & mulas, & ſpolia plurima, & multa alia quæ indigentibus ſociÿs ualde erant neceſſaria. Multorum etiam capita mortuorum ſimul attulerunt, quæ ante portam ciuitatis poſuerunt. Receperunt illos cum ſumma lætitia ſocÿ qui in caſtris erant, quiq́ tota die cum ciuibus qui egreſſi ſunt de urbe pugnauerant, palmamq́ uictoriæ reportarant. Tunc geminata lætitia duplicis uictoriæ feſtiuum tempus effecit: & eos qui ægeſtatis mœrore conſumpti penè erant refecit. Iam uero Armænÿ & Surani, uictũ ad caſtra ferebant, & de felici noſtrorum euentu congaudebant. Sicilli de ciuitate egrediebantur. & inter ſaxa montium latitabant, inſidiabanturq́ illis qui uictum afferebant, & quotquot comprehendere poterant occidebant. Quod ualde triſtes reddidit proceres: & ſuper hoc conſiliũ inierunt: remediumq́ huic calamitati repererunt. Caſtrum conſtruerũt ante portam ciuitatis, ſuper pontem iuxta Mahumatiam, quod illos ualde perdomuit, quoniam deinceps nullus eorum exire per pontem auſus fuit. Et tunc quia caſtrenſes ad hoc peragendum opus non ſufficiebant, Boamundus & comes ſancti Egidÿ ad portum ſancti Symeonis perrexerũt, & inde operarios precio conductos ducere ſtuduerunt. Quos cum adducerent, Turcos qui nocte illa de ciuitate exierãt, in inſidÿs poſitos inuenerũt, qui ſubitaneo incurſu tam fortiter noſtros inuaſerunt, ut illos qui equites erant abſque ulla certaminis reuerberatione in montana fugauerint. Pedites qui fugere non potuerunt, diram necem perpeſſi ſunt, ſed quanto fuit acrior, tanto & glorioſior. Et qui ibi mortui ſunt, ferè mille fuerunt, ſed occidentes diu gauiſi non ſunt.

Relatio enim huius occiſionis ad caſtra peruenit, tantoſq; principes proceresq; commouit. Qui equis proſilientes ad ulciſcendam mortem ſuorum ordinatis agminibus peruolant, inueniuntq; eos adhuc in campo, occiſorum capita detruncantes. Illi uero nequaquã perterriti, in ſua confidentes multitudine ad pugnam congrediuntur, ſed noſtris toto corde tota uirtute confidentibus poſtquã pedites noſtri equitibus cõſociati ſunt, in breui ſuperantur. Nam ut uiderunt illos quos ad montana fugere compulerant accurrere, noſtrorumq; agmina fortiter creſcere, & creſcẽdo fortius inſiſtere, terga uertunt, & uerſus pontem fugæ uiam arripiunt. Sed ualde impediuit difficultas itineris anguſti, quia nec fugere uſquam poterant, nec conuerti. Reuerti retro fas non erat, quia hoſtis urgebat: dextra leuaq; diuerti impoſſibilitas anguſti itineris prohibebat, currere uetabat denſa multitudo fugientis. Sicq; diuino nutu contigerat, ut nec fugere, nec pugnare licuerit. Ibi Turcæ nec toxicata ſagitta proficiebat, nec equi uelocitas ſubueniebat. Ibi maiorem ſtragem pedites egerunt, quàm qui equis inſidebant. quoniã ſeriatim, ut falcator prata uel meſſem, detruncabant. Illic ſatiari potuiſſent enſes & tela aliarũ gentiũ Turcarũ ſanguine, ſed quia Francigenarum erant, nec obtundi poterant, nec repleri cruore. Noſtri tantum pugnabant, illi patiebanť, noſtri percutiebãt, illi moriebantur. Nec tantum infatigata manus dilaniare poterat, quantum quot dilaniaret reperiebat. Inter uiuos mortui ſtabant, quia ſuffulti denſitate uiuorum cadere non poterant. Eorũ calamitati & cladi nulla conferri poteſt. Tantus illos timor inuaſerat, ut ſubſequens præcedentem obrueret.

Dux itaq; Gothefridus militiæ decus egregium, ut uidit, quod nemo illos ferire potuit, niſi poſt dorſum, equo celeri uolitans anticipauit pontis introitum Et nulla lingua ualet explicare, quantas ſtrages dux ſolus illic dederit. Illi fugere cœperant, armáque ſua in terram proiecerant, gladium ducis ut mortem expaueſcebant, & tamen uitare non poterant. Ille exertis brachijs, enſe nudato, eorum ceruices amputabat, illi minime renitentes, nuda corpora inuiti offerebant. Ibi ira, locus, gladius, ualidáque manus pugnabat, & hoc totum in membris miſerorum redundabat. Cumq; unus ex eis audatior cæteris, & mole corporis præſtantior & uiribus, ut alter Golías, robuſtior, uideret ducem ſic immiſericorditer in ſuos ſæuientem, ſanguineis calcaribus urget equum aduerſus illum & mucrone in altum ſublato, totum ſuper uerticem ducis tranſuerberat ſcutum. Et niſi ictui umbonem dux expandiſſet, & ſe in alteram partem inclinaſſet, mortis debitum perſoluiſſet. Sed deus militem ſuũ cuſtodiuit, cumq; ſcuto ſuæ defenſionis muniuit. Dux ira ſuccenſus uehementi, parat rependere uicem, eiusq; tali modo appetit ceruicem.

Enſem

Enſem eleuat, eũq; à ſiniſtra parte ſcapularũ tanta uirtute intorſit, ut pe-
ctus medium diſiunxerit, ſpinam & uitalia diſrupit, & ſic lubricus enſis
ſuper crus dextrum integer exiuit, ſicq; caput integrum cum dextra parte
corporis immerſit gurgiti. partemq; quæ equo inſidebat remiſit ciuita-
ti. Ad quod horrendũ ſpectaculum omnes qui in ciuitate erant cõfluunt,
& uidentes ſic admirati ſunt, cõturbati ſunt, commoti ſunt, tremor appre
hendit eos. Ibi dolores ut parturientis, ibi uoces eiulãtium, quia ille unus
fuit ex præcipuis eorũ. Tunc euaginauerunt gladios ſuos, intenderunt ar-
cus ſuos, parauerunt ſagittas ſuas in pharetra, ut ſagittarent ducem: cupi-
entes ſi eis permiſſum eſſet, tantam militiæ Chriſtianæ extinguere lucem.
Sed deus eorum prauæ uoluntati non conſenſit, quia dux retroceſſit. Su-
ſtinere enim telorum ac ſagittarum grandinem diu non potuit. O prædi
cabilis, ô inuicta ducis dextera, & animoſi pectoris robur eximium. Lau
dandus & enſis, quod in ſua integritate perſeuerans, uibranti dexteræ ſui
famulatus impendit obſequium. Et cuius cor eructare, cuius lingua enar
rare, cuius manus ſcribere, quæ pagina ualet ſuſcipere aliorum facta prin
cipum, qui illi compares fuerunt in omnibus uictorijs præliorum. Victo-
ria ducis præ cæteris enituit, quoniam pars dimidiati corporis quæ re-
manſit, teſtimonium laudis fuit. Fluctus uero qui eorum occiſorum cor-
pora abſorbuit, aliorum ictus mirabiles occuluit. Sed ſicut uentus turbi-
nis annoſæ arboris conſtringit brachia, ſic inciſa cadebant morientium
membra. In hoc prælio perſecutus eſt unus mille, & duo fugauerunt de-
cem millia. Qui in flumen rapido ſe curſu immergebant, emergentes pon
tis ligneas columnas amplexabant: ſed noſtri deſuper illos lanceis perfora-
bant & perimebant. Cruor effuſus ſanguineum flumini dabat colorem,
cunctisq; cernentibus magnum incutiebat horrorem. Quippe denſitas
corporum fluminis impediebat curſum, & retrogradu inceſſu ire coge-
bat retrorſum. Et quid mirum? Super pontem etenim quinq; millia pro-
ſtrata fuerunt, quæ omnia deorſum in aquam præcipitata ſunt. Et quis
numerare potuit, quot mucro deſæuiens præcipiti ſaltu in amnem mer-
gi compulit? In illo conflictu occiſus eſt Caſſani magni regis Antio-
chiæ filius, & duodecim Admiraldi regis Babyloniæ, quos cum ſuis exer-
citibus miſerat ad ferenda auxilia regi Antiochiæ. Et quos Admiraldos
uocant, reges ſunt, qui prouincijs regionũ præſunt. Prouincia quidem
quæ unum habet Metropolitanum, duodecim conſules & unum regem.
Et tot itaq; prouincijs cõuenerunt, quot ibi Admiraldi fuerunt mortui.
Et qui ibi capti ſunt, pro ſeptem millibus computati ſunt. Veſtium,
armorum, cæteriq; cultus adparatum nemo ulla oratione explicare
ſatis pro dignitate poteſt. Sic itaque ſuperati ſunt Turci magna-
nimiter à Francis, ſiluitq; deinceps garrula uox eorum, atq; ſtridor-

dentium

dentium ,& quotidianotũ procacitas conuitiorum . Iam uero demiſſis uultibus ibant, & plerĉ omnino diffidentes, furtim de ciuitate exeuntes, fugiebant. Nox ſuperueniens litem diremit,& noſtri uictores ad caſtra redierunt: illi uero obſeratis ianuis, intra urbem ſe receperunt. In craſtinum ut primum lux matutina proceſſit, Turci de ciuitate exierunt,& collegerunt corpora mortuorum, quot inuenire potuerunt, & ſepulturæ tradiderunt. Quod Chriſtiani exercitus iuuenes ut audierũt, multi in unũ conglobati ad cimiterium cucurrerunt, & quæ illi cum magno honore ſepelierant, cum magno dedecore foras proiecerunt. Plurima pallijs inuoluerant,& multos aureos, arma, arcus,& ſagittas & alia multa cum eis repoſuerant. Sic enim eſt eorum conſuetudo ſepelire: noſtrorum uero eſt libentiſſime ea tollere: Extractis itaĉ corporibus uniuerſis, capita abſciderunt, ſcite cupientes numerũ illorum qui ad ripam fluminis necati ſunt. Truncata ſiquidem capita ad caſtra attulerunt,& cadauera feris & uolucribus inhumata reliquerunt. Quod ab altis mœnibus & turribus excelſis proſpicientes, uehementer indoluerũt & genas ſcindentes & crines uellentes, ſua fruſtra idola inuocãtes, quibus deus exercituũ uirtute reſiſtit.

Turci multa precioſa cum cadaueribus terræ ſolent cõmittere.

ROBERTI MONACHI DE CHRISTIANORVM PRINCIPVM BELLO CONTRA TVRCAS,

Liber quintus.

CVMQVE ſic diu dubij martis fortuna uariaret, præambulus quidã aduenit, qui nuntios principis Babyloniæ in craſtinum prædicabat aduenire, & à principibus caſtrorum fiduciam quærit ueniendi ſecure: Qui libenter annuunt, ſeĉ eorum ſuſceptioni ſollenniter præparãt. Tentoria uarijs ornamentorum generibus uenuſtantur: terræ infixis ſudibus ſcuta apponuntur, quibus ludus equeſtris exerceant, magnifice omnia ordinãtur, ueloces curſus equorum flexis in girum frenis non defuerunt,& militares impetus haſtarũ uibrationes ibi celebratæ ſunt. In quibus actibus monſtrabatur, quod nullo pauore trepidabãt, qui talia operabãtur. Talia quippe iuuentus excelabat: ſed ætate ſenſuſĉ ſeniores in unum conſederant, cauſaſĉ conſilij & prudentiæ conferebant. Interim Babylonienſes nuncij cum appropinquarẽt, tantoſĉ tanto gaudio trep.dantes conſpicarentur, mirati ſunt: quoniã relatio uſĉ Babyloniam cucurrerat, quod & fame & pauore excruciarent. Adducti igitur ante principes ſunt, & in hæc uerba retulerunt, quæ eis cõmiſſa ſunt. Dominus

Legatorum oratio.

noſter

noſter Admiraldus Babyloniæ, mandat uobis Francorum principibus ſalutem & amicitiam, ſi eius uoluntati uultis obedire. In aula regis Perſarum dominiq́ noſtri, magnus ueſtri cauſa congregatus eſt conuentus, ſeptemq́ diebus conſuluerunt, quid nam eis ſuper hoc ſit agendum. Mirantur enim cur ſic armati quæratis domini ueſtri ſepulchrum, gentem eorum à finibus diu poſſeſſis exterminantes, imò, quod nefarium eſt peregrinis, irrore gladij trucidantes. Quod ſi poſthac in pera & baculo uultis ire, cum honore maximo rerumq́ opulentia uos illuc facient pertranſire: De peditibus equites faciẽt: qui paupetes ſunt, in toto itinere nec in reditu amplius eſurient. Et ſi per menſem ad ſepulchrum uobis diurnare placuerit, bonorum copia uobis nõ deerit: facultas eundi per uniuerſam Hieruſalẽ uobis concedetur, ut quo honore placuerit, & templum & ſepulchrum quilibet ueneretur. Quod ſi hæc uobis indulta contemnitis, & in animorum ueſtrorum magnitudine confiditis, & armis uidendum uobis eſt etiam atq; etiam quanto periculo uos exponatis, apud nos certe ducimus eſſe temerariũ, quod ulla, quantumuis magna, humana poteſtas cõgraſſetur contra Babylonios, regemq́ Perſarum. Iam uero quæ ſit ſententia ueſtra ſuper his nobis aperite. Ad hæc cõmunis ſententia principum reſpondit dicẽs: Nulli ſapienti mirandum eſt, ſi ad domini noſtri ſepulchrũ cum armis uenimus, gentemq́ ueſtram ab iſtis finibus eijcimus. Quoniam quicunq; de noſtris huc uſq; in baculo & pera uenire ſoliti erãt, turpi ludibrio affecti ſunt, & ignominiam contumeliarum tolerantes, ad extremum perimebantur. Terra autem gentis illorum non eſt, licet diu poſſederint, quia noſtrorum à priſcis temporibus fuit, eisq́ propter malitiam iniuſtitiamq́ ueſtra gens aduerſa abſtulit. Quæ tamen ideo ueſtra non debet eſſe, quia diu eam tenuiſtis. Cœleſti enim cenſura nunc decretum eſt, ut miſericorditer reddatur filijs, quod iuſte patribus ablatũ eſt. Ne glorietur gens ueſtra quia ſuperauerit effœminatam gentem Græcorum: quoniam diuina ſuffragante potentia, in ceruicibus ueſtris meritũ recompenſabitur gladio Francorum. Et notum eſſe poterit, his qui ignorant, quod non eſt hominum euertere regna, ſed eius per quem reges regnant. Ipſi dicunt ſe uelle nobis indulgere, ſi in pera & baculo poſt hac uelimus tranſire: nihil opus nobis eſt eorum miſericordia, quoniã uelint nolint, theſauris eorum noſtra ditabitur: & replebitur inopia. Hieruſalem cum nobis à deo conceſſa ſit, quis præualet auferre eam? Nulla uirtus eſt humana quæ nobis ullo modo terrorem incutiat, quia cum morimur naſcimur, cum uitam amittimus temporalem, recuperamus ſempiternã. Idcirco renuntiáte his qui miſerunt uos: quod arma quæ in patria noſtra ſumpſimus, & cum capta erit Hieruſalem non dimittemus. Confidimus enim in eo qui docet manus noſtras ad prælium, & brachia noſtra ponit

ut arcum æreum. Quoniã & uia noſtris gladijs aperietur,& omnia ſcandala eradicabuntur,& Hieruſalem capietur. Tunc noſtra erit nõ per hominis indulgentiam,ſed per cœleſtis cenſuræ æquitatẽ. De uultu enim domini hoc iudicium prodijt, quia Hieruſalem noſtra erit. Legati uero quid ultra prætenderent nõ inuenerunt,ſed audito hoc uerbo ſcandalizati ſunt: Antiochiamq́; noſtris conſentientibus introierũt. His ita peractis, tertia die poſt peractum prælium,caſtellum cœperunt ædificare: de quo ſuperius mentionem fecimus,conſtructum in introitu pontis,ad Mahumariam ſcilicet, in loco cimiterij ante ianuam ciuitatis. Deſtruxerunt autem omnes tumulos lapideos mortuorum, & ex illis caſtrum munierunt. Quod cum peractũ fuit, commendatum eſt Raimundo egregio comiti ſancti Egidij. Hoc factũ ualde coſtrinxerũt eos qui in ciuitate erãt, quoniam ulterius ab illa parte nõ ualuerunt exire. Noſtri uero iam ſecure ibãt, quocunq; ire diſponebãt. Tunc proceres elegerũt uiros optimos equosq́; ueloci ores:& non longe ab urbe tranſierunt fluuium, & prædam maximam inuenerunt,equos. equas,mulos & mulas,aſinos & camelos,& animalium quinq; millia. Omnia hæc egregia cohors adduxit ad caſtra,& celebrata eſt apud Chriſtocólas lætitia magna. Quod infortunium ciues uehementer attriuit: quoniã abundantia rerum quæ noſtros roborauit, perdita,illos debilitauit. Illic uero ubi præda capta fuit,erat antiquum caſtrum, ſed incuria & uetuſtate dirutum: & adhuc uigebat ibi quoddam monaſterium. Quod proceribus placuit reædificare, & forti munitione circundare. Quod cum in breui paratum fuit,inquiſitio facta eſt,quis illud cuſtodiret. Et dum tractaretur de cuſtodia; plurima in uentum procederent uerba: Tancradus illuſtris princeps & egregius iuuenis, ſicut erat alacer in ſermonibus & factis,in medium proſiluit,dicens: Ego cuſtodiam caſtellum, ſi cuſtodiæ meæ dignum recõpenſabitur meritum. Pretium ergo omnes in commune taxauerũt, & quadringẽtas argenti marcas ei cõtulerunt. Tancradus caſtellum intrauit, cumq́; peditum turmis fortiq́; milite plusquã munitionem aliam firmauit. Quod fideliter, deo opitulãte,ſuſcepit: quoniã ipſa die magnus Armænionum populus,& Suraniorum,ad ciuitatem ueniebat,& urbanis cõmeatum non contemnendum afferebat. Quos omnes in inſidijs poſitus Tancradus apprehendit: nec tamẽ eos quia Chriſtiani erant occidere uoluit, ſed cũ ipſis ſarcinis ad caſtrum ſuum conduxit. Quos tandem tali conditione illeſos abire permiſit: quia dederunt fidem,ſe allaturos Chriſtianis pro mediocri pretio neceſſaria, quo aduſq; caperetur Antiochia Quod illi ſtrenue impleuerunt, ſicut & ſpoponderũt. Tancradus uero uias ac ſemitas obſtruxerat, his qui erãt in ciuitate, quod nullus audebat exire. Propterea pacis inducias quæſierunt, dicẽtes, quod illo temporis interuallo apud ſe tractarent, qua lege,

qua

qua conditione, ſe & ciuitatem Chriſtianis darent. Crediderunt principes, & diſpoſitis pactionibus, & tempore conſtituto, tenendæ pacis ſacramenta dederunt & acceperunt. Portæ ciuitatis aperiuntur, & eundi inuicem alteri ad alterum facultas conceditur. Tunc libere Franci per circuitum murorum ibant, & ad propugnacula cum ipſis ciuibus ſtabant, & ciues cum gaudio ad caſtra ueniebant. Proceſſu deniq; temporis, cum iam ſuprema dies induciarum aduenisſet, Vualo quidam miles Chriſtianus, & in armis egregius, & inter præcipuos nominatiſſimus: hic perfidæ genti nimium credulus, quadam die per uirgulta eorum ſpaciabatur, & locorum amœnitate oculos paſcebat. Hunc, ut inermē uirum, armati canes aggreſſi ſunt, & membratim diuiſum, miſerabili cruciatu diſceipſerunt. Heu morte Vualonis, pax infringitur, data fidei ſacramenta uiolantur, portæ iterum urbis obſtruunt: & perfidi gentiles inter mœnium turriumq́; ſuarum cauernas recluduntur. Luctus in caſtris permaximus habetur, quoniam ab omnibus uiris ac mulieribus mors Vualonis crebris ſingultibus lamentatur. Coniunx uero illius uniuerſos ad lacrymas concitabat quæ ſe ultra morem aliarum miſerabiliter laniabat. Et quæ alios ad luctum cōmouebat propter crebra ſuſpiria, ſingultusq́; nec loqui nec clamare poterat. Erat autem illa alto procerum ſanguine procreata, & ſecundum carnis huius infirmitatem, forma præ cæteris egregia. Erat autem plerunq; immobilis uelut columna marmorea, ita ut ſæpius mortua putaretur, niſi uitalis calor palpitans in ſupremo pectore ſentiretur. Sed & adhuc pulſitabat uena latens ſub cute minime piloſa. Cum uero reſpirabat, oblita fœminei pudoris ſe in terram uolutabat, & genas unguibus ſecans, aureos crines diſrumpebat. Occurrūt aliæ matronæ, quæ de ſe illi facere talia prohibent, & pia cuſtodia obſeruant. Quæ cum loqui potuit, in hæc uerba prorupit, dicens: Rex in perſonis trinus miſerere Vualonis: Et uitæ munus ei confer, ut es deus unus. Quid meruit Vualo, quod non mortuus eſt potius in acie? Virgine matre ſate, Vualonis terge reatus, Quem de bellorum tot caſibus eripuiſti: Et permiſiſti nūc tādem occidi. Heu quantum uidere deſiderabat ſuum ſepulchrum, pro quo contempſit omnia ſua & ſeipſum. Quo infelici infortunio defuit ei enſis qui ſic conueniebat lateri eius. O me ſaltem felicem ſi licuiſſet mihi in ſupremo ſpiritu oculos claudere, uulnera lacrymis abluere, & manibus ueſteq́; detergere, & dulcia ſepulchro membra committere. His quæſtibus Euuardus frater eius interuenit, & in quantum admiſit uis doloris compeſcuit. Illud ſanè prætereundum non eſt, quod ante mortem uiri iſtius contigit, dum tempus induciarum integrum & fidele manſit. Erat quidam Admiraldus de genere Turcarum in illa ciuitate regia, cum quo Boamundus plurima & priuata pacis tēpore habuit colloquia: Hic inter cætera quo-

Induciarum pax uiolatur.

Amor mulieris erga ſuum maritum.

 dam

dam die requiſiuit ab eo: ubi nam caſtra poſuerit ille candidatorum exercitus innumerabilis, quorum in omnibus bellis fulciebantur auxilio. Dicebat enim quod aduentum illorum nunquam potuerint ſuſtinere, ſed ſtatim ut uiderint illos, incipere ſe pauere. Cui Boamundus ait: Putas ne aliũ exercitum eſſe quàm hũc quem uides noſtrum. Cui ille: Per Mathomum meum præceptorem iuro quoniam ſi hic adeſſet, tota hæc planicies illos non caperet. Omnes habent equos albos, miræ celeritatis, & ueſtimenta, & ſcuta, & uexila, eiuſdem coloris. Sed forſitan ideo abſconduntur, ne uirtus ueſtra nobis manifeſtetur. Sed per fidem, quam habes in Ieſum, ubi caſtra eorum locata ſint, oſtende quæſo. Boamũdus itaq; ſpiritu dei illuſtratus illico ſenſit hanc quàm uiderat uiſionem dei eſſe, nec quod quærebat, ex tentatione, ſed ex bona uoluntate procedere & reſpondens, inquit: Licet ſis extraneus à lege noſtra, quia uideo te bona erga nos uoluntate, bonorum'q; ſpiritu animatum, aperiam tibi aliquod fidei noſtræ ſacramentum. Si tantum profundi intellectus haberes gratias creatori omniũ referre deberes, qui tibi oſtendit exercitum candidatorũ. Et ſcias quia in terra non cõuerſantur, ſed in ſupernis manſionibus regni cœlorum. Hi ſunt qui pro fide Chriſti martyrium ſuſtinuerunt, & in omni terra cõtra incredulos dimicauerunt. Horum præcipui ſunt ſigniferi, Georgius, Demetrius, Mauricius, qui in hac temporali uita militaria arma geſtauerunt, & pro Chriſtiana fide fortiter pugnauerunt. Hi quotiens nobis expedit, iubente domino Ieſu Chriſto, nobis ſuffragantur, & per hos inimici noſtri præcipitantur. Et ut me uerum cognoſcas profiteri, inquire & hodie & cras & in die altera an in tota regione hac eorum caſtra poterunt inueniri. Quod ſi inueniuntur, redargui in conſpectu tuo à mendatio erubeſcemus. Et cum in tota regiõe nequiuetis illos inuenire, ſi nobis neceſſe erit, in craſtinum uidebis adeſſe: Vnde igitur tam cito ueniunt? niſi à ſupernis ſedibus in quibus morantur: Cui reſpondit Pyrrhus, ſic enim erat nomẽ eius Et ſi de cœlo ueniunt ubi tot albos equós, tot ſcuta, tot uexilla inueniunt ur: Cui Boamudus. Tu magna & ſuper ſenſum meum requiris. Propterea ſi uis accedat præsbyter meus. Ad hæc præsbyter. Cum omnipotens creator angelos ſuos, ſiue iuſtorum ſpiritus, mittere diſponit in terram, tunc aſſumũt ſibi aëria corpora, ut per ea nobis innoteſcãt, qui uideri nõ poſſunt in ſpiritali eſſentia ſua. Ideo armati nũc apparẽt, ut q̃d in bello laboraturis auxilio ueniunt, indicent. Si enim ut peregrini uel ut ſacerdotes ſtolis de albati apparerẽt, non bellũ ſed pacem nuntiarent. Expleto ſiquidem negotio pro quo ueniũt, ad cœleſtia remeant unde uenerunt, & corpora quæ, ut uiſibiles apparerent, acceperũt, in eandem reponunt materiam quâm ſumpſerunt. Ne mireris, ſi omnipotẽs creator omniũ tranſmutat materiã à ſe factã, in quamlibet ſpeciem, qui uniuerſa de nihilo adduxerit

duxerit

duxerit in eſſentiam. Et Pyrrhus ad hæc ait: Per ipſum quem aſſeris crea-
toré mira dicis, & rationabilia, nobiſq́ hactenus inaudita. His Boamun
dus adiecit & ait: O Pyrrhe nónne tibi uidet̃ magnũ eſſe miraculũ, quod
per nos operat̃ dominus Ieſus Chriſtus, in quẽ credimus, quia quãto nos
pauciores ſumus, tanto & fortiores, uos uero quãto numeroſiores tanto
imbecilliores: Cui hãc uirtuté attribuis, humanitati an diuinitati? Homo
non eſt à ſeipſo, ſed à creatore ſuo: à quo habet eſſe, habet & poſſe. Et hoc
igit̃ cõijcere potes, quod licet unus creauerit nos & uos creator, ubertioré
tamẽ ſuæ uirtutis præſtat abundantiã nobis quã uobis. Certi quippe inil
lius uirtute ſumus, quia nõ ſolũ Antiochiã, uerum etiã Romaniã totam,
& Syriã ipſam & Hieruſalẽ obtinebimus. Quia hoc promiſit dei filius
omnipotẽs Ieſus. Pyrrhus quippe hæc & cõſimilia dicta Boamũdi prudẽn
ter intellexit, ipſumq́ uehemẽter Boamũdus ſuo amori illexit. Cumq́ con
tigiſſet, inimico humani generis ſuadẽte, quod ſuperius dictũ eſt de Vua-
lone, Pyrrhus cum ſuo Boamundo loqui amplius nõ ualuit, ſed tamen oc-
culte per internuntiũ hæc ei ſignificauit. Noui te nobilem uirũ, atq́ fide-
lem Chriſtianũ, cõmendo me tuæ fidei & meam domũ. Faciam tibi quæ
me facere hortatus es. Tres turres quas in Antiochia cuſtodio tibi tradã,
& unam de portis, tibi tuæq́ genti Chriſtianæ. Et ne friuolũ illud eſſe cre-
das, & ne de mea fide diffidas, mitto filium meũ tibi quẽ unice unicum di-
ligo, eumq́ ſicut & me ipſum tuæ fidei cõmitto. Quibus uiſis & auditis,
Boamundus magno affectus eſt gaudio, magnaq́ in eo apud deum excre-
uit deuotio. Lacrymæ ab oculis uberes erumpũt, & deo gratias agens ma
nus in cœlũ tetendit: Nec mora, principes in unum cõuocauit, eiſq́ talia
intulit, dicẽs: Egregij principes & uiri bellatores, compertũ eſt uobis quan
tum iniuriarũ paſſi ſumus in hac obſidione, quantaq́ patimur, & quàm
diu uoluerit deus patiamur. Si deus alicui hãc ciuitaté p aliquod ingeniũ
dare uellet, dicite, an ueſtra autoritas, ei eam concederet. Ad hæc multi ex-
clamauerũt in unũ dicentes: Nos ſimul eam habebimus, quoniã ſimul an
guſtias neceſſitatum tolerauimus. Tunc Boamũdus modicum ſubridẽs,
ait: Ve ciuitati quæ tot dominis ſubiecta erit. Nolite fratres ea dicere, ſed
eius imperio ſubijciat̃, qui eã poterit adquirere: Qui ut uidit quia nil pfi-
ciebat ad caſtra ſua redijt, & tamẽ nuntios Pyrrhi qui ad ſe uenerãt deti-
nuit. Principes uero amoto Boamũdo, conſiliũ inierũt dicẽtes: Nos bonũ
conſiliũ nõ habemus, q uerbis Boamũdi uiri ſapiẽtiſſimi cõtra imus. Si à
primo die q̃ huc uenimus, hoc fieri potuiſſet, magnũ nobis commodũ inde
pueniſſet. Nullus noſtrũ ppter ambitionẽ urbis Antiochiæ de terra ſua ex
iuit: eã habeat cui deus dare uoluerit. Noſtra oĩm una ſit intẽtio, ſancti ſci
licet ſepulchri liberatio. Placuit oĩbus. Boamũdus uocat̃, eiq́ Antiochiæ
ſi eã adqrere põt beniuole ab oĩbus cõcedit̃. Boamũdus itaq́ haud ſegnis

Quomodo prodita ſit Antiochia.

uitos ſibi fideles, noctis crepuſculo, remittit ad amicum ut ei renunti- et & modum & terminũ. Pyrrhus remandat ut incraſtinum commoueatur exercitus Francorũ quaſi ire uelit ad prædandum in terram Saracenorum. Et cum nox obſcurare cœperit, reuertantur ad caſtra ex parte ciuitatis, in qua ipſe erectis (inquit) excubabo auribus in turribus meis. Prope murum parati ueniant & nihil prorſus timeant. Credidit hoc conſiliũ Boamũdus quibuſdam ſuis familiaribus Hugoni magno, & duci Gothefrido, Podienſi epiſcopo, & comiti Raimundo. Dixit itaq; eis: Nocte uentura diuina opitulante gratia, tradet̃ nobis Antiochia, expoſuitq; eis nuntium. Qui auditis omnibus, gratulati ſunt, & benedixerunt dominum. In craſtinum congregauerunt duces bellatorum, ingentem militum cuneos peditumq; quàm plures turmas, & egreſſi montana tranſierunt, quaſi in terram Saracenorum prædaturi. Nocte adueniente cum ſummo ſilentio redierunt, ſeq; bonæ ſpei præparauerũt. Boamundus uero ad locũ ſibi ab amico deſtinatum perrexit cum ſuis tantum militibus & cum paucis longe remanſit à mœnibus, cæterosq; cum una ſcala direxerũt ad ipſa mœnia, quæ erecta pringere potuit ad propugnacula. Quæ cum erecta fuit ex tanta multitudine nullus prior aſcendere præſumpſit. Cumq; omnes ſic hæſitarẽt, tunc unus miles, nomine Fulgerius Carnotenſis natione, audatior cæteris, ait: Ego in nomine Ieſu Chriſti primus aſcendam, ad quodcunq; me deus uocauerit ſuſcipiendum, ſiue ad martyrium, ſeu ad obtinendum uictoriæ brauium. Quo aſcendente cæteri ſubſequuntur & in breui ad ipſa murorum faſtigia peruenitur. Pyrrhus autem ſtabat illic, præſtolans eorum aduentum, & ægreferens nimiam tarditatem. Qui cum Boamũdum minime uidet, inquiſiuit ubi eſſet. Qui & in proximo adeſſe dicit̃, ſed Pyrrhus de abſentia uehemẽter contriſtatus eſt, dicens. Quid facit ille piger? quid tardat, quid ibi moratur? Mittite qui dicat quo citius ueniat. Mittite qui dicat, quod lux appropinquat, & crebri cantus gallorum præſignant adeſſe diem. Nuntius eligitur qui nuntiet hæc Boamundo: quod ut audiuit, feſtinus accurrit, ſed cum ad ſcalam peruenit, fractam inuenit. Interea Fulgerius qui cum ſexaginta iuuenibus armatis aſcẽderat, acceptis turribus Pyrrhi, tres alias bellica uirtute occupauerat, & in eis duos fratres Pyrrhi interemerat. Quod licet Pyrrhus nõ ignoraret, tamẽ à promiſſo fidei pacto nõ receſſit, ſed ut audiuit quod ſcala fracta eſſet, uenienti Boamũdo & omni Francorũ multitudini portas aperuit. Et cum graues gemitus ab imo pectore traheret, longaq; ſuſpiria, nulla tamen eum à promiſſa fide illata reuocauit iniuria. Quem Boamundus in ipſo portæ introitu ſummiſſo capite ſalutauit, atque de collato beneficio gratias egit. Sed cum cauſam lamentationis eius didiciſſet, admodum indoluit: & de militibus ſuis qui eum cuſtodi-

rent, resq́ꝫ eius, fidelem cuſtodiam dereliquit. Nec reticendum, quoniam
ſub illa nocte, cometa quæ regni mutationem præſignat, inter alia cœli
ſydera rutilabat, & luæ lucis radios producebat, & inter ſeptentrionem
& orientem, igneus rubor in cœlo coruſcabat. His euidentibus ſignis in
cœlo radiantibus, & aurora terris lucem referente, exercitus dei portas
Antiochiæ intrauit, in uirtute illius qui inferni portas æreas contriuit, &
ferreos uectes confregit, cuius poteſtas permanet in ſecula ſeculorũ Amẽ.

Roberti Monachi quinti libri finis.

ROBERTI MONACHI DE CHRISTIANORVM PRINCIPVM BELLO CONTRA TVRCAS,

Liber ſextus.

VNIVERSI fideles huius Pyrrhi fidem attendite, & at-
tendentes, ſi quid ex fide per fidem promittitis, abſq́ꝫ ulla
contradictione perficite. Nulla hic memoria fraternæ
mortis, nulla uis doloris, nulla inſtigatio mœroris auer-
tere potuit à promiſſa fidei ſtabilitate, magisq́ꝫ ua-
luit apud ipſum fidei pactio, quã duorum germanorum
diri cruciatus interemptio. Et ſi illud antiquum problema Samſonis in
medium uolumus adducere, huic æquipollẽs poſſumus proponere. Sam
ſon ait: De comedente exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo. Nunc
uero de infideli ꝓceſſit fides, & de extraneo familiaris & integra dilectio.
At ne faſtidioſam uideamur facere digreſſionem ad inceptam redeamus
hiſtoriæ propoſitionem. Quarto nonas Iunij Chriſtiani urbem Antio-
chiæ introierũt, & in ore gladij de ſuis eam inuaſoribus uindicauerũt. Ful
gerius & alij complices qui cum eo muros aſcenderãt, turres undiq́ꝫ inua
debãt, & incautos uigiles ſomnoq́ꝫ ſolutos, ſpiculis gladijsq́ꝫ confodiebãt,
& de ſummo illorum faſtigio ad terram proijciebant. Qui in domibus ſo
piebantᷣ ſonitu clamoris excitati, ſcire geſtientes quid hoc eſſet, cum foris
exirẽt nõ reuertebantᷣ, quoniã gladios inueniebãt paratos quibus excipie-
bantᷣ. Qui Chriſtiani erãt Kirie eleiſon, & alias deo laudes pſonabant, ut ꝑ
hoc ſcilicet noſtris innoteſcerẽt, quod nõ Turci ſed Chriſtiani eſſent. Paſ- *Crudelitas Chriſtianorũ militum.*
ſim ſternuntᷣ plateæ ciuitatis corporibus morientiũ, quoniam tunc nullus
eorũ reſiſtebat, ſed quærebãt omnes latibula & fugæ præſidiũ. Nulli ho-
nor impenditᷣ, pueri cũ puellis, iuuenes cũ ſenibus, ſenes cũ iuuenibus, ma-
tres quoq́ꝫ cũ filiabus interficiuntᷣ. Qui fugere poterãt per portas exibãt,
mortem

mortem tamen minime euadentes, quia in manus de caſtris uenientium incidebant. Contigit autem ut inter fugientes Caſſianus rex & dominus ciuitatis, uilibus pannis obſitus euaderet, & in terram Tancradi fugiẽdo perueniret. Sed malo ſui infortunio Armænij eum cognouerant, & ei illico ceruicem amputauerunt, & caput illius ad principes attulerunt. Pars magna fugit in caſtrum quod ciuitati imminet, quod ita loci poſitione & natura munitum eſt, ut nullius machinæ artificium timeat. Illic enim eſt mons urbi contiguus, cuius cacumen porrigitur ad ſydera, quò uix peruenire poſſunt intuentium lumina. Et de ipſo poteſt circũſpici tota regio. In eum confugit numeroſa multitudo Turcarum, habueruntq́; illud ſolum receptaculum. Erat autem huic caſtro una turris nimium uicina, quâm Boamundus cum ſuis ſatellibus iam obtinebat, illudq́; caſtrum per eam impugnare parabat. Sed illi reſumptis uiribus, turri eminentiores, ſagittas & ſpicula, inſtar grãdinis, deſup immittunt, ita ut noſtris minime licuerit contra eos pugnare, ſed ſe clypeis cooperire, & armis defendere cogebantur. Locus enim arctus angebat, & hoſtis deſuper opprimebat: quia non erat alia uia decertantium, qua præſtabat latitudo murorum. Propterea cõtigit quod Turcos irruentes contra turrim, unus impellebat alium, nec retroire erat facultas, nec in leua nec in dextra ulli erat diuortiũ. In quo conflictu Boamundus grauiter ſagittatus eſt in femore, nec iam niſi claudicãs ualebat incedere: Sanguis ubertim de uulnere cœpit ſtillare & cor nobiliſſimi principis à uirtute priſtina cœpit deficere. Qui nolẽs & inuitus, in aliam turrim retroceſſit, bellumq́; dereliquit. In eius infirmitate aliorum uirtus corruit, quoniam unuſquiſq; miſerabilem caſum ſui ducis admodum doluit. Pugnam dimittunt, Turcis turrim relinquũt.

Inuicti animi exemplum. Vnus tamen in ſuperiori turris faſtigio remanſit, cuius egregia funera uniuerſus noſtrorum exercitus unanimiter planxit. Ille enim ut uidit ſeſo lum eſſe derelictum, tamen inſe animum gerens inuictum, ut urſus inter moloſos cœpit ſe ut ut potuit defendere, lapidesq; & cementũ de parietibus auellebat, & ſuper ipſos qui eum impugnabant proijciebat. Tandem mille ſagittis onuſtus, ut uidit quod mortem nõ euadere poſſet, mortem ſibi accelerauit, quoniam cum clypeo & armis ubi turbam denſiorem eſſe conſpexit, in medium proſiluit, ſuisq; interfectoribus tormentum fuit. Non eſt lingua carnis quæ ſatis ualeat enarrare, Francorum ingẽtia facta & niſi caſtellum municipium tam forte fuiſſet, ipſo die calamitatibus ſuorum magnum leuamen dominus præſtitiſſet. Sed uoluit deus ut urbs Antiochena difficulter adipiſceretur, ut adepta carior haberetur. Citius enim adquiſita uileſcunt, diu deſyderata carnis, amplectimur. Nox interueniens litem diremit, & diurno labori contulit moderamẽ, quia pugnæ ademit neceſſitatem, ſed feſſis dormiendi non tribuit facultatẽ. Vbi enim

prope

prope hoſtis adeſt, nulla te quieſcēdi facultas eſſe poteſt. In craſtinum alij ſpoliata cadauera mortuorū extra muros foris trahebāt, alij de turribus cum caſtellanis, iaculis & ſagittis decertabant. Cumq; ſic res agitur, ecce illi qui ſtabant in turribus & muris, e minus contemplantur immenſam nubem agitati pulueris. De qua diuerſa ſentientes, alij dicebant: Conſtantinopolitanum imperatorem eſſe, cum auxiliaribus copijs, alij, quod uerum erat, agmina Perſarum. Sed qui primi ueniebant, ut uiderunt urbem Antiochiæ, in unum conſedêre, præſtolantes mox ueniēs robur ſuæ militiæ. Erat autem Corbanan princeps militiæ regis Perſarum, qui ex longo tempore collegerat ſibi illud agmē diuerſarum gētium. Erāt quippe ibi Perſæ & Medi, & Arabes, & Turci, Ahimitæ, & Saraceni, & Publicani, & diuerſarum nationum alij multi. De Agulanis erant ibi tria milia, qui nullam armorum copiam niſi ſolos enſes geſtabant: qui omnes undiq; ferro cooperti, nulla arma aduerſantia timebār. Cumq; hij in unum conuenissent, curſores ſuos ante urbem direxerūt, qui noſtros ad bellū prouocarent, & de ciuitate exire ſuaderent. Sed noſtri qui ex heſterno conflictu fatigati erant, ſalubrius eſſe iudicauerunt inter mœnia remanere, quā extra bella mouere. Illi uero per campos & plana currentes, noſtros ad bella ciebant, diraq; et ſconuitia obijciebant. Lanceas & gladios in altū ejiciebant, & ludentes & luxuriantes. Sed cum neminem de noſtris potuerunt extrahere, diſpoſuerunt remeare ad caſtra. Quos cum reuerterentur, inſecutus eſt unus ex noſtris, Rogerus de Barda nilla, cum alijs tribus armatis. Sed ipſi nolebant cum paribus inire certamen, quia iam de prælijs Francorum multa audierant enarrare. Poſueruntq; inſidias poſt ſe ſub rupe cauata, & quoſdam ex ſuis dimiſerunt qui eos quaſi laceſſerent in pugnam. Cumq; noſtri tranſirent inſidiarū locum, fures de cauernis ſuis exierunt, eoſq; à tergo inuaſerunt. Qui præibant, reuertuntur in occurſum, celeremq; contra eos dirigunt curſum. Qui cum ſe comprehenſos eſſe cognoſcerent, flexis frenis, fugæ tutelam ſperauerunt cōſequi, ſed nullatenus potuit inueniri. Rogerus ſocios præmittit ante ſuos uultus, & ipſe parma poſt tergum reiecta, crebertimos illorum ſuſtinet ictus. Iamq; penè euaſerat, iamq; ſaluti proxima loca tenebat, cum equus illius ſolo proruit, & cadenti inhærens ipſe cecidit, qui nullo modo leuari potuit, quoniā equi mole oppreſſus fuit. Heu quantus dolor ſtridorq; dentiū tunc erat, ſuper muros Antiochiæ, cum generoſa Francorum pubes, uideret inclytum militē ſuum rabidos canes tam atrociter occidere. Auertebant oculos, nec uidere poterant, cum eum membratim dilaniabant, ad extremum caput eius amputauerunt: contoq; infigentes quaſi triumphi uexillum, ad caſtra deportauerunt. Erāt autem caſtra illorum iuxta pontem ferreum. Senſadolus autē filius regis Antiochiæ nuper defuncti, ierat ad Corbanan, ſup-

plexuſq; ad pedes illius rogans ut ſui miſereretur, & contra Francos adiuuaret. qui patrem eius occiderant, & de inclyta urbe exhæreditauerant. Non habebat refugium, quoniam iam tota ciuitas Francorum ſubiacebat imperio. Inquit igitur ille. Pater dum adhuc uiueret legationem tibi tranſmiſit ut ei ſubuenires, ut te aut magnis muneribus ditaret, aut Antiochiam & uniuerſum regnum de te ſuſciperet. Idem tibi promitto, ſi potes recuperare Antiochiam. à te illam ſuſcipiam omnemq; tibi fidem præſtabo. Quod ſi non potes. fugiendũ tibi eſt, & omnibus hominibus noſtræ nationis. Non enĩ eis ſufficiet Romania, ſiue Syria, neq; Corotaim, quoniam Hieroſolymam dicunt eſſe ſuam, regnumq; Damaſci. Erant autẽ ibi reges harum prouinciarum, qui audiebant illud uerbũ. His dictis Corbanan reſpondit, Si uis ut te manu mea adiuuem, tuoq; regno reſtituã, caſtellum quod adhuc habes, redde in manum meam, quia reſtituetur tibi per illud Antiochia. Cui iterum Senſadolus: Si præuales Francos eliminare ab urbe, efficereq; ut ſumam uindictam de eis, tibi tradam caſtellum, feriamq; tecum fœdus. Conſenſit uterq; & tradidit caſtellum. Et dedit Corbanan cuidam fideli ſuo ad cuſtodiendum. Tali autem conditione recepit in cuſtodiam. Vt ſi Franci uincerentur, cuſtodiret, ſi uincerẽt, & ipſe ſicut & alij, relicto caſtro, cõfugeret. Cui ille. Et nos uicti ſumus, de caſtello quid faceremus? Dignum eſt ut uictores habeãt caſtellum, quoniam uictoria, caſtello maius erit præmium. His ita geſtis, Corbanan ſuper his conticuit, & ad alia reſtituenda tempus diſpoſuit. Et cum ſederet in ſolio, attulerunt ante eum Francigenum enſem ualde deſpicabilem & obtuſum, & fœda rubigine tectum. Attulerunt & lanceam eadem deformitate conſimilem, quæ etiam ſua abiectione, enſem faciebat præpollentem. Quæ cũ Corbanan uidiſſet, ait. Quis dicet nobis ubi ſunt arma hæc reperta? Aut qua de cauſa noſtro conſpectui ſunt præſentata? Cum illi qui attulerant dixerunt: Glorioſe princeps & decus regni Perſarum, hæc arma cuidam Francigeno abſtulimus, & tibi attulimus, ut uideas & agnoſcas quibus armis illa pannoſa gens conetur nos & fines noſtros deprædari, imò & omnem Aſiam depopulari. Tunc Corbanan ſubridens ait: Liquet, quia ſatis eſt gens illa inſenſata & ratione parum utitur, quæ talibus armis æſtimat poſſe ſubiugare ſibi regnũ Perſarũ. Gens quippe eſt præſumptuoſa, & alterius iuris nimium ambitioſa. Gens uidelicet quæ in ſua confidit animoſitate, ſed per Mathomum male intrauit fines Syriæ, muroſq; regiæ ciuitatis Antiochiæ. Hæc dixit, notariumq; ſuum arceſſiri iuſſit. Cui arceſſito, inquit. Sume plures ſcedulas, & ſcribe religioſo papæ noſtro Caliphæ, regiq; Perſarum, Soldano ſuper omnes glorioſo, maioribuſq; regni Perſarum proceribus, ut longæuam obtineãt uitam, pacem continuam, ſalutem corporum diuturnam. Fortuna felix & iocunda bene

Epiſtola ducis ad Soldanũ.

da bene nobis proſperatur, ſecundisq́; ſucceſſibus atridet: quoniam Francorū exercitū intra muros Antiochiæ incluſum tenet, & caſtellū quod ciuitati præeminet, iam in manu noſtra habeo. Vnde certum ſit uobis, quia rumores quos de eis audieratis, non ſunt illius generis cuius audiſtis, quia nec lupus tantus eſt, quantus & clamor qui eum ſubſequitur. Quia uero præcepiſtis ut omnino eos de terra delerem, gladioq́; uita priuarem, nolite aduerſum me indignari, ſi quoſdam de melioribus uinctos uobis trāſmitto: quoniam tunc erit in ueſtra deliberatione, utrum uelitis eos mori ſiue uiuere. Nobis enim conueniens eſſe uidetur, ut qui uiui in manus noſtras incidunt, captiui fiant, & dura apud nos exerceant ſeruitia. Honorificum quippe erit regno Perſarum, ſi in eo exulatur frater regis Francorū. Vos autem in pace & ſumma tranquillitate uiuite, omniq́; corporeæ uoluptati operā impendite, filiosq́; ſine ceſſatione procreate, qui alijs, ſi neceſſe fuerit, Francis obſiſtant, & cum noſtræ defecerint uires, tunc ualeāt. Faciei ueſtræ præſentiam non ante uidebo, donec totam Syriam, & Romaniam, atq; Bulgariam ueſtræ ditioni ſubinganero. Hæc Corbanan locutus in ſuperbia & in abuſione, quæ ei conuerſa ſunt in ignominiā & confuſionem. Poſt hæc mater eius uenit ad eum mœrens & triſtis, lugubremq́; afferens uultum. Et cum in ſecreto cubili ambo conueniſſent, dixit mater ad filium: Fili ſolatium meæ ſenectutis, & unicum pignus totius meæ dilectionis, ad te feſtina uenio fatigata longinquitate itineris. Ego eram in Alep ciuitate magna, cum de te grauis ſermo aures meas perculit ſuoq́; impulſu maximum cordi meo dolorem impulit. Dictum eſt mihi, quod tua agmina diſponebas, & contra Chriſtianos pugnare uolebas. Propterea feſtina ueni, à temetipſo ſcire uolens, utrum ſe res ita habeat an non. Ait ad matrem filius: Mater nihil unquam uerius audiſti. Et mater ad filium, inquit. Quis fili tale conſilium iniquus tibi dedit. Nondum es expertus uirtutem Chriſtianorum, & præcipue gentis Francorum. Si legiſſes ſcripta omnium prophetarum, omnium ſapientum, profecto nō ignorares, quod ipſe eſt omnipotens & deus deorum omnium. Si pugnabis aduerſus Chriſtianos, pugnabis contra ipſum & angelos eius. Sed dementiſſimum cōtra ipſum omnipotentē pugnare eſt, quoniam idipſum eſt uelle ſe deſtruere. De ipſo quidē inuictiſſimo deo dicit propheta: Ego occidam, & ego uiuere faciam, percutiam, & ego ſanabo: & nō eſt qui de manu mea poſſit eruere. Si acuero ut fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea: reddam ultionem hoſtibus meis, & his qui oderunt me retribuam. Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus deuorauit carnes. Periculoſiſſimum eſt contra hunc conflictum inire, qui gladium ſuum nouit ſic acuere, acutum inebriare, inebriato, carnes macerare. Fili Pharaonem regem Aegypti quis ſubmerſit in mari rubro, cum

Oratio matris dehortantis filium à bello ſuſcep.

omni exercitu ſuo. Quis eiecit Seon regem Amorreorum, & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan, & dedit ſuis in hæreditatem? Ipſe idem deus oſtendit quanto amore diligat populum ſuum, quantaque tutela circumuallet eum, cum dicit: Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat ſemper: Obſerua & audi uocem meam, & inimicus ero inimicis tuis, & odientes te affligam, & præcedet te angelus meus. Genti noſtræ iratus eſt deus ille, quia nec audiuimus uocem eius, nec facimus uoluntatem: & idcirco de remotis partibus occidentis excitauit in nos gentem ſuam, deditq́ ei uniuerſam terram hanc in poſſeſſionem. Nō eſt qui poſſit eis eam auertere, non eſt qui eam ualeat amplius exterminare. Poſt hæc inquit filius matri ſuæ: Credo mater quod aut inſanis, aut furijs infernalibus exagitaris. Quis tibi dixit, quod gens iſta nō poteſt exterminari? Plures mecum ſunt optimates & Admiraldi, quā ſint omnes Chriſtiani congregati. Dic mihi mater: Hugo eorum ſummus dux, & Apulienſis Boamūdus, & gladiator Gothefridus, ſunt ipſi dij eorum? Nónne ſicut & nos aluntur temporali cibo. Nónne eorum caro ſicut & noſtra poteſt incidi ferro? Ad hæc mater reſpondit: Non ſunt dij quos tu nominas, ſed homines & milites dei excelſi, qui dat eis animos, exaggerat uires, redditq́ magnanimos: ſicut ipſe per prophetam loquitur dicens: Perſequetur unus de uobis mille, & duo fugabant decem millia, quod iam in his expertum eſt, qui noſtros fugauerunt de tota Romania. Propterea fili conteſtor te per omnium noſtrorum numinum nomina, ut te auertas à facie iſtorum, & non ineas contra eos bellum. Stultum eſt enim ut ſuperius dixi, contra omnipotentē ſæuire, & in gentem eius debachari. Et reſpondit filius matri ſuæ. Chariſſima noli lacrymari, noli crebris gemitibus anxiari, quoniam nulla arte, nullo ingenio reuocabis, etiam ſi in prælio ſcirem meipſum interiturū. Tunc mater triſtior effecta, iterum filio ſuo dixit: Scio quia pugnabis, ſed modo non morieris, ſed antequā tranſeat annus de hac uita diſcedes: Modo es in omni regiōe Oriētali famā laudabili præditus, in aula regis Perſarum nulli ſecundus, cum autem modo uictus fueris, iuxta quæ nūc tibi eſt gloria, inglorioſus eris. Quanto enim quiſq́ cæteros antecellit, tanto magis ſordeſcit, ſi turpius ruit. Nunc uero omni flore Orientalium regum ac diuitum ſtipatus, tantorum innumerabilium ſatellitum caterua circundatus, ſi ſuperatus eris, cum quo ulterius pari aut impari numero decertabis? Tu qui olim cum paucis multos ſolebas in fugam uertere, nunc diſces etiam fugere cum ingenti copiarum ui. Tunc filius iræ impatiens uerba matris diutius ferre non poterat, ſed ea interrumpens ait: Quid mater concitas aërem inanibus uerbis,

nos

noſq́ ad faſtidium pertrahis ſermonibus imperitis? Nulla uirtus bellorum nobis ualet reſiſtere, nec ualet alter exercitus noſtro preualere. Sed dic mater mea, unde ſcis quod uinci debeamus in hac pugna, & quod mori debeo nō hic, ſed antequam tranſeat annus, morte ſubitanea, & quod gens Chriſtiana fines noſtros ſit poſſeſſura? Cui mater ait: Ante centum annos, inuenerunt patres noſtri in ſacris deorum reſponſis, & in ſortibus & diuinatiōibus ſuis & animaliū extis, quod Chriſtiana gens ſuper nos eſſet uentura, noſq́ uictura. Concordant itaque ſuper hoc aruſpices, magi, arioli, & numinum noſtrorum reſponſa, & prophetarum dicta, in quibus dicitur: A ſolis ortu & occaſu, ab Aquilone & mari, erunt termini ueſtri, & nullus ſtabit contra uos. Credimus, quia hoc totum uenturum eſt, ſed neſcimus an hoc ſit ipſum tempus, niſi quod quibuſdam noſtrorum uidetur, quodq́ hoc aſſiduæ rerum mundi ruinæ præſignant, & aſtrorum intuitus prænuntiauit. De hoc ſiquidem prælio quod commiſſurus es, dicam tibi ueritatem, & de morte tua quàm inde habeo noticiam. Ex quo milites ad patrandum bellum hoc colligere cœpiſti, ſollicita indagatione perſcrutata ſum, quæcunq́ mihi poſſunt uentura prædicere, & conſonant quod nullus omnino Chriſtianorum poterit ſuperari. Cum aſtrologis ſyderum curſus, ſeptem ſcilicet planetas, & duodecim ſigna, ſapienter contemplata ſum, & quicquid Phiſica ſpeculatione intelligi poteſt cum aruſpicibus, extis & armis pecudum. Omnia in unum concordant, gentiq́ Francorum uictoriæ titulos prænuntiant, & necem tibi, ſicut dixi, ſuperius intentāt. Tunc ille, mater, inquit, ceſſa ab his de cætero, quia cum Francis pugnabo quàm primum potero. Illa uidens quod nil proficeret, nō diu morata unde uenerat rediīt, ſecumq́ reportauit quicquid ſpoliorum adipiſci potuit. Iam uero de his quæ interim in urbe geſta ſunt, aliqđ referamus. Turcis libera facultas erat intrandi caſtellum, & exeundi, noſtroſq́ die nocteq́ iaculando & ſagittando ad bella ciebant, & cum certantium uires deficiebant, noui recentesq́ ſubibant. Sicq́ nouis iugiter ſuperuenientibus uirtus illorum creſcebat: noſtrorum uero quotidiana laſſitudine deficiebat. Nulla enim quies erat, nec arma deponebant, ſed in procinctu militiæ ſemper erant. Telis & ſagittis plateæ ciuitatis impediebantur, & tecta domorum onerabantur. Omni die ante caſtellum fit noua congreſſio. De noſtris tamen deo protegente pauci moriebantur: de illis uero cateruatim perimebant. Et dum ſic tēpus prolabit, fames omni hoſte crudelior noſtros inuadit, uireſq́ eorū de die in diē attenuauit. Vultus marceſcunt, brachia deficiūt, & tremula manus uix terræ uellicabat herbas, & frondes arborū, & radices herbarū. Hæc omnia coquebant, & comedebant.

Crus aſini ſexaginta ſolidis comparabatur, & qui emebat diſſipator ſubſtantiæ non æſtimabatur. Panis paruus uendebatur uno aureo. Carnes aſinorum, equorum, camelorũ, boum, bubalorum conſumebãtur, etiam eorũ coria coquebantur. Matres filios ſuos fame pereuntes, ad ubera ſuſpendebant, ſed pueri in maternis uberibus nihil inueniebant. Quadam die Corbanan incitauit noſtros ad prælium, ſcilicet extra urbem, ab illa parte in qua erat caſtellum, ſed milites & equi fame cruciati, diu non potuerũt ſufferre ueloces impetus eorum. Conglobati igitur in unum, noſtri ad ciuitatem regredi ſalubrius eſſe intellexerunt, ſed oppreſſi à Turcis, portam nimis anguſtam repererunt, in tantum quod quidam ibi uſq; ad mortẽ attriti ſunt. Sicq; fiebat pugna intus & exterius, nec dabatur ulla quies noſtris fame pereuntibus. Propter hæc & his ſimilia aliqui de noſtris militibus immoderate perterriti, fuga in ipſa nocte elapſi ſunt, funibus ad pugnacula ligatis, quibus manus ſuas omnino decoriauerunt, & ſic ad mare pedibus tetenderunt. Quo peruenientes dixerunt nautis, ut fugerent, quoniam omnes Chriſtiani aut mortui aut uincti eſſent. Illi autem dolentes in mare ſe miſerunt, & Turcarum ſe potentatui ſubtraxerunt.

Stephanus Carnotenſis comes, qui inter alios principes uidebatur magnus conſilio, prouidus, motum honeſtate præclarus, antequam caperetur Antiochia graui infirmitate detentus eſt: & ad quoddam caſtrum, quod ſuum erat, ſeceſſit, cui nomen Alexandreta fuit. Hic ut à fugientibus audiuit hanc de noſtris relationem, occultæ montana urbi adiacẽtia aſcendit, ut uideret quidnam eſſet, utrumne relatio uera eſſet. Sed innumerabilia Turcarum agmina à longe conſpexit, noſtroſq; intra urbem incluſos eſſe deprehẽdit. Perterritus timore, aufugit, & ad caſtrum ſuum remeans funditus eã expoliauit: & ſic uerſus Conſtantinopolim equitare cœpit. Illi uero qui in urbe obſidebãtur, ſummo deſyderio aduentum eius præſtolabantur, putantes eum imperatorem ſecum adducere, & uelle cum eo rebus neceſſarijs ſuccurrere. At ipſe per deuia tendens, ut ad Philomenam uenit, imperatorem ibi inuenit: eiq; ſecreta allocutione dixit: Domine imperator noſtri reuera Antiochiam obtinẽt: ſed caſtellũ quod ei ſupereſt adhuc Turci poſſident: innumera Turcarum agmina eos obſident, & qui in caſtello ſunt urbem oppugnãt. Sed quid ſuper his reſtat, niſi quia aut mortui iam ſunt, aut in proximi morti. Tu autem reuerende imperator, ſi noſtro credis conſilio ulterius non progrediens, ſed ad urbẽ tuam reuerteris. Nam nõ poteſt humana eis poteſtas ulla ſubuenire, ſed ſi illuc ieris cum tuo exercitu poteris interire. His auditis ſermonibus imperator ualde triſtis efficitur, & quod ei dixerat in ſecreto, principibus ſuis ac magiſtratibus propalauit in aperto. Omnes cõtriſtanẽ ob noſtrorũq; funera lacrimantur. Erat ibi quidam miles, nomine Vuido, qui per militiam

tiam celebre ſibi nomen adquiſierat, multumq; Boamundo familiaris extiterat. Qui cum hoc audiſſet, ita indoluit, quod ac ſi mortuus in terram corruerit. Et cum reſumpto ſpiritu ab illa mentis alienatione reuerteretur, flere immoderate cœpit, genasq́; unguibus ſulcando, crines manibus decerpendo, omnes cogebat ad luctum, dicebatq́;: O deus omnipotẽs, ubi eſt uirtus tua? Si omnipotẽs es, cur ad hæc facta conſenſiſti? Nonne erant & milites tui & peregrini? Quis unquam rex, aut imperator, aut potens dominus familiam ſuam ita permiſit occidi, ſi ullo modo potuit adiuuare? Quis erit unquam miles tuus aut peregrinus? O Boamunde, honor aliorum diuitum, corona ſapientum, gloria militum, ſolamen deſolatorum, robur militiæ, & totius mundi decus inſigne, cur tibi tale infortunium contigit, ut Turcarum ludibrio ſubiaceres? Heu heu, cur mihi cõceſſum eſt uiuere poſt te? Quæ mihi poſthac lux grata, quæ ſpecies amœna, quæ gloria delectabilis, quæ uita iocunda, te minime ſuperſtite? O deus, qua cauſa ita occiſi ſunt, quaſi dominum nõ haberent ſerui tui. O Boamũde, ubi eſt illa fides tua, quâm ſemper habuiſti, in ſaluatore tuo domino noſtro Ieſu Chriſto? O imperator & egregij milites, qui mecum tanta tantorumq́; funera lugetis, quis perfecte credere poteſt, quod tanta militia ſic perierit? Profecto ſi in medio campo ab omni Orientali populo circumſepti fuiſſent, non ante omnes occiderentur quàm ulciſcerentur. Nunc autem & ciuitatem habebant, in qua ſe defendere poterant, & ita interempti ſunt? O imperator, certiſſime ſcias, quia ſi Turci noſtros occiderunt, pauci de ipſis remanſerũt. Propterea ne paucas illuc ire, quia Antiochiam recipere poteris. Imperator quidem conſilio illius noluit aſſenſum præbere, ſed uerbis nugacis, fugitiuiq́; comitis nimium credulus, retro deſtinauit abire. Bulgariæq́; loca præcepit deuaſtare, ut ſi Turci in partes illas peruenirent, nihil penitus inuenirent. Cum ipſo pariter & ipſe Vuido, & illi qui cum ipſo imperatore ierant, reuerſi ſunt, quia ultra ire non præſumpſerũt. Sic igitũ noſtri omni humano ſolatio deſtituti ſunt, & per uiginti quinq; dies, cum hoſtibus & fame, cũ gladio & penuria, indeſinenter decertauerunt.

Roberti Monachi ſexti libri finis.

SVPERNA

ROBERTI MONACHI DE CHRISTIANORVM PRINCIPVM BELLO CONTRA TVRCAS,

Liber ſeptimus.

SVPERNA pietas humano deſtitutis auxilio niſi præuidiſſet, ex Francigenis, iam ciuibus Antiochenis, nullus ſupereſſet. Sed cum iam uita diffiderent, omniaq́; eis mortem intentarent, placuit deo ſaluatori regi regum Ieſu Chriſto, ut cuidam ſacerdoti ſuo appareret, dum quadā nocte in eccleſia caſtæ genitricis dormiret. Erāt autem cum eo, ipſa uirgo & mater Maria, beatus Petrus Apoſtolus. Cui ait: Agnoſcis me? Cui ſacerdos, Non. Tu quis es domine? Tunc in capite ſaluatoris crux cœpit apparere. Cui iterum dominus: Iam ne agnoſcis me? Iterum ſacerdos reſpondit: Non aliter agnoſco te, niſi quia crucē in capite tuo uideo, ſicut in imaginibus, quæ repræſentant corpus domini noſtri Ieſu Chriſti, uidere ſoleo. Et dominus ad eū: Ecce ego ipſe ſum. Sacerdos uero, ut audiuit, quod dominus eſt, ſtatim proſternebat ſe ad pedes eius ſuppliciter, obſecrans, ut ſuis Chriſtianis ſubueniret, fame & hoſtium oppreſſione laborantibus. Cui ait: Non tibi uidetur quod bene eos adiuuerim hucuſq;, quia illis & Nicæam tradidi ciuitatē, & omnia quæ eis ſuperuenere bella uincere feci. In obſidione Antiochiæ eorum miſeriæ cōdolui: nunc uero ad extremum ciuitatis ingreſſum tribui. Omnes tribulationes & impedimenta, quæ paſſi ſunt, ideo euenire permiſi, quoniam multa nefanda ſunt operati, cum Chriſtianis mulieribus, & à fide alienis, quæ ualde diſplicēt in oculis meis. Vade nunc dic populo meo ut reuertatur ad me, & ego reuertar ad eum: & infra quinq; dies mittam eis ſufficiens auxilium, interim quotidie cantet hoc reſponſorium. Congregati ſunt inimici noſtri & gloriantur in uirtute ſua &c. Hac ita uiſione completa, uenerabilis presbyter ſomno excitus ſurrexit, expanſiſq́; manibus orauit, prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illi. Inde eadem die hora tertia ad principes exercitus perrexit, inuenitq; eos ſurſum ante caſtellū præliantes contra inimicos, & mouentes inuicem bellum. Quibus conuocatis, læto & hilari uultu dixit. O belligeratores regis æterni, annuntio uobis ex parte ſaluatoris noſtri gaudium & exultationem. Suam enim per me uobis tranſmiſit benedictionem: & ſi ei obedieritis conſequimini & gratiam. Tunc omnibus attente audientibus & undiq; confluentibus, omnem ordine expoſuit uiſionem. Qua expoſita, ſubiecit & ait. Si huic nō creditis uiſioni falſamq́; eam ſuſpicamini, faciam uobis quod libuerit ex-

perimentum

perimentum quod uera eſt, & ſi mendax inueniar, omni iniuria afficite
corpus meum. Tunc Podienſis epiſcopus iuſſit afferri crucem, ſecundũq;
euangelium ut coram cunctis iuraret hoc uerum eſſe. Quod ita factum
eſt Et ut diuina bonitas, bona, bonis accumularet, ſuosq; lugubres ſeruos
magis magisq; lætificaret. Affuit ibi quidã peregrinus, nomine Petrus,
qui hanc uiſionem retulit coram omnibus: Audite populi domini & ſerui
dei excelſi uocem meam, & ſermonibus meis inclinate aurem ueſtram.
Dum in obſidione huius ciuitatis eramus quadam nocte aſtitit mihi in
uiſione ſanctus Andreas Apoſtolus dicens: Bone uir audi & intellige me.
Et aio ad eum: Tu quis es domine? Et ille: Ego ſum Andréas Apoſtolus.
Fili cum urbem hanc intraueritis, & eam in poteſtate habueritis, ad eccle
ſiam dei celeriter uade, & in loco quem monſtrauero tibi inuenies lance-
am, qua perforatum eſt latus ſaluatoris noſtri. Hoc tunc ſolummodo A-
poſtolus dixit mihi. Ego uero tunc auſus non fui hoc alicui indicare, exi-
ſtimans me uanam uiſionem uidiſſe. Nunc uero iſta nocte iterum appa-
ruit mihi dicens: Veni & oſtendam tibi locum ubi lancea abſcondita eſt,
ſicut promiſi tibi. Feſtina igitur ut extrahas eam, quoniã portãtibus eam
ſequetur uictoria. Et oſtendit mihi ſanctus Apoſtolus locum, quem ueni-
te & uidete, & inde eam mecum extrahite. Cumq; omnes ad eccleſiã dei
currere uellent, adiecit adhuc, & ait. Ne timeatis, ſed confitemini & pœni
tentiam agite à malis operibus ueſtris, quoniam infra quinq; dies ſuper
inimicos ueſtros iterum triumphabitis. Tunc omnes unanimiter glorifi-
cauerunt deum, qui dignabatur conſolari dolores ipſorum. Statim uero
cucurrerunt ad eccleſiam dei cupientes locum uidere, ubi debebat lancea
inueniri foderunt autem ibi tredecim homines, à mane uſq; ad ueſperã,
ſicq; eam domino diſponente repererunt, fuitq; magna lætitia in omni
populo, magnisq; uocibus reſultabant. Te deum laudamus. Gloria in ex-
celſis deo. Tunc omnes in unum iurauerunt, ut nullus eorum propter ul-
lam tribulationem ſeu mortẽ fugeret, nec ab incepto itinere ſancti ſepul
chri diſcederet. Omnis itaq; plebeia multitudo gauiſa eſt, cum ſacramen
tum hoc iurarent maiores. Et alter alterum ad uirile robur hortabatur,
& de diuino adiutorio quod fiducialiter unuſquiſq; præſtolabatᷓ, applau-
debant. Nocte igitur inſecuta ignis de cœlo ueniens ab Occidente ap
paruit, & inter Turcarum exercitum corruit. Quod ſignũ corda omniũ
uehementer obſtupefecit, & maxime Turcarum in quorũ tentoria ce-
cidit. Inter ſe enim uaticinari cœperunt, quod poſtea contigit, quia ignis
de cœlo deſcendens ira dei erat, quia uero ab Occidente uenerat, Franco-
rum agmina deſignabat, per quos iræ ſuæ animaduerſionem exercebat.
Iam uero qui ſeniores erant cœperunt à ferocitate ſua quantulumcunq;
manſueſcere, & ab ea quam prius habuerant animoſitate torpeſcere. Sed

quia ſtultorum infinitus erat numerus, noſtroſq; ad præliũ concitabãt,
nec die nec nocte requieſcebant. Placuit ſenioribus murum inter ſe &il/
los cõſtruere, ut uel ſic ad modicum poſſent reſpirare. Vna die enim tam
acriter in noſtros corruerunt, ut tres in una turre quæ erat ante caſtellũ
incluſerint: ex quibus duo uulnerati de turre exire compulſi ſunt, & occiſi
ſunt. unus uero uſq; ad ueſperam fortiter reſiſtens permanſit, duoſq; ex
illis occidit, & ſic deinceps gladio uitam finiuit. Quibus dum uiuerẽt, cum
Boamundus uellet ſuccurrere, uix aliquem potuit extrahere, quia illos nõ

Incendit domos ut militẽ in aciem exire cogeret.

tantum hoſtis urgebat, quantum ualida fames opprimebat. Vnde iratus
ignem poni præcepit in domibus quæ erant ab illa parte ubi & palatium
Caſſiani erat, ut qui exire ſponte nolebant, ſaltem exire compellerentur in/
uiti. Tunc cum igne tanta uenti tempeſtas exorta eſt, quod tantum flam
ma inualuit, ut uſque ad duo millia domorum & eccleſiarum combuſſe/
rit. Boamundus ut uidit flammam ignis ita inſurgere, pœnitentia ductus
uehementer doluit, quoniam eccleſiis etiam timuit. Durauit itaque incen
dium ab hora diei tertia uſque in noctem mediã, & ſic flante uento à par/
te dextera, in ſe ipſam reuerſa eſt flamma. Lancea, ut ſupra diximus,
nutu dei inuenta, ſeniores & magiſtratus militiæ conſilium acceperunt,
ut ad Corbanan legationem ſuam mitterent, itemq; mandata ſuumq;
conſilium per interpretem ſui ſermonis deferrent. Cumq; de multis fie/
ret inquiſitio, nec aliquis præſumeret hæc ferre mãdata, tandẽ duo inuen/
ti ſunt, Erlcuuinus & Petrus eremita. Hi cum interptete iter ſuũ ad Tur
carum caſtra dirigunt, dein ad Corbanan tentoria perueniunt. Conuene/
runt undiq; Turcæ, audire geſtiẽtes, quid dicerẽt Chriſtianorum nuntij.
Erat autem Corbanan reſidẽs in ſolio indutus cultu regio, habituq; pom
poſo. Ante cuius faciem uenientes minime ſe inclinauerunt, ſed erecta cer/
uice aſtiterunt. Quod cum Turcæ uiderent, ægre tulerunt, & niſi nuntijs
publicam fidem debuiſſent, ignominiam uindicaſſent. Tũc nuntij nil cun/
ctantes, licet omnes ira commoti, ira circunfremerent, ſuperbo principi
dixerunt. Corbanan à Francorum principibus in mandatis hæc ad te ha/

Oratio legatorum Christianorum ad Carbo nan.

bemus. Vnde tibi contigit tam temulenta audacia, quod armata manu
contra eos uenisti, cum tu & rex tuus gensq; tua in eorum conſpectu cul/
pabiles ſitis, qui terras Chriſtianorum immoderata cupiditate inuaſiſtis,
eoſq; omnes iniuria affeciſtis & occidiſtis. Infernales dij tui te turpius nõ
potuerunt dehoneſtare, quàm quod te miſerunt contra eos pugnare. Si
ratio iuris tecum eſſet, & cenſura æquitatis nobiſcum agere uelles, nos te/
cum iuris honote ſeruato ratiocinaremur & quod Chriſtianorum eſſe de
bent incontradicibili ſermone oſtenderemus. Quod ſi apud te æqui pon
deris ſunt ius & ratio, ut uoluptuoſa uolũtas, fiat inter tuos & noſtros de/
terminata pugna, & uictoribus abſque aliorum ſanguinis diſpendio tota
hæc

hæc concedatur patria. Quod ſi nec ita, nec ſic, complacet, aut fugam protinus inite, aut colla ueſtra noſtrorum enſibus præparate. His dictis ſermonis mediator conticuit. Corbanan uero ira magna inflammatus, uix loqui potuit: & tandem in hæc uerba prorupit dicens. Vere gens Francorum, gens ſuperba, ſed noſtro gladio refrenabitur eorũ ſuperbia. Ideo autem requirunt denominatum prælium, & quibus cedit uictoria, cedat & imperium. Quoniam ſine aliorum ſanguinis diſpendio, aut patria uolunt ditari, aut à manibus noſtris liberari. Sed tunc ſalubre conſilium non inuenerunt, cum pro effœminata gente arma ſumpſerunt. Tamen adhuc ite illisq; renuntiate: quoniam ſi uolunt deum ſuum abnegare, ſuæq; Chriſtianitati renuntiare, in gratiam omnes recipiemus, & terram hanc eis donabimus, & multo meliorem: & de omnibus equites faciemus. Quod ſi facere neglexerint, omnes iamiam morientur, aut uincti in terram noſtram ducentur. Poſt hæc Erleuuinus, quia illorum nouerat linguã, ſubiecit & ait: O princeps nullius militiæ, ſed totius malitiæ, ſi ſcires quàm dementiſſimum eſt apud Chriſtianos dicere, nega dominum nunquam de tuo ore polluto egredereẽ tale uerbum. Scimus procerto, ipſo deo quem negare ſuades reuelante, quia in proximo eſt noſtra ſalus, & ueſter interitus, noſtrum gaudium, & ueſtrum detrimentum. Quis uero uobis trãſmiſit ignem, qui uos ita perterruit, & de loco in quo tentoria fixeratis ita perturbauit? Signum hoc in portentum ueniet uobis, nobis in ſalutem, quoniam ipſius dei noſtri certam inde habemus legationem. Corbanan diu ferre non potuit conuitia Erleuuini, & præcepit à conſpectu ſuo illum amoueri. Dixeruntq; ei qui illic aſtabãt ut cito recederet, aliâs, nunquam ei legationem profuturam. Ille cum ſocijs ita diſceſſit, & ad urbem remeauit. Nec prætereundum quid iſtis recedẽtibus Corbanan ſuis dixerit. Audiſtis nunc, quid pannoſi illi nultuq; deſpicabiles, & nullius perſonæ homunculi, & quàm cõſtanter locuti ſint: nec iram noſtram & tela micantia expauerunt. Hinc eſt, quia deſperati ſunt, & uolunt mori & malunt mori quàm captiuari. Propterea ô fortiſſimi milites cum ad prælium uenerint, undiq; eos circumuallate, ne alicui ſit locus diuertendi, nec ſpatium diu uiuendi: quoniam ſi eis aliquandiu licet uiuere, antequã omnes interficiantur, magnas ſtrages de noſtris facient. In hoc apparet quia Corbanan ſtultus erat, qui ſic loquendo ſuorum mentibus terrorem incutiebat. Nec mirãdum ſi inſipiens loquitur amentiam, quia ſpiritus ſapientiæ non intrat in maleuolam animam. Petrus eremita & Erleuuinus ad principes exercitus reuerſi ſunt: & quæ Corbanan reſponderat narrauerunt. Tunc Podienſis epiſcopus nutu & aſſenſu omnium, triduanũ omnibus indixit ieiunium. Vnuſquiſq; puro corde cõfeſſus fuit, & qui aliquid ad edendũ habuit, non habenti diſtribuit. Illos tres dies dedu

Quibus modis ad pugnam ſe præpararunt.

xerunt cum omni humilitate, & puritate cordis domini miſericordiam implorantes. Tertia die illuceſcente, miſſæ per eccleſias celebratæ ſunt: omnesq́ſancta dominici corporis cõmunione communicati ſunt. Communi deinde conſilio intra urbem ſex acies conſtituuntur, & quæ prius, quæ poſterius irent ordinantur. Prima acies fuit Hugonis magni, & Flandrenſis comitis: ſecunda uero ducis Gothefridi: in tertia uero fuit comes Robertus de Normannia cum ſuis: quarta fuit Podienſis epiſcopi, qui ſecum portauit lanceam noſtri ſaluatoris: & cum illo fuit magna pars exercitus comitis ſancti Egidij, qui ad cuſtodiam ciuitatis remanſit. Quinta Tanctadi fuit: & Boamundi ſexta, cum qua expeditiores ad bellum pedites fuerunt, & milites qui equos ſuos neceſſitate uicti uendiderant. Epiſcopi, presbyteri, clerici, & monachi, ſacris ueſtibus induti cum militibus extra portam ciuitatis exierunt, portantes in manibus ſuis cruces, quibus dei populum ſignabant, & magnis uocibus ad cœlum manibus extenſis clamabant: Saluum fac populum tuum domine, & benedic hæreditati tuæ, & rege eos & extolle eos nunc & in æternum. Eſto eis domine turris fortitudinis à facie inimicorum ſuorum. Hos & alios pſalmos cecinebant, illos præcipue qui tribulationi conueniebant. Similiter illi qui in turribus erant & ſuper murum idem faciebant, & cantabant. Egreſſi ſunt itaque milites Chriſti contra ſatellites antichriſti, per portam quæ eſt ante Mahumariam. Corbanan uero in quodam monticulo ſtans, exeuntes aſpiciebat, & dum exirent dicebat: State quieti milites mei, & omnibus exire pmittite, ut eos melius ualeamus comprehendere. Habebat autem iuxta ſe poſitum Aquitanicum quendam, qui fidei noſtræ abrenuntiauerat, & edacitatis gula coactus de ciuitate exierat, & aduerſariorũ ſe caſtra contulerat. Hic de noſtris multa nefanda dixerat, quod fame moriebantur, & omnes fugæ præſidia moliebantur, quod equos ſuos cõmederant, & uictus inopia tabeſcebant, nihilq́ reſtare niſi quod aut fugerent, aut ditioni Corbanan ſubderẽt ſe. Dumq́ diuiſæ acies ſuis ordinibus de ciuitate exirent, Corbanan cuius eſſet unaquæq́ requirebat, quæ Aquitanicus ei ordine referebat. Sol uero ſuper armatas loricas & lanceas radios inferens, oculos intuentium reuerberabat, & aduerſarijs terrorem immittebat, ut diuina ſcriptura teſtatur: quia terribilis eſt caſtrorum acies ordinata. Vt autem congregatos omnes conſpexit, intra ſemetipſum infremuit, circunſtantibus, dicens. Magna eſt gens illa, honeſteq́ armata, non mihi uidetur quod uelint fugere, ſed inſtare, quod non uelint obſequi, ſed perſequi. Conuerſus itaq; ad apoſtatam ſuum, inquit, furcifer omniumq́ ſceleſtiſſime, quæ friuola dixiſti nobis ſuper hominibus iſtis, quod equos ſuos comederint, & fame cruciati fugam pararint. Per Mathomũ in caput tuum retorquebitur

iſtud

iſtud mendacium, capitisq́; lues ſupplicium. Tunc accerſitus gladiator tyranni paruit imperio, & euaginato gladio caput illius præcidit: dignãq́; ſuæ garrulitatis & apoſtaſiæ mortẽ ſubijt. Tuncquippe mandauit Admiraldo ſuo qui cuſtodiebat ſuum theſaurum, ut ſi ignem accenſum in capite ſui exercitus uideret, fugam protinus atriperet, & omnia quæ ſua erant ſecum portaret, aliosq́; fugere cõpelleret. Sciret enim quia Francorum gentis eſſet bellum. Noſtri uero milites ut primum in quandam planiciem uenerunt, Podienſi epiſcopo innuente ſteterunt, & cum ſummo ſilentio ſermonem illius audierunt: Erat autem ueſtitus lorica, & in dextera illius in altum erecta ſaluatoris lancea. Qui os ſuum in hæc uerba aperiens dixit. Omnes qui in Chriſto baptizati ſumus, filij dei & fratres inuicem ſumus. Quos ergo coniunxit una ſpiritalis copula, iungat & dilectio una. Pugnemus igitur unanimes ut fratres, pro animabus & corporibus noſtris, ſicut poſiti in rebus extremis. Mementote quantas tribulationes paſſi eſtis pro peccatis ueſtris, ſicut nunc uobis innoteſcere dignatus eſt in uiſionibus ſuis dominus deus noſter. Nunc uero purgati eſtis, deóque per omnia reconciliari. Et quid timendum? Nullum uobis contingere poteſt omnino infortunium. Qui hic morietur, uiuente felicior erit, quia pro temporali uita gaudia adipiſcetur æterna. Qui uero remanſerit ſuperſtes, præclara triumphabit uictoria, diuitijsq́; inimicorum ditabitur, & nulla anguſtabitur inopia. Vos ſcitis quid perpeſſi ſitis, & quid in præſentiarũ ante uos uideatis, Orientales diuitias adduxit uobis dominus ueſter in faciem ueſtram, in manus ueſtras. Confortamini & eſtote uiri robuſti, quoniam iam mittet dominus legiones ſanctorum ſuorum, qui ulciſcentur uos de inimicis ueſtris. Hodie uidebitis illos oculis ueſtris, & cum uenerunt ex eorum terribili fragore ne timeatis. Non enim debet inaſuetus uobis eſſe conſpectus eorum. Conſiderare quomodo aduerſarij ueſtri extento collo, ſicut cerui & dammulæ paueſcentes, aduentum ueſtrum aſpiciunt, paratiores ad fugam quàm ad prælium. Et uos bene noſtis eorum prælia, quoniam ſagittis plus in fuga quàm in pugna confidunt. Ite igitur contra eos in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, ad bellum, & dominus deus noſter omnipotẽs ſit uobiſcum. Cumq́; omnes reſpondiſſent amen, extenſis in longum legionibus prior erecto uexillo antecedit Hugo magnus, qui iure uocatus eſt Magnus. quoniam hoc priuilegium commendauit actu & moribus. Hunc ſubſecuti ſunt alij, ſicut ſuperius ſunt nominati, fuitq́; eorum prolixa extẽſio, à flumine uſq́; ad montana ſcilicet, cui ſpatio interſunt duo miliaria. Tunc uero Corbanan cœpit retroire & mõtanis appropinquare. Noſtri aũt paulatim illũ inſequebant̃, quoniã moderato greſſu

Adhortatio ad Chriſtianos tã manu cũ hoſte cõmiſſuros.

omnes procedebant. Tunc Turcæ in duo ſunt diuiſi, quia pars una à regione maris proceſſit, pars altera maior in campo remanſit. Statuerunt igitur noſtros ſic inter ſe includere, & à dorſo ſagittare: Sed ordinata eſt ſeptima acies, quis contra partem diuiſam confligeret: ordinata eſt autem ex militibus ducis Gothefridi & Normanni comitis: cui præfuit quidam dux, nomine Rainaldus: Hunc contra illos miſerunt, & præliati ſunt, multiq́; hinc & inde ceciderunt. Et ut aliæ ſex acies ad iactum ſagittæ peruenerunt, Turcæ uicinius ire recuſantes, tenſis arcubus trahunt, ſed fruſtra, quia uentus ex obliquo flans, eorum iactus redegit in uanum. Quod Turcæ ut uiderũt, uerſis frenis retro fugiunt, ſicq́; prima acies quæſiuit in bello bellum nec inuenit: quæſiuit quem percuteret, aut à quo percuteretur, nec reperit. Interea miſſus eſt nuntius à Boamundo Hugoni magno, ut ei ferret auxilium, quia nimium urgebatur oppreſſione Turcarum. Mox Hugo conuerſus, ait ſuis: O uiri bellatores, nos pugna fugit, quæramus pugnam, eamusq́; ad Boamundum egregium ducem: Illic eſt pugna quàm quæritis, illic ferreus inſtat hoſtis, quem deſideratis. Tunc citius dicto uolat illuc quiſq; ſatelles, iungũturq́; ſimul egregij comites. Quod ut uidit dux ducum Gothefridus, quod magnus amicus ſuus ita celeri curſu cum omnibus ſuis diſcurrebat, inſecutus eſt eum, quoniam & ipſe à bello uacabat. Illic quippe incumbebat robur militiæ Perſarum, & maior fortitudo: & bene decebat, ut illic occurreret Gothefridus & Hugo. Erat enim unus ab altero, quaſi alter idem, unam habentes in ſe amicitiam. Hugo magnus cum ad pugnæ conflictum prior ueniſſet, intuitus eſt unum de aduerſarijs, qui erat audacior cæteris, aliosq́; ad pugnam clamando hortabatur. Qui ſpumantem equum dirigit contra eum, & lancea ei guttur perforauit, & ſic os illius oppilauit. Quid miſer faceret. Solo ſtatim corruit, & dijs infernalibus animam commendauit. Poſt hæc contigit noſtris grande incommodum: quia Odo Belgentiacus, qui uexillum ferebat, ſagitta toxicata uulneratus fuit: Et dolore uulneris ingraueſcẽte, cum uexillo terræ corruit: ſed Benienſis Guilerinus enſe nudato, uiam per medios hoſtes aperuit, & ſignum tellure leuauit. Quid dux ducum Gothefridus, quid Boamundus, quid clara iuuentus, ibi egerint, nec lingua dicere, nec manus ſcribere, nec pagina ualet capere. Nullus noſtrum ibi iners fuit, nullus timidus, qui nec locum habebant: & hoſtis ſuperueniens unum quemq́; urgebat. Quanto magis enim occidebãtur, tanto magis creſcere uidebantur. Sicut enim putredini muſcæ confluere ſolent, ſic & ipſi undique conueniebant. Dum ſic certatur, & tam longi certaminis prolixitas fatigabat noſtros: nec numerus hoſtium uidebatur decreſcere: albatorum militum numerabilis exercitus uiſus eſt de montibus

Manus conſerunt.

tibus

tibus deſcendere, quorum ſignifer & duces eſſe dicuntur, Georgius,
Mauricius, Mercurius, Demetrius. Quos ut primum uidit Podienſis e-
piſcopus, exclamauit uoce magna dicens: O milites ecce uenit auxilium,
quod uobis ꝓmiſit deus. Et certe noſtri ualde expauiſſent, niſi fuiſſet ſpes
quàm in domino habebāt. Tunc tremor maximus irruit in hoſtes, & uer
ſis uultibus ſcutis terga cooperiũt, & fugam quó unicuiq; locus dabat ar
ripiunt. Pars illa quæ à parte pugnabat maris, ut uidit fugam ſuorum,
ignem ſparſit ſuper gramen campi, quod celeriter arſit, quia illud ſiccaue
rat ardor æſtatis. Hæc ideo fecerunt, ut hoc ſigno illi qui in tentorijs erãt
ſtatim fugerent, & ſecum ditiora ſpolia tollerent. Illi uero cognito ſigno,
qui in montanis erant, protinus fugerunt, cum omnibus ſpolijs quæ
portare ualuerunt. Sed quid eis profuit, cum diu eis ferre non licuerit?
Armænij & Surani ſiquidem ubi uiderũt, quia uicti erant, & noſtri eos
inſequerentur, obuiam illis ueniebant & occidebant. Hugo uero magnus
& dux Gothefridus & Flandrenſis comes, ſimul cum ſuis agminibus equi
tabant iuxta aquam, ubi robuſtior & depreſſior eorum erat exercitus:
tantoq; impetu urgere cœperunt, ut ad ſua tentoria quó tendebant re-
meare non potuerint. Et ut citius ꝑſequi ualerent, illorũ equos qui morie-
bant, aſcendebãt, ſuoſq; equos qui erant macilentiores & afflicti fame, fre
nis à capite detractis relinquebãt in campo. O mirãda uirtus dei omnipo
tentis, & immenſa poteſtas: Miles tuus longo afflictus ieiunio, perſequi-
tur tumentes adipe & pinguedine: ita ut etiam nec ad ſua bona quæ reli-
querant auderent reſpicere. Spiritus tuus bonus erat in mentibus eorũ,
qui & uires ſuggerebat corporum, & audaciam præſtabat animorum.
Non illum retardabat ulla cupiditas ſpoliorum, nulla ullius rei auaricia,
quoniam illius mens magis titillabat uictoria. Sicut in macello beſtia-
rum corpora ſolitum eſt dilaniare, ſic & noſtris licitum erat Turcarum
corpora laniare. Euolat ſanguis de corporibus uulneratorum, euolat pul
uis agitatus equorum pedibus diſcurrentium. Ether obnubilatur, & qua-
ſi crepuſculum fieret obtenebrat. Contigit autem quia fugientes in quen
dam collem deuenerũt, & ibi ſe contra noſtros recolligere ſperauerunt.
Tunc Gerhardus ſenex de Melione, qui lõgo tempore ægrotus iacuerat
in obſidione, equo celeri tranſuectus, improuide ſe iniecit in illos, eorũq;
iaculis eſt confoſſus, & ſic digna morte peremptus. Quod ut uide-
runt qui eum uicinius inſequebantur, Euuardus ſcilicet de Puteolo, Pa
ganus Beluacenſis, Drogo, & Thomas, & Clarenbaldus cæteráque iuuen
tus Hugonis magni, nil hæſitantes in illos irruunt, & quidem forte cer-
tamen inierunt, ſed tamen deo iuuante, creſcente caterua ſuorum, uiri-
liter diſſipauerunt. Ibi multum cruoris effuſum eſt, multorum truncata
capita, qui ſi, ut cœperant, fugiſſent, euadere potuiſſent. Perſecuti

ſunt

ſunt autem illos uſq; ad pontem ferreum,& ad caſtellum Tancradi, & ul tra non potuerunt perſequi,quia nox obſcura finem rei impoſuit.

Infinita multitudo occiſa. Mortui ſunt autem illo die centum millia equitum, ſed propter faſtidiū nullus numeratus eſt de tota multitudine peditum. Miles fatigatus,quia longe ab urbe erat,ad tentoria quæ ſuorum erant inimicorū rediȷt,mul tumq́ quodq́ ad edendum ſibi ſufficeret inuenit. Ante enim quàm timor dei ueniſſet in corda illorum,in ſartaginibus & cacabis & lebetibus & in ollis parauerant carnes ad obſonium,ſed miſeris quæ parauerant,non licu it coquere nec tollere. Ibi potuit uideri uenerandus ſacerdos Podienſis epi ſcopus,lorica ueſtitus & caſſide,& lãcea ſancta in manibus qui præ nimio gaudio rorabat ubertimis ora fletibus. Hic illos hortabatur, ut deo gra tias agerent per quem uictores extiterant: dicebatq́ eis. Ex quo milites eſſe cœperunt, nulli uobis compares fuerunt,quia nulli in tam breui tem pore tot tantaq́ bella confecerūt,quāta uos peregiſtis,ex quo mare Con ſtantinopolitanum tranſiſtis. Multum quippe eſt à fide Chriſtiana alie nus,qui uidet quæ uos hodie uidiſtis,& in dei dilectione non eſt cōtinuus. Hæc & his ſimilia uenerandus pontifex dicebat, & uerbis talibus populū ſibi commiſſum inſtruebat,& iocos,& riſus eorū temperabat. Contem platio enim uultus illius præſentiæ ita omnes reuerberabat, quod nemo eo præſente uerba uana proferre præſumebat. Peracta nocte illa in craſtinum quindecim millia camelorum ſunt inuenta; equos uero & mu los,& aſinos,oues,& boues,& omnis generis pecora nemo numerare po tuit. Inuenta ſunt uaſa aurea,& argētea,plurima pallia & ſpolia magna, magni precij diuerſæq́ uarietatis. Cum his omnibus ad ciuitatem trium phantes uenerunt: & ab his qui remanſerant clericis & presbyteris & mo nachis,cum ſolenni proceſſione ſuſcepti ſunt. Admiraldus uero qui in caſtello erat,ut uidit principem ſuum & eos qui cum illo erant à campo fuga diuerti,uiditq́ innumera albatorum equitum millia, cum candidis uexillis per plana diſcurrentia,admodum expauit, unumq́ de uexillis no ſtris ob tutelā dari ſibi popoſcit. Comes ſancti Egidij qui illic ad cuſtodi am ciuitatis remanſerat, ſuum illi uexillum conceſſit, & gratanter accepit, acceptumq́ muro caſtelli affixit. Sed ut cognouit à quibuſdam Longo bardis,qui aſtabant ibi,quod Boamundi nō eſſet, cui tota ciuitas conceſſa erat, ſignū ſuum reddidit comiti & ſignū quæ fuit Boamūdi & Boamun dus miſit ei. Quod cū teciperet, Boamundū rogatus, ut ad ſe ueniret. Ille uicino pede legationi ambulauit,& quid dicere uellet auſcultauit. Gentilis fidei pactum requiſiuit: ut qui cum eo erāt & diſcedere uellent, nullius iniu riæ læſionem paterentur, & uſq; in terram Saracenorum conducerent: qui uero ſecum Chriſtianus fieri uellet, faciendi licentiā haberet. Boamun dus immenſo gaudio repletus eſt, & dixit: Amice quod expoſcis libenter

concedimus

conceſſimus tibi,ſed præſtolare modicum quia iſtud principibus noſtris renuntiabo,& celeriter reuertar ad te. Et mox feſtinanter cucurrit, & aggregatis in unum principibus,uerba gentilis enarrauit. Placuit omnibus omnipotenti deo gratias agentibus. Boamundus ad iam domeſticum regreditur gentilē,& requiſitæ ab eo cōuentionis confirmat ſponſionem. Ille uero reddidit ſe epiſcopo Podienſi,& ſanctæ Chriſtianitati,cum trecentis ſuis militibus ualde ſpecioſis & iuuenibus, fuitq́ inter Chriſtianos tūc maius gaudium de eorum Chriſtianitate,quàm de caſtelli traditione. Boamundus caſtellum recepit,& eos qui Chriſtiani fieri noluerunt, in terrā Saracenorum conduxit. Triduano peracto ieiunio, baptizati ſunt gentiles cum lætitia magna,& creuit ibi laus dei & gloria Chriſtiana. Ipſi referre poſtea ſoliti erant,quod cum de caſtelli arce bellum aſpicerent,innumera ſubito candidorum militum millia ſe uidiſſe,quorum intuitus ipſos uehementer terruit. Nec mirum fuit, quia omne caſtellum funditus intremuit. Cumq́ uiderent eos agminibus Chriſtianorum conſociari, ſuosq́ in excidium fugamq́ uerti, protinus intellexerunt cœleſtia numina eſſe, Chriſtianorumq́ deum ſuperari non poſſe. Inde compuncta fuerunt corda illorum,ſeq́ Chriſtianos fieri ſpoponderunt. Actum bellum hoc quarto Calendas Iulij, uigilia ſcilicet Apoſtolorum Petri & Pauli. Sicq́ diuina reſpiciente miſericordia procella Antiochenæ tribulationis, quæ ferè per decem menſes intumuerat, ſedata fuit, & regia ciuitas quæ longo tractu temporū iugo diabolicæ captiuitatis ſubiecta fuerat, amiſſam priſtinæ libertatis gratiam recuperauit. Hoſtes qui eam in captiuitate detinuerant,fiunt & ipſi captiui,& in latebris ſyluarum, cauernisq́ petrarum,& foſſis montium ſunt diſperſi. Armænij,quoq́ & Surani habitatores terræ illius, per dies plurimos ſcrutati ſunt illos, & inueniebant alios ſemineces,alios uulneratos,alios parte capitis carētes,alios uentri ſuo, ne omnino uitalia exirent, manus ſuas apponentes, & detractis eorum ſpolijs interficiebant. Itaq; inimici dei depopulati ſunt,& Chriſtiani ſerui dei excelſi in glorioſa urbe cum gaudio & lætitia aggregati ſunt. Cumq́ quadam die conuenirent, cōſilio ſtatuerunt, ut ad Conſtantinopolitanū imperatorem legatos mitterent, ſuamq́ ciuitatem ut reciperet ueniret. Et proh dolor, iudicauerunt omnes,ut quia regi mittebant, regalis nuntius debebat ire. Et electus eſt Hugo magnus, uere regalis & genere & moribus. Quem nullatenus elegiſſent,ſi nō reuerſurum ſciſſent. Hic cum regi legationem ſuam compleſſet, morte interemptus occubuit, & quò regredi diſpoſuerat ad extremum non potuit. Conſtantinopolitanus autem imperator Vulpinus ad recipiendam urbem auſus non fuit uenire, quoniam recognoſcebat fidem & ſacramenta,iura & data pignora Francis deuiolaſſe & nequaquam cuſtodiſſe. Sicq́ omnes cōuentiones deletæ

fuerunt, quæ inter eos factæ ſunt. Interea in urbe reſidentes, tractare cœperunt de uia dominici ſepulchri: quid agerent, an mox inciperent, aut quando tempus terminarẽt. Ad hoc ſiquidem communis aſſenſus adducitur, ut uſq; ad Calẽdas Octobris reliquum itineris differatur. Aeſtatis ſiquidem ardor nimis incanduerat, & terra Saracenorum quam ingreſſuri erant, inaquoſa & nimis erat arida. Propterea tempus expectauerũt, quod humidum ſit: & quo tellus abſconditos latices effundat. Definiendũ ſimili modo erat, quid tantus populus interim ageret: & ubi & quomodo uiueret. Accepto inde conſilio, præco quæritur inde, qui dicat quid de his rebus ſit diffinitũ. Præco quæſitus & inuẽtus, aſcendit & dixit: ut qui omnino egens erat in urbe remaneret, cũq; illis qui ditiores erãt cõuentionẽ faceret ac ſeruiret. Principes aũt diuiſi ſunt, per caſtella ſua & ciuitates.

Erat autem quidam miles de exercitu comitis ſancti Egidij, nomine Raimũdus, cognomine Piletus, animo uirilis, & corpore ſpectabilis. Hic perfecto odio Turcis inimicus erat, nec diutius tolerare potuit, ut longo tempore feriarent. Hic plurimam adiunxit ſibi militum peditumq; multitudinẽ, & in terrã Saracenorũ tranſduxit eam. Tranſeũtesq; duarum ciuitatum terminos: & peruenerũt ad quoddam caſtrum, quod Talamina uocatur, cui gens Suriana dominabatur. Suriani noſtros receperunt, ſeq; eorum libentiſſime dominio tradiderunt. Octo igitur diebus tranſactis, perrexerunt ad aliud caſtrum in quo latitabat multitudo magna Saracenorum: ad quod peruenientes, militari impetu inuaſerunt, & remiſſa manu toto die pugnantes, ueſperaſcente expugnauerunt. Quo ita capto omnes occiderunt, præter eos qui Chriſtianitatẽ recipere uoluerunt. Hac itaq; de populatione facta, reuerſi ſunt ad caſtrũ, quod Talaniannia diximus nuncupatũ. In quo duobus perendinatis diebus, die tertia omnes exierunt, & ad urbem quæ Marra dicitur perrexerunt. Erat autem ibi aggregata non minima multitudo Turcarum & Saracenorũ. Ab Alep aliiſq; ciuitatibus & caſtellis, quæ in circuitu eius ſunt, illorum præſtolantes occurſum. Ad quam cum ea appropiare cœperũt, illi barbari contra eos exierunt: ſed conflictũ diu cum noſtris tenere noluerũt: quia in fugam uerſi, intra urbem ſe receperũt. Noſtri uero diu ibi reſidere nõ potuerũt, quia æſtus uehementia eos uehementer urgebat, nihilq; inueniri poterat ad bibendum. Iamq; diei inclinante umbra, reuerſi ſunt ad caſtrũ ſuum Talaniannia. Plurimi ſiquidẽ Chriſtiani partis illius incolæ cum noſtris ierant: ſed cum noſtris redire noluerũt: quos Turci in inſidijs occultati ceperunt & occiderunt. Raimundus uero ad illam ultra nõ rediit ciuitatẽ, quia nõ habebat exercitũ quo obſideret eam, ſed in caſtro ſuo uſq; ad præfinitum tẽpus Calendarũ Octobriũ remãſit, ſemperq; interim terrã Saracenorũ depopulatus eſt. Illi autẽ qui in Antiochia remanſerunt, cum

magna

magna tranquillitate & gaudio fuerunt, quouſq; dominum ſuum Podienſem epiſcopum amiſerũt. Hic cum ſumma pax eſſet exercitui dei, menſe Iulio cœpit infirmari, ſed non diu ægrotauit, quia dominus non eſt paſſus illum longa ægritudine cruciari. Calendas Auguſti ſancta eius anima uinculis carnis ſoluta, translata eſt in Paradiſum dei, in ſedem glorioſam. In feſtiuitate ſcilicet ſancti Petri, quæ dicitur Ad Vincula: Et ut cenſura diuini iudicij id actum clareſceret eſſe, in die quo principis Apoſtolorũ uincula à Hieroſolymis Romam ſunt allata, ſoluta eſt à corporeis nexibus pontificis anima. Nec unquam pro ulla tribulatione tantus fuit in illa dei militia mœror, tantaq; triſtitia, quanta in morte illius. Hunc omnes debito iure lacrymabãtur, quia conſilium erat diuinum, cõſolator mœrentium, ſuſtentator debilium, theſaurus indigentium, reconciliator diſcordantium. Hic militibus dicere ſolitus erat. Si uultis eſſe triumphatores & amici dei. mundiciam corporum cuſtodite, & pauperum miſeremini. Nulla enim res ita à morte uos liberabit, ſicut eleemoſina: quia & melius protegit quàm parma, & acutior eſt in hoſtem quàm lancea. Qui nõ eſt idoneus pro ſe orare, det eleemoſinã & orabit pro ſe. Pro his operibus & huiuſmodi ſermonibus charus erat deo & omni populo. Siquis autẽ uellet omnium uirtutum eius catalogũ enumerare, hiſtoriæ modum excederet. Hoc itaq; decenter in eccleſia beati Petri ſepulto. Comes ſancti Egidij in terram Saracenorum tranſijt, urbemq; quàm Albariam uocãt adijt. Quam undiq; forti milite circumcingens inuadit, diuq; miſſilibus & ſagittis cũ his qui erant in mœnibus decertauit. Sed ut uidit ita ſe proficere parum, erectis ad murum ſcalis, loricati milites aſcenderunt. & in fugam ire compulerunt. Miles ut aſcendit murum, fit celſior hoſti, & hoſtis ille fuit uiribus inferior, è muris deſcendũt. Huc illucq; ſenes fugiunt, pueri iuuenesq;. Sed prorſus nulli profuit ulla fuga. Præcepit enim comes, ut omnes caperentur, & qui in Chriſtum credere nollent, decollarentur. Illic uiſi ſunt plurimi capite plecti, plurimiſq; pueris cũ puellis ſubtracta eſt uita longi temporis. Iudicium enim domini fuit hoc: quia Chriſtianorum fuerat ciuitas illa, eiſq; ſimili mortis ludibrio ablata erat. Nullus ex tanta multitudine reſeruatus eſt, niſi qui ſponte Chriſto confitens baptizatus eſt. Sicq; mundata eſt ciuitas illa, & ad cultum noſtræ fidei reuocata. Tunc comes cum ſuis optimatibus habuit cõſilium, ut in ea ordinaretur epiſcopus, cuius conſilio & auxilio ciuitas regeretur, & fides Ieſu Chriſti in cordibus nouiter baptizatorum ſolidaretur. Electus eſt igitur uir ſapiens & magni nominis, literatuq; eruditione pollens, & utraq; ſcientia præditus, & ad ordinationem Antiochiæ eſt miſſus. Aeſtiuum tempus ſolis ardore repreſſo cum iam tranſiret, noxq; diem horarũ numeroſitate tranſcenderet, milites Chriſti ad Antiochiam remearunt, & in Calendas

Quid liberet militem à morte.

lendas Nouembris, die feſto ſolennitatis omnium ſanctorũ ibi conuenerunt. Et benedicta gloria regis æterni, quia tunc numeroſior fuit turba redeuntiũ, quàm fuerit cum ſe ab inuicẽ diuiſerũt. Ex cunctis enim mundi partibus ſecuti erant multi egregij milites & pedites priorum ueſtigia, quotidieq́; creſcebat Chriſtiana militia. Cumq́; in unum ita reſiderent, & de uia ſancti ſepulchri quo dirigerent iter diſponerẽt, Boamundus pactionẽ urbis requirit, quã ſibi ſpoponderant. Comes ſancti Egidij dicebat id non poſſe fieri propter ſacramẽta quæ per Boamundũ fecerant imperatori Conſtantinopolitano. Inde per dies plurimos factus eſt in eccleſia ſancti Petri conuentus, magnusq́; uerborum ex utraq; parte conflictus. Cumq́; in communi conuentu fieri nequiret ulla diffinitio quæ paci conueniret, epiſcopi & abbates, & conſilij ſeniores, duces & principes, locum in quo eſt cathedra ſancti Petri intrauerunt, & illic inter ſe diffinierunt, qualiter & Boamũdo ſeruarent promiſſa, & imperatori facta ſacramenta. Cum uero à loco cõſilij exierunt, conſilium tamen omnibus patefacere noluerunt. Itaq; domeſtico affatu reuelatum eſt conſilium comiti ſancti Egidij. & ipſe laudauit diſpoſitum. Ita tamen ut Boamundus pergeret cum eis iter cœptum. Boamundus requiſitus, idem laudauit, & uterq; in manibus epiſcoporũ, fidei aſtipulatione, pmiſit, quod ab ipſis uia ſancti ſepulchri nunquã deſererẽt, neq; ꝓpter diſſidium ullum quod inter ſe habuerũt conturbarẽt. Tunc Boamũdus muniuit caſtellũ quod ſupereminet ciuitati, & comes palatiũ Caſſiani, & turrim quæ ſupra portã urbis eſt, à parte portus ſancti Symeonis. Quia uero nos longo narratiõis tractu Antiochia detinuit, noſtrosq́; peregrinos milites per octo menſes ſua obſidione fatigauit, nec ulla ui humana uel arte, uel ingenio, ſuperari potuit, de eius ſitu & magnitudine aliquid dicamus, eisq́; qui eam nunquã uiderũt aliq̃d inde aperiamus.

Antiochiæ urbis deſcriptio.

Vrbem hanc, ut eius hiſtoria teſtatr̃, ſexaginta quinq́; reges conſtituerunt: qui omnes eius principatui famulatũ ſubiectionis exhibuerũt. Circundatr̃ autẽ muris duobus: Prior eſt ex magnis lapidibus in quadrũ ſectis, & ſubtili artificio politis, & in eo ordinatæ & diſtinctæ ſunt in ſuis locis quadringẽtæ turres & ſexaginta. Hic ſe intuentibus uenuſtate ſuæ compoſitionis arridet: & ſpacioſus eſt latitudine nimis ampla. Continentr̃ intra ſepta murorũ quatuor mõtes magni & in altum eminentes. In altiore eorũ conſtructũ eſt caſtellũ, q̃d ita naturali poſitiõe munitr̃, quod nec bellicoſum timet impetũ, nec cuiuslibet machinatiõis ingeniũ. Trecentas & ſexaginta eccleſias obtinet in ſui cõfinij agro, & patriarchas habet centũ quinquaginta & tres epiſcopos ſub principatu ſuo. Ab Oriẽte quatuor magnis mõtibus præmunitr̃. Ab Occidẽte uero quodã flumine alluitr̃ cuius nomẽ Farfar dicitr̃ Hanc Antiochus rex cũ ſuis, ut ſupra diximus, ſexaginta quinq; regibus cõſtituit, nomẽq; ei de ſuo nomine indidit. Hãc, itaq; urbẽ regiã tamq́; famoſiſſimã obſederũt noſtri peregrini milites,

milites,per octo menſes & diem unũ & tribus hebdomadibus. Intus fue-
runt incluſi à gente Parthorũ. Qua diuino ſuperata ſubſidio,poſtea qui-
euerũt in ea quatuor menſes & dies octo. Quibus explicitis, Raimũdus
comes ſancti Egidĳ primus cũ gẽte ſua de Antiochia exĳt, & ad urbẽ quæ
Rugia dicit̃ ꝑuenit. Alia die ad alterã uenit ciuitatẽ,quã nominauit Alba
riam. Has duas ciuitates cõpendioſa ſua militia ſuo ſubiugauerat impio,
Chriſtiq́ꝫ mancipauerat ſeruitio. Quarto die uenit ad urbẽ quæ Marra
nuncupat̃:quã Raimundus Piletus miles eius primus inuaſerat, ſed inde
receſſit fortiter repulſus Erat autẽ ciuitas illa populoſa , & ab omni gen-
te quæ in circuitu erat nimis cõſtipata. Quæ gens aduerſa,ut noſtros emi-
nus cõſpexit,qa ad comparationẽ ſui pauci eſſe uidebant̃, deſpexit, eiſq́ꝫ
apto marte extra ciuitatẽ reſiſtere conata eſt. Sed ꝓtinus agnouerũt q̊d
gens cõpendioſa & fortis præfert̃ temulẽtæ multitudini. Noſtri em̃ ut ui-
derũt illos ad reſiſtendũ paratos, clypeis pectoribus oppoſitis, lancearũq́ꝫ
mucronibus præpoſitis,militari impetu in illos irrumpũt, ſicq́ꝫ ꝑ mediũ
ſubeuntes diſrumpũt. Ibi cõfregit dominus potẽtias arcuũ,ſcutũ & gladiũ
& bellũ,quia poſtquã res gladĳs agit̃,inutilis eſt arcus & ſagitta. Ilico fu-
gam capiũt, & in ciuitatẽ ſtatim imminuto ſuorum numero , reuertunt̃.
Sed illi potiſſimũ ex his malos regreſſus habuerũt, quos noſtri primo im
petu inuenerũt. De noſtris equis plurimos ſagittauerũt,ſed de ſuis ſeſſori
bus ad terrã deuolutis, multo plures reliquerũt. Ipſis itaq́ꝫ intra urbẽ rece
ptis,noſtri ad iactũ ſagittæ unius tentoria ponunt. Excubita igit̃ nocte
tota mane ſole oriẽte noſtri armis inſtructi,urbẽ undiq́ꝫ uallauerũt acer
rimoq́ꝫ cõgreſſu inuaſerũt: Tela,ſudes, lapideſq́ꝫ uolant , igneſq́ꝫ faceſq́ꝫ
ex quibus accendunt̃ in ciuitate tecta domorũ. Sed obſiſtente hoſtiũ im-
mẽſa multitudine, illa die noſtri nihil præualuerũt,ſed laſſi ad tentoria re-
mearũt. Ipſa die Boamũdus cũ gente ſua multiſq́ꝫ alĳs comitem ſecutus
illuc ꝑuenerunt , & caſtrametantes undiq́ꝫ urbẽ uallauerũt. Quod uiden-
tes qui introrſus erant,nimio terrore percellunt̃,omneſq́ꝫ portæ ciuitatis
obiectu lapidũ ab eis obſtruunt̃. Acceperũt igit̃ comites conſiliũ inuicẽ;
quoniã ex æquo non fiebat præliũ. Præcipiunt̃ fieri arietes,ferratæ ſcilicet
trabes q̃ manibus militũ funibus appẽſæ & tractæ in murũ impellerent̃:&
ſic crebris earũ ꝑcuſſiõibus muri deſtruerent̃. Facta eſt & lignea turris,la
pideis turribus ſatis altior,& machinis om̃ibus quæ aderãt eminẽtior. Ha
bebat aũt tria ſolaria quæ erãt bene ſcutis præmunita. In duobus ſuperio
ribus erãt loricati cũ telis & ſudibus & ſagittis,& lapidibus,pilis, & facibus
Subtus erãt nihilominus armati q rotas impingebãt,ſuꝑ quas ipſam tur-
rim cõſtituerant. Alĳ quidẽ factã teſtudinẽ muro applicuerũt , & foſſatũ
q̊d erat ingens adæquarũt , ut turrim muro poſſent iungere,& ipſius mu
nimine ꝓtecti, murũ ualerẽt ꝑforare. Quod ita factũ eſt: Sed miſeri ciues

contra fecerunt quoddam inſtrumẽtum, quo grandes lapides aduerſum
turrim iaciebant, & etiam ignem græcum quo eam incenderent emitte-
bant. Sed dei gratia protegente, omnis conatus eorum omnesq́ machi-
nationes fruſtratæ ſunt, & ad nihilum redactũ. Nam turris lignea ubi mu
ro proxima fuit, omnes qui in illa parte muri erant, ut ſub ſe deſpiciẽs pro
ſtrauit. Guuillermus de monte Piſlermo, ipſe fuit cum multis alijs
in ſuperiori ſolario. Erat autem cum eo uenator quidam, nomine Euuar
dus, qui ſpiritu buccinandi erat præditus. Nam ſono tumultuoſæ uocis &
aduerſarios exterrebat, & ſuos ad bella incitabat. Et dum Guuillermus cũ
ſuis quæ circa ſe ſunt deuaſtat: nam miſſis molaribus ſaxis, ipſa domorũ
tecta confringebat, qui ſub eo erant murum fodiebant: & alij ad muri
propugnacula ſcalam erigebant, qua erecta, cum nullus auderet aſcenſio-
nis prior eſſe, non pertulit quidam Bulferius de Daturre miles honeſtus,
ſed incunctanter aſcendit murum, pluresq́ uiri fortes ſecuti ſunt eum.
Gentiles uero ut uiderunt eos ſuper murum aſcendẽtes, ira uehementi
commoti ſunt, & undiq́ in illos conſurgunt, tantumq́ eos iaculis & ſa-
gittis coartauerunt: ut quidam noſtrorum qui murum aſcenderant, ſe-
ipſos ad terram deiecerint, & mortem quia euadere putabant, colliſi ad
terram uenerunt. Quod cum uidiſſet clara iuuentus noſtrorum, Bul-
ferium ſcilicet cum paucis pugnare ſuper propugnacula murorum, im-
memor ſui, ſed memor ſociorum, confeſtim aſcendunt, partemq́ muri
ſua multitudine cooperiunt. Stabant autem iuxta ligneam turrim ſacer
dotes & leuitæ miniſtri domini, inuocantes propugnatorem ſuum Ieſum
Chriſtum filium dei, & dicebant: Domine miſerere noſtri: Eſto brachiũ
noſtrum in mane, & ſalus noſtra in tempore tribulationis. Effunde iram
tuam in gentes quæ te non nouerunt, & in regna quæ nomen tuum non
inuocauerunt. Diſperge illos in uirtute tua, & depone eos, protector no
ſter domine: Dum ſic ageretur, quod alij pugnabant, alij plorabant, &
pſallebant, alij muros ſuffodiebant, Bulferius maiori pugna deſuda-
bat: quia omnes aduerſarij in eum & in eius conſortes, & ipſe cum ſuis
contra omnes. Clypeus eius erat omnibus ſuis protectio fortis, his uide-
licet qui erant in muro. Muri breuis & arta latitudo, ſociũ ſibi coniungi nõ
admittebat: nec aduerſarium niſi unum uenire permittebat. Sed de Bul-
ferio nullus hoſtiũ triumphauit: cum tamẽ ipſe de innumerabilibus trium
phauerit. Propterea nemo illi iam occurſare præſumebat, q̃a infortuniũ
quod alijs enſe illius cõtigerat, unuſquiſq́ ſibi metuebat. Tela, ſagittas,
ſudes, lapides, illi iaciebant, tantumq́ clypeum eius ex his onerauerant, ut
ab uno homine leuari non potuerit. Iamq́ fortiſſimus uir fatigatus
erat, iamq́ ſudores toto de corpore in terram defluebant, iamq́ ut ei
alter ſuccederet grandis neceſſitas exigebat: cum illi qui murum ſuffo-
derant,

derant, cum magno impetu intrauerunt, detruncãtes uniuerſos quos primitus inuenerunt. Qua inopinate rei admiratione ſtupefacti ſunt omnes qui erant ſuper muros, & cito uitalis calor oſſa reliquit eorum, frigidus pauor poſſedit corda eorum. Quid faceret gens neci data, ſenſuꝗ priuata, quam ſui undiꝗ hoſtes urgebãt & intus & in muro. Bulferius enim qui paulo ante fatigatus deficiebat, nouas interim reſumpſerat uires: & iam non clypeo protectus aut galea, ſed enſem rubeum tenens in dextera fugientem celer inſequit̃ hoſtem. pluresꝗ mortificauit formidine quàm gladio, qui ſeipſos præcipitauerunt de muro: Erat autem ſupra portam una turris quæ præſtantiſſima & fortior cæteris uideatur, in eam mandauit Boamundus ditioribus ciuibus, pẽr interpretẽ, ut fugerẽt: quoniã ipſe eos à morte liberaturus erat. Quod & illi fecerunt, ſeꝗ fidei illius crediderũt. Ceſſauit igitur tunc illa perſecutio, quia ultra protendi prohibebat ueſperi obtenebratio. Sabbatũ uero cum eſſet, nec uictoribus nec uictis poterat eſſe requies. Miſit comes circa urbem excubitores, & intus & extra, ne ullus fugeret, & ſpolia urbis ſecum auferret. In craſtinũ ut dies luceſcere cœpit, noſtri ad arma currunt, & per uicos & plateas, tectaꝗ domorũ ceu leæna raptis catulis, ſæuiendo diſcurrũt: Dilaniant, traduntꝗ neci pueros iuueneſꝗ. Quoſꝗ grauat longæua dies, curuatꝗ ſenectus. Nulli parcebant, ſed plures, ut citius finirentur, laqueis ſuſpenderunt. Mira res mirumꝗ ſpectaculũ, quod tantæ gentis multitudo, & armata ſic impune occidebatur, quod nullus eorum reluctabatur. Quia uero noſtrorum erat quicquid quiſꝗ reperiebat, ipſa mortuorum exta euiſcerabant, & nummos aureos inde eruebant. O deteſtanda auri cupiditas. Omnes uiæ urbis riuis ſanguinum inficiebantur, & cadaueribus cadentium ſternebantur. Et ô gens cæca, & omnino morti deſtinata: Nullus ex tanta multitudine fuit, qui nomini Ieſu Chriſti uoluerit cõfiteri Boamundus denique illos quos in turris palatio iuſſerat includi, ad ſe uenire iuſſit, annoſæꝗ ætatis mulieres & decrepitos ſenes, & inualido corpore imbecilles, præcepit interfici, puberes & maiuſculæ ætatis adultos, ualidoꝗ corpore uiros reſeruari, & ut omnes uenderet cõduci Antiochiam. Facta eſt autem hæc clades Turcarũ duodecimo die Decembris, in die dominica: nec tota tamen fieri potuit die illa. In craſtinum autem quicunꝗ in quibuſcunꝗ locis inueniebantur, eidem pœnæ capitis ſubijciebantur. Nullus erat locus in urbe tota, nullaꝗ fouea. quæ eorũ cadaueribus ſeu cruoribus non eſſet inquinata. Vrbe igitur ſic adquiſita, & à rebellibus Turcis liberata Boamundus pacem comitis requiſiuit: ut ſcilicet Antiochiam totam ſibi redderet. Comes uero dicebat, id nullatenus ſine periurio poſſe fieri, propter ſacramentum, quod factum fuerat imperatori Alexio. Boamundus itaꝗ reuerſus eſt Antiochiam, ſuamꝗ ibi dimiſit ſocie-

tatem.

tatem. Dietauit autem in illa ciuitate exercitus Francorum per menſem unum & dies quatuor: & in hac mora temporis obijt morte pretioſa epiſcopus Orienſis. Longo quidē tempore nimiumq́; prolixo hyemauerunt ibi: quia nihil quod emerent uel raperent poterat inueniri. Sicq́; famis iniuria compellente, contigit, quod etiam dictu horribile eſt, quod corpora gentilium in fruſta ſcindebant, & coquebant & comedebant. Hac igitur incommoditate permotus comes ſancti Egidij mandauit cunctis principibus, qui erant Antiochiæ, ut ad Rugiam ciuitatem conuenirent, & de uia ſancti ſepulchri, ibi inter ſe diſponerent. Illi quidem illic conuenerunt, ſed de quo & pro quo uenerant minime locuti ſunt, ſed de pace & concordia inter comitem & Boamundum colloquium habuerunt. Quibus minime conciliatis, omnes principes Antiochiam reuerſi ſunt, & comitem & uiam dimiſerunt. Remanſerunt autem cum comite non ſolum ſui, ſed & multa iuuentus, cui inerat ardor uiam perficiendi. Ipſe igitur plus in domino confidens quàm in principibus, ad Marram, ubi eum peregrini præſtolabantur eſt reuerſus, fuitq́; dolor magnus in omni exercitu Chriſtianorum de diſſenſione principium. Omnes quidem nouerant, quod pura iuſtitia cum Raimundo erat, nec ullus amor aut ambitio eum ad iniuſtitiam declinare poterat. Qui tamen ut uidit quod propter eum impediretur uia ſancti ſepulchri, admodum indoluit, & diſcalciatis pedibus à Marra uſque Capharda peruenit. Ibi quatuor diebus perendinatis, cum principes iterum conuenirēt, & de eadē re uerborū cōflictus haberent, dixit comes Raimūdus: Viri fratres & domini, qui ueſtris omnibus & uobiſmetipſis abnegaſtis propter amorem dei, oſtendite mihi an ſine periurio, poſſum cum oamundo, ſi requirit, pacificari, aut ſi aliter fieri non poteſt, an pro amore eius debeam periurare. Cumq́; huius ſermonis iudex nullus eſſe præſumeret, & omnes concordiam laudarent, & quomodo fieri deberet non dicerent, ab inuicem diſceſſerunt & Antiochiam redierunt. Sed Normannus comes cum ſuis omnibus remanſit cum Raimundo, ſciens & intelligens quia iuſtitia erat cum eo. Igitur hi duo comites agmina ſua diſponunt, & ad Cæſaream tendunt. Rex enim Cæſareæ ſæpius ſignificauerat comiti Marræ & Caphardæ, quod cum eo pacē uellet habere, eiq́; de ſuo gratanter ſeruire. Hac enim fiducia illuc perrexerunt, & prope ciuitatem caſtra poſuerunt. Rex autem ut uidit agmina Francorum iuxta ſe poſita, uehementer obſtupuit, & indoluit, & ne illis ullum mercatum præſentaretur prohibuit. In craſtinum miſit comites duos de ſuis, qui eis uada fluminis oſtenderent, & ubi prædam capere poſſent conducerent. Erat autem nomen fluminis Farfar. Conduxeruntq́; illos in uallem ſatis idoneam, boniſq́; temporalibus locupletem. Huic præerat quoddam munitiſſimum caſtrum ſub quo inuenerūt uiginti millia animalium, in ualle fertili

tili paſcent ium. Quæ omnia noſtri rapuerunt. Et cum caſtellum obſide-re uellent, illico caſtellũ & ſe reddiderunt. Pactumq́ huiuſmodi tenendi in perpetuũ fœderis cum comitibus habuerũt. In fide ſua promiſerunt, & ſuper legem ſuam iurauerunt, quod nunquam amplius nocerent Chriſtianis peregrinantibus, eisq́ ſicut & hominibus ſuæ gentis præberent mercatum & hoſpitium. Manſerũt autem ibi per dies quinq;. Sexto uero die oneratis camelis & iumentis, frumento, farina & oleo & caſeis, rebusq́ alijs ad edendum idoneis, gaudentes exierunt, & ad caſtellum quoddam Arabum peruenerunt. Dominus autem caſtelli ſapienti uſus conſilio, obuiam uenit comiti Raimundo, & pacificatus eſt cum illo. Inde uenerunt ad quandam ciuitatem, in quadam ualle ſpecioſa & ſpacioſa conſtitutam, muris & turribus bene munitam, & omni genere fructuum abundantiſſime referram, quàm incolæ illi appellant Caphaliam. Huius urbis habitatores audito rumore Francorum perterriti, proprias ſedes deſeruerant, & ad alienas confugerant. Quippe infelicitas quæ contigerat Antiochiæ & Marræ, omnes perterruerat, & formidoloſos effecerat. Cumq́ noſtri tentoria circa eam uellent ponere, & in girum obſidere, mirati ſunt quod de tanta ciuitate non aliquis obuiam ueniebat, nemoq́ excelſis in in turribus aut mœnium propugnaculis apparebat, altumq́ ſilentiũ intus habebatur, nec ullius uocis ſonus audiebatur. Tunc miſerunt qui rem diligenter inquirerent, & inquiſitam renuntiarent. Illi autem profecti, cũ portæ propius acceſſiſſent, ianuam quidem apertam inuenerũt, ſed intus neminem eſſe uiderunt. Tunc ſcuta uultibus præponẽtes, cum aliqua adhuc cunctatione portas ſubeunt, ſed nec uiros nec mulieres nec aliquã beſtiam intus inuenerunt. Pulchros quidem apparatus ibi inuenerunt, horrea ſcilicet frumento plena, torcularia uino redundãtia, arcas plenas nucibus, caſeis, & farina. Tunc cito ad comites redeunt, & quid inuenerunt referunt. Non fuit ibi opus tentoria figere, quoniam deus faciebat illos, in labores illorum ſine ferro uel pugna introire: Ibi actum eſt, quod dicitur in prouerbijs Salomonis: Conſeruatur iuſto ſubſtantia peccatoris. Ibi inuenerũt hortos plenos oleribus & fabis, alijsq́ leguminibus iam ad præcocitatem maturantibus. Ibi quieuerunt tribus diebus: & cuſtodibus deputatis qui urbem cuſtodirent: quædam ardua montana conſcenderant, & in uallem deſcenderant. Erat autem illa uallis gratuita, & omnium frugũ fructuumq́ ubertate pleniſſima. Manſeruntq́ ibi per dies quindecim. Propter uallem erat caſtellum, Saracenorũ multitudine plenum. Quod cum die quadam noſtri aggrederenẽ, Saraceni de muro proiecerunt eis multas pecudes, plurimaq́ animalia, putantes, quod noſtri nil aliud quærerent niſi uictum. Quæ noſtri grataneer receperunt, & ad tentoria conduxerunt. In die altera collegerunt papiliones & tentoria, & illuc caſtra di-

Caphalia in ualle felicis ſoli.

rexerunt,ſed cum illuc peruenerunt,ab omni gente uacuum inuenerũt. Illa enim nocte omnes fugerunt:ſed magnam copiam frugum, & fructuum, lactis & mellis dimiſerunt. Ibi celebrauerũt noſtri purificationem ſanctæ Mariæ dei genitricis,glorificantes deum qui tanta bona miniſtrabat eis.

Rex de Camela ciuitate miſit comitibus nuntios ſuos, dum ibi erant, rogans ea quæ pacis ſunt:præmittens dona cõcupiſcibilia,& equos & aurum Miſit arcum aureũ, ueſtes pretioſas, & micantia tela. Quæ omnia noſtri receperũt,ſed nil certi tunc illis renuntiauerunt. Rex Tripolis eodem terrore permotus, miſit equos decem & mulas quatuor: ſimiliter rogans ea quæ pacis ſunt. Sed dona quidem receperunt,illiq́; quod nunquã pacem cum illo haberent,niſi Chriſtianus efficeretur,nuntiarũt. Comes enim ſancti Egidij multum deſiderabat terram illius, quia optima erat, & regnum eius,quoniã præcæteris erat honorabilius. Ita quatuordecim diebus expletis exierunt de optima ualle,& abierunt ad quoddã antiquiſſimum caſtrum cui nomen erat Archas. Quod licet haberet uocabulũ & nomen caſtri, tamen egregijs urbibus poterat æquiparari, & loci poſitione, & clauſura murorũ, & eminentia turrium. In hoc propter fortitudinem gens magna confluxerat: quia nec arma, nec hoſtem, nec aliquod ingenium metuebat. Hoc tamen celeri obſidione uallantes, cum feſtinatione aggreſſi ſunt: ſed eorum impetum caſtellani uiriliter ſuſtinuerunt. Sæpius illos inuaſerunt cum omni genere telorum & tormentorũ & nõ præualuerunt,ſed magis quàm lucrarentur perdiderunt. Tunc quatuordecim de noſtris militibus otio uacare neſcientes, erga Tripolim perrexerunt,& ſexaginta Turcos inuenerunt,qui multos captiuos: & plus quã mille & quinquaginta animalia rapuerant, & ante ſe ducebant. Quos ut noſtri uiderunt licet perpauci eſſent, in cœlum manus protendentes, regemq́; ſabaoth inuocantes, militariter inuaſerũt, & domino adiuuãte ſuperauerunt. Sex de illis ceciderunt & eorum equos retinuerunt, & ouantes ad caſtra cum immenſa lætitia & præda remearuut. Ingens gaudium fuit in omni exercitu de paucorũ magna uictoria, & multa rapina. Cumq́; hæc uiderent alij, exierunt plures de exercitu Raimundi zelo probitatis accenſi,quibus præfuerunt Raimundus Piletus, & Raimundus uicecomes, ſicq́; armis & uexillis in altum protenſis,equitauerunt aduerſus ciuitatem quæ Tortoſa dicitur. Ad quam peruenientes forti impetu aggrediuntur,ſed illa die nihil fecerunt: nocteq́; ſuperueniente in quendam angulum ſeceſſerunt: Feceruntq́; tota nocte immenſos ignes, ac ſi totus adeſſet exercitus Chriſtianorum. Quibus flammarum globis gens quæ erat in ciuitate perterrita, exiſtimãtes quod noſtri omnes adeſſent, omnes ſubito confugerunt: ciuitatemq́; plenam bonis opibus reliquerunt, Eſt autem ciuitas illa ab omni neceſſitate prorſus aliena, ut in optimo portu

pelagi

pelagi conſtituta. In craſtinum cum noſtri ad eam expugnandam uenerunt, omnino uacuam inuenerũt. Summas igitur laudes deo referentes, intrauerũt eam, & quandiu apud Archas durauit obſidio, ibi remanſerunt. Eſt autẽ & alia ciuitas non longe ab ea, quæ dicitur Maraclea: cuius princeps pacem cum eis iniit, ipſosq; & eorũ uexilla in urbem recepit. O mira dei uirtus, mirãdaq; potentia. Cum procul abeſſent principes, qui uidebantur regere populũ & ſuſtẽtare, per pauciores & minores cœpit dominus etiã ipſos reges ſuperare. Ne dicat humana præſumptio. Nos Antiochiam aliasq; urbes ſubegimus: nos tot ac tanta bella deuicimus. Quia pro certo nunquã ſuperaſſent, niſi cum eis fuiſſet ille per quem reges regnant. Cum uero dux ducum & miles militum Gothefridus audiſſet felices euentus, inſignesq; triumphos pugnantiũ, zelo uictoriæ animatus. Tunc primum tam ipſe quàm Flandrenſis comes & Boamundus, caſtra ab Antiochia mouerũt, & ad Iciam ciuitatem uenerũt. Ibi quippe diuiſit ſe Boamundus ab eis & ab omni exercitu dei. Dux autẽ & comes ad urbẽ quæ Gibellũ uocatur acies ſuas direxerũt, eamq; obſidione cinxerũt. Illa ſiquidẽ hora, uenit nuntius ad comitẽ ſancti Egidij, quod Turcæ præpararent ſe ad pugnandũ contra eum, eſſetq; futurum bellum graue nimis & permaximũ. Protinus comes miſit nuntiũ duci & Flandrenſi comiti, ut celerrime ad illud uenirẽt prælium, eiq; auxiliũ ferrent. Quod ubi dux audiuit, principi ciuitatis pacẽ, quam ſæpe iam quæſierat, pollicitus eſt. Pace igitur facta, pactæq; promiſſionis muneribus receptis, ad ſperatũ bellum cõuolarunt, & ad obſidionẽ, quæ erat ad ſupradictũ caſtrũ, conuenerunt, & in alteram fluminis ripam caſtra poſuerũt. Sed cum dux uideret quod nihil proficeret, contra Tripolim direxit acies, cunctosq; ibi paratos reperit hoſtes. Tenſis arcubus noſtris hoſtes ſe oppoſuerunt: ſed noſtri præiectis clypeis arcus eorum & ſagittas uelut ſtipulas cõtempſerunt. Pugna itaq; committitur, ſed nõ æqua lance, quoniam tractis ſagittis illi, ut eorũ conſuetudo eſt, fugere uoluerunt, ſed noſtri inter ipſos & ciuitatẽ obſtaculum ſe poſuerunt. Et quid pluribus utar uerbis. Tantum ibi humani ſanguinis fuſum eſt, quod aqua rubicunda facta eſt, quæ in ciuitatẽ fluebat: & eorũ ciſternas replebat. Nobiliores ipſius ciuitatis ibi occiſi ſunt. Qua cæde peracta, noſtri minime cõtenti, quia nihil ibi lucrati erãt, niſi tela & indumen totum ſpolia, in ſupradictã uallem cucurrerũt, & abſq; numero oues, boues, aſinos, diuerſiq; generis pecudes deprædati ſunt: & tria millia camelorum ſimul rapuerunt. Tanta copia beſtiarum unde conuenerit, noſtri uehemẽter mirati ſunt. Quia in eadem ualle quindecim diebus hoſpitati fuerunt. Illi tanta rapina redeunt ad caſtra. Nulla unquam inopia fuit in obſidione illa, quia naues ad quendam portum ueniebant, quæ omnia neceſſaria afferebãt. Dominicum paſcha celebrauerunt ibi: quod fuit tunc

quarto idus Aprilis. Durauit autem illa obſeſſio tribus menſibus, una die
minus. Fuit antẽ ibi mortuus Anſellus de Ribodi monte, uir permul-
ta laudabilis, & in ſuo militari ordine præcipuus. Qui dum in mũdo fuit,
multa digna relatu peregit, quibus illud præferendũ eſt, quod Aquiſcin-
genſis cœnobij indefeſſus adiutor in omnibus extitit. Similiter ibi mor-
tus eſt Pontius Balonẽſis: cuius tẽpora pforauit ictus lapidis, tormẽto ia-
culati. Vuillermus Picardus & Buarinus de Petra Mora, primus iaculo, al
ter obijt ſagitta. His uita functis, obſidionem illam noſtri dimiſerunt, q̃a
illud inexpugnabile caſtrũ nullam timebat uiolentiã impugnantium. Ad
Tripolim igit̃ pergũt, & pacem à rege & ciuibus diu quæſitam ſtabiliũt.
Datis igit̃ inuicem dextris, fidei illorũ in tantum ſe pceres cõmendauerũt,
ut uſq; ad palatium regis ciuitatẽ introierint. Rex autẽ ut fiducia pacis
tenendæ ex ſua parte certior crederet̃, trecentos peregrinos ex noſtris diſ
ſoluit à uinculis, & pceribus donauit. Dedit & quindecim millia Biſante-
orum, & quindecim equos multa honeſtate præditos, miſitq; omni exer-
citui copioſum cõmeatum, quod omnino liberauit illos ab omni neceſſi-
tate. Pepigit etiã & iurauit illis ut ſi Hieruſalem ſibi poſſent adquirere, &
bellũ quod eis Admirauiſus Babiloniæ inferre minabat̃ ſuperare, Chriſti
anus efficeret̃, & regis Hieruſalẽ ditioni ſubiceret̃. Fuerunt autẽ apud Tri
polim per dies tres. Videntes autẽ proceres & uiri bellatores, q̃d iam tem
pus nouarum frugum inſtabat, cõcordati ſunt, ita ut Hieroſolimitanum
iter ex toto arriperẽt, & omiſſis omnibus, rectiorẽ uiam tenerent. Erat au
tem dies Maij quarta, cum de Tripoli exierunt & per quadã ardua mon-
tana aſcendentes ad caſtrum, cui nomẽ Betelon, peruenerunt. Altera die
uenerunt ad urbem quæ dicit̃ Hebaris, in cuius cõfinio nihil aquæ potuit
inueniri, qua extingueretur eorum nimia ſitis. Aeſtus quippe erat, & e-
qui & omnis hominum multitudo ſitiebat. In craſtinum uenerunt ad flu
men, cui nomen Braim. Ibi igit̃ pernoctauerunt, & ſitim ſuam depoſue-
runt. Nox ſubſequẽs fuit dominicæ aſcenſionis. Et ipſi aſcenderunt mon-
tem, in quo erat uia nimis anguſta, in qua putauerunt occurrentes inuen-
turos ſe hoſtes, ſed deus qui dux eorum fuit ſolus, & nõ erat cum eis deus
alienus, fecit eos inoffenſos tranſire. Tunc uenerunt ad urbem Baruth ſu
pra mare ſitam: deinde ad aliam, quæ uocatur Sagitta. Poſt hæc, ad aliã
quæ Sur dicitur. Deinde ad Accarona: de Accarona ad caſtrum, cui no-
Cæſarea ciuitas. men Carphas, & ſic ad Cæſaream. Eſt autẽ Cæſarea inſignis ciuitas
Paleſtinæ, in qua Philippus Apoſtolus dicitur domum habuiſſe, quæ uſq;
hodie monſtratur: nec non & cubiculum filiarum eius prophetantiũ. Eſt
autẽ in littore maris ſita, olim Pirgos, id eſt turris Stratonis, appellata:
Sed ab Herode rege nobilius & pulchrius contra uim maris utilius ex-
tructa. In honorem Cæſaris Auguſti Cæſarea eſt cognominata, Cui etiã
in ea

in ea templum albo marmore conſtruxit: in quo nepos eius Herodes eſt
ab angelo percuſſus. Cornelius Centurio baptizatus & Agabus propheta
zona Pauli eſt ligatus. Iuxta illam noſtri ſua tentoria fixerunt: & ſanctum
domini Pentecoſten celebrauerũt. Deinde uenerunt ad urbem Romolã
quàm Saraceni propter metum dimiſerãt uacuam: Iuxta quam erat illu-
ſtris eccleſia ſancti Georgij martyris, in qua ſanctiſſimũ eius corpus requi
euit: quo in loco ipſe pro Chriſti nomine martyriũ ſuſcepit. In ea milites
Chriſtiani pro ueneratione militis Chriſti epiſcopũ elegerunt, electum
conſtituerũt, conſtitutum decimis omniũ diuitiarum ſuarum ditauerũt.
Et dignum erat ut Georgius inuictus miles eorũ militiæ ſignifer, iſtum
ab eis honorem reciperet. Remanſit itaq; illic epiſcopus cum ſuis, diues
auro & argento, equis & animalibus. Et ad ciuitatẽ ſanctam Hieruſalem
direxit iter Chriſtianus exercitus, in uirtute nominis illius, qui in ea mor-
tuus iacuit, & die tertia reſurrexit, cui eſt cũ patre & ſancto ſpiritu æqua
poteſtas & gloria interminabilis, Amen.

Roberti Monachi libri ſeptimi finis.

ROBERTI MONACHI DE CHRISTIANORVM PRINCIPVM BELLO CONTRA TVRCAS,

Liber octauus.

O BONE Ieſu, ut caſtra tua uiderunt, huius terrenæ Hie
ruſalem muros, quantos exitus aquarum oculi eorum
deduxerunt. Et mox terræ procumbentia ſonitu oris &
nutu inclinati corporis ſanctum ſepulchrum tuum ſalu-
tauerunt: & te qui in eo iacuiſti, ut ſedentem in dextera
patris, ut uenturum iudicem omnium, adorauerũt. Ve
re tunc ab omnibus cor lapideum abſtuliſti, & cor carneum cõtuliſti, ſpi-
ritumq; ſanctum tuum in medio eorum poſuiſti. Itaq; cõtra inimicos tu
os qui erant in ea, iam ſcilicet à longe poſiti, pugnabant, quoniam ad auxi
lium ſuum ita te concitabant, & melius lacrymis, quàm iacula in torquen
do, pugnabãt, quæ licet in terram defluerent, ubertim tamen ante te pro
pugnatorem ſuum conſcendebant. Qui ab oratione ſurgentes, ad regalẽ
ciuitatẽ properarunt, inimicos regis æterni intus inuenerunt, circa quos
tali ordine caſtra ſua poſuerunt. A ſeptentrione caſtrametati ſunt duo co
mites, Normannus & Flandrẽſis: iuxta eccleſiã ſancti Stephani, pthomar
tyris: ubi lapidatus eſt à Iudæis. Ab occidente dux Gothefridus & Tancra

dus. A meridie uero comes ſancti Egidij, ſcilicet in monte Sion circa eccleſiam ſanctæ Mariæ matris domini, ubi dominus cœnauit cum diſcipulis ſuis. Tentorijs igit̃ circa Hieruſalẽ ita diſpoſitis, dum uexatiõe itineris fatigati, requieſcerent, & machinas ad expugnandã urbem præpararent. Raimundus Piletus, & Raimũdus de Taurina, & alij quàm plures de caſtris egreſſi ſunt, ut finitimam regionem luſtrarent, ne ſcilicet hoſtes improuiſi ſuper illos uenirent, & inparatos inuenirent. Inuenerũt itaq; ducentos Arabes, & pugnauerũt cum eis, & ſuperauerũt eos, & plures occiderunt, & equos triginta inde habuerunt. Quarto igitur idus Iunij, aggreſſi ſunt Hieruſalem Chriſtiani, ſed eodẽ die nõ præualuerũt. Nec tamẽ fuit labor inanis. Ita etenim antemurale proſtrauerũt, ut ad maiorẽ murum ſcalam unam erexerint. Et ſi tunc ſcalarũ copiam habuiſſent labor ille primus ultimus fuiſſet. Nã illi qui ꝑ ſcalã aſcenderũt, cũ hoſtibus diu cominus iaculis & enſibus decertauerũt. Multi de noſtris in illo cõflictu mortui ſunt, ſed multo plures ex eis. Hora ueſperi bello incompetens diremit litẽ, & nox ſuꝑueniẽs utriſq; cõtulit quietẽ. Repulſo ſiquidẽ iſta, grauẽ & nimis longũ laborẽ intulit noſtris, quia panes inuenire nõ poterãt ad edendum per interualla decẽ dierũ, quouſq; naues eorũ onuſtæ ad portũ Iaphiæ uenerũt. Et nimia ſitis preſſura illos attriuit, ꝗa Syloæ quæ ad montis radicem Sion oritur non poterat niſi uix ſolos homines adaquare. Equi uero & cætera animalia ad adaquandũ ducebant̃, per ſex miliaria, & tunc cum magna militum cuſtodia. Vnde & cara erat aqua inter eos, & caro uendebatur pretio magno. Conſilio igit̃ inito, elegerũt milites qui ad naues irent, eaſq; ab extranea gente cuſtodirent, Itaq; ſummo diluculo diei egreſſi ſunt centũ milites, de exercitu comitis ſancti Egidij, Raimundus ſcilicet Piletus, qui ſemꝑ fuit omni labori militiæ domeſticus, & prorſus otio peregrinus, & cũ eo alter Raimundus de Taurina, & Archadus de monte Merulo, Villermus etiã Sabratẽſis. Exibãt ut ad bellũ parati ad portũ maris. Et dum irent, triginta ex eis diuiſerũt ſe ab alijs, ut ſemitas uiarũ diſcerent, & utrũ inuenirẽt hoſtes explorarẽt. Cumq; paululum itineris ꝓceſſiſſent, ſeptingentos Turcas & Arabes eminus conſpiciunt, quos, licet perpauci eſſent, incunctanter tamen inuadunt. Sed numeroſitas inimicorũ tanta fuit, ut paucitas noſtrorũ reſiſtere nõ potuerit. Noſtri tamen quos in primo impetu offenderũt, neci ꝑpetuæ deſtinauerunt. Sed cũ facto illo cõgreſſu, recedere poſſe æſtimauerũt, circũuallati multitudine, uelle ſuũ implere nõ potuerũt. Tunc ibi mortuus eſt Archadus uir bellator fortis & egregius, & quidam ex peditibus. Antequã uero bellũ inciꝑet, nũtius equo celeri ad Piletũ cucurrerat, q Arabes & Turcas noſtros inuaſiſſe nuntiarẽt. Quod ut Piletus audiuit, abſq; mora equum calcaribus urgens, ſero illuc ꝑuenit. Iam enĩ Archadus mortuus erat, q tñ

antequam diſcederet uitam ſuam multo ſanguine, & mortem morte plurimorum commutauit. Vt uero noſtros illi eminus proſpexerunt, ut fugere accipitrem penna trepidante columbæ aſſolent. ſic illi fugiunt, & terga noſtris dederūt. Noſtri uero perſecuti ſunt illos, & multos occiderūt. Et unum ex eis uiuum retinuerūt, qui Turcorū dolos eis referret, & quid machinarent̃ mali prænuntiaret. Retinueruntq́; ab eis centum & tres equos, quos miſerūt ad caſtra. Et ipſi ad naues iniūcta pficiunt mādata. Famem quippe naues cibis onuſtæ extinxerunt, ſed uehementē ſitim extinguere non potuerunt. Tanta quippe ſitis erat in obſidione, ut tellurē cauarent, & glebas humectiores ori apponerent: rorantiaq́; marmora lamberent. Coria boum & bubalorum, aliorumq́; animalium recentia, ſuebant, & cum ad aquandos equos ire diſponerent, uſq; ad ſex millia milites armati pergebant. Tunc ea, aqua implebant, & ad caſtra referebant, & ex illa impura aqua bibebāt. Pleriq; pro ut ferre poterant ieiunabant: quia ieiunia ſitim temperabant. Et quis crederet, quod fames proficeret: ut dolor dolorē expelleret? Dum ea paterētur, proceres à longo terræ ſpatio ligneas trabes adduci faciebant, quibus turres & machinæ fierēt, quæ ciuitatem expugnarent. Quibus adductis, dux ducum Gothefridus ſuam turrim conſtruxit; & ab Orientali plaga adduci præcepit. Et contra uenerandus comes ſancti Egidij conſimile caſtrum ſtatuit, & à meridiana plaga applicuit. Quinta feria ieiunia noſtri celebrauerunt, & pauperibus eleemoſinas diſtribuerunt. Sexta uero feria aurora ſereno lumine coruſcante, turres egregij bellatores aſcendunt, & ſcalas mœnibus apponunt, Stupent & cōtremiſcunt adulterini ciues urbis eximiæ, cum ſe uident circūuallari tanta fortitudine. Qua uero ſupremum diem ſibi imminere uidebant, & mortem ſuper capita ſua dependere, acriter cœperunt reſiſtere, & ſicut iam de morte non dubij propugnare. Illic eminebat in ſua turri dux Gothefridus, non tunc miles, ſed ſagittarius. Cuius manus ad prælium & digitos ad bellum dominus dirigebat, quoniam ſagittis iactis, inimicorum pectora, & utraq; latera perforabat. Iuxta quem fratres eius Euſtachius & Balduinus uelut duo iuxta leonem leones, & duros ictus iaculorum & lapidum ſuſcipiebant, & quadruplici fœnore compenſabant. Et quis omniū inuictos animos referre ualeret, cū omniū, qui nūc ſunt oratorū facundia tantis minime laudibus ſufficeret. Tota itaq; die alternis ictibus decertatū eſt: Sed ut appropinquauit hora, qua ſaluator oīm crucē ſubijt: miles quidā, noīe Lutoldus. de caſtro ducis primus inſiluit, poſt quē Vuickerus, q leonē ꝓpria uirtute proſtrauit, & occidit. Statim dux milites ſuos ſequit̃. & omnes alij milites ducē ſuū. Tunc uero arcus & ſagittæ dimittuntur, & fulminei enſes arripiuntur. Quibus uiſis hoſtes, illico murum deſerunt, & ad terram dilabuntur, & milites

Hora qua chriſtus crucifixus eſt capitur Hieruſalem.

Chriſti

Chriſti celeri greſſu cum magnis uocibus perſequuntur. Quas uoces cum audiret comes Raimundus, qui caſtrũ ſuum muro propius adponere geſtiebat, protinus intellexit Francos eſſe in urbe, ſuiſq; militibus ait. Quid hic ſtamus? Francigenæ urbẽ obtinent, magnisq; uocibus & ictibus perſonant. Tunc celeri greſſu cum ſuo comitatu perrexit ad portam, quæ eſt ſecus turrim Dauid, & uocauit eos qui in arce erant, ut aperirent.

Protinus Admirauiſus qui turrim cuſtodiebat, ut cognouit quis eſſet, ianuam ei aperuit, ſeq; ſuosq; & ſua fidei eius commendauit, ut ſe tueret. Sed comes dixit, quod id nunquam faceret, niſi ſibi turrim dimitteret. Qui ei aſſenſum gratanter tribuit: & comes illi, ut petebat omnem fiduciam ſpopondit. Dux uero Gothefridus, non arcem, non aulam, non aurum, non argentum, non ſpolia, ambiebat: ſed cum Franciſ ſuis, ſanguinẽ ſeruorum ſuorum, qui in circuitu Hieruſalem effuſus fuerat, ab eis uindicare ſatagebat. Et irriſiones & contumelias quas peregrinis intulerant, ulciſci cupiebat. In nullo autem bello talem habuit occidendi facultatem: nec ſuper pontem Antiochiæ, ubi occidit hoſtes plurimos fortiſſima manu. Nunc uero abſq; ulla refragatione, tam ipſe quàm Vuickerus, qui medium ſecuit leonem, multaq; electorum militum millia, à capite uſq; ad pedes ſecabant humana corpora, & dextra leuaq; per utraq; latera. Fugere enim hoſtium nemo poterat, quoniã multitudo à ſe ipſa in ſeipſa perplexa, ſibimet impedimento erat. Qui tamen de tantæ cladis atrocitate elabi potuerunt, templum Salomonis intrauerũt: & ſe ibi longo diei ſpatio defenderunt. Sed cum iam dies inclinari uideretur, noſtri timẽtes ſolis occaſum, animoſitate concepta, adita templi irrumpũt, eosq; miſera morte peſſundarunt. Tantum ibi humani ſanguinis effuſum eſt, ut cæſorum corpora, unda ſanguinis impellente natarint per pauimentum, & brachia ſiue truncatæ manus ſuper cruorem fluitabãt. Hac itaq; inenarrabili cæde peracta, aliquantulum naturæ indulſerunt, & plures ex iuuenibus tam uiros quàm mulieres uitæ reſeruauerunt, & ſuo famulatui mancipauerunt. Mox per uicos & plateas diſcurrrentes, quicquid inuenerũt rapuerũt, & quod quiſq; rapuit ſuum fuit. Erat autem Hieruſalem tunc referta temporalibus bonis, nec aliquo indigebat, niſi ſpiritalibus delitijs: adeò ut nullus tunc peregrinorũ in ea pauper remãſerit. Tantis itaq; ditati diuitijs, ad ſanctum domini ſepulchrũ læto inceſſu perrexerunt: & ei qui in eo ſepultus fuit gratias referentes, bona ſua obtulerũt. Ipſa die, ſicut per prophetã fuerat prædictũ, ſepulchrum domini fuit glorioſum; cum omnes nõ inceſſu pedum, ſed poplitum & cubitorum proni incedebãt: Et pauimẽta imbre lacrymarum inundabãt. Hac itaq; oblatione ſolenni deuotione cõpleta, ad domos ſuas, eis adeò deſtinatas, redierunt: & naturæ neceſſarijs indulgẽtes, feſſis corporibus cibum & ſomni requiẽ tradiderũt.

In craſtinum

In craſtinum enim cum caput aurora terris oſtenderet, ne ullus in urbe ló-
cus hoſtibus remaneret, armati ad templũ Salomonis cucurrerũt, ut, ſcili-
cet illos delerent, qui ſupra templi faſtigia aſcenderãt. Maxima enim illuc
copia Turcarũ conſcenderat, quæ libentius fugiſſet, ſi ſumptis alis uolare
potuiſſet. Sed quibus nãtura alas negauit, miſera uita infelices exitus do-
nauit. Vt enim noſtros exaduerſo ſibi occurſari ſupra tẽplum uiderunt,
obuiã nudis enſibus ueniebant, malentes citiſſima morte occũbere, quàm
miſeræ iugo ſeruitutis longiſſime perire. Nam ſe terræ præcipites dabãt,
& ad terrã quæ cunctis mortalibus uitæ præbet alimenta mortẽ inuenie
bant. Nec tamen omnes ceciderunt: ſed ſeruituri ſuæ plurimos reſeruaue
runt. Tunc conſtitutũeſt ut ciuitas mundaret̃, & iniunctũ eſt Saracenis
uiuis, ut mortuos foras extraherent, ciuitatemq́ꝫ ab omni ſpurcitia tanti
morticinij prorſus mundarẽt. Qui protinus iuſſis obtemperantes, & luge
bant & extrahebãt. Membra truncata in ſportis colligebãt, & foris deferre-
bant, & pauimẽta templorũ, domorumq́ꝫ à ſanguine aqua eluebant.

Eliminatis itaq́ꝫ omnibus inimicis, de urbe pacifici nominis, de ordi-
nando rege, quæſtio debebat agitari, ut ſcilicet unus ex ipſis omnibus elige
retur, qui tantæ urbi tantoq́ꝫ populo præficeret̃. Cõmuni igit̃ decreto o-
mnium, pari uoto, generaliq́ꝫ aſſenſu dux Gothefridus eligit̃: octauo ſcili-
cet die quo ciuitas expugnat̃. In quo bene ſenſus omniũ cõuenire debuit,
quia in illo regimine talem ſe exhibuit, ut ipſe magis regiam dignitatem,
quàm regia dignitas ipſum cõmendarit, ſiue enim regias corporis dotes
ſiue pluſquã regia animi ornamẽta ſpectemus in digniſſimũ illam urbis
Hieroſolymitanæ poteſtatem collatã fuiſſe fatebimur. Congruũ quoq́ꝫ
deinceps erat, ut qui ſibi gubernatorẽ corporum decenter & decentẽ ele-
gerant, rectorẽ animarum pari modo ſibi proponerent. Elegerunt itaq́ꝫ
quendã clericum nomine Arnulfum, diuina & humana lege bene eruditũ.
Eius ſiquidẽ electio facta fuit in feſtiuitate ſancti Petri Aduincula, quæ
feſtiuitas bene congruit immaculatæ ciuitati, quæ dæmoniacis nexibus
diu fuerat alligata: quoniã ipſo die quo dignũ habuit ſacerdotẽ libera fu-
it & abſoluta. His, ut præfatũ eſt bellorum conflictibus gens Gallica-
na fines Orientis penetrauit. Et ab immundicijs gentilium, quibus per an
nos circiter quadraginta Hieruſalem fuerat inquinata, diuina opitulante
gratia, emundauit. In qua ſacerdote canonice cõſecrato, & rege ſublima-
to, Francorũ celebre nomen omni orienti innotuit: & omnipotẽtia Ieſu
Chriſti in ea crucifixi mentibus etiã infidelium reſplenduit. Quo ſplen
dore intentis gratiæ, cum ſacerdotis ac regis ordinatio ſolenni gaudio fu
iſſet exhibita, nuntij de Neapolitana urbe ad regẽ Gothefridũ uenerunt:
ciuiũ ſuorũ mandata ferentes, ut ad ipſos, ſcilicet de ſuis, mitteret, & ciues
& ciuitatẽ eorũ in ſuum regimen, ſuamq́ꝫ ditionem reciperet: magis affe-

ctantes eius quàm alterius principis principatum. Eſt autem ciuitas Neapolis Cariæ, quæ eſt prouincia Aſiæ. Rex accepto conſilio, miſit ad illos Euſtachium fratrem ſuum, & Tancradum, cum magna manu militum & peditum. Quos illi cum magnæ uenerationis officio ſuſceperunt, & ſe ipſos & ciuitatem in eius ditionem tradiderunt. Cum hæc ita fieri inciperent, ille tortuoſus & lubricus anguis, qui fidelium ſemper inuidet felicitati, titulum ſcilicet Chriſtiani nominis ita ampliari, & regnum renouatæ Hieruſalem ita dilatari, admodum indoluit. Et Clemẽtem imò dementem Admirauiſum Babiloniæ, contra ipſos felle commouit, & cum ipſo omnem Orientem excitauit. Sperauit etenim totius malitiæ præſumptor, omnes illos & urbẽ delere, & memoriã dominici ſepulchri funditus abolere. Sed ſicut cogitationes hominũ uanæ ſunt, ita & potentiæ euaneſcunt. Collegit igitur quicquid potuit hominũ, & pomposo appatatu Aſcalonam peruenit. Quo cum perueniſſet, nuntius ad regem feſtinus uenit, & rem ut erat ei intimauit. Nec poſt moram longam rex ad illos quos miſerat miſit, ut uidelicet feſtinarẽt ad bellum uenire, quod præparauerat Admirauiſus Babiloniæ. Ipſe enim iam cum innumera gente Aſcalonæ erat, & Hieroſolymam obſidere parabat. Quod ubi Euſtachius & Tancradus, cæteriq; uiri bellatores audierunt, imminens belli negotium Neapolitanis ciuibus oſtenderunt: & uale eis dicentes cũ bono gaudio & amicitiæ diſceſſerunt. Noſtri quippe Turcarum occurſum deſiderantes, montana conſcenderunt, & tota die ac nocte inſomnes & inquieti Cæſaream peruenerunt. In craſtinum iuxta mare ambulauerũt, & ad quandã urbem quæ Ramola dicit̃ peruenerunt, multosq; ibi Arabes, qui belli præcurſores erãt, inuenerunt. Quos fortiter noſtri inſequẽtes, plures ex eis apprehenderũt, qui ipſis omnẽ belli apparatum in ueritate aperuerũt. Qua re comperta, nuntios uelocibus equis inſidentes, regi ſtatim miſerunt, ut omnes abſq; dilatione commoueret: & contra Aſcalonam ad bella procederet. Eſt aũt Aſcalona ciuitas inſignis paleſtinæ, uiginti quinq; miliarijs diſtans ab Hieroſolyma quam quondã Allophili cõdiderunt, & Aſcalonã ex nomine Ceslon qui fuit nepos Cham & filius Meſraim, uocauerũt. Fuit autem ſemper aduerſatrix Hieruſalem, & cum uicina ſit, tamẽ nulla unquam familiaritate coniungi uoluit. In hac igitur Admirauiſus Babyloniæ erat, cum nuntij ad regem uenerũt, & quæ ſupra diximus retulerunt. Rex autem ut audiuit, patriarcham conuocari præcepit, & ab eo conſilium accepit, ut per totam ciuitatem præciperetur, quo in craſtinũ ſummo mane omnes ad eccleſiam conuenirent, ut poſt ſacras preces dominici corpori Euchariſtiã perciperent, & ad bellum uerſus Aſcalonã equitarent. Rumor iſte minime perturbauit animos audientium, ſed nox ſubſequens uiſa eſt illis tardior, ſucceſſu protenſior cæteris extitiſſe. Vt primum

mum matutina caput aurora leuauit, ad ſacra cunctos reſonans campana uocauit, Poſt ad deum preces populus domino ſociat. Quæ benedicũtur, ſacra munera dei capiunt. Exit ab eccleſia plebs, atq; cucurrit ad arma. Et ieiuna ſuum contraria pergit ad hoſtem. Claſſica tubæq;, poſtquã rex exit ab urbe, inſonuere ſimul: quorum clangoribus, omnes in circuitu montes, cum uallibus moueri uidebantur. Terrorẽq; ſuis inimicis incutiebãt. Ita procedunt ad prælium Chriſtianæ acies deum uictorem belli, corpore & mente geſtantes & propterea nõ terrentur hominum ulla multitudine, quia non confidunt in ſua, ſed in ipſius uirtute. Patriarcha quidem dereliquit uices ſuas Petro eremitæ, ut ſacra ordinaret, orationes cõſtitueret, & proceſſiones componeret ad ſepulchrũ, ut deus homo, qui in eo iacuit, populo ſuo fieret in præſidium. Cumq; rex cum ſuo exercitu ueniret ad flumen, quod eſt circa Aſcalonam, inuenit ibi multa millia boum, camelorum, aſinorum, mulorum, & mularum: Quæ non ſolum erant de ciuitate, ſed & cum exercitu Admirauiſi uenerant. Quæ omnia centum Arabes cuſtodiebãt, ſed ut primum noſtros uiderũt, & prædam eis dereliquerunt, & fugæ refugiũ ſibi quæſierunt. Noſtri uero ꝑſecuti ſunt illos, ſed apprehẽdere nõ potuerunt niſi duos. Prædam autẽ uniuerſam rapuerunt, & Hieruſalẽ ex ea copioſe ditauerũt. Rex quidẽ die iam aduesperaſcẽte uociferari præcepit, ꝑ uniuerſum agmẽ, ut omnes quieſcerẽt, & primo diluculo cõſurgerent, ſeq; bello prępararẽt. Patriarcha uero anathematizauit omnes, q in illo cõflictu aliquid raperent, ante conſecutã uictoriã. Nocte igit̃ tranſacta aurora ſolito clarior incanduit, & noſtros à ſomno excitauit. Erat aũt feria ſexta, in qua ſaluator generis humani, regẽ Babyloniæ diabolũ, tropheo crucis ꝓſtrauit: & nunc iterum Admirauiſum Babyloniæ, ꝑ ſatellites ſuos dominus ſuꝑauit. Rex, ut ſuperius diximus, flumen trãſmeauit, ſed patriarcha cum epiſcopis aliisq; religioſis iuris, tam Græcis quàm Latinis propius non acceſſit. Deſcendit itaq; rex in quandã uallem ſpecioſam & ſpatioſam cũ ſuis omnibus, & ſecus littus maris intrauit, ibiq; ſuas acies ordinauit. Ipſe ſuã conſtituit primam. Comes Normannus ſecundã. Comes ſancti Egidij tertiã. Comes Flandrenſis quartã. Comes Euſtachius & Tancradus quintã. Vniuerſiq; pedites cũ ſagittis, & pilis, & telis præpoſuerũt ſe aliis militibus. Et ſic ordinati obuiã ire cœperunt Babiloníenſibus In dextera parte iuxta mare, comes ſancti Egidij: in ſiniſtra uero rex, ubi maior hoſtiũ fortitudo incumbebat equitauit. Inter hos alij omnes fuerunt. Sed non eſt prætereundũ, quod Clemẽs Admirauiſus dixerit. Cum ei, quod noſtri cõtra eum equitabãt ad prælium, nunciatũ fuit. De præda eñi quàm noſtri ceperant, nullus ei nunciauerat: quoniam niſi læta & ꝓſpera nullus ei dicere præſumebat, quia in gaudio ſemꝑ eſſe uolebat. Quicunq; enim ei aduerſa nuntiabat, nullam deinceps gratiã

in conſpectu eius inueniebat. Nec illum tamen ullæ diuitiæ amiſſæ turbauerãt, tantæ facultatis erat, quod remanebat. Et ne friuolum eſſe dicat quis, quod dicturi ſumus, à quodã Turca, qui hæc poſtea in Hieruſalẽ retulit, habuimus: qui ſponte ſua factus eſt Chriſtianus, & in baptiſmate uocatus eſt Boamundus. Summo itaq; mane dictum eſt, quod reuera Franci parati erant ad præliũ, & quod iam prope eſſent, uenientes contra ipſum. Tunc fertur demens dixiſſe nuntio. Quod mihi dicis, nõ audeo credere, quia nec etiã intra muros æſtimo illos me inuẽturos. Cui & ille: Certiſſime ſciat domine magnitudo tua, quia parati ad prælium ueniunt, & iam prope ſunt. Tunc præcepit ut omnes arma caperẽt, & ad bellũ ꝑpararent. Iamq; paratis omnibus & ipſe noſtros intuitus dixit: O regnũ Babyloniæ cunctis regnis antecellens, quãtum dedecus hodie pateris, in hoc quod tantilla gens, cõtra te uenire præſumit. Ego uero nunquã æſtimaui illos nec intra ſepta etiã cuiuſlibet urbis poſſe inueniri & ipſi cõtra me itinere diei unius auſi ſunt uenire: Aut ſenſum amiſerunt, aut mori ſicut & uiuere eligunt. Præcipio itaq; uobis ô Babylonici bellatores, ut omnes iſtos de terra tollatis, nulli pateat oculus ueſter, nulliuſq; miſereamini. Sic ergo cõmiſſum eſt prælium. Primus ſiquidem comes Normanniæ miles fortiſſimus cum ſua acie cõgreſſionem incepit: in illa ſcilicet regione, in qua uexillũ Admirauiſi, quod ſtandatũ uocant, conſpexit. Qui ferro per medias acies uiam interrumpens, multas ſtrages dedit, & tandẽ ad illum qui ſtandarum tenebat perueniẽs, illum ante pedes Admirauiſi ꝓſtrauit, & uexillum accepit. Admirauiſus autẽ uix euaſit, & Aſcalonã fugiens, ante urbis ianuam conſtitit. Et miſer miſerrimã ſuorum cladem, à longe proſpexit. Non diſſimili audatia rex & reliqui comites in oppoſitos irruunt & ſæuiſſima mulctatione dextra leuaq; perimunt quotquot ſibi occurrunt. Ibi arcus nulli eorum profuit, quia impetus noſtrorum tam celer tamq; denſiſſimus fuit, quod nulli trahere licuit, ſed magis fugere libuit. Multa q̃ppe ibi millia mortua ſunt, quæ mortua nõ eſſent, ſi fugere præualuiſſent Sed multitudo tanta erat: quoniã qui retro erant, præmiſſos in mortiferos noſtrorũ gladios impellebant. Tancradus & Boloniẽſis comes Euſtachius irruerunt in eorũ tentoria, & multa ibi præclara egerũt, quæ ſi ſcriberenẽ, digna eſſent memoria. Nullus noſtrorum ſegnis, nullus pauidus repertus eſt, ſed omnes uno ſpiritu animati, unanimiter proſequebantur inimicos crucis Chriſti. Mirum quippe erat, quod tantorũ multitudinem armatorum paucitas noſtrorũ non expaueſcebat, ſed diuina ſuffragante gratia magis ac magis conualeſcebat, pugnæq; conflictus duraui uiruſq; ad horã qua dominus noſter Ieſus crucẽ aſcendit, ipſa eadẽ hora omne robur contrariæ gentis emarcuit ut nec fugere potuerint, nec ſe defendere ualuerint, tenentes gladios in manibus, pedibus noſtrorũ ꝓuoluti,

terræ ſe inclinabant, & erigere ſe contra Chriſtianos non audebant.

Iam uero prima pars Babylonici exercitus tota fugiebat, & poſterior de uictoria cuius eſſet adhuc dubitabat, quia nihil unquã minus ſperabat, quoniã ſuorũ fugam, & uictoriã Chriſtianorũ. Cum enim ſuos conſpicabãt ꝑ plana camporũ fugiendo diſcurrere, æſtimabat illos ꝑſequi Chriſtianos, & uelle occidere. Sed poſtquã cõ pererunt ꝗd Chriſtianorũ erat uictoria gaudiũ quod habuerãt ſuperauit mœſtitia. Tũc & ipſi ꝑterriti fugiunt, & ſequacibus ſuis fugiendi præſtãt conſortiũ. Et ut uentus aquilo diſſipat nubes & immiſſus turbo aggeres ſtipularũ ſic noſtri diſſipabant alas & cuneos fugientiũ. Dum hæc ita fierẽt, dum ſic milites Chriſti, ſatellites diaboli deſtruerẽt, & comes ſancti Egidij qui iuxta mare pugnabat abſq; numero ꝑimeret, & multo plures in mare præcipites ire cõpelleret. Quid Clemẽs, nunc uero demens Admirauiſus ſtans ante portã Aſcalonæ dixerit, audiamus: ſicut ſupradictus ꝑelitus Hieroſolymis deinceps retulit, qui iuxta illũ erat, ut aſſecla, & domeſticus uerna illius. Clemẽs igitur ut demens dicebat, dum gentem ſuam gens Chriſtiana detruncabat. O Mahomete præceptor noſter & patrone, ubi eſt uirtus tua? Vbi eſt cœleſtium uirtus numinũ cum quibus ipſe gloriaris? Vbi eſt creatoris efficax potẽtia, cui ſemp aſtat tua præſentia. Cur ſic reliquiſti gentẽ tuã, quàm immiſericorditer deſtruit, & diſſipat, interficit, gens pauperrima & pannoſa, gens aliarũ gentiũ ꝑditiſſima, omniũq; prorſus hominũ fex, rubigo & ſcoria. Gens, inquam, quæ à noſtra ſolita erat quærere panem, quæ nihil prorſus habebat, niſi baculum & peram? Totiens eis eleemoſinam dedimus, totiẽs eorum miſerti ſumus. Heu heu, quare eis pepercimus? Cur illorum miſeriæ induſimus? Quare non omnes occidimus? Nũc ſcire poſſumus, quod huc ueniebãt nõ ut ueri adoratores, ſed ut ſubdoli exploratores. Gloriã noſtræ felicitatis uiderũt, diuitias noſtras concupierunt, concupiſcentiã ſecum in terrã ſuam detulerũt, & iſtis nuntiauerunt. Nunc igiẽ iſti ſitiunt aurũ argentũq; noſtrũ, & ob hoc tam crudeliter effundunt ſaguinẽ noſtrũ. Ergo ne ſunt homines iſti, q tantã habẽt poteſtatem, aut certe infernales dij? Forſitan infernus ruptus eſt, & populus iſte erupit. Abyſſus crepuit, inde gens iſta uenit. Nulla enim habent uiſcera humanitatis, nulla indicia pietatis. Si homines eſſent, mori timerent, ſed unde emerſerunt in infernum redire non expaueſcunt.

O gloria regni Babyloniæ quàm turpiter hodie dehoneſtaris, quæ bellatores tuos olim fortes nunc debilitatos amittis. Quæ gens ulterius poterit huic nefariæ genti reſiſtere, cum gens tua contra eam nec ad horam poterit ſubſiſtere. Heu heu nunc fugiunt, qui nunquam fugere didicerunt, & turpiter proſternuntur, qui alios proſternere conſueue-

K 3 runt

runt. Proh dolor, omnia nobis cædũt in contrariũ. Vincere ſolebamus & uincimur. In lætitia cordis aſſidue uerſati, nuc mœrore afficimur. Quis ualet oculos ſuos à lacrymis tẽperare, & erumpẽtes ab intimo corde ſingultus cohibere? Diu in collectione huius exercitus curã magnæ ſollicitudinis expendi, multũq; tẽpus fruſtra cõſumpſi. Fortiores totius Oriẽtis milites innumerabili pretio cõduxi, & ad hoc bellũ adduxi: & nunc ad extremũ & ipſos & pretiũ amiſi. Multo argẽti diſpendio parauerã ligna ad cõſtruendas turres ligneas, & omni generis machinas in circuitu Hieruſalem, ut eos obſiderẽ. Et ipſi longe ab ea præuenerũt faciem meã. Quẽ honorẽ habebo ulterius in terra mea, cũ ſic mė dehoneſtat gens aduena, populus alienus. O Mahomete Mahomete quis unquã uenuſtiori cultu te coluit, in delubris auro argentoq; inſignitis, pulchriſq; de te imaginibus decoratis, & cerimonijs & ſolennitatibus omniq; ritu ſacrorũ. Sed hoc eſt quod Chriſtiani nobis inſultare ſolent, quia maior eſt uirtus crucifixi quàm tua, quoniã ipſe potẽs eſt in cœlo & in terra. Apparet autẽ nũc, quoniã qui in eo cõfidunt uincũt: illi uero uincunt, qui te uenerant: Sed hoc nõ meretur incuria noſtra, quoniã auro, gemmis, cũctiſq; opibus pretioſis, magis inſignita eſt ſepultura tua quàm Chriſti. Ciuitas illa quæ tuo nobilitatur corpore, nunquã deciſa eſt ab honore, ſed omni ſublimitate ſemp excreuit, omniq; famulatu debitæ uenerationis enituit. Iſta uero in qua crucifixus humatus eſt, nunquã deinceps honorẽ habuit, ſed deſtructa & cõculcata, & ad nihilũ redacta multotiẽs fuit. Cuius igit culpa ita degeneres efficimur, cum omnẽ tibi exhibeamus honorẽ, & nullã nobis rependis uicem. O Hieruſalẽ ciuitas ſeductrix & adultera, ſi ullo tẽpore cõtingeret ut in manus noſtras deuenires, totam te ſolo coæquarẽ, ut ſepulti tui ſepulchrũ funditus exterminarẽ. Cum hæc & hijs æquipolẽtia Clemẽs Admirauiſus uoce quærula rotaret: noſtri aſſuetæ uirtutis ſuæ nõ immemores, ante urbis ianuam tanto impetu in Babylonios irruerũt, quia neminẽ eorum niſi mortuũ aut plagis exhauſtũ extra ianuã reliquerũt. Tali itaq; modo diuina uirtus bellũ deuicit, & noſtros uictoria cõmendauit. Et quis omnes ualet referre quot occiſi ſunt, in anguſto portæ introitu? Tunc Clemẽs iure flere potuit, cũ tot ante ſe ſuorũ cadauera extincta uidit. Quidã adhuc in ſupremo ſpiritu poſiti palpitabãt, & Clementi qui illuc eos adduxerat, maledicebant. Fertur tunc Clemẽs eiulando fleuiſſe, & noſtros maledixiſſe. Erant autẽ in mari, qđ adiacet ciuitati, nautæ, naues circumiacentiũ regionũ mari, q iuſſu Admirauiſi attulerãt totius opulentiæ ſupplementũ, ad obſidionẽ urbis Hieruſalẽ neceſſariũ. Qui ut uiderũt ſuos & dñm ſuũ tam turpiter cõfuſum, timore pterriti uela ſuſpenderũt, & in altũ mare ſe impulerũt. Noſtri uero cũ manibus in cœlũ erectis cordibus deo gratis retulerũt, & ad eorũ tẽtoria reuertẽtes aurũ & argentũ, & innu

mera ſpolia ueſtium, copiamq́ꝫ ciborũ multa animalia, omnium inſtru-
menta armorũ, inuenerunt. Inuenerunt etiã equos & iumenta, mulos &
mulas, aſellum & aſinas, & dromedariũ unum. Quid de ouibus & arieti-
bus, alijsq́ꝫ pecoribus referam? Quæ ad eſum parata erãt. Lebêtes & cal-
dariæ, cacabi, cophini pleni auro argentoq́ꝫ, aureisq́ꝫ ueſtibus, omnesq́ꝫ
eorũ apparatus ibi inuẽtus eſt, ditiſſimaq́ꝫ præda locupletati ſunt, qui ten
toria Admirauiſi regalibus referta diuitijs habuerunt. Dum uero noſtri
ſic triumphaliter reuerterent̃, inueniebant agmina ruſticorum, uaſa uina
ria & aquatilia deferentiũ, quæ neceſſaria eſſe putabãt in obſidione, ſuo-
rum uſibus dominorũ. Qui, uelut beſtiæ, ſtupefacti nuſquã diuertebant:
& inclinatis ceruicibus enſes noſtrorũ expectabant. Pleriq́ꝫ in mortuorũ
ſanguine ſe uolutabant, & quaſi mortui inter mortua corpora latitabant.
Vt autẽ noſtri peruenerunt ad flumen ubi patriarchã dereliquerãt, quie
uerunt, utq́ꝫ fatigati, ſomnum ſuum dormierunt. Vt q́ꝫ dies terris aurora
præueniente reddit̃, exurgunt, & iter cœptum ꝑperarunt. Qui ut ciui- Quomõ uictores Hieroſolymam reuerſi ſunt.
tati ferè ad duo milliaria proximare cœperũt, ſicut triumphatores inſo-
nuere tubis, & cornibus atque omnis generis muſicis inſtrumentis, ita ut
mõtes & colles harmoniæ modulatis tinnitibus reſponderẽt: & quodãmo
do cũ eis dñoiubilarent. Tũc realiter implebat̃ q̃d ſpiritualiter ꝑ Eſaiam
de eccleſia fideliũ dicit̃: Montes & colles cantabunt corã uobis laudẽ. Erat
autẽ admodum grata multifidaq́ꝫ ſuauitate delectabilis harmonia, cũ uo
ci militũ ſonituiq́ꝫ tubarum reſponderẽt tinnitus montiũ, concaua rupiũ,
& ima conualliũ Cum uero ante portas urbis uenirent, ab his qui reman
ſerãr, cum diuinis laudibus, & ſacris cantionibus excepti ſunt. Et meritò
deus ſuꝑ hoc laudabat̃, quoniã nunc peregrini ſui portis apertis recipiunt̃
cum laudibus, qui olim cum magna difficultate in magnis iniurijs ſuſcipie
bantur. De his peregrinis portis & per Eſaiã domino dicit̃: Et portæ tuæ
eis aperient̃ iugiter, die ac nocte nõ claudent̃. Hæ prophetia noſtris tẽpo-
ribus adimplet̃, quia nunc portæ Hieruſalem filijs peregrinorũ aperiunt̃,
quæ eis antea die ac nocte claudebant̃. Factum eſt autẽ hoc præliũ ad lau-
dem & gloriã IeſuChriſti domini noſtri, pridie idus auguſti. Quia ue
ro hiſtoricus ſermo iſte ab Hieroſolyma ſumpſit exordiũ nominis ſui, &
finem retinet ſicut & mediũ, nulli inconſonũ uideatur, ſi in calce huius ope
ris, quis eam primitus fecerit, qs ita appellauerit, ſcribatur. Melchiſedech
fert̃ eam poſt diluuiũ condidiſſe: Quæ Iudæi aſſerũt filiũ Noë fuiſſe: Hãc Hieruſalem.
in Syria conditam Salem appellauit: & in ea deinceps permulta tempo-
ra regnauit. Quâm poſtea Iebuſei tenuerũt, & partẽ ſui nominis, quæ eſt
Iebus ei addiderũt. & ſic collectis in unum nominibus b in r mutata Hie
ruſalẽ uocauerũt. Poſtea uero à Salomone nobilius cõpoſita & tẽplo dñi
& ſua domo regia, multisq́ꝫ alijs fabricis & hortis & piſcinis Hieroſolyma
appellatur,

appellatur & quaſi de eius nomine Hieruſolonomia intelligit. Hæc à poëtis Solyma corruptæ uocatur: & à pphetis Sion dicit, quod in noſtra lingua Speculario interpretatur: pro eo quod in monte conſtituta, de longe uenientia contemplatur. Hieruſalem autem in noſtro ſermone Pacifica interpretatur. De antiqua huius glorioſa opulentia ſcriptum inuenimus in libris regum, quod Salomon fecit, ut tanta abundatia argenti eſſet in Hieruſalem, quanta & lapidum. Enimuero multo ditior enituit, cum in ea dei filius, pro generali omnium redemptione, crucem ſuſtinuit, cœlum ſuis ſyderibus obnubilauit, & terra tremuit, petræ ſciſſæ ſunt, monumenta aperta ſunt: & multa corpora ſanctorũ qui dormierant ſurrexerũt. In qua ciuitate contigit unquam tam mirabile myſterium, de quo emanauit ſalus omnium fidelium: Ex quo hoc conijcitur, quod hanc ita dei filius ſua glorioſa morte illuſtrauit, quia ſi noſtris placuiſſet autoribus, nõ Hieruſalem, ſed r in s mutata Ieſuſalem debuiſſet uocari. Et ſic in noſtro ideomare ſalus pacifica potuiſſet interpretari. Pro his & huiuſmodi figuratiuis actionibus, forma eſt & myſticum ſacramentum illius Hieruſalē cœleſtis de qua dicitur: Vrbs fortitudinis noſtræ Sion ſaluator, ponetur in ea murus & antemurale. Aperite portas & ingredietur gens iuſta, cuſtodiens ueritatem. De huius laude cuncta referre non poſſumus, quæ dicta ſunt à prophetis & legis doctoribus. Hæc uero terrena noſtra ætate fuit à deo derelicta, & odio habita, à malitia inhabitantium in ea. Cum autem ipſi domino placuit, adduxit Francigenam gentem ab extremis terræ, & per eam ab immundis gentilibus illam liberare uoluit. Hoc à longe per prophetam Eſaiam prædixerat, cum ait: Adducam filios tuos de longe, argentum eorum & aurum eorum cum eis, in nomine domini dei tui, & ſancto Iſraëli, quia glorificauit te. Aedificabunt filij peregrinorum muros tuos, & reges eorum miniſtrabunt tibi. Hæc & multa alia inuenimus in propheticis libris, quæ congruunt huic liberationi factæ ætatibus noſtris. Per omnia & ſuper omnia benedictus deus, qui iuſto iudicio percutit & uulnerat, & gratuita bonitate quando uult & quomodo uult miſeretur & ſanat.

Roberti Monachi libri octaui finis.

CAROLI VERARDI

CAESENATIS HISTORIAM BAETICAM AD R. P. RAPHAELEM RIARIVM Cardinalem.

PRAEFATIO.

CVM felix ille tienerande præſul, & iam pridem ab uniuerſo Chriſtiano orbe, mille uotis exoptatus nuntius Romam perueniſſet: quo cognitũ eſt urbem Granatam, cum omni eius regno, quod per octingẽtos ferè annos, impio Mahumetis dominatu oppreſſum fuerat: iugo ſeruitutis excuſſo: in Chriſti libertatem erectum, nunc tandem in poteſtatem ac ditionẽ Ferdinandi & Eliſabethæ Chriſtianiſſimorum inuictiſſimorumq́ꝫ Hiſpaniæ Regis ac Reginæ deueniſſet, memet continere non potui, quin arrepto calamo ſummam ſaltem huius rei literis mandarem, præſertim cum ob eam cauſam. Pontifex ipſe Maximus, Senatus Apoſtolicus, Populusq́ꝫ Romanus, tanta uictoria exultãs: quibuſcunq́ꝫ poſſet modis, lætitiæ ſuæ ſigna monſtraret: Templis omnibus ſacra fierent: Supplicationes per dies complures ad cuncta puluinaria conſtituerentur: Gratiæ deo immortali ac diuo Iacobo Hiſpaniarum patrono ad aras omnes agerẽtur: Vrbe tota longiſſimus ſacerdotũ ordo diuinis hymnis & gratulationibus perſonaret: Noctem lampades flammis uincerent: Interdiu ludi per omnia ferè compita celebrarentur: Hic taurorum uenationem, quos expediti iuuenes iaculis aut enſibus conficerent, populo ęderet: Ille pugnam equitum leuis armaturæ qua potiſſimum Mauri utuntur, exhiberet: Alius expugnationẽ urbis Granatæ cum ſumma omnium referret uoluptate: Tu uero omnium magnificentiam longe ſupergreſſus: quo ſingularem animi tui lætitiam, quàm ex hac Chriſtianæ religionis amplificatione cœperas, & ſimul amorem obſeruantiamq́ꝫ, quibus inclytos illos principes proſequeris, oſtenderes: ſpecioſiſſimum currum, quo ijdem de Baudeli Granatæ rege triumpharunt, tanto ſumptu & apparatu, tantaq́ꝫ pompa & ſplendore induxiſſes, ut Senatus populusq́ꝫ Romanus ueteres illos maiorum ſuorum triumphos iam pridem ſeculis noſtris incognitos, nunc demum ſpectare ſibi uiderẽt, & ſimul in circo ingẽtibus propoſitis præmijs celeberrimos ludos, in quibus equites grauis armaturæ longis inter ſe haſtis cum ſumma populi uoluptate concurrerẽt, pluribus diebus ædidiſſes: Itaq́ꝫ ego tantorum ueſtigia ſecutus, quo & ipſe pro uirili parte interiora animi mei gaudia, quo pacto

poſſem cunctis aperirem, & ſimul noſtrum temporũ felicitati quodammodo gratularer, unius duntaxat diei, quo uidelicet Vrbs Granata Baudelis regis bello iam fracti famæq; fatigati deditiõe recepta eſt, acta complexus ſum, hiſtoriamq; interlocutoribus perſonisq; ita contexui, atq; diſtinxi, ut totam rem ita uti geſta eſt, poſſet Populus Romanus nõ ſolum auribus percipere, uerum etiam oculis intueri, eamq; tuo ampliſſime Antiſtes: cui omnia debeo. nomini dicaui, tuoq; acerrimo iudicio caſtigandã ſubieci. Tibi enĩ utpote Regiæ illorum maieſtati deditiſſimo, & qui in primis hac noſtra tẽpeſtatẽ ingenijs faues, & de eorũ ſtudijs ac ſcriptis iudicare potes, id muneris potiſſimũ debebat. Eam igitur cum tu magnope probaſſes, cõfeſtim tẽporario in tuis magnificentiſſimis ædibus excitato theatro, recenſeri agiq; curaſti: Tanto autẽ patrũ ac populi ſilentio & attentione excepta eſt, tantusq; fauor ac plauſus ſubſecutus, ut iam dudum nihil æque gratũ ac iucundum auribus oculisq; ſuis, oblatũ fuiſſe omnes faterentur. Quod ea potiſſimum cauſa contigiſſe crediderim: Quod res erat per ſe ipſa gratiſſima, & excellentis uirtutis, qua Rex & Regina præditi ſunt, commemoratio, nobilibus & bene inſtitutis animis non iucundiſſima eſſe nõ poteſt. Eandem hiſtoriam, non tam meæ famæ (quæ perexigua eſſe poteſt) quàm Regiæ gloriæ ſtudens, eodem te hortante, unà cum nõnullis carminibus, quæ Bartholinus Verardus nepos & alumnus meus, facili & copioſo adoleſcens ingenio, me autore luſit, uulgandam putaui, quo reliquis etiam populis Chriſtiani nominis, qui dum ageretur, intereſſe nequiuerunt, tam præclaræ uictoriæ, tantæq; uirtutis ſplendor illuceſſeret. Poſſentq; hoc exemplo, admoniti reliqui Reges, ac principes noſtri, intelligere quanto gloriorioſus ſalutariusq; ſit, pro religione noſtra tuenda uel amplificanda aduerſus eius hoſtes arma ſumere, quàm pro leuibus & caducis fortunæ muneribus (ut ſæpe ſolent) inter ſe digladiari. Vale Præſul optime, humanitatis, ingenij, & modeſtiæ columen.

ARGVMEN-

REbus ſuis Rex Maurus cum diffideret,
Suos amicos conſulit, uariantibus
Sententijs quorum, incertus dimittitur.
Mox nuntij aduentu Turcarũ principis
Spondentis, illum inuaſurum Trinacriam
Cum uere primo, confirmatur plurimum,
Diemq́ꝫ lætum hunc, ſtatuit in conuiuio
Luxu parato regio traducere.
Sed illud omne perturbauit gaudium.
Speculator Hiſpanorum Regem nuntians
Vrbem continuo decreuiſſe inuadere.
Poſt pauló Regis Numidarum literis
Permagna pollicentis ſibi auxilia
Erectus animo, præfectum cum copijs,
Hoſtilem mittit qui contundat impetum.
Sed territus poſtremo uxoris ſomnio,.
Exercitusq́ꝫ internitione cognita,
Bello fameq́ꝫ fractus, ac demum omnibus
Rebus iam deſperatis, ad clementiam
Confugit hoſtis, urbem, ſeq́ꝫ tradidit.
Ferdinandus & coniunx ſumma cum gloria,
Granata & omni illius regno potitur.

PROLOGVS.

SAlutem primum Spectatores optumi
(Quorum frequentia, uultuq́ꝫ maxume
Lætor ſereno) uobis ſummam nuntio.
Aures mihi dein ſi dabitis propitias,
Qua huc gratia prodierim, paucis eloquar.
Apporto non Plauti, aut Neuij comœdias,
Quas eſſe fictas ſcitis omnes fabulas.
At nouam uobis ueramq́ꝫ fero hiſtoriam,
Per quam licebit noſſe, ut ſummi principes
Ferdinandus & coniunx, domuerunt Bæthicam,
Regniq́ꝫ Granatam caput, & finitimis
Terrorem populis adiecere imperio,
Quod fabulis ſi in fictis, tantam capere
Soletis pleno uoluptatem pectore.

EXPVGNATIO REGNI GRANATAE, QVAE CONTIGIT ANNO AB HINC QVADRAGESIMO SECVNDO à catholico rege Hiſpaniarum Ferdinando

BAVDELIS MAVRORVM REX, HALLATAR, SERRAIA, HABDTSBAR, CONSVLTORES.

PROFECTO quanto magis magiſq́ cogito, tanto mihi res noſtra duriore in loco eſſe uidet̃, dabitq́ nimirũ hic Rex Hiſpaniæ nobis magnũ malum, cui quod remedium inueniam, aut quid conſilij capiam, neſcio. Ita nobis omnia aduerſa, hoſtibus ꝓſpera contigere. Quicquid tentauimus fruſtra fuit. Spes hactenus uanæ, conatus irriti fuêre: fame, omniũq́ rerũ inopia, præmimur. Hoſtis adeſt, inſtat, nullã requiẽ feſſis præbet. In una deditione ſpes omnis oſtendit̃, quã tamen ita abominor, ut emori per uirtutẽ ſatius putem, quàm hoſtibus ludibrio eſſe. Proinde uos, quos ſemꝑ ſupræmos habui comites conſiliorũ meorũ: quiq́ ætate ac longo rerũ uſu plus ſapitis, mihi q̃d agendũ ſit, cõſulite. Nã ego quidẽ ita ſum animo ꝑturbato, tot me excruciant curæ, ut quid mihi, regnoq́ meo expediat, nõ ſatis diſpicere poſſum. Igit̃ tu Hallatar, qui dignitate præſtas, ediſſere nobis q̃d ſentias. HALL. Graue onus optume Rex meis humeris imponis, q̃ me iubeas imparatũ tanta de re ex tẽpore dicere, maluiſſemq́ ut hi collegæ mei, priores ſententiã dixiſſent, quo plus ad cogitãdũ ſpatij haberẽ, & ſimul eorũ prudentia inſtructus, ad dicendũ paratior accederẽ. Verũ quãdo ita iubet, parebo, atq; animi mei iudiciũ paucis aperiã. Nõ clã me eſt Inclyte Rex, quot damna, quot incõmoda, quot clades (quorũ nõ poſtrema pars fui) in hoc diuturno & calamitoſo bello, ab hoſtibus paſſi ſumus; uerum nõ uſq; adeò uires imperij tui fractæ ſunt, ſpes opeſq́ conciderũt, ut niſi deditionẽ feceris, ſalus deſperãda ſit. Nam ꝑ deũ immortalẽ: primũ cõſidera robur ac multitudinẽ militũ tuorũ, ſexaginta millia & eo amplius lectiſſimorũ ac fortiſſimorũ peditũ, urbe tuo firmo præſidio non exuta, in aciem educere potes. Circũſpice hũc ſplendorẽ equitũ, quantus ſit in eis uigor, quãta rei militaris ſcientia, quàm ad pugnandum prompti, & ad decipiendum hoſtem edocti ſint, meditare. Deinde cogita quanta ſubſidia ab Rege Numidæ, Mauritaniæq́ principibus, & ab ipſo Turcarum imperatore ſperare meritò poſſis. An eſt ueriſimile, hoc inclytum regnum, quod in ultimo Europæ angulo, tanta cum noſtra, atq; adeò omnium Maomethis ſectatorum gloria, & ſumma contra Chriſtianorum ignominia, annos cir-

citer octingentos perſeuerauit, eos paſſuros nunc opprimi, peſſundari,
atq; deleri. At eñ dices. cur tam diu ſubſidia, ſi ulla miſſuri fuerant, diſtu-
lerunt, & donec in extrema conſtituti eſſemus neceſſitate. Expectandũ pu
tauerunt: Multæ poſſunt eſſe cauſæ, quæ illos ab hoc honeſto ac debito
officio, quæ nos latent, retardarũt. Sed illa in aperto eſt: Quod exiſtima
runt nos noſtris opibus ac uiribus, ut maiores noſtri fecerũt, ad reſiſten-
dum hoſti paratos ſatis eſſe, neq; fieri unquã poſſe crediderũt, ut tot op-
pida, tot caſtella, tot urbes arte ac natura munitas, pugnaciſſimo milite,
inſtrumẽto bellico, omniũq; rerũ copia inſtructas, tam cito amitteremus.
Nunc uero cũ res noſtras in anguſto ſitas eſſe, atq; in id ꝓpe deductas di-
ſcrimẽ animaduerterint, ut niſi celeriter ſuccurrat, aut turpis deditio, aut
dirũ huius urbis excidiũ, cũ maxima omniũ noſtrũ ſtrage ſit futurũ. Ve-
riſimile nõ eſt, Mauros potiſſimũ, qui in proximo ſunt, non totis uiribus
in auxiliũ noſtrũ deſcenſuros, cũ præſertim eos nõ lateat incendiũ noſtrũ
ad eos ꝑtinere. In prouerbio eſt: Tua res agitˀ, paries cũ proximus ardet.
Num eñ ſperare poſſunt Regẽ ac Reginã Hiſpaniarũ, quorũ hi ſunt ſpi
ritus, ea (ſi de hoſtibus uerũ fateri libet) magnitudo animi, ut uniuerſos
orbis corũ cupiditati ſatis eſſe nõ poſſit, ſi tuo inclyto hoc regno ꝑ uicto-
riam (q̊d dij omen auertãt) potientˀ, quieturos eſſe, & non ſtatim omni-
bus impijs ſui uiribuſq;, totaq; belli mole in Africã tranſmiſſuros. Quare
tuã iſtam Rex animi magnitudinẽ atq; conſtantiã mirificè laudo, quod
p̃ſtare exiſtimes ꝑ uirtutẽ emori, quàm deditionẽ facere. Nã q̃d eſt aliud
hoſtibus præſertim Chriſtianis, q̃bus cũ tanto odio diſſidemus, ſe dede-
re, quàm in miſerã, turpẽ, ac ꝑpetuã ſeruitutẽ ſe ac liberos poſteroſq; o-
mnes ſuos tradere. Quod ſi nos amici forſan deſeruerint, auxilia ſperata
defecerint, uirtutiq; noſtræ fortuna inuiderit, nónne præſtabilius eſt uiro
rum more pugnantes occumbere, & non incruentã hoſtibus uictoriã re-
linquere, quàm aut exutos libertate (quã nemo bonus niſi cum anima ſi-
mul amiſit) in prædã & ludibriũ trahi, aut ueluti pecudes ab hoſtibus tru
cidari. Saguntini in hac terra Hiſpania (ut in hiſtorijs memoriæ pro-
ditum eſſe accepi) quo Romanis quibus cum fœdere & amicitia iũcti fu
erant, fidem ſeruarent potius quàm ſe Hannibali dederent, immani in fo-
ro excitato rogo, ſe ſuoſq; atq; inſuper opes omnes igni ferroq; corrupe-
runt. Ergo quod illi pro fide Romanis ſeruanda fecerũt, Nos pro aris, pro
ſanctiſſimis focis, pro delubris atq; templis, poſtremo pro ea fide, quam
deo noſtro & clariſſimo eius ꝓphetæ Maomethi debemus, ſi ita neceſſi-
tas (quod minime reor) cogat, facere recuſabimus. Huc accedit ꝙ nunq̃
eundẽ curſum ac tenorẽ fortuna ſeruat: Nũc hoſtibus fauet, forſitan poſt
paulò tibi ac tuis arridebit. Quis ſcis an ita di fata ordinarint, ut Mauro-
rum in Europa imperiũ, magno motu cõcuterẽt, potius quàm euerterẽt,

admonerentq;

admonerentq́ꝫ nos imbecillitatis humanæ, cuius nimia in ſecundis rebus obrepit obliuio? Igitur Rex (ut iam dicendi finem faciam) te hortor, ut bono fortiq́ꝫ animo ſis, uirtuti militum tuorum confidas, externa auxilia non deſperes, & poſtremo Deum noſtrum, cum propheta ſuo Maomethe, pro hoc imperio quod ſuũ eſſe nouit, pro aris atqꝫ templis ſuis, ſi eum eum ſanctè pieq́ꝫ coluerimus, ac nobis ipſi non defuerimus, pugnaturũ, noſtræq́ꝫ uirtuti ac pietati non defuturum eſſe confidas. BAV. Nõ inuito ad aures meas tua iſtæc ꝑuenit oratio. Nam ut fortem uirũ, & ætate integrũ militem decet, bene ſperas, meq́ꝫ ut idem faciã, multis rationibus exẽpliſq́ꝫ adhortaris, & ſanè, modo id fieri poſſit, magnopere huic faueo ſententiæ, ſed me multa ꝑturbant quæ aliâs proferent. Nunc libet ordine ſentẽtias ueſtras exquirere. Dic igit̃ Serraia, meq́ꝫ ſi potes prudenti tuo conſilio, ex tantis curis miſerijſq́ꝫ exime? SERRAIA. Difficile eſt id quidẽ optime Rex, & quod præter deũ uix quenquã hominũ præſtare tibi poſſe arbitror. BAV. Cur quæſo? SERRAIA. Quia in tanta aduerſitate fortunæ, uix optari fas eſt, ut curis moleſtijſq́ꝫ plurimis careas, etiã ſi miſerias euaſeris. BAV. Recte ais: Neqꝫ id ego ꝓpterea dixeram, quod me curis moleſtijſqꝫ uacuũ eſſe poſſe ſperarẽ. Sed te ut hortarer cõſilio, quo polles plurimũ, me iuuares. SERRAIA. Vtinam ea eſſet in me prudentia, quã mihi tribuis, quã ego mihi neqꝫ ſumo, neqꝫ arrogo. BAV. Pro modeſtia tua id facis. At ego quantũ prudentia ualeas, re ipſa expertus, intelligo, utinãq́ꝫ tibi bene monenti hactenus obtẽperaſſem. Nã meliore fortaſſe in loco, quàm nunc ſunt, res noſtræ forent. Itaq́ꝫ aperi mihi ſenſum animi tui, neqꝫ expectes, ut te interpellem. Libentius enĩ ut Hallatarem modo audiã, perpetua oratione ſententiam tuam explicantem. SERRAIA. Poſtquã ita uis, patebit tibi. Quàm uellẽ Rex ut rebus noſtris ita fortuna arrideret, ut merito poſſem Hallataris, quẽ ſedulo dixiſſe credo ſententiam cõfirmare, ac ſpem aut uictoriæ, aut ſaltẽ defenſionis inijcere, nihil enĩ libẽtius feciſſem. Sed ſi res, quantũ ego iudico, non ſinit, ſatius eſſe duco, ut tibi utilia & uera conſulã, quàm iucunda & magnifica dicendo, uana ſpe te interim lactem, ac gratiã ſtudeã aucupari tuam. Paulopoſt uero in eum locum res deducatur, ut ipſa ſi cupiat ſalus, te ac tuos ſeruare non poſſit. Quid eſt enim quod nobis ſpem ullam certã præbere uideat̃? ſiue hoſtium opes ac uires, ſiue noſtras diligẽter penſitauerimus: Nõne omnia uictoriã illis polliceri, nobis ꝑniciẽ, & huic urbi excidiũ: niſi nobis mature cõſuluerimus, minitari uident̃? Reminiſcere quæſo (licet moleſtũ ſit) quotiens ꝑ hoſce decem annos, quibus dirum hoc bellum fruſtra propulſare conamur, exercitus tuus fuſus fugatusq́ꝫ ſit, quotiẽs caſtra capta atqꝫ direpta. Quod caſtella, quot oppida, quot urbes, quæ adeò manu & natura munitæ fuerant, ut hoſtes, niſi à cœlo uenirẽt, cõtemnere

poſſe

poſſe uiderentur:partim ui & armis,partim terrore ſubactæ, in poteſta-
tem hoſtium deuenerint:Ad quod oppidum unquam Hiſpaniæ Rex ad-
mouit exercitũ,quod non cœperit? Quid concupiuit, quod nõ aſſecutus
ſit? Quocunq; ſe contulit, uirtutẽ eius fortuna comitata eſt. Quid nunc
opus eſt, ut damna, clades & calamitates,quas interim paſſi ſumus, com-
memorem,cum eas,etiam ſi cupias obliuiſci non poſſis,& hoc nihil aliud
foret,quàm obductum pauliſper uulnus exulcerare. Hæc igitur omitta-
mus cõſideremus ſi placet hoſtis potentiã. Longũ eſſet referre quot urbes,
quot prouincias,quot regna poſſideat, At non abundãt ijs rebus quæ bel-
lo uſui ſunt; imò præter cæteras ꝓuincias,ijs refertæ ſunt maxime, ut enĩ
omittam quod frumenti uini cæterarumq; rerum ad uictum pertinen-
tium Hiſpania feraciſſima eſt,& equorum multitudine ac pernicitate re-
liquas anteit prouincias. Sicilia quæ Ferdinando paret, frugũ mater ap-
pellatur, equos mittit omnium bellicoſiſſimos. Calybes,ferrum,tanta co
pia ſufficiunt,ut inde in cæteras orbis partes aſportetur. Auro uero, quo
non minus quàm ferro bellum adminiſtratur,hoſtes abundare quis dubi
tet; Cum Tagus & alia nonnulla eorum flumina arenis aureis fluere di-
cantur. Nam de militum numero quid attinet dicere? cum tanta ſe illi
ſponte multitudo offerat, plures quotannis ſint domũ dimittendi, quàm
ad bellum conuocandi. Quale uero & quantum ſit eorum robur, quæ in
cõmittendo prælio alacritas & audatia, in perſeuerando conſtantia,quan
tus in dimicando mortis contemptus,ut aut uincere aut mori parati ſint,
ſæpius quàm e re noſtra eſſet experti didicimus. At dicet fortaſſe quiſpiã
exercitus ipſe inuictus eſt, fateor. Sed duce & imperatore, qui illum no-
rit regere,indiget. Vtinam ita eſſet,nam non foret neceſſe nos nunc tan-
ta cum ſollicitudine,& animi anxietate his de rebus cõſultare. Sed habet
(habet inquam) ducem, cui nulla earũ rerum,quæ in perfecto & conſum
mato imperatore exiguntur deſit, imò adſint omnes cumulatiſſime. Inui
ta hoc in loco uerſatur oratio mea, cogit enim de acerrimi infeſtiſſimiq;
hoſtis noſtri laudibus diſſerere, ſed tantas uires habet ueritas, ut etiam ab
inuitis hoſtibus ueram confeſſionẽ extorqueat. Quæritur in ſummo im-
peratore rei militaris ſcientia. At Rex Hiſpaniæ in armis (ut ita dixerim)
natus, ibi adoleſcentiam, ibi iuuentutem, ibi mediam ætatem exercuit.
Nã penè puer bello,quod cum Barcinonenſibus & alijs populis deſciſcen
tibus à patre geſtum eſt paternis auſpicijs militauit:in quo difficile dictu
eſt ut memorant) quantã indolem uirtutis,quot ſigna fortitudinis, ma-
gnanimitatis ac futuræ probitatis oſtenderit. Eo uero adhuc prætexta-
to, cum Luſitaniæ Rex magni uir animi ac uirtutis, uniuerſam ferè Hi-
ſpaniam citra Iberum, infinito penè exercitu inundaſſet,ac fauentibus plu
ribus eius regni principibus & tetrachis, iam Caſtellæ regno tanquã opi-

mæ

mæ prædæ incubaret. Ferdinandus, hoſtis nunc noſter, tanta celeritate, tanta uirtute, tanta deniq; felicitate illum ex Caſtellæ regno expulit, uniuerſam Hiſpaniam, quæ adſe dotis iure ſpectabat, recepit ac pacauit, ut non homo, ſed numen aliquod de cœlo delapſum, tantum bellum, tam inteſtinum tantis uiribus omni ex parte ſubnixum, tam breui confeciſſe uideretur. Nobiſcum uero cum decimum iam annum, & quidem ſemper uictor pugnauerit, quod genus belli, quæ dimicatio, quæ diſciplina militaris, quæ calliditas, aut in comparandis hoſti inſidijs, aut deuitandis, & cætera id genus, ei ignota eſſe poſſunt? ac non aſſiduo uſu percepta & cognita? Virtutes imperatorias quæris? At quanta ſit Ferdinandi in ſubeundis periculis conſtantia, in rebus moliendis efficiendisq; uelocitas, negotijs laboris patientia, in agendo induſtria, in prouidendo conſiliũ. Ad hæc quanta ſit eius animi magnitudo, mortis contemptio, ueræ gloriæ laudisq; cupido, ſolertia, innocentia, rebusq; in omnibus temperãtia. Et nos ipſi maxima ex parte ſumus experti, & tot uictoriæ maxima eius uirtute ſumma cum gloria partæ declarant. De autoritate in Rege præſertim, ſupervacaneum eſt dicere, quẽ omnes ſocij ac populares colunt ut deum, noſtri metuunt ut peſtem. Iam uero felicitate quanta is eſſe putandus eſt, qui fortunam ipſam in omnibus bellis, in poteſtate habuiſſe uideatur? qui omnia ſua conſilia ita gubernarit, proſpereq; perfecerit, ut ad extollendum exornandumq; ex hominibus cum uirtus & fortuna coten diſſe credantur. Conſideremus porrò aduerſum hæc omnia, quæ præſidia belli, quæ ſpes nobis ſit reliqua. Virtuti tuorum militum fidere non potes cum omne robur exercitus, ſuperioribus bellis, & Malacenſi Baſtenſiq; potiſſimum cladibus a miſeris, ut enim quisq; fortiſſimus & audaciſſimus fuit, ita primus in acie cecidit. Si non uirtus, at multitudo fortaſſe militum tibi auget animos, ſexaginta millia peditum: & eo amplius, ut Hallatar noſter dixit, in aciem educere potes. Sed hæc ſi ad exercitum hoſtium comparentur, quid ſunt, aut quid poſſunt? In quo etiã illud ineſt incommodum, quod quo maior eſt turba: eo citius, ſi non bello, at fame ac peſte, conficietur. Conferre utriuſq; exercitus inter ſe duces, odioſum ſane eſt. Sed ſi uerum fateri uolumus, licet Rex ſis conſilio prudẽs: in prælijs audax ac manu promptus, non potes tamen cum Ferdinando iure cõparari à quo ſæpius uictus, & ſemel captus: quantũ ille in bello ualeret, tibiq; præſtaret: tu te ipſe ſenſiſti. Extrema uero auxilia tam diu fruſtra expectauimus, ut ſtultum eſſe putem in eis ſpem ullam ponere. præſertim cum ita ferro, fame, incõmodisq; omnibus urgeamur: ut bellum trahere, diutiusq; ea expectare non detur. In præſentiq; nobis deliberandum ſit: ut aut omnes moriamur, aut deditionem faciamus. Et profecto licet utrunq; ſit durum, tamen ſi ex duobus malis: minus eligẽdum eſt, de-

M ditionem

ditionem potius faciendã ſuadeo. Ad quod potiſſimum te hortari debent: Regis ac Reginæ Hiſpaniarũ tum ſingularis humanitas, mãſuetudo, facilitas: Tum ſumma in promiſſis cõſtantia & fides, & aduerſum eos, qui ſe ſponte dediderũt, inaudita clemẽtia. Nã eos tam benigne tam indulgenter tractare dicunt ut nõ ſeruorũ (q̊d iure belli poſſent) ſed amicorũ & ſociorũ quodammodo loco habere uideãt. eosq́; ſuis legibus atq; inſtitutis, ſuo ritu ac cerimonijs uiuere patiant. Vt igit in pauca conferã: cũ neque ipſi ad reſiſtendum hoſtis potentiæ ac uirtuti pares ſimus, neque diutius obſidionem, ferro ac fame urgentibus, tolerare poſſimus, neq; in externis auxilijs, iampridem fruſtra expectatis, ſpem habere debeamus. Contraq́; liceat plurimum benignitati & clementiæ Regis ac Reginæ confidere, quàmprimum deditionem faciendam eſſe cenſeo. BAV. Dic tu Abdiſbar. ABDIS. Tam multa ſunt in utranq; partem & ab Hallatare animoſe, & à Serraia dicta ſapienter: ut illis auditis magis ſim animi dubius, quàm ſi in initio mihi ſententia dicenda fuiſſet. Itaq́; cum ea res in cõſultationem ueniat, qua nulla maior excogitari queat, quippe in qua de fortunis omnibus, de liberis ac coniugibus noſtris, de uita, de libertate, de aris atque templis agatur, ego amplius deliberandum cenſeo. BAV. Merito uos omnes laudo, nam & ſi ueſtris uarijs ſententijs, ſatis me incertum dimiſiſtis, tamen his hinc & hinc auditis, uideor propemodum quid mihi, Regnoq́; meo expediat: poſſe diſpicere. Quanquam autem in Serraiæ ſententiam, animus magis inclinare uidetur: tamen quia à ſapientibus uiris ſolitum dici audio, conſulendum cunctanter, agendum uero eſſe celeriter: Placet in alium diem, iuxta Abdisbaris conſilium, hanc conſultationem reijcere. Ite igitur uos intro, & ad ſuũ quiſq; munus redite, ac ſuper his etiam atq; etiam cogitantes, parati eſtote: ut cum uos iterum cum alijs noſtri Regni proceribus, quibus cum placet hæc communicari, in concilium euocauero, nihil moræ ſit: quin pari conſenſu, recte ſapienterq́; mihi cõſulere poſſitis. Tu uero Abdisbar, ne à latere meo diſceſſeris: nam eſt, quod te uelim. ABDIS. Ego uero nuſquã abeo: & ad tua iuſſa præſto ſum.

SPECVLATOR RAGEL. BAVDELIS REX. ABDISBAR.

VBi nunc ego Regem quæram, aut quo primum intendam? Nam nunquam eodem in loco quieſcit diu: nunc urbis mœnia luſtrat, defenſoresq́; in propugnaculis diſponit, nunc in arce quæ ad defenſionem oportuna ſunt, parat, modo hanc

portam, quæ recta ad hoſtes tendit paulum egreditur, ut inde quid hoſtes moliantur proſpectet, ut primus audiat: quàm uellem eum nunc obuiã dari, ne mihi in arcem tranſcurſo opus eſſet, & hoc amplius ad laſſitudinẽ adderetur. BAV. Abdisbar, quem uideo horſum tendere? eſt ne hic ſpeculator Ragel, annon eſt? ABDIS. Certe ipſus eſt. BAV. Non temere eſſe arbitror, quod ſic feſtinat. Hei miſero mihi. ABDIS. Quid times? BAV. Quia per hæc tempora, ita ſum aſſuetus audire quæ nolo, ut ſemper cum nuntium quempiã conſpicor, mali quid animus præſagiat mihi. Heus Ragel. Quo properas? RAGEL. Hem. Quis me uocat? BAV. Reſpice ad me & ſcies. RAGEL. Oportune, ad te ibam. Salue Rex. BAV. Quid affers? læta ne, an triſtia? RAGEL. Non hercle certum ſcio qualia ſint. Illud dicam, quod uidi. BAV. Expedi. RAGEL. Iam. Verum ſine me, ſi libet, uel pauliſper reſpirare, nam præ curſu uix loqui poſſum. BAV. Mos geratur tibi: Eia eloquere iam. RAGEL. Eloquor. Cum eſſem in ſpecula, ad eamq́ partem, quæ ad mare uergit, oculos conijcerem, proſpexi quoſdam nouo habitu, quem nunquam ante hac uideram, horſum ad mœnia tendere, ſtatimq́ cucurri, ut id tibi nuntiarem. BAV. Amici ne, an hoſtes eſſe uiſi ſunt tibi? RAGEL. Neſcio: Illud ſcio, quod ꝓperantes ueniebant. BAV. Hoſtes ſunt igitur. ABDIS. Qui ſcis an icirco properent, ne Hiſpanorum, (qui omnia ferè circum obſidẽt) cuſtodias elapſi, iterum in eorum inſidias inciderẽt, ab ijſq́ caperentur. BAVDELIS. Omnia timeo, & quid timeam neſcio. ABDISBAR. Deſine quæſo male ſuſpicari, & ad eas miſerias, quas res ipſa, & aduerſa hæc tempora ferunt, metum & ſollicitudinem (ut reor) uanam adijcere. BAVDELIS. Cedo Ragel: qualis fuit habitus iſte quem dicis. RAGEL. Cenſen me potuiſſe ex ſpecula tam cito omnia conſiderare ac perpendere? Illud tibi affirmare poſſum, quod eorũ habitus propior noſtro quàm Hiſpanico uiſus eſt. ABDIS. Rex ne dubita, nam niſi me animus fallit, amici ſunt. BAVDELIS. Ita deus faxit. Sed opportune adeſt Bomilcar alter ſpeculator. ABDIS. Hic te certiorem reddet.

BOMILCAR. ABDISBAR. BAVDELIS REX.

ICquis me unquam fuit felicior nuntius? Nemo hèrcle quiſquam: Nam tantum boni regi apporto, quantum à dis uix audeat optare. Sed ubi eum quæram? quem perconter? ABDIS. Audin tu illum? BAVDELIS. Audio, ſed quid dicat non ſatis intelligo. ABDIS. Lætus eſt. BAVDELIS. Ita uidetur. Heus Bomilcar. BOMILCAR. Haud mirum eſt reuocari

properantem de uia. Quis me uult? BAV. Is qui tibi imperare poteſt. BOMIL. Hem, ſaluus ſis Rex, te ipſum quærebam. BAVDELIS. Quid eſt Bomilcar, quid affers? BOMIL. Affero nuntium, cuius te maxime participem fieri uelles, ſi ſcires quantum in eo ſit boni. ABDIS. Dixin tibi te fruſtra timere? BAV. Explica ergo quamprimum quid apportes & metum, in quo nunc ſum, adime. BOMIL. Enadimo: Legati Turcarum imperatoris ad te cum muneribus ueniunt. BAV. Qui id ſcis? BOMILCAR. Quippe qui ex ipſis audiui. Nam, ut diligentis ſpeculatoris poſcebat officium, illis uiſis, curaui ut ſcirem qui nam eſſent, & quid ferrent, quibus cognitis ad te quamprimum aduolaui. BAV. Diligentiam tuam laudo. O ſumme rerum opifex gratias tibi ago, quod ex tot unus tandem lætus allatus eſt nuntius. Abdisbar, propera illis obuiã, atq; huc ad me quamprimum eos adduce. Nam ubi intus quæ opus ſunt facto, imperauero, mox huc reuertar, ut legatos hic coram omnibus honorifice excipiam, quo populus qui iam diffidebat rebus ſuis ac noſtris, horum aduentu aliquantulum à malis reſpiret. Vos ad ſpeculas ueſtras redite, atque heus curate, ut ita diligenter obſeruetis, quæ apud hoſtes gerantur omnia, ut ne muſca quidem illic ſe commouere poſſit, qui nã uobis ſtatim certior fiam.

LEGATVS BAIAZIT IMPERATORIS TVRCARVM. ABDISBAR. BAVDELIS REX GRANATAE.

DIci non poteſt quanta me cœperit uoluptas poſtquam Granatæ mœnia proſpexi. Tot enim pericula maris ac terræ in tam longa peregrinatione paſſus ſum, ut nunquam me huc incolumen peruenturum putatem. ABDI. Non mirum ſi gaudes. Quid eſt enim iucundius, quàm extra pericula poſitum, præteritorum laborum recordari. Sed Rex egreditur. LEG. Salue optume Rex. BAV. Et uos ſaluete, LEG. Magnus Turcarum imperator cum his literis ad te nos ire iuſſit, quas ubi legi mandaueris, quod ueniamus explicabimus. BAV. Lege has Abdisbar. ABDIS. Cedo: Soltan Baiazit magnus Turcarum imperator Baudeli Granatæ Regi. S.P.D. Qui tibi has reddidit, familiaris noſter eſt magnæ apud nos autoritatis & gratiæ: ei mandauimus, ut nõnulla noſtris uerbis tibi nuntiaret. Quare fidem ei habeas, & quæ ex eo acceperis, putato ex me ipſo accepiſſe. Vale ex urbe noſtra Conſtantinopoli decima Calend. Octobris. LEG. Optume Rex magno animi dolore nuper affectus eſt inclytus imperator Turcarum quod accepit ex tam munito, & uiris, armis, equiſq; affluenti regno, nihil tibi reliquum eſſe præter hanc unam urbem imperij tui domiciliũ, & tot

& tot quondam Regum potentiſſimorum fortiſſimorumq́ parentem, quos ferunt uniuerſæ Europæ populisq́ Chriſtiani nominis ſæpe terrori fuiſſe. Reliqua omnia oppida, caſtella, urbes, prouinciasq́; partim belli impetu & terrore perculſas, deditiōe facta: partim & maiore quidem ex parte, ui ferroq́ expugnatas ac direptas, in hoſtium tuorum, imò cōmunium, ditionem iuſq́ conceſſiſſe, metuendumq́ eſſe, niſi tibi aliunde ſuccurratur, mecum magna tua tuorumq́ clade, & ſimul Maomethis ſectatorum ignominia, aut hoſti ſuccumbas, aut turpem deditionem facere cogaris. Cumq́ animaduerteret hoc incendium, niſi celeriter extinguatur, aut ſaltem ſubductis fomentis imminuatur, facile poſſe latius diffundi, & Affricam primo, deinde etiam Aſiam fortaſſe corripere: ſtatuit ad commune incendiū extinguendum, cōmunibus quoque uiribus occurrere, & pro uirili parte, tibi regnoq́ tuo, qua poſſet ope, non deeſſe. Itaq́ nos huc ad te legatos miſit, qui uerbis eius polliceremur, primo quoq́ tempore, quo tempeſtiuum eſſet ad nauigandum mare, cum ingenti claſſe Siciliam Sardiniamq́ inuaſurum, & ita illic omnia igni ferroq́ uaſtaturum: ut Hiſpaniæ Rex, ſuorum clade perculſus, & in diuerſa diſtractus, ab hoc affecto & propeiam confecto bello deſiſtere, ſuisq́ opem ferre, ac potius de propulſando quàm de inferendo bello cogitare cogatur. Non minus autem libenter huc ad te ſubſidia imperator meus mitteret, niſi per tanta terrarum ac maris ſpatia abs te diuiſus, id ſibi difficillimum periculoſiſſimumq́ fore exiſtimaret. Quam ob rem optume Rex eius nomine te bono erectoq́ animo eſſe iubeo, hortorq́: ut interim has belli difficultates ac pericula, longæq́ obſidionis moleſtias, patiēter ſubſtineas, & quiduis potius in animum inducas quàm deditionem facere. Id eſt enim Chriſtianorū ſuperbiæ ludibrio eſſe, & in turpem perpetuamq́ ſeruitutē te tuosq́ tradere ſperesq́ deos & homines auxilio tibi non defuturos, niſi per ignauiā, puſillanimitatemq́ (quod de tantæ uirtutis uiro nefas eſt ſuſpicari) prius tibi ipſe defueris. Munera aūt hac læto animo uultuq́ ſuſcipe, ea enī tibi de more Baiazit mittit, ut ſint fœderis & amicitiæ inter uos certiſſimum pignus, & monimentum. BAV. In tempore ipſo Legate cariſſime, cum iſtis mandatis te inclytus imperatór tuus, & ipſa (ut reor) fata miſerunt. Ita enī eram bello fractus, tot curis fatigatus, tot malis, tot aduerſis caſibus oppreſſus, ita ſpes omnes tanquā uanæ ex animo exciderāt, & iam nihil ferè aliud quàm de faciēda deditione cogitarē. Nūc quando tam opportunū ſubſidium mihi Baiazit pollicetur, certum eſt omnia experiri, extrema quæq́ pati, etiā ſi ad humanos cibos redigeremur (ut in ſimilibus, aut forte minoribus caſibus Hieroſolomitanos obſidēte Tito, ac plerosq́ alios populos feciſſe tradunt) potius quam deditionem facere: præſertim cum plura imperatorem tuum quàm pollicetur, re

ipſa præſtiturum confidam, ea animi magnitudine, ea potẽtia, ea poſtre-
mò fide illum eſſe omnes prædicant, ſtatimq́ꝫ non committere, ut quan-
do dij homines nos adiuuant (quod bene abs te dictum eſt) nobis metipſi
defuiſſe uideamur. Gratiam autem quàm pro tantis erga me meritis illi
referam, in hac præſertim afflicta fortuna, nullam habeo: ſed ſperare de-
bet illum quem pie colit communem deum, qui bene facta hominũ au-
dit ac uidet, ac pro meritis unicuiq; iuſta præmia tribuit: gratiam ſibi cu-
mulatiſſimam relaturum. Ego uero ſi eius ope (quod ſpero) ſeruatus fu-
ero, hoc imperium, hanc regiam dignitatem, & poſtremo hanc animam
ipſam, quam ſpiro, illi acceptam referam, memoriamq́ꝫ tanti beneficij eo
iam beniuolentia ſempiterna. Munera uero libenter accipio, eaq́ꝫ non tan
tum ut amicitiæ ac fœderis noſtri, ſed fidei, quam mihi ſeruaturus eſt, fir
miſſimum pignus, perpetuumq́ꝫ monimentum inuiolata cuſtodiã. Vos
munera iſtæc intro auferte: ac dicite architriclino ut cœnam mihi & his
nobilibus hoſpitibus regio luxu paret, uolo enim nos hunc diem lætum
feſtumq́ꝫ agere, & cum omni gaudio & alacritate celebrare. Tu uero le-
gate cum tuis regiam ingredere, ut dum ego ſacrificijs inter ſum, ac deo
noſtro pro tãtis meritis gratias ago, pauliſper requieſcas, & poſtea ſimul
mecũ in cœna recreeris. LEGAT. Ego uero ac lubens, nam de uia feſſus,
quiete præſertim indigeo.

FERDINANDVS REX. ELISABETHA RE
GINA. PETRVS MENDOZA
CARDINALIS.

QVis hoc nõ admiret̃, tanta hos perfidos Mauros præditos eſſe
pertinacia atq; uecordia, ut cum undiq; a deò circumſepti, ut
uix quiſquam niſi per incertos tramites & loca feris, capris pe
nè inuia, ad eos penetrare poſſit, cum armis noſtris obſiſtere:
famem diutius tolerare nequeunt, tamen deditionem (quam ſe dudum
oſtenderant eſſe facturos) procraſtinent, & animum noſtrum iam ad
maiora tendentem, in hoc ſegni bello detineant occupatum: Nam ſi in
aciem ſæpe prodirẽt, minus ægre ferrẽ has obſidendi moleſtias. Sed poſt
prima illa prælia, quibus noſtram militumq́ꝫ noſtrorum uim ac uirtutẽ
ſenſerũt, ſemper ſe uallo ac mœnibus tutati ſunt, nec aperti certaminis co
piam ullam fecere. REG. Sapiunt mea quidem ſentẽtia, nam ſtultiſſimi
forent, ſi uirtute ac uiribus inferiores cum ſuperiore contenderent. REX.
Quid igitur faciemus? REG. Nempe ut cœpiſti. Cum opus eſt fortitu
dine, alijsq́ꝫ bellicis uirtutibus, quibus polles plurimum, ut illis utaris. Cũ
opus eſt patientia, ab qua nonnunquam (quæ tua eſt animi magnitudo
atq; ferocia) uideris abhorrere, eam quoque amplectaris, omnia enim
tempus

tempus habent ſuum. Nunc meo iudicio, patientiæ tempus eſt, ut uidelicet poſtquam hyems grauis inſtar, neque manum conſerere audent hoſtes: neq; ſine manifeſto periculo ad urbis mœnia tanta militum frequētia, tot ſcorpionibus baliſtis, tormētiſq; bellicis munita, licet exercitum admouere, tuæ militumq; ſaluti conſulas, & æquo animo has belli moras perferas. CAR. Sapienter more ſuo, Regina tibi conſulit inuictiſſime Rex. Nam capitis adire periculum, niſi neceſſitas urgeat, non probo. Et ſanè quāto magis exuperas uirtute, tanto æquius eſt reginam, atq; adeò nos omnes, qui ex te pendemus, de tua ſalute eſſe ſollicitos, omneſq; caſus, qui homini accidere poſſunt, maturius expendere, & nonnunquā fortunam nimium fauentem metuere. REX. Fateor ita eſſe ut dicitis, ſed tamen ſtrenuis ducibus uetus illud uerbū in ore ſemp̄ eſſe conſueuit: Non ſine periculo fit magnum facinus ac memorabile. REG. Ad id periculum ubi de uita agatur, te adire minime uelim. Quis ſcis an breui, ſi paulisper modo quieueris, ueniam hoſtes oratum uenient, ſeq; cum id minus exiſtimes, ultro dedant? REX. Nimis ſero id facturos arbitror, niſi eos omnibus modis & artibus terruerimus, niſi eos nunquam paſſi fuerimus quieſcere, niſi poſtremo omnes nos aditus explorare, omnes ad expugnationem urbis uias tentare p̄ſenſerint. CARDI. Video te Rex inuadendæ urbis cupiditate flagrare, quod magnopere laudo. Nā id magnitudini animi debet aſcribi, uerū à Reginæ conſilio, quo te ad patientiam adhortatur, non ſine magna ratione diſcedendum puto. Nam ſi tibi iucundum eſt, glorioſumq; exiſtimas, in prælijs ſæpe uerſari conſideres etiam oportet, non minorem ferè gloriam conſecutum eſſe Fabium Maximū, quàm Scipionem. Siquidem Hannibalem Scipio in acie uicit, eundem antea Fabius iuueniliter exultantem, patientia ſua domuit, & ut uinci poſſet effecit. Ille Africanus cognominatus eſt. Hic imperij ſcutum. & rei Romanæ reſtitutor à populo eſt uocatus. Imitatus es hactenus Scipionem fortiter dimicando, imitare nunc paulisper Fabium ſapienter cunctando. REX. Laudo conſilium ueſtrum, & eo utar ſuo loco & tempore, ſed mihi nunc aliud ſuadet occaſio, quæ prætermittenda nō eſt. Nam & Scipionem, quem me dixiſti hactenus imitatum, & uere dixiſti, utinamq; ut eius uirtutem ſequor, ita aſſequi poſſem, ſed Scipionem ſolitum dicere accepimus, tūc eſſe cum hoſte confligendū, cum aut neceſſitas incidit, aut obuenit occaſio. REGINA. Dic obſecro mi uir, quæ eſt iſta occaſio, quam tibi in præſentia ſecus quàm nos cōſulimus, ſuadere dixiſti? REX. Dicam, neque enim fas eſt quicquam uobis eſſe abſconſum ac reconditum, ſed animum aduortite. REGINA. Iſtic ſum. CAR. Et quidem ego præſto ſum. REX. Explorator Didacus modo nuntiauit defenſores paucos eſſe in mœnibus, eóſque patientia noſtra, quia proximis

diebus

diebus pauliſper quieſcere permiſſi ſunt, factos eſſe multo negligentiores ſolito. Idem ait ſe animaduertiſſe in poſteriore urbis parte, locum quendam non ſatis munitum, muro illic uetuſtate collapſo, ſed uirgultis ſentibus & caprificis obtecto, eundemq; locum ab hoſtibus negligenter cuſtodiri, quod ſit à caſtris noſtris auerſus, neq; ex ea parte fuerint hactenus ab exercitu noſtro uexati. REG. Quid igitur facere cogitas? REX. Si racueris, citius audies. REG. Taceo, ac lubens, nam mulieri decus affert taciturnitas. REX. Hoc mihi ſedet in animo, quando hæc ſe præbet occaſio, belli tentare fortunam, lectiſſimos milites ex ea parte ubi locum dixi minus eſſe munitum, in inſidijs collocabo, reliquum exercitum, ad hanc partem, quæ caſtris oppoſita eſt, ad mœnia admouebo, hi ſcilicet pugnabũt acriter, totũq; in ſe hoſtium impetum oculoſq; conuertent. Interim fortaſſe dabitur occaſio ijs, qui inſidijs erunt, mœnia defenſoribus uacua capiendi, in urbemq; irrumpendi. CAR. Profecto prudentiſſime iſtud conſilium tibi uenit in mentem, idq; magnopere laudo, nam proſpere gerendæ rei facultatem omittere, extrema dementia eſt. REG. Placet hoc tibi conſilium? CAR. Quid ni? cum ſit plenum prudentiæ. REG. Mihi quoq; ita uidetur. Sed ſi pugnare ſtatuis mi uir. REX. Statuo quidem. REG. Obſecro ne ad mœnia propius accedas, unde te baliſtæ aut tormẽta impetere poſſit, nimis enim miſere ea timeo. REX. Ne timueris: Deus enim cuius cauſam agimus, nos tuebitur, pugnabitq; nobiſcũ. Tu modo (ut ſolita es) ad ipſum, ac diuum Iacobum, quem tam pie colis, preces fundito: confido enim pro ea religione ac pietate, quæ in te ſumma ſunt, tuis precibus uictoriam nobis poſſe impetrari: quemadmodum (ut ſacra narrat hiſtoria) populus Iſraëlita Moſe orante uincebat. REG. Vtinam quidem digna ſim quæ audiar, nam piæ preces non deerunt, ſed ſpero potius Deum (qui tuam ſibi deditam mentem intuetur) qua non ad tuam, ſed ad eius laudem & gloriam omnes actiones, conatus, cogitationeſq; tuas dirigis, uirtutem tuam adiuturum. REX. Ita pro ſua immenſa bonitate, non pro noſtris meritis (quæ perexigua ſunt) faxit. Heus tubicen admoneto omnes duces, centuriones & milites noſtros, ad pugnam ineundam ſe parent: ut cum tempus præliãdi mihi uiſum fuerit, nulla ſit mora: quin eos inſtructos in aciem educere ualeam. Eamus iam hinc in caſtra, ut ego quoq; arma induam, & milites adhorter. REG. I præ, nos te ſequemur.

HAMETES EXPLORATOR. MANSIR CVSTOS.

NAe ego infelix homo ſum, qui nihil unquã niſi moleſta ac triſtia regi meo nuntiẽ. MAN. Iuſſit me Rex hic in porta, quæ ad hoſtes ſpectat, dum ſacris intereſſet, ac cœnaret, aſſidere, & qui intrarent quiq; exirent, diligenter obſeruare, ac ſi quid

ex hoſtium

ex hoſtium caſtris noui afferretur, renuntiare. HAM. Sed mihi ad Regem properato opus eſt. MAN Quis eſt qui tam huc feſtinat, & ſecum neſcio quid fabulatur? HAM. Vt quamptimum Regem conueniam, & huius quicquid eſt participem faciem. MAN. Ibo obuiam homini, ut ſciam quid afferat, nam niſi me oculi fruſtrantur, explorator eſt Hametes. HAM. Niſi enim is ſtatim, quo ad poteſt, rebus ſuis ac noſtris conſuluerit, aut potius deus quiſpiã nos reſpexerit, actum eſt illicet perimus. MAN. O Hamete. HAM. Quis me uult? MAN. Manſir amicus tuus. HAM. Quid eſt quod me uelis? MAN. Quid apportes ſcire uelim. HAM. Regius ſum explorator, non tuus. MAN. Verum, ſed tamen licet ne mihi hoc ſaltem ſcire, læta ne, an triſtia apportes? HAM. Iſtuc tibi uultus & color meus, me tacente, indicare poſſunt. MAN. Triſtitia ergo ſunt, nam & ora pallor occupat, & triſtis ac perturbatus uideris. HAM. Bene ariolaris.

BAVDELIS REX. HAMETES EXPLORATOR.

PRouiſio quid rerum gerat, an noſtri in officio ſint, & item an hoſtes noui quicquam (ut aſſolent) moliantur. HAM. Regem opportune uideo adibo propere. BAV. O Hamete. HAM. Salue Rex. BAV. Quid affers? HAM. Heu me miſerum. Non læta. BAV. Hem; Iſtuc haud mirum eſt, quippe qui per hoſce annos aliquot nunquam niſi talia nuntiaueris mihi. HAM. Vt res ſunt, ita nuntiũ eſſe oportet. BAV. Eloquere uno uerbo quid id ſiet: Nam quandoq; magis cruciant expectata mala, quam præſentia. HAM. Regem Hiſpaniæ ex transfugis comperi, decreuiſſe exercitum omnem, cunctaſq; belli machinas mœnibus admouere, & fortunam quæ hactenus ei ſemper arriſit, experiri ſuam. BAV. Ve miſero mihi. Nónne hoc monſtri ſimile eſt, me non potuiſſe uel diem unum integrum lætum agere? Paulum gauiſus eram aduentu Legati imperatoris Turcarum, en ſtatim hic nuntius perturbauit omnia. Verum illud profecto uerbum eſt, quod à ſapientibus dici audio: Riſus dolore miſcetur, & extrema gaudij luctus occupat. Sed quẽ horſum feſtinantẽ uideo? Audalla curſor noſter eſt: aliquid credo apportabit eiuſmodi. Præſtolabor eum hic paulisper, nam iam hic aderit, ita in curſu uelox eſt. Interim cogitabo quæ mihi facto opus ſunt, ut hoſtium impetus, ſi urbem oppugnatum uenerint, propulſem. Nam quando tanta nobis ſubſidia promittunt, non decet me fracto & conſternato animo eſſe, & cõmittere, ut prius per ignauiã aut metum, hoſti ſuccumbamus, quàm à Turcarum imperatore ſuccurratur.

AVDVLLA CVRSOR. BAVDELIS REX.

VBi ego nunc regem quæram? qua potiſſimum inſiſtam uia? BAVDELIS. Quàm cito Audulla curriculū euaſit, num me hominis celeritas feſellit? AVD. Regem opportune uideo. Rex æternum uiue. BAV. Quid eſt? AVD. Recte. BAVDELIS. Quid recte? AVD. Audies. Offendi modo Tabellarium Numidiæ regis, qui deceptis hoſtium excubijs magno cum periculo ſe euaſiſſe narrabat, aiebatq; cum regis ſui literis ac mādatis quàm lætiſſimis ad te ꝑperare, quo audito ego præcucurri, ut te quamprimū hoc afficerem gaudio. BAVDELIS. Vtinam tibi uera narrarit: Sæpe enim Tabellarij (ut uulgo dici ſolet) in ore mendacium, in tabellis ueritatem ferunt. Sed quicquid ſit, eum ad me intro deduci curato. Nam militibus edicere uolo, ut arma capiant, paratiq; ſint, ut ſi hoſtis ad mœnia propius acceſſerit, & impetere & propulſare poſſint.

AVDVLLA CVRSOR. TABELLARIVS NVMIDIAE REGIS. PVER.

HOſpes quàm cito me conſecutus ès, non uideris ſanè laſſus de uia, TABEL. Aſſuetus ſum huic labori. Nam à puero Africam Europamq; perferendis huc & illuc tabellis peragraui. AVD. Vere dictum eſt: Magni referre hoc uel illo modo ab ipſa adoleſcentia inſtitutum eſſe: Sed rex iam te expectat, ei enim aduentum tuum nunciaui. TABEL. Vbi is eſt? AVD. Intus. TABEL. Fac me ergo ad eum deduci. AVD. Ea inprimis gratia hic reſtiti: I puer & recta hunc in Regiam ducito. Ibi rex eſt, nam ego hic amicum pauliſper uolo operiri meum, mox ego quoque iſtuc conceſſero. PVER. Præſto ſum, tu me ſequere. TABEL. Propera, ſequor. AVD. Quàm gaudeo me primum Regi aduentum huius Tabellarij nutiaſſe: nam ſi uera mihi narrauit, aliquam apud Regem inibo gratiam, quod primus ei id gaudium obiecerim, & ſimul aliquo forſan munere (ut in talibus ſolet eſſe liberalis) me afficiet. Sed hic meus amicus ceſſat diu, ſi ad conſtitutum uenire uolebat, iamdudum eum hic adeſſe oportuerat. Nam quæ eſt hæc hominum impudentia? Non ſatis habent amicorum uti opera, niſi etiam eos longæ expectationis mora defatigent. Sed Rex foras exit, lætus eſt, quantum uideo, uerus fui nuntius. Ego uero ad meum munus abeo, ne Rex me hic uideat otioſum, nam compellendi eum non ſatis idoneum tempus uidetur.

BAVDELIS REX.

Ratias tibi ago ſumme Iupiter, qui me ex alto miſeratus, tandem tot miſerijs ærumniſq; noſtris diuinam aliquam opem præſtiturum te ſignificaſti. Tu enim (tu inquam) paulò ante Turcarum imperatori eam mentem indidiſti, ut inſulas hoſtis noſtri ditioni ſubiectas, proponeret inuadere. Tu idem nunc Numidiæ regis oculos hactenus calligantes aperuiſti, ut aliquando intelligeret, non poſſe hoc regnum cadere: quin ſecum magnam Africæ partem trahat, pariq; ruina inuoluat. Tu itaq; hoc ei in animum induxiſti, ut quod per literas ſuas, quas modo hic tabellarius reddidit, mihi oſtendit in auxilium noſtrũ, cum omnibus regni ſui uiribus, terra mariq; deſcendere proximo Vere decreuit. Quare pater omnipotens ne tanto tuo fauori deeſſem: Almanſorem præfectum cum omni equitatu, & meliore copiarum parte iuſſi poſteriore urbis porta exire, exercitumq; hoſtiũ nihil minus opinantẽ à tergo inuadere. Spero enĩ te duce, illum facile caſum uictoriæ inuenturũ, aut ſaltẽ eatenus profecturũ, ut hoſtis ſibi quoq; cauendũ eſſe cognoſcat, libẽtiusq; nos quieſcere patiatur: interim promiſſa ſubſidia hic aderunt, & non ſolum propulſare bellum, ſed etiã inferre poterimus Nunc huc prodij, ut præſto eſſem, ſi illis auxilio opus foret, nam reliqua omnis copiarum pars in armis eſt, ſignum à nobis expectans, aut ſi hoſtis exercitũ ad muros admoueret, ut ad reſiſtendum parati eſſemus. Sed quid eſt hoc quod Regina ita exanimata ad nos egreditur? Non temere eſt, prodibo illi obuiam, ut quamprimũ quicquid, id eſt, ſciam,

REGINA GRANATAE. BAVDELIS REX. ANTYPHO SOMNIORVM CONIECTOR.

Iſera me, quàm timeo quorſum euadant hæc uiſa ſomniorum? Sed eccum Regem uideo. Salue uir. Salue noſtra ſpes BAV. Et tu quoq; ſalua ſis mea uxor, unde tibi iſta trepidatio? REG. Non abs re eſt, quia uidelicet ſum de tua exercitusq; ſalute ſollicita. BAVDELIS. Iſtuc pudicæ, & uirum ſuum amantis matronæ eſt. Sed quid noui eſt, quod nũc magis ſolito ſis de nobis anxia. REG. Dicam tibi: Nam huc ea gratia ad te prodij. BAV. Dic quæſo quid eſt. REG. Accepi te mandaſſe Almanſori copiarũ tuarum præfecto, ut hoſtes adorietur, id nollem factum. BAV. Cur nolles? REG. Quia præter id quod diſplicet, te tuam populiq; ſalutem in tam manifeſtum diſcrimen conieciſſe, ſomnium, quod proxima nocte uidi, maiorem in modum me terret. BAV. An tu ſomnijs credendum eſſe exiſtimas? REG. Quid ni? cum & ipſa in utranq; partẽ multa ſomnia

uera experta ſim, & à ſapientibus uiris acceperim, ſolere deos per ſomniũ futura nonnunquam mortalibus ſignificare: an non in tuorum ſapientũ numero & ſomniorum coniectores habes? BAV. Habeo quidem, ſed raro eorum opera utor, quanquam ipſi ſæpe mihi perſuadere conantur, ne ſomniorum monitus negligam, enumerantes Almicaris, Hannibalis, matris Phalaridis, Sophoclis, Socratis, & aliorum plurimorum tam philoſophorum quàm ducum ſomnia, quæ non magis ſomnia quàm oracula certiſſima fuiſſe contendunt. REG. Cum igitur ſomniorum ueritatem tot exemplis confirment, & pluribus rationibus aſſerere, ut credo, poſſint, cur fidem illis abnegas? BAV. Non abnego omnino, ſed non facile adducor, ut illis credam. Sed cedo iſtuc tuum ſomnium. REG. Viſa eram ſecundum quietem uidere ingenti ſuborta tempeſtate fulmen è cœlo magno cum fragore lapſum, templum quod Meſchit dicimus, magno motu concutere, Maomethis & aliorum prophetarum noſtrorum monimenta ad terram dare, Indeq; ſtatim in Africam tranſgreſſum, magnam eius prouinciæ partem depopularier. Quo ſomnio exterrita, è ſopore confeſtim corpus proripui, tuiq; in animo id tibi ex templo nunciare, obteſtariq;, ne quid magnæ rei hodie aggredereris: Neſcio quid enim animus mihi præſagibat mali, ni uerita eſſem, ne me nimiam (ut ais) fidem ſomnijs adhibentem tuo more deluderes. Nunc cum accepiſſem te miſiſſe præfectum cum exercitu, qui cum hoſte confligeret, diutius mihi reticendum non putaui. BAV. Prudenter feciſti, nam & ſi ego non ſoleo magnopere huiuſmodi rebus moueri, tamen nihil omittere quod uſui aliquando eſſe, & ad capiendum conſilium pertinere poſſit, prudentis eſſe exiſtimo præſertim cum ſomnium iſtud tuum tale ſit, ut uideatur negligi non debere. Aduocemus igitur Antyphonem, qui nobis hoc ſomnium coniectet: Nam is præter cæteros in hoc genere pollere exiſtimatur. ANTY. Eccum me, quid Rex iubes? BAV. Tun hic eras? ANTY. Eram quidem. BAV. Quid igitur hactenus reticuiſti? ANTY. Quia non decet ſeruum, domini ſe colloquio impudenter ingerere, & ſimul quia Reginæ ſomnium me magnopere perturbauit. BAV. An tu id audiſti? ANTY. Quidni, qui inter hos comites tuos unà ſemper affuerim. BAV. Quid ſentis, aut quæ te res adeò, ut ais, peturbauit? ANTY. Non una ſed plurimæ. Cæterum uelim Rex ut alios quoq; coniectores, ac Mathematicos tuos conuoces, qui mecum unà hoc ſomniũ interpretentur: Nam plurimorum iudicium certius eſt, & dici ſolet, illic eſſe ſalutem, ubi fuerint multa conſilia. BAV. Nihil opus eſt alijs. Nã plus uni tibi in hac arte tribuo, quàm reliquis omnibus. Ediſſere igitur mihi uno uerbo, ſi potes, quid ſibi uelit hoc ſomnium. ANTY. Dicam, licet inuitus. BAV. Eloquere ſubito. Nam me iſtæc tua plus torquet mora.

ra. ANTY. Finem Regni tui iam adfore, hoc ſomnio ſignificat. BAVDELIS. Hem. Vnde coniecturam facis? ANTYPHO. Dicam: Tempeſtas quam ſe uidiſſe in ſomnis Regina cōmemorat, bellum eſt, quo Regnum tuum, tanquam agri tempeſtate uaſtatum eſt. Fulmen, Hiſpaniæ Rex eſt qui nimirum à cœlo miſſus dici poteſt: Nam ut uides, illi cœlum & ſydera omnia fauent. Concuſſione templi & monimentorum in terram caſu, portendi autumno, hāc urbem breui in hoſtium poteſtatem uenturam, & in ea non amplius Maomethis legem, ſed Chriſti ſeruatam iri. Poſtremo tranſgreſſio eiuſdem fulminis in Africam, & illa depopulatio, manifeſto ſignificant, hac urbe capta, bellum in Africam traiecturum, Hiſpaniæq; Regem, ea prouincia impetu belli perculſa atque proſtrata, maiore ex parte potiturum. BAVDELIS. Heu me miſerum, quàm metuo, ne eueniant iſta quæ uaticinaris. Ita enim apte ſomniū illud interpretatus es, ut nō ſomniū, ſed oraculū aut hiſtoriā mihi uiderer audire. Quid igit̄ faciā Antypho? ANTYPHO. Quid facias, niſi ut iram dei, qui tibi nunc infenſus eſt, ſi poſſis, placare ſtudeas, ac tibi Regnoq; tuo, dum licet conſulas. BAVDELIS. Recte mones. Sed placandorum deorum munus ad te potiſſimum pertinet mea uxor, quæ cum religione ac pietate præſtes, facilius nobis numina irata reconciliare poteris. REGINA. Nihil faciam libentius: non quod pietate ſuperiorem me exiſtimem, ſed ut quemadmodum meo ſomnio mala fata tibi cognita ſunt, ita meis precibus, ſi fieri poſſit, eadem auertantur. BAVDELIS. Ita deus faxit, abi ſupplicatum. REGINA. Abeo, uos me ſequimini.

BAVDELIS REX. ANTYPHO. MESSI CVRSOR.

NVnc nana ſpes eſt in exercitu noſtro qui ſi bene rem geſſerit, non erit tam cito fortaſſis omnino deſperandum. Si male, actum eſt illicet. Ita ne cenſes Antypho? ANTY. Quid ſentirem iam tibi explicui. Ita profecto ſomnio dei uoluntatem mihi perſpicere uiſus ſum, ut uix fieri poſſe putem, amplius ut læti quicquā aut pſperi nuntiet̄. BAV. Tace. Iam ſciemus, num quæ in exercitu ſpes reliqua ſiet. Meſſi curſorē ex noſtris, qui cū præfecto exierat, huc pperantē uideo: præſtolari uolo, ut primus ſciā qd boni aut mali afferat. Væ miſero mihi, ut animus inter ſpem & metū dubius trepidat: feſtina Meſſi, ut mihi nunc piger uidet̄. ANT. Non mirū. Nā cupido animo celeritas ipſa tarda eſt. Sed qd pperas ſcire, quæ fortaſſe poſt nelles neſciſſe. BAV. Quoniā hoc more humani ingenij euenit, ut nimis miſeri mortales miſerias ſuas ſcire properēt. Meſſi, Satin ſalue? MES. Vtinā. BAV. Quid mali eſt? dic ſtatim mihi. MES. Exercitus. BAV. Quid

exercitus? MES. Tuus. BAV. Iam teneo, fuſus eſt? MES. Imò ad internitionem cæſus. BAV. Heu me miſerum, perij, interij, nullus ſum. ANTYPHO. Ne te crucia obſecro Rex. BAV. Occidit, occidit ſpes omnis, & fortuna noſtri nominis, exercitu amiſſo. ANT. Quin ſatius eſt, ut dum tempus eſt, priuſquam hoſtis uſus uictoria, mœnia inuadat, ſeniores & proceres tuos in cõcilium huc euocari iubeas, ac de eorum concilio, tibi regnoq́; tuo, quo ad fieri poſſit conſulas. BAV. Bene mones, præſertim cum ego præ dolore uix ſim apud me. Tu temet igitur cura, ut Serraia cum reliquis, quos ſolitus ſum in rebus grauioribus conſulere, ſubito huc adſint. ANTYPHO. Curabitur. BAV. At celeriter. ANTYPHO. Iam faxo hic aderunt.

BAVDELIS REX. MESSI CVRSOR.

INterim uolo ex curſore rẽ certius cognoſcere Dic mihi Meſſi, ſi exercitus noſter funditus deletus eſt, quonam modo tu incolumis euaſiſti? MES. Dicam tibi, prælium in cõualle iſtac ſiniſtrorſum commiſſum eſt, me præfectus in ædito ac tuto monte unde ſpectari poſſent omnia, locarat, quo tibi uictoriæ, aut fugæ nuntius eſſem, cuncta itaq; uidi, & ad te propere cucurri. BAV. Cedo: Ipſe præfectus quid? MESSI. Occidit unà cum cæteris Strenuiſſimus enim quiſq; in pugna cecidit, pauci admodum uiui, licet grauiter ſaucij, in poteſtatem hoſtiũ redacti. BAVDELIS. Quid, Rex ipſe in prælio interfuit? MESSI. Non interfuit ſolum, ſed præfuit, uidi ego illum noſtrorum ſanguine madentem, per totum agmen manibus, oculis, clamore uolitare, & ſtrenui militis & optimi ſimul imperatoris officia exequi. BAV. Male eſt mihi, reuertere ad tuam ſpeculam, ut obſerues, quid hoſtes parta uictoria moliantur. MESSI. Fiat.

BAVDELIS REX.

O Fortuna quæ ſoles eſſe tam inconſtans & uaria, ut in meam meorumq́; cladem ac pernitiem conſtans & certa es? Decimus agitur annus, ex quo nullum ferè diem lætum exegi. Omnia ſemper aduerſa fuere. Raro quicquam niſi turbulentum, triſte, ac moleſtum aut audiui, aut uidi. Res dura, ſpes multo fuit aſperior: hodie paululum gauiſus eram aduentu legatorum, heu miſero mihi, quàm cito ad luctum & lacrymas ea gaudia reciderunt. Sed eccum Antyphonem, cum Serraia & reliquis ſenioribus adeſſe uideo.

ANTYPHO.

ANTYPHO. SERRAIA. BAVDELIS REX.
HALI CONSVLTOR.

ITa ne cenſetis? SERRAIA. Prorſus ita Nam nulla alia ſalutis uia oſtenditur. BAVDELIS. Heus Antypho Diligens fuiſti in mandatis noſtris obeundis. ANTYPHO. Meo functus ſum officio. Sed non fuit opus me in his conuocandis magnopere laborare. Nam audita clade exercitus, quam incertis rumoribus neſcio quo modo acceperant, ſponte conuenerant omnes. Iamq; huc ad te ibant, te ut orarent, tandem aliquando tuæ communiq; omnium ſaluti proſpiceres. BAVDELIS. Audierunt ne quæ geſta ſunt omnia? ANT. Plura quàm uellent. BAVDELIS. Vidiſtis ne unquam hominem infeliciorem, qua ego ſum? SER. Me, atq; adeò hos omnes collegas meos, quippe qui tuam ac noſtram uicem doleamus. BAVDELIS. Non ita eſt Nam quo meus ſtatus eſt ſublimior, eo caſus eſt altior, & ruina grauior. SER. Verum eſt, ſed tu ſtare potes nobis cadentibus, nos te cadente, ſalui eſſe non poſſumus. BAV. Miſſa hæc faciamus, quid tandem in tanta aduerſitate fortunæ mihi cõſulitis? SER. Dicant ipſi, quibus cum, ut iuſſiſti communicaui omnia. Nam quid ego ſentirem, in initio cum nondum eſſet ſubſecuta clades exercitus, tibi explicui. BAV. Dic Hali quid tibi uidetur? HALI. Mene? BAV. Te ergo, quem ut ætate, ita prudentia cæteros ante ire par eſt. HALI. De prudentia alij iudicent, ſtudium certe & fidem erga te meam, ſummãq; in conſulendo libertatem, tute noſti. BAV. Nil deeſt tibi quod ad fidum amicum, & ſummum uirum pertineat. Sed dic quid conſilij mihi capiundum ſit. HALI. Quando ita iubes, dicam id quod mecũ una omnes iſti ſentiunt. Nam iamdudũ inter nos hanc rem tractamus, & ſuper ea diſceptamus. BAV. Hem iſtuc uolo, & ſi potes, uno uerbo expedi. HA. Iam omnes quamprimum deditionem tibi faciendam eſſe cenſemus. BAV. Hem. HALI. Quid dubitas? cum id non modo neceſſarium, uerum etiam utile ſit. BAVDE. Quomodo? HALI. Primum uides amiſſo exercitu & omni flore iuuentutis, nullam tibi amplius in armis ſpem fore, metuẽdumq; eſſe ne hoſtis, tanta uictoria elatus mœnia inuadat. Quod ſi fit, perimus omnes illicet. Vt enĩ urbe expugnata (quod tantæ potentiæ ac uirtutis uiro erit perfacile) aut mortem crudeliter oppetemus, aut in prædam miſerandamq; ſeruitutem, una cum coniugibus & liberis trahemur. Deinde, ut hoſtis quieſcat q̊d (mihi crede) haud faciet, nõ itelligis hunc populũ, tanta ſenum, puerorũ, ac mulierũ turba ſuperſtite, cum iam omniũ nos alimentorũ genera defecerint, famem diutius tolerare nõ poſſe? Nã in externis auxilijs ſpem ponere, ea uero ſumma foret demẽtia. Vt enĩ omittã, q̃ ea iampridẽ fruſtra expectamus, illud dico, ſi uniuerſa Aſia

& Africa

& Africa in auxilium noſtrum conſurgeret,uix fieri poſſe,ut hanc urbem exfaucibus imminentis hoſtis,iam,iamq; abſorbentis eriperet. BAV. Quæ nos uis belli urgeat,& famis neceſſitas,ſat ſcio. Sed ego mortẽ ſeruituti anteponendam puto. Nam quid eſt aliud ſe dedere, quàm in ſeruitutem ſe hoſti addicere. HALI. Non ita eſt Rex. Magni enim referre arbitror cui te dedas. Primum Ferdinãdo & Eliſabethæ Hiſpaniarũ principibus ſubeſſe,non ſeruitus ſed libertas appellanda eſt. Sunt enim (ut noſtri quoq; fatentur,& conſtans fama prædicat) tantæ humanitatis,manſuetudinis,atq; clementiæ:tantum in ſumma poteſtate rerum omnium modum tenent,adeò denique ſunt omnibus animi & corporis dotibus ornati,ut beatius penè uideatur,illis ſeruire, quàm alijs imperare. Deinde ſi te ſponte dedideris,non ut ſeruum,ſed ut clientem, & amicũ in ſuam fidem,qua ſunt benignitate (mihi crede) recipient. Rondenſes,Loſcani,& plerique alij,qui ſe ſponte dedidere, quibus nihil penè ademptum eſt,præter iniuriæ licentiam,quiq; pari quodammodo iure cum Hiſpanis uiuũt, Regiæ humanitatis & clementiæ locupletiſſimi teſtes ſunt. At Malacenſes (ut alios ſileã) qui obſtinatis animis belli impetum experiri uoluerũt, patria capta & direpta, in catenis per omnem Europam tracti, ſuo ludibrio omnes gentes impleuerunt. Poſtremo ſi tibi conſilium caperes,forſan tuam iſtam animi magnitudinẽ non improbarẽ,qua dicere ſoles,præſtare uirorum more,pugnantes occumbere,quàm ulli hominum ſubeſſe. Nunc cum ſimul etiam deliberandũ tibi ſit,de coniugibus & liberis, atq; omni populo ditioni tuæ ſubdito,ſi tibi minus parcis,at illis parcas,& tua pertinacia non committas,ut ea illis eueniant,quæ urbe capta uictis accidere ſolent,quæ quidẽ talia ſunt,ut ea fugiat ac reformidet oratio. Quare cum neceſſitas te,ut fateris,urgeat,utile ſit,& non indecorum tam modeſtis,tam mitibus,tam omni uirtutum genere præſtantibus principibus colla ſubmittere:nihil cunctandum, quin ſtatim deditionem facias,cenſeo. BAV. Ita uobis uidetur. HALI. Non ſolum uidetur, ſed id ut facias,etiam atq; etiam obſecramus. BAV. Fiat. Nam malo uobiſcũ errare,quàm mea prudentia fretus,rectè ſentire. Eamus igitur intro,ut oratores eligam,& ea,quæ ad deditionem faciendam pertinent,parem.

GVTTERIVS PRAECEPTOR MAIOR EQVITVM IACOBENSIVM. FERDINANDVS REX. PETRVS CARDINALIS.

EStut dixti Rex. Non enim ſatis eſt bono imperatori uincere, niſi etiam uictoria uti ſciat. REX. Et propterea quando hæc uictoria nobis cœlitus data eſt, decreui, ut ſoleo, ſucceſſus meos urgere, numinũq; fauori inſtare. Atq; ea gratia huc

hucprodij, ut hinc procul conſiderarem, in quàm potiſſimum murorum partem machinas dirigam, qua uineæ agendæ, ubi ſcalæ admouēdæ ſint, ubi equitatus, ubi peditatus diſponendi, ubi inſidiæ collocandæ. GVT. Sedquis unquam putaſſet Mauros iſtos auſuros eſſe exercitum tuum ultro laceſſere, cum plures iam mēſes præ timore portas urbis egredi formidarint? REX. At ſuæ ſtultitiæ ac temeritatis debitas pœnas dederūt. Verum hoc nihil eſt. Cras faxo ut noſtram ac militum uim melius ſentiant. Certum eſt enim urbem cras primo mane, omnibus uiribus totáque belli mole adoriri, indeq́; non niſi ea expugnata & ſolo æquata diſcedere. GVT. Facile id fuerit, ſi tua uirtute ac militum robore uti uolueris. REX. Ita ſpero. Sed ego hactenus hanc expugnationem diſtuli, quod oſtendebant hoſtes, quotidie ferè deditionem ſeſe facturos. Ego autem militum ſaluti, (quos filiorum loco diligo) proſpiciēs, libentius longæ obſidionis tædia ſufferebam, quàm eos in diſcrimen adducerem. CAR. Rex uiden tu illos urbe exeuntes? REX. Video nunc, poſtquam oculos in eos conieci. Sed quos nam eos fore putemus, aut quid ferre deniq́;? CARDI. Neſcio, niſi quod inermes horſum ueniunt, & ſi ſatis cerno, oliuæ ramum paciferæ, manibus geſtant. REX. Demiror hoc quid ſit, niſi forte ſint Oratores, qui ueniant ut ſe dedant, ueniam pacemq́; poſtulent. CARDINA. Bene ſibi, ſi id fecerint, conſulent. REX. Neſcio quid inter ſe colloquuntur, aucupemur eorum ſermonem, & eo pacto, quid ueniant, ſciemus. CARDINALIS. Iſtuc optimum eſt.

ORATOR BAVDELIS REGIS CARDINALIS.
FERDINANDVS REX. GVTTERIVS.

PRofecto quanto magis magisq́; cogito, tanto magis hanc deditionem laudo. CARDI. Audin tu illum? Neſcio quid de deditione loquitur. REX. Audio. ORATOR. Nam hac potiſſimum uia, ſalutem nobis, coniugibus, liberisq́; noſtris parabimus, & urbem direptione excidioq́;, quod imminebat liberabimus. CARDINALIS. Non dubium eſt, quantum audio, quin iſti deditionem facturi ueniant. REX. Ipſi uiderint. Nam ego utrum malim, neſcio: ſi enim ſe ſponte dediderint. militum ſaluti (quos in diſcrimē adducere non erit neceſſe) proſpexero. Sin obſtinato animo obſidium tolerare uoluerint, uirtutis exercendæ adipiſcendæ gloriæ latiorem campum præbuerint: ſiquidem magis uirtus eniteſcet, & cumulatior erit noſtra gloria, ui & armis expugnata Granata, quod breui conſequemur, quam ſpontanea hoſtium deditione recepta. ORATOR. Opportune Rex adeſt, & non præuideram. Procidamus ei ad pedes. Salue Rex inuictiſſime,

O

ctiſſime, & omnium quos terra ſubſtinet, gloria & honore digniſſime.
Cum te non lateat quàm graue durumq́ꝫ uideri debeat homini cum Re
gia dignitate nato, & ab ipſis penè incunabulis, pluribus populis genti/
busq́ꝫ imperare aſſueto, alienæ ſeditioni ſponte ſubijcere, exiſtimare me
rito potes non ſine ſumma urgentiq́ꝫ ratione Baudelim Regē hactenus
noſtrũ, deditionis faciendæ (cuius gratiæ nunc ad te Magnanime Rex ue/
nimus) conſiliũ cœpiſſe. Licet enim fames, ferrum, ac poſtremo rerum
omnium difficultas ad hoc illum impellere uideantur, tamē (mihi crede)
plus apud eum, nosq́ꝫ omnes opinio & quodammodo certa ſpes tuæ bo/
nitatis, fidei, atqꝫ clementiæ ualuit. Niſi enim ipſe, omnisq́ꝫ populus eius
ditioni ſubiectus te his, quas modo nominaui, reliquisq́ꝫ tuis ſingulari/
bus uirtutibus erga ſe uſurum confideret, quibus potius perpeti, quàm ti
bi ſe tradere cogitaſſet. Non deerat profecto nobis animus, ſi uis ferri ur
geret, mortem fortiter pugnando oppetere, aut fame ingraueſcente, eam
quoquo modo tolerare patienter, donec aut amici promiſſa ſubſidia mit
terent, aut deus fortaſſe quiſpiam nos reſpiceret. Verum hæc (quam dixi)
opinio, & ſpes de tua ſumma bonitate perſuaſit, ut uiuere etiam nũc Bau
deli ac nobis omnibus libeat, neqꝫ pudeat, tibi tam inclyto Regi, tam be/
nigno miſericordiq́ꝫ uictori, ceruices ſummittere. Itaqꝫ Baudelis nomine,
ipſum, omnem populum, urbem, agros, diuina humanaq́ꝫ omnia in diti
onem arbitratumq́ꝫ tuum tradimus. Nunc tuum fuerit, ne illum nosq́ꝫ
ſimul hæc ſpes fruſtretur, prouidere. Quod ut facias etiam atqꝫ etiā ſup/
pliciter oramus & obſecramus. REX. Prudēter factum eſt a rege ue/
ſtro ac uobis: quod noſtram benignitatē quàm uim & arma experiri ma/
luiſtis, quodq́ꝫ nullum uobis eſſe ad ſalutem tutiorem portum intellexi/
ſtis, quàm ad noſtram fidem clementiamq́ꝫ confugere. Quod ne fruſtra
feceritis, ſedulo à nobis (bono animo eſtote) curabitur. ORAT. Ita
ſperamus optume Rex. REX. Cæterum quo certior ſim huic dediti/
oni nullum ſubeſſe dolum, iubeat ſtatim Rex nobilium liberos obſides
dari mihi, arma omnia huc transferri, captiuos ex Chriſtianis, quotquot
in urbe ſunt (quorum ſalus ac libertas mihi præcipue cordi ſunt) ad me de
duci. ORATOR. Et hæc & alia quæcunqꝫ iuſſeris, faciet, ac lubens Bau
delis ſeruus tuus ne dubitaueris. REX. Ite ergo & hæc curate. ORA/
TOR. Factum puta, REX. Tu Guttericum lecta peditũ manu pa/
ratus ſis, ut cum obſides dederint, & huc arma detulerint, urbem recipi/
as: portas, arcē, munitaq́ꝫ omnia urbis loca, ualidiſſimo præſidio firmes.
Id ubi feceris, ex ſumma arcis turre ſolita noſtra ſigna extollito. Tibi enī
tanquā præceptori maiori equitum Iacobenſium, merito debetur hic ho
nor & labor. GVTTE. Nihil unquam in omni uita feci libētius, quàm
hoc facturus ſum, etiam ſi uitæ periculum, (quod nullum imminet, mihi
eſſet

eſſet ad eundum. Nam quid mihi poteſt euenire glorioſius, quàm me primum poſt tot ſæcula, in arce Granatæ, dei noſtri & tua uictoria ſigna collocaſſe? Vos cõmilitones mei, cia arma ſumite, & mecum ad urbis portas propius accedite, nolo enim ut ulla ſit mora, quin ſtatim, cum tempus fuerit, urbe potiamur. CARDI. Quantæ tibi Rex laudi, & quàm immortali gloriæ hoc fore putandum eſt cuius cõſilio, ductu, ac uirtute ſingulari, hoc tam diuturnum, tam crudele, tam inteſtinum, ac uiſceribus ipſis Chriſti fidelium inhærens inceptũ, adminiſtratum & cõfectum eſt bellum? Cum tantum Gutterius noſter (& merito quidem) iam nunc glorietur, ſe primum Granatæ portas & arcem, tuo nomine uictorem intraturum. REX. Quin potius deo noſtro à quo emanant bona cuncta, gratias agamus. CARDI. Vt pium & catholicum principem decet loqueris, & uere. Deus enim tibi eam mentẽ indidit, ut ſolus eam maculam delere uelles, quæ iam inſederat, ac per tot ſæcula inueterauerat in populi Chriſtiani nomine, quod Maomethis ſectatores, qui Aſiam iamdudum nobis Africamq́ eripuerant, non modo ſuis latiſſimis terminis contenti non eſſent, ſed in Europa, peculiari noſtra debaccharentur. Idem in ſuſcepto, contra perfidos iſtos Mauros bello, iſtam conſtantiam & patientiam contulis, ut nullo labore, nulla inædia, nullis uigilijs, nullis denique incommodis moleſtijsq́ frangereris. Idem in tot maris ac terræ periculis incolumem te cuſtodiuit, & poſtremo ad hunc ſeruauit diem, ut quod maiores noſtri ſemper optarunt, ſperauerunt nunquam: Granatam cum uniuerſo eius Regno, uideas tuis armis, tuo conſilio, ac ſingulari uirtute ſubactam, domitam, ac pacatam, in tuam ac Chriſtianorum poteſtatem deueniſſe. REX. Eſt ita ut dicis. Ego hæc & ſi qua alia ſunt in me, quæ digna ſint laude, uni deo accepta refero. Sed eccum arma exportant, obſidesq́ ad nos adducunt. dubitari non poteſt, quin ſint ingenui & nobilium liberi, ita ſunt facie liberali. Heus comites mei, illos ſuſcipite, & curate ut per ueſtra diſtributi tentoria, diligenter cuſtodiantur, & ſimul arma in templum referantur. Hem: optime eſt. Gutterius noſter perbenigne in urbem recipitur. CARDINA. At ego iſtuc non aduerteram O factum bene uerum aliud ſperandum non fuit. REX. Sed optimum factum eſt. me huc euocare exercitum ad me. I tubicen: & Præfectos, Tribunos, Centuriones, reliquosq́ ductores exercitus: meis uerbis moneto, ut cum omnibus copijs, tanquam ſi cum hoſte dimicandum eſſet inſtructi, quamprimum huc ad adſint. CARDINA. Prudentiſſimi (ut ſoles) imperatoris officio fungeris: dum ita te comparas, ita ad omnes caſus, tam proſperos quàm aduerſos inſtructus: & multo ante paratus es: ut nihil quicquam accidere poſſit, quo dicendum tibi ſit: non putaram. Nam ſi hoſtes in fide mãſerint, tuto & honorifice cum omni equitatu &

peditatu urbem ingredietis. Sin quis dolus aut fraus ſubſit (quod uix credibile eſt in tanta ipſorum clade ac rerum omnium deſperatione) paratus eris, qui eorum perfidiam ulciſcaris. REX. Dicis id quod res habet. Sed uideon ego, an non, crucis ſignum in ſumma arce eleuatum? & ſanè niſi me oculi fallunt, ipſum eſt. CARDINA. Recte uides, illud ipſum eſt. Iam igitur arx cum urbe tota, libere in manu eſt tua. REX. Adoremus eam. CARDI. Iuſtum eſt. REX. Et pro tantis erga nos meritis deo gratias agamus. CARDINA. Aequiſſimum. Sed cum tantis rebus nullæ uoces ſufficiant, efficatius corde, cuius ſcrutator eſt deus, ſatisfieri poterit. REX. Ita eſt. CARDINA. Eccum autem poſt crucem, diui Iacobi uexillum, ac deinde tuum elatum eſt. REX. Bene iſtuc. Nam Diuus Iacobus Dux & aduocatus noſter eſt, & illi cum beata uirgine poſt deum uictoriam hanc referre debemus acceptam. CARDI. Sed præconem è ſumma arce ſilentium ſibi tubæ cantu poſcentem, uiſus ſum audire. REX. Et quidem ego. CARDI. Attendamus quæſo quidnam dicturus ſit. REX. Placet.

PRAECO.

Viuant uiuant æterna laude atq; gloria Ferdinādus & Eliſabetha Rex & Regina Hiſpaniarum illuſtres, quorum opera, ductu felicibusq; auſpicijs, ſummo labore, incredibili uirtute, diuino conſilio, potentiſſima hæc urbs Granata, cum omnibus prouincijs, ciuitatibus, caſtellis & oppidis, eius imperio ſubiectis, Deo duce, Regina cœli Maria, diuoq; Iacobo Hiſpaniæ patrono, ſuffragantibus, Beatiſſimo patre noſtro Innocētio octauo, Pontifice Maximo, liberaliſſime opitulante. Ad hoc præſulibus, principibus, ciuitatibusq; caſtellæ, pro ſe quibusq; ſedulo elaborātibus, ex impia & tenebricoſa Maomethana ſeruitute eruta, in ueri dei lumen translata eſt & Regnum.

CARDINALIS. FERDINANDVS REX.

SAnè præmio dignus eſt præco, qui tam egregie ſuo functus eſt munere, licet plurima quæ in tuam Reginæq; laudem & gloriam uere dici poterant, prætermiſerit. REX. Mihi ſat eſt recte feciſſe. Nam gloria, etiam ſi id nō agamus, tanquam umbra corpus, benefacta conſequitur.

CAPTIVI.

CAPTIVI. CARDINALIS. FERDINANDVS REX.

Benedictus dominus deus Iſraël, quia uiſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ. CARDINALIS. Canentes neſcio quos audio. REX. Agmen eſt eorum, quos ex noſtris captos Mauri diu in compedibus & uinculis tenuerunt. Miſerum me, ut ſunt ſenti, ſquallidi, luridi, laceri, toto denicꝫ habitu uultus & corporis deformati. CARDI. Tales ſunt, ut uix uxores & liberi eos agnoſcere poſſe uideantur. REX. Cuius mentem, uel ferream, miſericordia non tangat, ſi eius oculis tam dirum ſpectaculum ſit obiectum? Procedamus paululum illis obuiam. Si enim ſeruitutem iſtam æquo animo propter fidem tulerunt, in martyrum quodammodo numerum referri poſſunt. CAPTI. Rex æternum uiue, cui tantum debemus, quantum hominem homini debere uix fas eſt. Tu enim nobis libertatem, quæ bonis uita eſt carior. Tu patriam, qua nihil eſt iucundius. Tu liberis noſtris parentes Nobis liberos. Tu cōiugibus noſtris uiros, nobis coniuges. Tu propinquos, affines, amicos, fortunas, & denicꝫ noſmetipſos nobis reddiſti: omnia quæ ab homine optari poſſunt bona, ſimul cum libertate amiſeramus, ea nobis per te hodierna die reſtituta ſunt. Pro quibus omnibus gratias tibi agere ſuperuacaneum eſt. Quis enim pro immortalibus tuis erga nos meritis conuenire exiſtimet, ut tam uili munere defungamur orationis? Gratiam autem referre non eſt noſtræ facultatis, ſed eam ſperare debes ab illo, cuius uexilla ſecutus glorioſam hanc de hoſtibus eius uictoriam reportaſti, qui pia hominum facta ex alto proſpiciens ſingulis præmia digna muneratur. Nos quod poſſumus, te nō ſolum ut Regem id quod es: ſed ut parentem, & ſi fas eſt dicere, deum ſalutis noſtræ, uitæ, libertatis, fortunæ colemus, & dum ſpiritus hos artus reget, obſeruabimus. REX. Necꝫ à uobis neque adeò à quoquam hominum iſtas gratiarum actiones unquam deſiderauimus. Id mihi iucundiſſimum eſt, uos uidere liberos & incolumes, pro quorum ſalute, acrius quàm pro imperij propagatione & gloria dimicauimus. CARDI. Iſtuc recte. Satius quippe eſt & glorioſius ciuem unum ſeruare quàm multos hoſtes perdere. REX. Tu diſpenſator hos in caſtra ad Reginam deducito, & abluto ſquallore, congruentibus ueſtibus exorna, nihilcꝫ quod ad cultū aut uictum pertineat, eis deſieri patiaris. Vos uero bono animo eſtote. CAP. Quid ni ſimus? cum te uiuum ac uictorē uideamus.

REX. CARDINALIS.

OPportune Reginæ mentio incidit, eam cum principe cæteriſq; liberis noſtris quamprimum huc adeſſe oportet, ut nobiſcum unà urbem ingrediatur, ſitq; nunc particeps honoris & lætitiæ, ita ut hactenus particeps ſociaq; fuit laborum, uigiliarum, periculorum. CARDINA. Imitata eſt Ipſycrateam, quæ uirum in caſtra ac per omnia bellorum diſcrimina ſecuta eſt. Sed tua: cōſilio, prudentia, animi magnitudine longe illa ſuperior eſt. Nam de pudicitia, qua Lucrætiæ par eſt: amore cōiugali, quo Iuliæ Pompeij, aut Porciæ Bruti non cedit, reliquiſq; uirtutibus, quæ ad conſummatā matronam ſpectant, dicere ſuperuacaneum eſt. REX. Hui tu mihi illam laudas. Sat ſcio nihil tam magnifice dici poſſe, qui nid excellens ac diuina illius uirtus longe exuperet. Puer curre propere, ac Reginam cum liberis, reliquoq; comitatu huc meis uerbis euoca. Sed Baudelis egreditur cum ſuis ſatrapis. Neſcio quid mœſtus ſecum loquitur. Cōcedamus hinc paululum ad dexteram, ut nos tardius uideat, poſſumusq; interea ſermones eius aucupari.

BAVDELIS. FERDINANDVS REX. CARDINALIS.

QVis unquam exiſtimaſſet, qui annos ab hinc decem me tot diuitijs opibuſq; affluentem, tanto equitatu ac peditatu ſtipatum, tot oppidis caſtellis, urbibus, opere ac natura munitiſſimis cinctum undiq; ac uallatum, omni deniq; bonorum copia florentem uidiſſet, fore aliquādo, ut in has ærumnas miſeriaſq;, quæ nunc me premunt, inciderem? O fortuna, quæ dici ſoles nunquam eſſe perpetuo bona, ut ex illo tempore, ad hoc, aduerſum me es perpetuo mala? REX. Hic mihi conſolandus eſt, ne ſe adeò maceret. CARDINA. Bene factum. REX. Nihil eſt Baudeli quod tantopere fortunam lamenteris tuam. BAVDELIS. O ſalue Rex inuictiſſime. Nuper tibi urbem cum omnibus meis fortunis tradidi. Nunc meipſum, coniugem, liberos ſpeſq; omnes meas: & ſi quid eſt mihi amplius reliquum, abſq; ulla exceptione dedo. Illud duntaxat per tuā iſtā dexteram uictoria, & fide glorioſam te oro, ut cū de me, coniuge liberiſq; deliberare uoles, non uictoriam (quæ natura inſolens & ſuperba eſt) ſed tuum mitiſſimum ingenium, tuam ſolitam humanitatem, manſuetudinem clemētiam, quas egomet, dum tuus captiuus fui, expertus ſum, in conſilium adhibeas, fortunámque, cui tantum de me licuit, reuereare. REX. Exurge ac bonum habeto animum. Senſiſti hactenus, quantum aduerſus hoſtes in bello ualerem, qualis uero in pace ſim, præſertim aduerſos eos, qui ad noſtram

ſtram fidem miſericordiamq́; confugerunt, poſthac ſenties, erisq́; documento cæteris, ut experiri malint, quid poſſim prodeſſe amicus, quàm obeſſe inimicus. Vos eũ in caſtra comitamini, urbi curate ut honorifice accipiatur. Sed heus cõcedite iſtorſum ad ſiniſtram, ne is Reginam ad nos (ut uideo) cum comitũ ſuorum pompa, aduentanté uſquam remoretur.

REGINA. REX FERDINANDVS.

SAlue Rex. Omnia tibi ex ſententia hodie obtigiſſe maximopere gaudeo. REX. Credo. Quandoquidem tu mearum omnium uoluptatũ, honoris, & gloriæ particeps & ſocia es. Introeamus iam urbem, ut eius poſſeſſione (quod tot ſuſpirijs, tot uotis nos ac maiores noſtri tam diu optauere) tandem aliquãdo perfruamur. Deoq́; noſtro gratias agamus, qui tot curis, tot diſpendijs, tot moleſtijs, laboribus, periculisq́; noſtris, finem hodierna die imponere, fidemq́; ſuam ſanctiſſimam per nos miniſtros ſuos amplificare & exaltare dignatus eſt. REGI. Iſtuc ſi grati eſſe uolumus, ut certe uolumus, iuſtiſſimum eſt. REX. Eamus iam intro. REGI. In me nulla eſt mora. Vos ualete & plaudite.

Finis dialogi expugnationis regni Granatæ.

CRISTO,

CRISTOPHERI COLOM DE INSVLIS NVPER INVENTIS IN MARI INDICO SVB FERDINANDO REGE HISPANIArum epiſtola, ad magnificum dominum Raphaëlem Sanxis: deinde per Alexandrum de Coſco latinitate donatum.

QVONIAM ſuſceptæ prouinciæ rem perfectam me conſecutum fuiſſe, gratum tibi fore ſcio: hac conſtitui exarare, quæ te uniuſcuiuſqꝫ rei in hoc noſtro itinere geſtæ inuentæqꝫ admoneant. Triceſimotertio die poſtquam Gadibus diſceſſi, in mare Indicum perueni, ubi plurimas Inſulas innumeris hominibus inhabitatas reperi, quarum omnium pro feliciſſimo Rege noſtro præconio celebrato, & uexillis extenſis, contradicente nemine poſſeſſionem accepi, primæqꝫ earum, diui Saluatoris nomē impoſui, cuius fretus auxilio, tam ad hanc quàm ad cæteras alias peruenimus: Eam uero Indi Guanahanyn uocant. Aliarum etiam unamquāqꝫ nouo nomine nuncupaui. Quippe aliam inſulam Sanctæ Mariæ Conceptionis, aliam Fernandinam, aliam Hyſabellam, aliam Iohannam, & ſic de reliquis appellari iuſſi. Quam primnm in eam Inſulam (quam dudum Iohannā uocati dixi) appulimns: iuxta eius litus occidentem uerſus aliquantulum proceſſi, tanqꝫ eam magnam nullo reperto fine inueni, ut non inſulam, ſed continentem Cathay prouinciam eſſe crediderim, nulla tamen uidens oppida, municipiáue in maritimis ſita confinibus, præter aliquos uicos & prædia ruſtica, cum quorum incolis loqui nequibam, quare ſimnl ac nos uidebant ſurripiebant fugam. Progrediebar ultra, exiſtimans aliquam me urbem uillásue inuenturum. Deniqꝫ uidens quod longe admodum progreſſis, nihil noui emergebat, & huiuſmodi uia nos ad Septentrionem deferebat (quod ipſe fugere exoptabā, terris etenim regnabat bruma) ad auſtrūqꝫ erat in uoto contendere, nec minus uenti flagitantibus ſuccedebāt: cōſtitui alios non operiri ſucceſſus & ſic retrocedēs, ad portum quendam (quem ſignaueram) ſum reuerſus, unde duos homines ex noſtris in terram miſi, qui inueſtigarēt, eſſet ne Rex in ea prouincia, urbéſue aliquæ. Hi per tres dies ambularūt inueneruntqꝫ innumeros populos & habitationes, paruas tamen & abſque ullo regimine, qua propter redierunt. Interea ego iam intellexeram à quibuſdam Indis, quos ibidem ſuſceperam, quomdo huiuſmodi prouincia & Inſula quidē erat: & ſic perrexi Orientem uerſus, eius ſemper ſtringens littora uſque ad milliaria CCCXXII. ubi ipſius inſulæ ſunt extrema,

hinc

hinc aliam inſulam ad orientem proſpexi, diſtantem ab hac Iohanna mi-
liaribus LIIII. quam protinus Hiſpanam dixi, in eam'q; conceſſi, & direxi
iter quaſi per Septentrionem: quemadmodum in Iohanna ad orientem,
milliaria D.LXIIII. Quæ dicta Iohãna & aliæ ibidem Inſulæ quàm fer
tiliſſime exiſtunt, hæc multis atq; tutiſſimis & latis, nec aliis quos unquã
uiderim comparandis portibus eſt circundata: multi maximi & ſalubres
hanc interfluunt fluuij. multi quoq; & eminentiſſimi in ea ſunt montes.
Omnes hæ inſulæ ſunt pulcherrime & uariis diſtinctæ figuris, peruie, &
maxima arborum uarietate ſydera labentium plenæ quas nunquam fo-
liis priuari credo: quippe uidi eas ita uirẽtes atq; decoras, ceu mẽſe Maio
in Hiſpania ſolent eſſe, quarũ aliæ florẽtes, aliæ fluctuoſæ, aliæ in alio ſta-
tu, ſecundum uniuſcuiuſq; qualitatem uigebãt, garriebat Philomena, &
alij paſſeres uarij ac innumeri, menſe Nouembri quo ipſe per eas deam-
bulabam: Sunt præterea in dicta inſula Iohanna, ſeptem uel octo palma
rum genera, quæ proceritate & pulchritudine: (quemadmodum cæteræ
omnes arbores, herbæ, fructus'q;) noſtras facile exuperant. Sunt & admi
rabiles pinus, agri & prata uaſtiſſima, uariæ aues, uaria mella, uaria'q; me
talla, ferro excepto. In ea autem quàm Hiſpaniam ſupra diximus nũcupa-
ri, maximi ſunt montes ac pulchri, uaſta rura, nemora, cãpi feraciſſimi, ſe-
ri paciſq; & condendis ædificiis aptiſſimi. Portuum in hac inſula commo
ditas & præſtantia fluminum, copia ſalubritate admixta hominum, quæ
niſi quis uiderit, credulitatem ſuperat. Huius arbores paſcua & fructus,
multum ab illis Iohannæ differũt Hæc præterea Hiſpana diuerſo aroma
tis genere, auro metalliſq; abundat cuius quidem & omnium aliarũ quas
ego uidi & quarum cognitionem habeo incolæ utriuſq; ſexus, nudi ſem-
per incedunt, quemadmodũ eduntur in lucem: præter aliquas fœminas:
quæ folio frondéue aliqua aut bombicino uelo, pudenda operiunt, quod
ipſæ ſibi ad id negotij parant. Carent hi omnes (ut ſupra dixi) quocũq; ge
nere ferri: carent & armis utpote ſibi ignotis, nec ad ea ſunt apti: nõ pro-
pter corporis deformitatem (cum ſint bene formati) ſed quia ſunt timidi
ac pleni formidine, geſtant tamen pro armis arundines ſole peruſtas, in
quarum radicibus, haſtile quoddam ligneum ſiccum & in mucronem at-
tenuatum figunt, neq; his audent iugiter uti: nam ſæpe euenit cum miſe-
rim duos uel tris homines ex meis ad aliquas uillas, ut cum earum loque-
rentur incolis, exiſſe agmen glomeratum ex Indis, & ubi noſtros appro-
pinquare uidebant fugam celeriter arripuiſſe, deſpretis à patre liberis, &
econtra, & hoc non quod cuipiam eorum damnum aliquod uel iniuria il
lata fuerit, imò ad quoſcunq; appuli, & quibus cum uerbum facere potui,
quicquid habebam ſum elargitus, pannum alia'q; permulta, nulla mihi fa
cta uerſura, ſed ſunt natura pauidi ac timidi. Cæterum ubi ſe cernũt tutos,

P omni

omni metu repulſo, ſunt admodum ſimplices ac bonæ fidei, & in omni-
bus quæ habẽt liberaliſſimi, roganti quod poſſidet inficiatur nemo: quin
ipſi nos ad id poſcendum inuitant. Maximum erga omnes amorem præ-
ſeferunt; dant quæq; magna pro paruis, minima licet re, nihilóue conten-
ti: ego attamen prohibui, ne tam minima & nullius pretij hiſce darentur,
ut ſunt lancis, paropſidum, uitriq; fragmenta: Item claui, ligulæ, quanquã
ſi hoc poterant adipiſci: uidebantur eis pulcherrima mundi poſſidere loca-
lia. Accidit enim, quendam nauitam tantum auri pondus habuiſſe pro
una ligula, quanti ſunt tres aurei ſolidi, & ſic alios pro alijs minoris pretij,
præſertim pro blanquis nouis, & quibuſdam nummis aureis, pro quibus
habendis dabant quicquid petebat uenditor, puta unciam cum dimidia
& duas auri: uel triginta & quadraginta bombicis pondo, quam ipſi iam
nouerãt. Item arcuum, amphoræ, hidriæ, dolijq; fragmenta, bombici &
auro tanquã beſtiæ comparabãt, quod quia iniquum ſanè erat: uetui, de-
diq; eis multa pulchra & grata, quæ mecum tuleram nullo interuenien-
te præmio, ut eos mihi facilius conciliarem, fierentq; chriſticolæ, & ut
ſint proni in amorem erga Regem reginam principesq; noſtros & uni-
uerſas gentes Hiſpaniæ, ac ſtudeant perquirere & coaceruare, eaq; nobis
tradere quibus ipſi affluunt & nos magnopere indigemus. Nullam hi no-
runt idolatriam imò firmiſſime credunt omnem uim, omnem potentiã,
omnia deniq; bona eſſe in cœlo, meq; inde cum his nauibus & nautis de-
ſcendiſſe, atq; hoc animo ibi fui ſuſceptus poſtquam metum repulerant.
Nec ſunt ſegnes aut rudes, quin ſummi ac perſpicacis ingenij, & homines
qui transfretant mare illud, non ſine admiratione uniuſcuiuſq; rei ratio-
nem reddunt, ſed nunquam uiderunt gentes ueſtitas neque naues huiuſ-
modi: Ego ſtatim atque ad mare illud perueni: prima inſula, quoſdam
Indos uiolenter arripui, qui ediſcerent à nobis, & nos pariter docerent ea,
quorum ipſi in hiſce partibus cognitionem habebant, & ex uoto ſucceſ-
ſit: nam breui nos ipſos, & hi nos, tum geſtu ac ſignis, tum uerbis intelle-
xerunt, magnoq; nobis fuere emolumẽto: ueniunt modo mecum tamẽ,
qui ſemper putant me deſſiluiſſe è cœlo quamuis diu nobiſcum uerſati fu-
erint, hodieq; uerſentur, & hi erant primi, qui id quocũq; appellabamus
nuntiabant, alij deinceps alijs elata uoce dicẽtes. Venite uenite & uidebi-
tis gentes æthereas. Quamobrem tam fœminæ quam uiri, tam impu-
beres quàm adulti, tam iuuenes quàm ſenes, depoſita formidine, paulo-
ante concepta, nos certatim uiſebant magna iter ſtipante caterua, alijs
cibum, alijs potum afferentibus, maximo cum amore ac beniuolentia in-
credibili. Habet unaquæq; inſula, multas ſcaphas ſolidi ligni, & ſi angu-
ſtas, longitudine tamen ac forma noſtris biremibus ſimiles, curſu autem
ueIociores, Reguntur remis tantummodo. Harum quidem ſunt ma-

gnæ,

gnæ,quædam paruæ,quædam in medio conſiſtunt. Plures tamē biremi, quæ remigent duodeuiginti tranſtris maiores,cum quibus in omnes illas inſulas quæ innumeræ ſunt traijcitur, cunq; his ſuam mercaturam exercent, & inter eos commertia fiunt. Aliquas ego harum biremium ſeu ſcapharum uidi,quæ uehebant ſeptuaginta & octoginta remiges. In omnibus his inſulis nulla eſt diuerſitas inter gentis effigies,nulla in moribus atque loquela,quin omnes ſe intelligunt adinuicem,quæ res perutilis eſt ad id,quod ſereniſſimum Regem noſtrum exoptare præcipuæ reor, ſcilicet eorum ad ſanctam Chriſti fidem conuerſionem,cui quidem quantum intelligere potui faciles mi ſunt & proni. Dixi quemadmodum ſum progreſſus antea inſulam Iohānam,per rectum tramitem occaſus in orientem miliaria CCCXXII. ſecundum quàm uiam & interuallum itineris, poſſum dicere hanc Iohannam eſſe maiorem Anglia & Scotia ſimul, nanq; ultra dicta CCCXXII. miliaria, in ea parte quæ ad occidentem proſpectat:duæ (quas non petij) ſuperſunt prouinciæ,quarum alteram Indi Anan uocant, cuius accolæ caudati naſcuntur. Tenduntur in longitudinē ad miliaria CLXXX. ut ab his quos ueho mecum Indis percepi,qui omnes has callēt inſulas. Hiſpanæ uero ambitus maior eſt tota Hiſpania à Cologna uſq; ad Fontē Rabidum. Hincq; facile arguitur, quod quartū eius latus,quod ipſe per rectam lineam occidentis in orientem traieci, miliaria continet DXL. Hæc inſula eſt affectanda,& affectata,non ſpernenda,in qua (& ſi aliarum omnium ut dixi pro inuictiſſimo Rege noſtro ſolenniter poſſeſſionē accepi, earumq; imperium,dicto Regi penitus committitur) in oportuniori tamen loco,atq; omni lucro & commertio condecenti, cuiuſdam magnæ uillæ,cui Natiuitatis domini nomen dedimus, poſſeſſionē peculiariter accepi:ibiq; arcem quandā erigere ex tēplo iuſſi, quæ modo iam debet eſſe peracta, in qua homines qui neceſſarij ſunt uiſi, cū omni armorū genere,& ultra annū uictu oportuno reliqui, item quandam carauellam, & pro alijs cōſtruendis, tam in hac arte quàm in cæteris peritos,ac eiuſdem inſulæ Regis erga nos beniuolentiam & familiaritatem incredibilem. Sūt enim gentes illæ amabiles admodum & benignæ, eo quod Rex prædictus me fratrē ſuum dici gloriabatur. Et ſi animum reuocarent,& his qui in arce manſerūt nocere uelint,quod nequeūt, quia armis carent,nudi incedunt, & nimium timidi:ideo dictam arcem tenentes duntaxat, poſſunt totam eam inſulam nullo ſibi imminente diſcrimine (dummodo leges quas dedimus ac regimen non excedant) facile detinere. In omnibus his inſulis ut intellexi,quiſq; uni tantum coniugi acquieſcit,præter principes aut reges,qbus uiginti habere licet. Fœminæ magis quàm uiri laborare uidentur,nec bene potui intelligere an habeant bona propria, uidi enim quod unus habebat,alijs impartiri:præſertim dapes,

obſonia,& huiuſmodi. Nullum apud eos monſtrum reperi, ut pleriq; exi-
ſtimabant, ſed homines magnæ reuerentiæ atq; benignos. Nec ſunt nigri
uelut Aethiopes: habent crines planos ac demiſſos, non degunt ubi radio-
rum ſolaris emicat calor: permagna nanq; hic eſt ſolis uehementia: pro-
pterea q̃d ab æquinoctiali linea diſtat (ut uidet̃) gradus ſex & uiginti. Ex
montium cacuminibus maximum quoq; uiget frigus, ſed id quidem mo
derantur Indi, tum loci conſuetudine, tum rerum calidiſſimarum quibus
frequenter & luxurioſe ueſcuntur præſidio. Itaq; monſtra aliqua non ui-
di, neq; eorũ alicubi habui cognitionẽ, excepta quadam inſula Charis nun
cupata, quæ ſecunda ex Hiſpana in Indiam transfretãtibus exiſtit, quam
gens quædam, à finitimis habita ferocior, incolit: hi carne humana ue-
ſcuntur. Habẽt prædicti biremium genera plurima, quibus in omnes In-
dicas inſulas traijciunt, deprædant, ſurripiuntq; quæcunq; poſſunt. Nihil
ab alijs differunt, niſi quod gerunt more fœmineo longos crines, utuntur
arcubus & ſpiculis arundineis, fixis (ut diximus) in groſſiori parte attenua
tis haſtilibus: ideoq; habentur feroces, quare cæteri Indi inexhauſto me-
tu plectuntur, ſed hos ego nihil facio plus quam alios. Hi ſunt qui coëunt
cum quibuſdam fœminis, quæ ſolæ inſulam Mathenin primam ex Hi-
ſpana in Indiam traijcientibus inhabitant. Hæ autẽ fœminæ nullum ſui
ſexus opus exercent: utuntur enim arcubus & ſpiculis ſicuti de earum con-
iugibus dixi, muniunt ſeſe laminis æneis, quarum maxima apud eas copia
exiſtit. Aliam mihi inſulam affirmant, ſupradicta Hiſpana maiorem, eius
incolæ carent pilis, auroq; inter alias potiſſimum exuberat. Huius inſulæ
& aliarum (quas uidi) homines mecum porto, qui horum quæ dixi teſti
monium perhibent. Deniq; ut noſtri diſceſſus & celeris reuerſionis com-
pendium, ac emolumentũ breuibus aſtringam, hoc polliceor, me noſtris
Regibus inuictiſſimis paruo eorum fultum auxilio, tantum auri datu-
rum, quantum eis fuerit opus: tantum uero aromatum, bombicis, maſti
cis (quæ apud Chium duntaxat inuenitur) tantumq; ligni aloës, tantum
ſeruorum hydrophilatorum, quantum eorum maieſtas uoluerit exige-
re. Item reubarbarum & aliarum aromatum genera, quæ hij quos in di-
cta arce reliqui, iam inueniſſe, atq; inuenturos exiſtimo: quandoquidem
ego nullibi magis ſum moratus (niſi quantum me coëgerunt uenti) præ-
terquã in uilla Natiuitatis, dum arcem cõdere & tuta omnia eſſe proui-
di. Quæ & ſi maxima & inaudita ſunt: multo tamen maiora forent, ſi na
ues mihi (ut ratio exigit) ſubueniſſent. Verum multum ac mirabile, hoc
ne noſtris meritis correſpondens, ſed ſanctæ Chriſtianæ fidei, noſtrorũq;
Regum pietati ac religioni, quia quod humanus conſequi nõ poterat in-
tellectus, id humanis cõceſſit diuinus. Solet enim deus ſeruos ſuos, quiq;
ſua præcepta diligunt, etiam in impoſſibilibus exaudire, ut nobis in præ-

ſentia

ſentia contigit,qui ea conſecuti ſumus, quæ hactenus mortaliū uires minime attigerant: nam ſi harum inſularum quippiam aliqui ſcripſerunt aut locuti ſunt, omnes per ambages & coniecturas. nemo ſe eas uidiſſe aſſerit: unde propè uidebatur fabula Igitur Rex & Regina, principes, ac eorum regna feliciſſima, cunctæq́ꝫ aliæ Chriſtianorum prouinciæ, Saluatori domino noſtro Ieſu Chriſto agamus gratias, qui tanta nos uictoria muneræq́ꝫ donauit: celebrentur proceſſiones, peragantur ſolennia ſacra, feſtaq́ꝫ fronde uelentur delubra. Exultet Chriſtus in terris, quemadmodum in cœlis exultat, cum tot populorum perditas ante hac animas ſaluatum iri præuidet. Lætemur & nos, tum propter exaltationem noſtræ fidei, tum propter rerum temporalium incrementa, quorum non ſolum Hiſpania, ſed uniuerſa Chriſtianitas eſt futura particeps. Hæc geſta ſunt ſic breuiter enarrata. Vale. Vliſbonæ, pridie Idus Martij.

DE LEGATIONE IMPERATORIS POTENTISSIMI AETHIOPIAE AD CLEMENTEM PONTIFICEM VII.

IN medio totius Aphricæ, quæ tertia pars orbis terrarum eſſe cenſet̃, ſiti ſunt Abyſſini Aethiopes, quibus longe lateq́ꝫ dominatur magnus imperator Dauid, uulgo Pretoiannes appellatus. Eius imperio ſedecim opulenti reges parent, & ab eo ita leges accipiunt, ut beneficiario alienoq́ꝫ iure potius quam ſuo, regna obtineant. Ipſe à uetuſta progenie, ſucceſſioneq́ꝫ perpetua, regij ſanguinis imperium accepit: uiget corporis uiribus, ætate floret, & ſupra totius mundi reges, uiribus atqꝫ opibus abũdat, & quod ſingularis & cumulatæ felicitatis eſſe uidetur, nunquam bello à quoquam uictus, frequentiſſime prælijs uictor, præalta & glorioſa pace perfruitur, à meridie Troglodytas habet gentem nudam, nigerrimam, omnium propè rerum quæ ad ciuilem & elegantem uitam pertinent, rudem penitus, & egenã, utpote quæ in æſtuoſa & retorrida regione nihil ferè à ſolo cœlóue benignitatis conſequantur. Hæc gens tamen aurum fodit. & ebur præbet & per ſiticuloſas harenarum ſolitudines legendis gemmis ſolerriſſime diuagatur, nec alios nouit deos, quàm Solem & Lunam, ſed hanc maxime in honore ac admiratione habet, quod noctibus diſceſſu à Solis feruore immodico refrigeratis lucem largiatur, & contra Solis iniurias unà benigne & oportune iuuecto tepore ſplendoreq́ꝫ ſubueniat. Ab occaſu Manicongorum rex fines habet, cuius regni magna eſt amplitudo ſoliq́ꝫ maior fœcunditas, nam fluuius ingens, quem Gabram uocant, amplitudine incremẽtis, copiaq́ꝫ crocodilorum & piſcium Nilo perſimilis, mediam ſecans, & ſæpe inundans regionem, effectis, aliquot inſulis in Athlanticum oceanum defertur. Hic rex proxime à Luſitanis (quorum in fidem & poteſtatem ultro ſe dederat) Chriſtiana ſacra ſuſcepit: ab auſtro capillari Aethiopes occurrunt, qui ad promontorium Bonæ ſpei, cuneatis ibi & prominentibus terris extenduntur, ea gens uti propè capricorni circulum ſita, colorem oleæ maturæ defert, corporis habitus illis paulo caſtigatior & exilior, ita ut curſu uel incitatos equos effugiant: ab his cum ſint aſtuta ac inſidioſa, feritate terribiles, Franciſcus Almedius, dum magnis rebus geſtis India decedens, cum uictrice claſſe ad triumphum in Luſitaniã rediret, & ad Saldanium fontem aquaretur interfectus eſt. Ab ortu uero ſolis Barnegaſſorum rex Dauidi ſubiectus arabici maris littus attingit in ſinu Adulico, qui ſtatim rubri maris anguſtias intrantibus ad læuam occurrit. Ibi Delaca eſt inſula quæ ſtationem habet, & in proxima continente portus

eſt

eſt nomine Araquincus, ita ut facile iam poſſit ad interiores Abyſſinos perueniri, & tuto quidem itinere, cum pacata amicaq́ꝫ ſint omnia. Barnegaſiorum rex atq; eius populus, non atra, ſed flauenti & cuprea quadã nigredine tinguntur habitus illis corporũ, armorum, ueſtium, & ingenij, ab Arabibus ac Aegyptijs uix differt, nam nauigatione frequẽtiſſima, & terreſtribus cõmercijs inde ea quæ diximus facile acceperunt. At uniuerſæ ditionis imperium Dauidis magnas ſingulis prope in rebus recipit diuerſitates, cum à Cancri tropico ad auerſum Capricorni totum immenſa uaſtitate diſtendatur, unde neceſſe ſit ad ſolis conuerſiones cuncta uariante natura, cœlum alibi mite eſſe, alibi infeſtum, alternatis ſcilicet pruinis atque feruoribus uti magis, aut minus regio quæq; ab æquatoris benignitate receſſerit. Nam ibi duabus æſtatibus, duabusq́ꝫ opimis meſſibus felices; populi ſingulo quoq; anno lætantur, ita inexhauſta terræ pinguedine, & alteræ etiam binæ uti leguminum minores meſſes iterata ſemente proueniant. Cæterum Franciſcus Aluarez legatus de Abyſſinis Aethiopibus magnum uolumen attulit, in quinq; digeſtum libros.

In primo, uniuerſa regio exactiſſime deſcribitur, deſignatis finibus, & annotata dierũ quantitate, ad dimenſiones aſpectusq́ꝫ cœleſtes, ſecundũ coſmographiæ rationem, ubi de fontibus Nili, & de eius incrementi cauſis mira, & longe pulcherrima referuntur.

In ſecundo de ubertate ſoli frugumq́ꝫ generibus, uarietateq́ꝫ rerũ terra naſcentium diffuſe agitur.

In tertio de animalibus atq́ꝫ auibus, de magnitudine ferarum, & præſertim de elephantis, quorum numeroſiſſimi greges in patentibus campis, atq́ꝫ nemoribus uiſuntur.

In quarto diſſeritur de natura & moribus Abyſſinorũ de literis & ſtudijs eorum. Itemq́ꝫ de aula & cultu ingenioq́ꝫ ipſius imperatoris, de exercitu, de diſciplina, de legibus, inſtutisq́ꝫ ciuilibus.

In quinto ea referuntur, quæ ad religionem pertinent, ſcilicet circa ſolennia ſacra, templorum cultum, honores funerum, celebritatem nuptiarum, & monachorum uitam, qui infiniti prope numero ſeptis cœnobiorum includuntur.

Hi autem libri propediem in latinã linguam uertentur. Nam illuſtris dominus Martinus à Portugallia ipſius Luſitaniæ regis Legatus traducendi eius libri prouinciam Paulo Iouio hiſtoriarum ſcriptori demandauit, qui & has quoq; Dauidis literas fideliſſime latinas fecit.

DE REGNO AETHIOPIAE, AC POPVLO, DEQVE MORIBVS EIVSDEM POPVLI.

VISVM eſt præterea, quæ de hoc rege Aethiopico noſtris temporibus cõperta ſunt paucis ſummatim attingere. Eum non Pretoiannem (ut uulgus falſo opinatur) ſed Gyam ab eis nominari, quod eorũ lingua ſonat potentem. Enimuero potentiſſimum eſſe. Regemq́ꝫ Regum dici, ac LXII. Regnis imperitare. Ea regna latiſſimos fines, ſpacioſiſſiſimas terras, uaſtiſſima maria habere. Siquidem ad orientẽ mari Rubro & Barbarico, ad meridiem & occidẽtem Agiſimbo allui, qua parte ipſa regio uelut Promontorium, cuius caput Bonæ ſpei appellatur, in meridiem excurrit. Ad finem ferê eius Nilum naſci, longiſſimoq́ꝫ tractu multis confectis inſulis, quarũ maxima ſit Meroë, in Aegyptum & Libyam ad Septentrionem, interiorem Lybiam ad Occidentẽ ei terminos eſſe. Regem in maxima ueneratione haberi, atqꝫ hominibus ita abundare, ut uel mediocri rerum tumultu decies centum millia hominum, & præterea quingentos elephantos, camelorumq́ꝫ & equorum ingentem numerũ ad bellum inſtruat. Arcubus in bello quadricubitalibus, tum conto, lorica, & galea utuntur. Abundant auro, metallisq́ꝫ cæteris: margaritis, & ſerico ornantur, lino bombicinoq́ꝫ ueſtiuntur, lanificio eñ penitus carent, quanquam omnifariam pecoribus affluant: Agriculturã exercent & rem pecuariam, bina meſſis, binaq́ꝫ illis æſtas, milij hordeiq́ꝫ frequens uſus. Quidam ſeſamum, alij lothum ſerunt, ſal foſſile habent, ſicut Arabes, hebeno perſico abundãt & ſiliquaſtro. Aromata piperis, cinnamomi, & gingiberis legunt, uenantur leones, pardales, rhinocerotes, & elephantos. Ipſi ſe antiquiſſimos hominum eſſe gloriantur, argumẽto quod indigene, ſemperq́ꝫ liberi fuerint, nec eos Semiramis, Hercules, Dionyſius aut ipſi etiam Romani expugnare unquam potuerint, Cambyſes quoqꝫ rex potentiſſimus, ab eis uictus, maximoq́ꝫ exercitu exutus ſit: quin & Aegyptios Aethiopum colonos affirmant, literarumq́ꝫ & ſtatuarum uſum, cultum regum, curamq́ꝫ ſepulchrorum & politica omnia ab Aethiopibus accepiſſe. At illa uerior ac iuſtior huius gentis gloria quod Chriſtianam pietatem, iam inde ab eius initijs, per Eunuchum Reginæ Candacis â Philippo Apoſtolo baptizatum ſuſceperit, ſuſceptamq́ꝫ tot iam ſeculis conſtantiſſime conſeruarit, & quanquam interea, ſicut & hodie, undiqꝫ â Mauris & Saracenis Maomethis cultoribus, itemq́ꝫ idolatris uelut indagine cincta, uexata, oppugnataq́ꝫ fuerit, non tamen ea ſæ-

ua Maomethis tempeſtas, quæ Romanum imperium cum Chriſtiana
religione ex maxima parte alibi diſiecit, Aethiopiã, aut ditione, aut religi
one ſua ſpoliare unquam potuerit. Nec id quidem mirum, cum hi Aethi/
opici Reges, ab iiſdem Dauide ac Salomone, à quibus ſanctiſſima Dei/
para uirgo, ipſeq́ Chriſtus ſeruator noſter, genus ac ſtemma ſuum nu/
merent, cui ſit honor & nunc & ſemper, Amen.

AD LECTOREM.

ANNO ſalutis, M. D. XXXIII. Menſe Ianuario, ſum/
mis Chriſtianorum principibus, Sanctiſſimo D. N. Cle/
mente Pontifice VII. & Carolo V. Romanorum Impe
ratore, ſemper Auguſto, Bononiæ congregatis: Reueren/
diſſimus & Illuſtriſſimus Don. Martinus de Portugallia,
nepos, conſiliarius, & Orator ſereniſſimi Ioannis Regis Portugalliæ, ad
eundem ſanctiſſimum D. N. iterum miſſus, duxit unà ſecum, D. Fran/
ciſcum Aluarez Oratorem ſereniſſimi Dauid Aethiopiæ Regis, uulgò
Pretogyam nominati, miſſum ab ipſo Aethiopiæ Rege ad eundem ſan/
ctiſſimum D. N. ſalutandum ac uenerandum, eiq́ obedientiam de mo/
re cæterorum Chriſtianorum Regum præſtandum. Quemadmodum
ex literis utriuſq; Regis eidem ſanctiſſimo D. N. redditis, & infra deſcri
ptis plenius apparebit. His datus eſt Senatus & conſiſtorium publicum
XXIX. Ianuarij, in quo poſt receptum Reuerendiſſimum Cardinalem
Tridentinum, qui eodem tempore Bononiam à ſereniſſimo Ferdinando
rege Romanorum miſſus uenerat, tum deinde ipſi duo Oratores Por/
tugalliæ & Aethiopiæ magno comitatu in conſiſtorium uenerunt, am/
boq́ uenerabundi ac genu flexo. Primo Orator Portugalliæ literas ſui re
gis unà cum exemplis literas dicti Regis Aethiopiæ ad ſe, & claræ memo
riæ Emanuelem patrem ſuum ſcriptarum: deinde Aethiopicus Orator
binas ſui Regis literas eidem ſanctiſſimo D. N. reddidit, munuſculumq́
aureæ Crucis libræ ferme ponderis, nomine ſui Regis obtulit: primo pe/
dem, deinde manum ſanctitatis ſuæ oſculatus, demumq́ ad oris
oſculum de more receptus. Literæ huius Aethiopica cõ
ſcriptæ lingua, in Luſitanam primo, indeq́ in
Latinam tranſlatæ fuerant. Quæ lite
ræ omnes per ſecretarium dome
ſticum eiuſdem ſanctiſſimi
D. N. eo quo infra ſcri
bentur ordine lectæ,
& pronuntiatæ coram omnibus fuerunt.

IOANNIS PORTV-GALLIAE REGIS SERENISSIMI LITERAE AD SANCTISSIMVM DOMINVM NOSTRVM CLEMENtem Pontificem VII.

Sanctiſſimo in Chriſto Patri, atq; beatiſſimo domino, D Clemẽte Pontifice VII. Diuina prouidentia uniuerſæ eccleſiæ dei præſidenti, S.

SANCTISSIMO in Chriſto Patri, atque beatiſſimo
domino, eiuſdem ſanctitatis deuotiſſimus, filius Ioan-
nes dei gratia Rex Portugalliæ, & Algarbiorum citra-
ultraq; mare in Africa: Dominus Guineæ, expugnatio-
nis, nauigationis, cõmercij Aethiopiæ, Arabiæ, Perſi-
dis, atq; Indiæ, poſt humillima ſanctorum pedum oſcu-
la. Sanctiſſime in Chriſto Pater, & feliciſſime domine, Rex dominus, &
pater meus, cum animaduerteret, quàm gratũ deo eſſet futurum, ſi Aethi-
opiæ, atq; Indiæ remotiſſimæ regiones, quæ fama tantum, atq; ea quidẽ
ambigua auditæ fuerant, ſolerti nauigatione Chriſtianorũ claſſibus adi-
rentur: ſtatim ab ipſo ſuſcepti regni initio complures duces & ſubditos ſu-
os ad perſcrutanda cognoſcendaq; earum terrarum littora, inſtructis ua-
lidiſſimis claſſibus miſit: ſcilicet ut Mauri & gentiles, earum regionũ po-
puli, ueritatẽ Chriſtianæ religionis agnoſceren t, atq; obiter patefacto
itinere, alij etiam populi reperirentur, qui deum Chriſtum colerẽt, ſicut
opinione hominũ eos inueniri poſſe ferebatur. Itaq; uolente deo tota Gui-
neæ regio feliciter peragrata eſt, in qua Rex de Manicongo cum ingenti-
bus populis ipſi ſubditis, qui ſe ad eius autoritatem ac obedientiam con-
tulerat, ſacro baptiſmate ſuſcepto, Chriſtianus effectus eſt, & complures
aliæ gentes ex regionibus Indiæ, Perſidis & Arabiæ, ad Chriſtianam fidem
noſtrorum pietate & diligentia ſunt perductæ, & quotidie aliæ atq; aliæ
nationes, quæ tardius ueritatem agnouerũt, exemplo aliarum ad Chriſtũ
cõuertuntur: & quanquam in his expeditionibus grauiſſima amiſſarum
nauium & ducum, itemq; nobilium equitum, & ſubditorum ſuorum de-
trimenta recepiſſet. Tamen ab hoc eximiæ pietatis conſilio nõ deſtitit, uti
pium & Chriſtianum regem decebat. Itaq; eodem curſu mare Rubrum
penetrante claſſe noſtra, repertum eſt, nunquam antea Chriſtianorum
claſſibus nauigatum: nam ferè totum in poteſtate Turcarum erat. Et de-
mum poſt diuturna atq; aſpera bella inuentũ eſt iter, quod ad (uulgò Pre-
tegyam nuncupatum) Aethiopiæ regem potentiſſimum ducit, qui cum
uniuerſis regnorum ſuorum populis Chriſtum colit. Ad hunc extemplo

Rex pater meus legatum deſtinat, ut ad obedientiam ſanctæ ſedis apoſtolicæ pertraheretur, oportunaq́ꝫ narrando, & aperiẽdo certior redderetur, tuam ſanctitatem in ſede Petri reſidere, & unicum eſſe in terris Chriſti uicarĳ, cui omnes Chriſtiani reges obedientiam cum ſumma ueneratione præſtare conſueuiſſent. Nec multo poſt, idem Aethiopiæ rex cum legatum remitteret, ſuum etiã propriũ & indigenam, qui ad eum cum mandatis ueniret, adiunxit. Sed interim deus ad ſe patris mei animam ad ſanctæ gloriæ participationem in cœlum recepit. Nec mora quũ nos in eius ſucceſſiſſemus locum, operam dedimus cum ducibus noſtris, qui erant in India, ut idem rex Aethiopiæ de Regis patris mei morte certius redderetur: Cum ea, quæ pater meus præclare pro fide Chriſtiana inceperat, omnino perſequenda & perficienda curaremus. Quod ipſe rex Aethiopiæ magnifaciens, ſuum Oratorem ad nos miſit (qui in aula noſtra adhuc commoratur) & ſimul Franciſcum Aluarez Cappellanum noſtrum, qui eſt unus ex his, quos pater meus ad eum miſerat. Hunc Franciſcum Aluarez idem Aethiopiæ rex Romam mittit ut ſuo, & ſingulorum regnorum ſuorum nomine, tuæ ſanctitati obedientiam præſtet: quem hactenus remorari fecimus quod multis de cauſis, eum proficiſci uolebamus, unà cũ Martino à Portugallia nepote chariſſimo, & cõſiliario, ac Oratore noſtro ad T. S. Cui cõmiſimus, ut eundem Franciſcum Aluarez dicti regis Aethiopiæ Oratorem ſanctitati tuæ ad præſtandam obedientiam præſentaret. Item ut cuncta ea quæ orator eiuſdem regis Aethiopiæ ad nos miſſus deferebat aperiret, exemplaq́ꝫ literarum eiuſdem regis ad nos T. S. oſtenderet. Propterea nobis rem gratiſſimam S. T. faciet, ſi eidem Martino Oratori noſtro pleniſſimam fidem in his rebus habuerit, & certe deo optimo maximo, ſummæ gratiæ ſunt meritò referendæ, quod Pontificatus tuæ ſanctitatis tempore, hanc inſignem à deo gratiã S. T. retulerit, ut alteram Chriſtiani populi portionem, hac noſtra nihil amplitudine terrarum minorem cõſentire cum fide catholica, & ſancta Romana Eccleſia & obedientiam præſtare uideamus. Nos uel ob id ingentes deo gratias agimus, quod in hac tanta acceſſione huius regis noſtra opera uti uoluerit. Nihil enim ad laudẽ ueræ pietatis poterit eſſe præclarius, quam Aethiopiam in unitate Chriſtianæ pfeſſionis noſtræ Europæ cõiunctiſſimam conſpexiſſe. Deus & dominus noſter ad multos annos tuam ſanctitatem feliciſſime conſeruare & augere ad uotum dignetur. Datum in Sertuual uigeſima octaua Marĳ.

M. D. XXXII.

DAVID AETHIOPIAE REGIS SERENISSIMI LITERAE, AD SERENISSIMVM REGEM EMANVELEM

Portugalliæ ſcriptæ, ex Aethiopico idiomate, in Luſitanam, indeq́ in Latinam linguam traductæ.

IN nomine dei patris, uti ſemper fuit, cui non inuenitur principium: In nomine dei filij unici, qui eſt ſimilis ei antequam ſit uiſum lumen ſtellarum, antequam poneret fundamenta maris oceani: alio autem tempore cōceptus fuit in utero uirginis ſine ſemine uirili, & ſine nuptijs, in hunc enim modum ſcientia erat officij eius: In nomine Paracleti ſpiritus ſancti, qui ſcit cuncta ſecreta quæ ſunt, ubi antea fuit, omnium ſcilicet altitudinum cœli, quod ſine columnis, & abſque ullis fulcimentis ſuſtinetur, qui amplificauit terram, quæ antea nō erat creata nec cognita, ad omnes partes ab ortu ad occaſum, & à ſeptentrione ad auſtrum. Nec iſte eſt primus, uel ſecundus, ſed eſt trinitas coniuncta in uno æterno creatore rerum omnium, ab uno tantum conſilio, & uno uerbo, per ſæcula ſæculorum, Amen. Has litteras mittit Arani Tinghil, id eſt Thus Virginis, q̊d nomen eſt à baptiſmate: nunc uerò in ipſo ſuſcepti regni initio aſſumpſit nomen Dauid, dilectus à deo, columna fidei, cognatus ſtirpis Iuda, filius Dauid, filius Salomonis, filius columnæ Sion, filius ſeminis Iacob, filius de manu Mariæ, filius Nau per carnem: Imperator magnæ & altæ Aethiopiæ & magnorū Regnorum & ditionum & terrarum, Rex de Xoa, de Caffate, de Fatigar, de Angote, de Baru, de Bellenguangue, de Adear, de Vangue, de Gozame, ubi Nilus oritur, de Amara, de Baguemedi, de Ambea, de Vagne, de Tigri Machon, de Sabaym, unde fuit Regina Saba, de Bernegaes, & dominus uſque ad Aegytum. Hæ literæ diriguntur Regi potentiſſimo, & excellentiſſimo, ſemper uictori domino Emanueli, qui habitat in amore dei & firmus permanet in fide catholica, filio Apoſtolorum Petri & Pauli, Regi Portugalliæ & Algarbiorum, amico Chriſtianorum, hoſti Iudici imperatori, Domitori Maurorum & gentium Aphricæ, & Guineæ à Promontorio atque inſula Lunæ, Maris rubri, Arabiæ & Perſidis, & Armutiæ, magnæ Indiæ, & omnium locorum earum & omnium inſularum, terrarum adiacentium, profligatori Maurorum, & fortium Paganorum, domino arcium, & aliorum caſtellorum, & murorum, propagatori fidei Ieſu Chriſti. Pax tibi domine Rex Emanuel, qui dei fretus auxilio Mauros occidis, & tua claſſe, tuo exercitu, & tuis du

cibus

cibus, undique tanquam infideles canes expellis. Pax ſit cum Regina uxore tua amica Ieſu Chriſti, ſerua Mariæ uirginis matris ipſius ſaluatoris totius mundi. Pax ſit filijs tuis, nunc uti in uirenti horto, & florentibus lilijs, menſa eſculentis parata. Pax filiabus ueſtris, quæ ſunt indumentis ornatæ, ſicut palatia auleis exornantur. Pax affinibus tuis, ex ſanctorum ſemine procreatis, ſicut dicit ſacra ſcriptura: filij ſanctorum ſunt benedicti, & magni foris & intra domum. Pax ſit conſiliarijs & officialibus tuis poteſtatibus, & iusdicentibus. Pax ducibus tuis caſtrorum & confiniũ, & rerum omnium munitarum. Pax omnibus gentibus, populis, & urbibus, & cunctis inhabitantibus, præter Mauros & Iudæos. Pax omnibus parochijs, & omnibus Chriſto, & tibi fidelibus, Amen. Cognoui domine Rex, & mi pater, quod cum ad te nominis mei fama, per Mathæum Oratorem noſtrum fuiſſet delata, ſtatim archiepiſcoporum, & epiſcoporum ac prælatorum magnum numerum aduocari iuſſiſti, qui de ea legatione deo Chriſto gratias agerent, ip ſumq́ Mathæum ſummo cum honore & hilaritate fuiſſe ſuſceptum: qua de re mirifice ſum lætatus, & gratias pariter deo egi & hoc deuote fecit etiam populus meus, Dolui autẽ cum ab his intellexi, ipſum Mathæum in reditu ſuo, dum intaret fines meos in Monaſterio de Biſam fuiſſe mortuum: cum autem ego non miſeram, quoniam adhuc puer eram undecim annorum, uix dum ſuſcepto regni ſceptro poſt mortem patris, ſed Helena Regina, quam loco matris colebam & regnũ pro me gubernabat. Is Mathæus mercator erat, Habraham uocatus, ſed ſibi nouũ nomẽ iddirco poſuerat, ut ſecurius per fines Maurorũ iter faceret: Verũ is Dabul, à Mauris pro Chriſtiano agnitus in carcerem fuit cōiectus: Quod cum ſignificaſſet ueſtrorũ exercituũ Præfecto, is miſit fortes uiros, qui Chriſtianũ hominẽ è teterrimo carcere liberarent, maxime cum didiciſſet eũ eſſe legatũ meum. Itaq; illum ereptum è manibus inimicorũ, curauit ut ueſtris nauibus ad conſpectum ueſtrum tranſueheret. Is Mathæus meo nomine tibi Regi mãdata expoſuit, reſcripſitq́ ſe honorifice ſuſceptum fuiſſe, & cumulate omnis generis muneribus honeſtatũ, quod & nuntij pariter ueſtri affirmabãt, quos magnus ueſtræ claſſis præfectus Didacus Lopez de Tichera ad nos miſit, literas præſentarunt, quas afferre debuerat Duartes Galuanus, qui in inſula Cameronis diem obierat, quibus conſpectis literis, magnopere ſum gauiſus, & deo egi gratias, & tum magnam cœpi uoluptatem, cum pectora ueſtrorum nuntiorum crucibus inſignita conſpicerem, & experirer percunctando eos ritus tenere fidei Chriſtianæ, qui eſſent ueriſſimi, & illud me ſingulari deuotione iniecta uehementer permouit, quod intelligerent iter in Aethio piã inuentũ eſſe nõ ſine miraculo: Nam referebãt

præfectum claſſis, cum diu per mare Arabicum erraſſet, & propterea de inueniendo noſtro portu deſperaſſet, re infecta redire in Indiam uoluiſſe, maxime propter ſæuas maris tempeſtates, ſed in aurora oportune rubram crucem in cœlo apparuiſſe, qua ſalutata, à nautis proras in ea parte eſſe conuerſas, monſtrantecp deo repertum eſſe portum noſtrum, quæ res mihi pro miraculo uiſa eſt: Et certe is claſſis præfectus deo debet eſſe admodum dilectus, poſtquam tantam ei felicitatem conceſſam uidemus, quantam nemo ante eum à deo impetrare potuerit. De hac autem mutua legatione antiquitus prædictum fuit à propheta in libro de uita & paſſione ſancti Victotis, & in libris ſanctorum patrum, quod Rex magnus Chriſtianus cum rege Aethiopiæ eſſet cum mutua pace conuenturus, ſed hoc nequaquam futurum diebus uitæ meæ exiſtimabam, uerum deus certum ſciebat, ut laudetur nomē eius, qui nuntium ad me detulit, ut ego pariter id mittere poſſem ad te partem meum in Chriſto & amicum, ut ſimus in una fide, poſtquam à nullo alio Rege Chriſtiano nuntium, aut certam notitiam habuerim. Hactenus circum me Mauri erant, filij Maomethis & gentiles, & reliqui ſunt ſerui, qui deum nō agnoſcunt, & alij qui ligna & ignem uenerantur, & alij qui ſolem adorant, & alij qui ſerpentes deos eſſe putant, cum his nunquam pacem habui: quoniam ad ueritatem uenire recuſant, & fruſtra his prædicabam fidem, nunc uero conquieſco, & deus quietem dono mihi dedit cum hoſtibus meis & tuis. Nam in finibus meis cum armatus contra eos progredior, ipſi faciem & terga uertunt, & duces & milites mei per campos de his uictorias conſequuntur, neque mihi deus iraſcitur, ut dicit pſalmiſta: & deus uota eorum regum implet, qui iuſta petunt, nec hoc ad laudem noſtrā pertinet: Nam deo agendæ ſunt gratiæ, is eſt qui mundum uobis dedit & terram gentilium perpetuo cōceſſit, ac aliorum terras, quæ ſunt à finibus ueſtris ad initium Aethiopiæ, propterea ingentes deo gratias ago, & prædico ſummā eius potentiā, cum ſperem eorū populorū filios, qui in tuā ditionē uenient procuidubio fidei ueritatē eſſe cognituros, quāobrem do gratias deo, & ſpero quod filij ueſtri & ego & uos de felicibus earum rerum ſucceſſibus abunde lætabimur, & uos deo debetis continue ſupplicare donec gratiam uobis det potiundi templi ſancti in Hieruſalem, quæ eſt in poteſtate hoſtiū Chriſti Maurorū & Gentiliū & Hæreticorū, & ſi hoc perfeceritis, caput tuū omni laude pleniſſimū erit. Cæterū ex numero legatorū, qui ad me ueniebāt cum prædicto Mathæo tres periere, & Præfectus magnus ueſtræ claſſis deuenit apud Mazua in colloquium cum rege de Bernagaís, qui eſt imperio meo ſubiectus, & ſtatim legatos ad me miſit, & munera ingentia, quæ mihi cariſſima fuerunt. Verum nomē ueſtrum omni gemma & theſauro mihi pretioſius uidetur, ſed hæc tranſeamus &

mus & agamus inter nos quemodo inuadere & capere poſſimus alias infidelium terras, ego certe dabo millies centena milia dragmarũ auri, & totidem millia milliarium uirorum: Itemq́ materiã & ferrum & cuprũ in uſum ædificandæ & ornandæ claſſis, magnam etiã commeatus copiam. Amice unà conueniemus, & quoniam non eſt conſuetudinis & dignitatis meæ, ad petendam pacẽ legatos mittere, & tu primus à me eam ſincere quæſiuiſti, ad uerificanda Chriſti uerba. Nam ſcriptũ eſt. beati pedes, qui portant pacem & ego propterea ſum ad id paratus more Apoſtolorum, qui erant unanimes, & unius cordis ô Rex, & pater mi Emanuel, unus deus te ſoſpitem uelit & ſeruet, qui eſt deus cœli, & ſemper unius ſubſtantiæ, nec iuueneſcit, nec ſeneſcit. Is qui à te nuntium attulit Rodoricus Lima uocabat, legationis optimorũ uirorũ princeps, & cum eo Franciſcus Aluarez, quẽ propter uitæ probitatem & ſingularẽ religionem, & iuſtitiã ualde chariſſimũ habui, maxime quod ueriſſimis uerbis cum eſſet interrogatus de fide, aptiſſime reſpondebat, & ita debetis eum exaltare, & magiſtrum appellare, & dare ei officium conuertendi populos de Mazua, & de Delaca, & de Zeyla, & omniũ inſularum rubri maris: quoniam ſunt in finibus regnorum meorum, & ego ei conceſſi crucem, & baculum in ſignum poteſtatis, & ita uos iubete ut hæc ei concedantur, & creetur epiſcopus illarum terrarũ, & inſularũ, quoniã hoc meretur, & idoneus eſt in hoc officio adminiſtrando, & tibi deus plurimũ benefaciet, ut ſemper ſis fortis contra hoſtes tuos, & eos cogatis ad pedes ueſtros pcidere, & deus tibi uitam prolõget, & participem faciat regni cœlorum in optimo loco, ſicuti ego pro me optarem. Audiui autem auribus meis multa bona de te, & oculis uideo quæ uidere nequaquam credebam, & deus cuncta de bono in melius ſuccedere uelit, & ibi ſit ueſter locus ſupra lignum uitæ, ubi eſt locus ſanctorum, Amen. Mitto autẽ mandata mea per fratrẽ Criſtopherum Licanati, qui deſideria mea coràm explicabit, & item ad Papam Romanum mitto eundem Franciſcũ Aluarez, qui nomine meo præſtet obedientiam, uti iuſtum eſt, & ego petam à uobis, ſicuti filius paruulus à patre, & quæ iuſſiſtis feci, & faciam ſi uenerint legati ueſtri, ut inuicem mutuis opibus adiuuemur: ſingulis autem ueſtris oratoribus qui uenĩẽt, ſicut tum feciſtis ad Mazua, aut Delacam, & ad portus intra anguſtias maris rubri, ea tribuam, tribuiq́ curabo, quæ fienda ſignificabitis, ſicuti maxime deſidero, ut in conſilio, & rerum actione proſpere coniungamur, nam cum ad ea littora copiæ ueſtræ peruenerint, mature & ego cum meis exercitibus adero. Et quoniam in finibus meis, nemo eſt Chriſtianus, neque templa Chriſtianorum uiſuntur, concedam ueſtris hominibus habitandas illas terras, quæ ſunt proxime Maurorum ditioni, ꝑpterea opus eſt, ut cœptis ueſtris debitum finem afferatis. Interim mittote ad me cælatores

latores imaginum auri & argẽti. & fabros cupri & ferri, & ſtanni & plum
bi: item artifices qui literis noſtræ linguæ pro eccleſia libros imprimant:
item aliquos qui ex auro bracteolas facere, & cum his inaurare alia me-
talla ſciant. Hi erunt in domo mea honeſtiſſime tractati. & ſi diſcedere uo
luerint, laborum ſuorũ eis amplam mercedem ſoluam. Iuroq́; per deum
Ieſum Chriſtum dei filium me eos libere, cum noluerint, eſſe dimiſſurũ.
Hoc autem peto fidẽtiſſime, quoniam mihi ueſtra uirtus ſpectata eſt, &
bonitas maxime agnita, & ſcio me à te amari plurimũ, & hoc agnoui cer-
tius quod Matthæum mei gratia honorifice & liberaliter ſuſceperitis, &
remiſeritis. Et ideo adnitor ea impetrare: neq; hoc uobis pudorem affe-
rat. Nam omnia perſoluã: & id quod filius petit à patre negari non debet:
& tu es pater meus, & ego filius tuus, & ſimus coniuncti ſimul. Sicut later
culus cum laterculo in pariete copulatur, ita duo in uno corde & amore
Ieſu Chriſti conſentimus, qui eſt caput mundi, & qui cum eo ſunt aſſimi-
lantur laterculis in muro coniunctis. Amen,

DAVID AETHIO-

PIAE REGIS SERENISSIMI LITERAE AD SERENISSIMVM IOANNEM PORTVGALliæ &c. Regem: ex Aethiopico idiomate in Luſitanam, indeq́; in Latinam linguam traductæ.

IN nomine dei patris omnipotentis, creatoris cœli & ter
ræ, & omnium rerum factarum, uiſibilium & inuiſibiliũ,
In nomine dei filij Chriſti, qui eſt filius & conſilium & pro
pheta patris. In nomine dei ſpiritus ſancti paracleti dei ui-
ui, æqualis patri & filio, qui locutus eſt per os prophetæ
ſpirando ſupra Apoſtolos, ut gratias agerent & laudarent trinitatem per-
fectam in cœlo & in terra, in mari, & in profundo ſemper, Amen. Mitto
has literas & nuntiũ ego Thus uirginis, quod eſt mihi nomẽ à baptiſma-
te, nunc uero cum imperij ſceptro aſſumpſi nomen Dauid, dilectus deo,
columna fidei, ſtirps Iuda, filius Dauid, filius Salomonis, filius columnæ
Sion, filius ſeminis Iacob, filius de manu Mariæ, filius Nau per carnem,
maximo & potentiſſimo & altiſſimo Ioanni Regi Portugalliæ & Algar
biorum, filio Regis Emanuelis. Pax ſit tibi, & gratia domini noſtri Ieſu
Chriſti ſit ſemper tecum, Amen. Eo tempore quo ad me relatum eſt de
potentia Regis patris tui, qui Mauros fœdiſſimi Maomethis filios debel
labat, Deo gratias ingentes egi, propter incrementum, & magnitudinẽ,
& coronam conſeruationis in domo Chriſtianitatis, Similiter ſummam

cœpi

cœpi uoluptatem ex legatorum aduentu, qui uerba ipſius regis ad me detulerunt, ex quibus ſingularis amor & notitia & amicitia inter nos effecta eſt, ad eradicâdos expellêdosq; malignos Mauros & incredulos gentiles, qui habitant inter tua meaq; Regna. Dum eſſem in hac lætitia, audiui tuum meumq; patrem prius eſſe uita defunctum, quàm hinc legatos ad eum remitterem. Quamobrem gaudiũ meum in mœrorem ſubito conuerſum eſt: ita ut in hoc cordis mei dolore, mecum etiam aulæ noſtræ proceres & prælati eccleſiaſtici, & qui in monaſterijs ſunt, omnesq; demũ ſubditi noſtri uehementiſſimum luctum fecerint, ita ut uoluptas primi nuntij cum triſtitia huius nouiſſimi exæquaretur. Domine, à principio regnorum meorum hactenus nulla legatio, nullusq; nuntius uel à Rege, uel à Regno Portugalliæ ad me peruenit. Tantummodo aliqua cognoſcebam ex peregrinis, qui ex uoto ſua ſponte ad Hieruſalem & Romam contendunt, & in diuerſas terras extenduntur. Quos percunctor de moribus ueſtrorum Regnorum ſed nunquam certa noua habui, niſi dum uiueret Rex tuus pater, qui duces ſuos ad me miſit, & Proceres cum Clericis & Diaconis, qui totum ſolennium miſſarum apparatum attulerũt. Et propterea maxime ſum lætatus, & eos honorifice ſuſcepi, & non multo poſt eos dimiſi, ut reuerterentur cum honore & pace. Et poſtquã peruenerunt ad portum maris qui eſt in finibus meis in mari rubro, non inuenere magnum præfectum claſſis, quem pater tuus miſerat: is enim non expectauit, & de hoc me fecerat certiorem, quoniam nõ poterat expectare cum eſſet moris ueſtri de triennio in triennium magnum claſſis præfectum creare. Interim alius nouiter creatus aduenit: qua de cauſa longiorẽ quàm opus eſſet moram legati contraxerunt. Eos uero mitto, quos ad tuum & meum patrem mittebam cum meis mãdatis & ſimiliter eum quẽ ad Papam mitto. O domine rex frater mi, attende, & da operam amicitiæ, quam inter nos pater tuus aperuit, & crebro mitte nuntios & literas, nam eas magnopere uidere deſidero, uti à fratre meo. Nam id æquũ eſt, cum ambo ſimus Chriſtiani, & Mauri qui mali ſunt, ſemper in ſua ſecta concordes exiſtũt. Et nunc profiteor me nolle in poſterum legationes Aegyptij regis admittere, nec aliorum item regum, qui ad me ſæpe legatos mittebant, ſed ſolum celſitudinis tuæ, quos uenire maxime opto. quoniã reges Mauri, me loco amici non habent propter religionis diſſenſionem, ſed amicitiam ſimulant, ut tutius & liberius mercaturam nobiſcum exerceant, unde magnum commodum conſequuntur. Ingentẽ enim uim auri, cuius ſunt amiciſſimi è regnis meis exportant, cum parum mihi ſint amici, & commoda eorum nullam mihi afferant lætitiam: ſed hoc tolerandum fuit, quoniam ſuperiorum regum noſtrorum uetus eſt inſtitutũ: & ſi eis nequaquam bellum infero, & penitus profligo, temporandum in

R hoc

hoc mihi eſſe arbitror, ne illi contra ſanctum templum in Hieruſam uiolent & diruant: In quo ſepultura eſt Ieſu Chriſti, quam deus in poteſtate fœdiſſimorum Maurorum reliquit, & pariter ſolo æquarēt alia templa, quæ ſunt in Ægypto, & in Syria: & hæc cauſa eſt, cur eos non inuadam & debellem, cuius rei me plurimum tædet, etiā hoc facilius mihi perſuadeo eſſe faciundum, cum neminem Chriſtianum regem habeam finitimum, qui me adiuuet, & cor meum exhilaret. Ego mi Rex nequaquam lætari poſſum de Chriſtianis Regibus, cum eos audiam in uno corde minime conſentire, uigereq; inter eos bella. Eſtote ſimul omnes in una cōcordia unanimes: Deberetis enī inter uos certo fœdere eſſe contenti. Et certe ſi mihi Chriſtianus Rex in meis finibus eſſet coniunctus, nunquā una hora ab ipſo diſcederem, & de hoc non plane ſcio quid dicā, aut omnino faciam, cum hæc à deo ordinata eſſe uideātur. Domine mi mitte obſecro frequentes ad me nuntios. nam cum literas tuas uideo, uultum certe tuum intueor. Quoniam maior amicitia oritur inter longinquos & diſtātes, quàm inter eos qui propinqui ſunt, propter deſiderium quò tenentur. Nam is qui reconditos habet theſauros, cum eos oculus non uideat, corde ſemper & quidem uehementiſſime diligit, ſicuti dominus Ieſus Chriſtus in Euangelio dicit: ubi theſaurus tuus, ibi cor tuum: ita cor meum apud te eſt, cū tu ipſe meus ſis theſaurus, & tu pariter me tuum theſaurum debes efficere, & cum meo tuum cor ſincere copulare. O domine frater ſerua uerbū hoc, nam ex prudentiſſimis & uti audio, patrem tuum ſapientia ſuperas, & de hac re cognita ſtatim deo gratias egi, abiectoq; dolore gaudium à me ſuſceptum eſt, & dixi: Benedictus ſit filius ſapiens & magni capitis filius regis Emanuelis, qui ſedit in cathedra Regnorum ſuorū. Dominus mi caue ne defatigeris cum ſis fortis, nō ſecus ac pater tuus, nec oſtende debiles uires aduerſus Mauros, & gentiles. Nam eos cum dei auxilio adiuuante uirtute tua facile debellabis, & deſtrues, & nō dicas tibi eſſe à patre tuo uires exiguas. Nam hæ ſunt certe ſatis magnæ, & deus ſemper opem feret, mihi adſunt uiri, aurum, cōmeatus inſtar, harenæ maris, & ſtellarum cœli. Nos ſimul cōiuncti, totam Maurorum barbariem deſtruemus, neque aliud à uobis peto, quàm peritos, uiros, qui meos milites armis inſtruant, & ordines ſeruare doceant, & tu Rex uir integræ ætatis exiſtis: Rex Salomon duodecim annorum ætatis imperium ſuſcepit, habuitq; magnas uires, & patre ſapientior fuit, ego quoque cum Nau pater meus exceſſit ab humanis, puer undecim annorum remanſi, ingreſſusq; ſedem patris, deo dante, ampliores opes, & uires eo ſum conſecutus. Nam in manu mea omnes finitimi, & Regni gentes exiſtunt. Propterea ambo gratias deo agere debemus tanti accepti beneficij. Præbe mihi autes frater & domine. Nam hoc uno uerbo à uobis poſtulo, ut artifices mihi mittant,

qui

qui imagines, & libros impreſſos, enſes, & omnis generis arma militaria fabricare ſciant. Itemq́ architecti, fabri lignarij, & medici, qui pharmaca componere, & uulnera curare didicerint. Cupio etiam eos habere qui aurum in bracteas extenuare, & aurum & argentum egregie cælare ualeant. Ac etiam aurum, & argentum ex uenis terræ eruere: & metallorum omnium fodinas exercere ſciant. Præter hos apud me etiam chari erunt, qui plumbeas tegulas ducent, & tegulas ex creta facere docebūt. Omnes deniq́ artifices mihi uſui erunt, & præſertim ſclopetrorum. Adiuua me obſecro in his rebus. Sicuti frater fratrem, & te deus ita adiuuabit, & ab omni malo liberabit. Deus exaudiat orationes, & petitiones tuas. Sicuti recepit ſancta ſacrificia in omni tempore, & in primis ſacrificia Abel, & Noë quando fuit in arca, & illud Habraam, quando fuit in terra Madian, & illud de Iſaach, quando diſceſſit à foſſa iuramenti, & illud Iacob in domo Bethleem, & Moyſis in Aegyto, & Aaron in monte, & Ieſon filij Nau in Galgala, & Gedonis ſupra plagam, & Sanſonis quando ſitim habuit in terra ſicca, & Samuelis in Rhama prophetæ, & Dauid Nacira, & Salomonis in ciuitate Gabeon & Heliæ in monte Carmelo, quando ſuſcitauit filium uiduæ mulieris è Richa ſupra puteum, & Ioſaphat in prælio, & Manaſſe quando peccauit, & ad deum eſt conuerſus, & Danielis in ſpelunca leonum, & trium ſociorum Sydrach, Miſach, & Abdenago in camino ignis, & Annæ ante altare, & Neemiæ qui fecit muros cum Zorobobel, & Marathia cum filijs ſupra quartam partem mundi, & de Eſau ſupra benedictionem Ita domine, deus recipiet tua ſacrificia & ſupplicationes, & te adiuuabit, & erit pro te contra omnes peruerſitates in omni tempore & ſingulis diebus. Pax ſit tecum, & ego te amplector ſanctitatis brachijs, & ſimiliter ſingulos amplector, qui tibi ſunt à conſilijs ſanctis Regni Portugalliæ. Itemq́ Archiepiſcopos, & epiſcopos, ſacerdotes & diaconos, uiroſq́ pariter & mulieres,

Gratia dei & benedictio uirginis Mariæ matris dei ſit tecum, omnibus,

Amen.

diuina, fidem in latiſſimis Regnis propagarunt, quod & ego quotidie
efficere cõtendo. Maneo etenim intra maximos Regnorũ meorũ fines
ut leo ingenti ſylua circundatus & ſeptus aduerſus Mauros obſidentes &
alias nationes fidei Chriſtianæ inimiciſſima, quæ nolunt audire uerbum
dei, neq; cohortationes meas, & ego gladio accinctus eos perſequor, &
paulatim extrudo diuino ſcilicet fretus auxilio, quod nunquam mihi de-
eſt quod ſecus accidit Regibus Chriſtianis. Nam ſi regnorum ſuorum
fines extendunt, id facile poſſunt aſſequi: quoniam alter alteri fert opem,
& auxilia ſubminiſtrat, iuuanturq; benedictione ueſtræ ſanctitatis, cu-
ius particeps ego ſum, cum in libris meis literæ habeantur, quas ſuperiori
bus temporibus Papa Eugenius cum benedictione miſit ad Regem ſe-
men Iacob. Qua accepta, & tradita per manus benedictione, ego fruor,
& magnopere lætor. Cæterum ego in magna habeo ueneratione ſanctum
templum in Hieruſalem, ad quod ſæpiſſime mitto oblationes debitas
per noſtros peregrinantes. Et multo plures & digniores mitterem, niſi
itinera à Mauris, & infidelibus obſiderentur. Nam præter illud, quod do-
na noſtra & theſauros nuntijs eripiunt, etiam eos libere per tranſire non
permittunt, Quod ſi paterent itinera, in familiaritatem, & commertium
Romanæ eccleſiæ deuenirem, uti fit à cæteris Chriſtianis Regibus, qui
bus in religione Chriſtiana nõ ſolum inferior: & ita ut illi credunt, unam
fidem rectam & unam eccleſiã confiteor, credoq; ſinceriſſime in ſanctã
trinitatẽ & in unum deum, & in uirginitatẽ dominæ noſtræ uirginis Ma-
riæ, & articulos fidei teneo & obſeruo, uti ab Apoſtolis conſcripti fuerũt.
Nunc deus optimus, manu potentiſſimi, & Chriſtianiſſimi regis Emanue
lis iter patefecir, ut per legatos cõueniremus, & in fide coniuncti Chriſtia-
ni cum Chriſtianis deo inſeruiremus. Sed dum in aula mea eius Orato-
res eſſent, allatũ eſt eum uitã cum morte cõmutaſſe, filiumq; eius, fratrẽ
meũ Ioannẽ paterni regni ſceptrũ accepiſſe. Vnde ſicuti ex patris morte,
ſummum ſenſerã dolorẽ, ita ex filij felici in regnum aſſumptione, mirifice
ſum lætatus, adeò, ita ſperem nos cõmunibus copijs & uiribus per regio
nes Maurorũ peſſimorũ terra mariq; iter aperturos, atq; eos magno ter
rore illato, ſedibus & regnis eſſe depulſuros, ut cõmodo pacatoq; itinere
Chriſtiani Hieroſolymitanũ tẽplum petere, & libere cõmeare poſſint. At-
que ego inprimis, ſicuti uehementer exopto, diuini amoris particeps eſſe
poſſim in tẽplo Apoſtolorũ Petri & Pauli. Cupio autẽ ingenti deſiderio
cõſequi ſacroſanctã benedictionẽ à Vicario domini noſtri Ieſu Chriſti. Nã
proculdubio ſanctitas ueſtras dei eſt Vicarius. Et cum à peregrinis, qui
ex regionibus noſtris ad Hieruſalẽ, atq; inde Romã nõ ſine miraculo eunt
& redeũt, multa de ſanctitate ueſtra ab his audio, que mihi incredibilẽ af-
ferũt uoluptatẽ & gaudiũ. Sed multo maiorẽ oĩno capere lætitiã, ſi mei

Oratores breuiore itineris compendio uti poſſent,& noua referrent. Sicuti antequã moriar aliquando allaturos ſpero,non ſine gratia dei omnipotentis. Qui uos in ſanitate,& ſanctitate conſeruet,Amen. Exoſculor autem pedes ſanctos,& ſupplex oro,ut benedictionem ad me mittat.

DAVID AETHIOPIAE REGIS SERENISSIMI ALTERAE LITERAE AD SANCTISSIMVM D. N. CLEmentem Pontificem VII. per D. Franciſcum Aluarez eius Oratorem perlatæ,& ex Aethiopico in Luſitanam indeq; Latinam linguam raductæ.

IN nomine dei patris omnipotẽtis,creatoris cœli & terræ, inuiſibilium & uiſibilium. In nomine dei filij Ieſu Chriſti, qui eſt idem cum ipſo à principio mundi, & eſt lumen de lumine, & deus uerus de deo uero. In nomine dei ſpiritus ſancti dei uiui,qui proceſſit ex deo patre. Has literas is ego Rex mitto,cuius nomen leones uenerant,& dei gratia uocor Atani Tinghil,id eſt,Thus Virginis,filius regis Dauid,filius Salomonis, filius Regis per manũ Mariæ,filius Nau per carnem filius ſanctorũ Petri & Pauli per gratiã. Pax ſit tibi iuſte domine pater Sancte,potens,pure,ſacrate. Qui es caput Pontificũ omnium,& neminem metuis, cum nemo poſſit tibi maledicere: Qui es uigilantiſſimus ſupra animas curator & amicus peregrinantiũ,cõſecrate magiſter & prædicator fidei,earũ rerum hoſtis, quæ conſcientiã offendunt,amator optimorũ morum,uir ſanctus quem omnes laudent & benedicũt. O felix ſancte pater,ego tibi reuerenter obedio,cum ſis pax omniũ,& cuncta bona merearis,& ita æquũ, ut omnes tibi obedientiã præſtent,ſicuti ſancti Apoſtoli præcipiũt apud deũ: hoc uere ueſtrum eſt,itã etiã præcipiunt ut ueneremur epiſcopos, archiepiſcopos & Prælatos. Similiter,ut te loco patris amemus,& loco Regis uereamur,& tibi uti deo fidem habeamus. Propterea dico ego humiliter ad terram genibus flexis tibi pater ſancte, ſincero admodum corde, quod tu pater meus es,& ego filius tuus. O pater ſancte potẽtiſſime, cur neminẽ unquam ad nos miſiſti? ut certius de uita ſaluteq; mea cognoſceres. Cũ tu ſis paſtor, & ego ouis tua: Bonus etenim paſtor, ſed gregis nunquam obliuiſcetur,nec tibi à regionibus ueſtris nimiũ ſemotus debeo exiſtimari,ut nuntij ad me nequeãt peruenire,cum ex remotiſſimis terrarum Regnis Portugalliæ Rex Emanuel filius tuus Oratores ad nos cõmodiſſi-

me

me miſerit,& ſi deus eum ad ſe in cœlum euocare diſtuliſſet, ea quæ tum agitabamus proculdubio felicem exitum habuiſſent, nunc uero maxime opto proſpera & ſalutaria de ſanctitate ueſtra, per certos nuntios audire: neque enim unquam uerbum à ſanctitate ueſtra recipi, cum aliqua tantum à noſtris, qui ex uoto peregrinantur audierim. Sed hi cum neq; meo nomine proficiſcantur, neq; quicquã literarũ à uobis afferãt, incerta fide nobis percunctantibus dicunt ſe ab Hieroſolyma: deinde ſolutis uotis ad uiſitanda Apoſtolorum limina Romam peruenisse, cum intelligam ea loca facile peti, quod à Chriſtianis teneantur, & certe ſummã capio ex corũ ſermonibus uoluptatem, quoniã dulciſſima cogitatione ſancti uultus tui imaginem intueor, quæ mihi angeli formæ ſimillima uidetur, & illam ſicuti angelicam me diligere uenerariq; fateor. Sed ꝑfecto mihi eſſet gratius atq; iucundius uerba tua, tuasq; literas deuotiſſime contẽplari. Atq; ita nunc te oro ut nuntium tuũ cum benedictione ad me mittere uelis ad exhilarandum cor meũ: nam cum in religione & fide conſentiamus, id mihi ante omnia uidetur expetendum ſuppliciterq; item oro, ut amicitiam meã ad inſtar annuli quem induis in digitum, & torquis aureæ quãm humeris imponis, in intimũ cor reponere uelis, ut mei memoria nunquã ex animo ueſtro deleatur. Gratis etenim uerbis & literis amicitia maxime creſcit, cum eam ſancta pax complectitur, è qua omnis humana lætitia facile prouenit. Quemadmodum enim is qui uehementer ſitit, frigidam maxime aquam deſiderat, ut in ſacris ſcripturis habetur, ita animus meus ex nuntijs, & literis, quæ ex remotiſſimis terris deferuntur incredibile, gaudiũ concipere ſolet, neq; tantũmodo de Sanctitate ueſtra, ſi aliqua audiero. Verũ ſi certa de ſingulis terræ Chriſtianæ Regibus referentur, mirum in modum lætabor, ſicuti his accidit, qui præliando optima ſpolia reperiunt & legunt, hoc enim facilime fieri poteſt, poſtquam Rex Portugalliæ totũ id iter aperuit: qui ad nos iam pridem legatos ſuos miſit, cum ſtrenuiſſimis equitibus, dum pater meus Rex Emanuel adhuc eſſet in humanis, neq; rum aut demum à quoquam alio Rege Chriſtiano, uel ipſo Pontifice aut nuntium, aut omnino literas recepimus. Quanquam in noſtris Archiuijs proaui noſtri earum literarũ memoria conſeruetur, quas papa Romanus nomine Eugenius ad has terras miſit, cum regnaret ſemen Iacob Rex regum in uniuerſa Aethiopia, Rex metuendus. Præſcriptio autem literarũ hæc erat. Eugenius Romanus Pontifex filio dilecto noſtro Regi ex ſemine Iacob, Regi regum in uniuerſa Aethiopia maxime metuendo &c. In ſumma autẽ literarũ ſignificabat filiũ ſuũ Ioannem Palæologũ, qui biẽnio an eſſet mortuus Regem regũ Romanorũ ad ſacroſanctã ſynodũ celebrandũ euocatũ fuiſſe, & cũ eo Ioſephum Patriarcham, Conſtantinopolitanũ ueniſſe cũ magno numero Archiepiſcoporũ

&

& epiſcoporum,& omnis generis Prælatorum, in quibus etiam fuiſſent procuratores Patriarcharum Anthiocheni, Alexandrini,& Hieroſolymitani. Qui omnes ſecum ſanctæ fidei & religionis amore firmiter ſe coniunxiſſent, conſtitutaq́ꝫ unitate eccleſiæ ſublatas fuiſſe antiqui temporis difficultates non ſine diuino auxilio, quæ erroneæ,& religioni contrariæ uidebantur, quibus rebus rite ſancitis & conſtitutis ipſe Papa omnibus ſingularem lætitiam peperiſſet. Hunc autem librum Papæ Eugenij ad uos mittimus, quem incorruptũ ſeruauimus, totum etiam Põtificiæ benedictionis ordinem & poteſtatem miſiſſemus, niſi harum rerum nimis magnum uolumen eſſe uideretur, cum magnitudine librum Pauli ad gentes omnino ſuperet. Legati uero qui hæc à Pontifice ad nos detulerunt, fuere Theodorus, Petrus, Didymus,& Georgius ſerui Ieſu Chriſti. Tu uero ſanctiſſime pater recte feceris, ſi euolui ueſtros libros iuſſeris, ubi harum rerũ, de qbus ſcribimus, uti facile arbitror, aliqua memoria reperiať. Itaq; ſancte pater ſi aliqua ad nos perſcribes, firmiter exiſtimato cuncta in noſtros libros diligentiſſime fore conſcripta ut poſteris noſtris earum rerum ſempiterna memoria relinquatur. Et certe is mihi beatus eſſe uidetur, cuius memoria cuſtodita literis in urbe ſancta Roma,& in ſede ſanctorum Petri & Pauli cõſeruatur. Hi enim ſunt domini regni cœlorum,& totius mundi iudices. Et quoniam ita credo, propterea has mitto literas, ut mihi gratia pareatur apud ſanctitatem ueſtram,& ueſtrum ſanctiſſimum ſenatum, ut inde ſancta benedictio mihi proueniat,& bonorum omnium incremẽtum. Obnixe etiam precor ſanctitatem ueſtram, ut mihi mittere uelit aliquas ſanctorum imagines,& præcipue beatæ Mariæ uirginis, ut ſæpiſſime ſit in ore atq; memoria mea nomen ueſtræ ſanctitatis,& cõtinuam ex muneribus ueſtris capiam uoluptatem. Idcirco etiam uehementer poſtulo, ut mihi artifices mittatis, qui imagines fabricent, atq; item enſes & arma bellica omnis generis, itemq́ꝫ cælatores auri & argenti,& fabros lignarios, præcipue architectos, qui domos ex lapide conſtruant,& tegulas ex plumbo cuproq́ꝫ ducere ſciant, quibus domorum tecta protegantur: ad hos etiam nobis admodum chari erunt, qui uitrum conflare, organaq́ꝫ muſica ſcite facta & docte pulſare ſciant. Itemq́ꝫ fiſtulatores & tibicines. Hos uero artifices ex domo ueſtra præcipue mihi mitti uellem, uel ſi horum domi ueſtræ exigua erit copia, ab alijs Regibus filijs ueſtris eos ſanctitas ueſtra poterit impetrare, quoniam ueſtris imperijs & nutibus facile obediunt. Hi cum ad me peruenerint pro meritis ſummo in honore habebunť, ex liberalitate mea mercedem amplam accipient,& ſi domũ aliquis redire concupiſcet, præmijs abunde ornatus abibit uti placuerit, quando nec inuitum quempiam ſim retenturus, cum fructum aliquem ex eius induſtria percepero. Nunc ad alia tráſeundum

eſt,

eſt: & tam à te poſtulo ſanctiſſime pater, cur non hortaris Reges Chriſtianos filios tuos, ut arma deponant, & uti fratres decet inter ſe concordes eſſe uelint: poſtquam ipſi oues tuæ ſunt, & tu ipſe paſtor earum: optime quidem tua ſanctitas nouit, quid Euangeliū præcipiat, quod dicit, omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur. Nam ſi Reges animis & fœdere certo conſentient, facilime Maomethanos omnes delebunt, & pſeudoprophetæ ſepulchrum, quod in urbe Mecha eſt, felici irruptione diſturbabunt & diruent. Ob hanc rem da operam pater ſancte, ut inter eos bona pax fiat, & certum fœdus amicitiæ percutiātur, hortareq́; eos, ut mihi adeſſe atq; opem ferre uelint, cum in Regnorum meorum finibus à Maomethanis Mauris peſſimis hominibus ſim ex omni latere circundatus. Ipſi autē Mauri Maomethani inter ſe mutuis auxilijs utuntur, Regesq́; cum Regibus & Reguli cum Regulis aduerſus nos ſincere & conſtantiſſime conueniunt. Mihi Maurus quidam admodum eſt uicinus, cui finitimi alij Mauri arma, equos, atq; inſtrumenta bellica ſuppeditant. Hi ſunt Reges Indiæ, Perſidis, Arabiæ, atq; Aegypti. Quibus de rebus ſingularē animo indies capio moleſtiam, cum hoſtes Chriſtianæ religionis fraterna charitate inter ſe coniunctos pace frui conſpiciam. Reges uero Chriſtianos fratres meos nihil omnino iſtis iniurijs commoueri, neq; ullam opem mihi afferre, uti certe deceret Chriſtianos, poſtquam fœdiſſimi filij Maomethis inter ſe mutuis opibus adiuuantur. Neq; ego is ſum qui ad id militares copias poſtulem, cum milites mihi ſuperſint, orationes & ſupplicationes tantum peto, locumq́; gratiæ apud ſanctitatem ueſtram, & reges fratres meos exopto: quærēda enim mihi eſt hæc uobiſcum amicitia, ut copioſe his rebus, quas ſupra poſtulaui ad terrorem Maurorum ſim inſtructus & Chriſtiani nomini uicini mei intelligant Reges fratres meos ſingulari ſtudio mihi fauere, atq; opem ferre, quod certe ad commune decus pertinet, poſtquam in una religionis & fidei ueritate conſentimus, & in conſilio ſumus permāſuri. Quod firmum ac abſolutum erit cum eo quod utilius eueniet. Deus itaq; deſideria ueſtra impleat ſuper laudibus Ieſu Chriſti, & patris noſtri, quem omnes laudant per omnia ſæcula: & tu domine pater ſancte complectere me cum omnibus ſanctis Ieſu Chriſti. qui ſunt Romæ, & pariter in hos amplexus recipiātur omnes incolæ Regnorum meorum, & qui Aethiopiam inhabitant, & reddatur gratia domino Ieſu Chriſto cum ſpiritu ueſtro. Has uero literas ſanctitas tua accipiet de manu fratris mei Ioannis Regis filij potētiſſimi regis Emanuelis per Oratorem noſtrum Franciſcum Aluarez.

QVibus literis perlectis, cum idem Franciſcus Aluarez Orator, hæc ipſa quæ ſubſequuntur Luſitano ſermone protuliſſet. Tum deinde Secretarius eiuſdem Oratoris Portugalliæ eadem uerba, ut ab omnibus intelligi poſſent, latine pronuntiauit, uidelicet: Sanctiſſime ac beatiſſime pater, ſereniſſimus, ac potentiſſimus dominus Dauid Rex magnæ & altæ Aethiopiæ, uulgo Prætegyam appellatus, haud minus cultu ueræ religionis, quàm imperio, opibus, ac regnis præcellēs: hunc ſuum Oratorem ad ſanctitatem ueſtram cum his litteris quas ei reddidit, deſtinauit: Mandans ut eidem ſanctitati ueſtræ, tanquā uero Chriſti Vicario, Petri ſucceſſoris ac uniuerſæ eccleſiæ ſummo pontifici, ueram obedientiam & ſubiectionem nomine ſuæ maieſtatis, ac omnium Regnorum ſuorum humiliter ſicut fecit præſtaret: Eiq; munuſculū aureæ crucis, non tam pretio, quod tenue eſt, quàm ueneratione eiuſdem crucis, quàm dominus noſter Ieſus Chriſtus pro nobis ſubire dignatus eſt, à ueſtra ſanctitate, æſtimandum offerret: Supplicans eidem humiliter eiuſdem principis ſui nomine, ut hæc omnia pio parentis affectu à deuotiſſimo filio ſuo ſuſcipere dignetur.

Ad quæ Secretarius eiuſdem ſanctiſſimi D. N. à ſanctitate ſua iuſſus in hunc modum reſpondit.

Sanctiſſimus dominus noſter: Te domine Franciſce Aluarez, ſereniſſimi Dauid Aethiopiæ regis Oratorem, unà cum obedientia, munere & litteris, quas attuliſti grato admodum animo, benigna uoluntate, & paterno affectu recepit: Gratias deo agens, quod ſuis temporibus literas, & Oratorem tanti Chriſtiani Regis, ac tam remoti, uidere ſibi conceſſerit. Itaq; literas ac tua uerba diligenter ac libenter audiuit, obedientiam unà cum uenerabilibus fratribus ſuis. S. R. E. Cardinalibus benigne acceptat: Munusq; ipſum, cum ob imaginem & honorem ſanctæ Crucis, cum obmittentis affectum, ualde gratum habet: tum uero Sereniſſimū Portugalliæ Regem ſumme collaudat in deo domino, quod is præter cætera eius & progenitorum ſuorum ingentia erga Rempub. & ſidem Chriſtianam merita, etiam de ipſo Dauid rege benemereatur, amicitiā, cōmertium, cum eo coniungat, ac te cum his literis tuto ad ſanctitatē ſuā peruenire curauerit. Quod ad reliqua attinet, ſua ſanctitas omnem datura eſt operam, ut pijs dicti regis deſiderijs quantum in tanta terrarum diſiunctione fieri ab ea poterit, ſatisfiat, utq; is ſemper intelligat ſe apud ſanctitatem ſuam, & ſanctam Apoſtolicam ſedem inter cæteros Chriſtianos principes, chariſſimi in Chriſto filij, loco, amore, & honore eſſe. Ac ſore deq; his rebus ſua ſanctitas & cum Oratore Portugalliæ ac tecum h c aget, & per literas ac nuntios ſuos maieſtati tui regis particularibus reſpondebit.

Finis.

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI DE ORIGINE TVRCARVM.

TVRCAE, partim Caſpio mari proximi, qui Aſiam, Orientemq́; uaſtarunt, Caucaſiiq́; ueteres incolæ, qua parte ad Arctum uergit: partim inter Scythicas gentes relati, & Hunnici ſanguinis, qui poſtea Vngari dicti ſunt, exiſtimati: quod ex Græcis autoribus, & Latinis aliquot colligas. Veteres ſcriptores (quod ſciã) de his nihil, præter Mellam & Plin. ille præter nudum Turcarum nomen in Scythiæ relatione nihil aliud addidit. Siue igitur ueteres illi à Mella relati, ſiue recens aliquod genus hominum, eorum certe qui Caſpiĳ maris accolæ fuere, tenuiſſima memorantẽ primordia & ut cæterarum gentiũ planè obſcura: nam ſeptingenteſimũ ab hinc annum natali ſolo relicto, in Perſidem atq; Aſiam minorem primum impetum fecere, ſed nec unus dux illis, nec certum imperium: uagi, diſpalatiq́;, quòuc cuiq; ſors affuit, latrocinantes magis quàm belligerantes prouincias uaſtarũt: prima ſtipendia Baſilio Macedone imperante ſub Muchumetio Saracenorum principe meruere quorum præcipue opera Babylonios Indosq́; ille uicerit. Sed peperit his uirtus inuidiam prohibitiq; ad ſua redire, indignati primo ſecedunt: inde uno alteroq́; prælio Tangrolipicis Mucaletĳ ducis eorum auſpicĳs feliciter aduerſus Saranos geſto, tandem egregie uincunt. Muchumetiumq́; profligatum acie obtruncant: ex quo res Turcica ad Tangrolipicem delata. Is alĳs Turcis ad ſe accerſitis Cucumetiũ nepotem aduerſus Arabas cum paratiſſimis copĳs miſit: qui prælio ab his uictus, cum à patruo per ſummum contemptum exceptus eſſet, eius iracundiã ueritus, ab illo deficit, & Paſara Choraſmiorum urbe munitiſſima ſeſe includit. Tangrolipix interea prælio genti funeſtiſſimo in Mediæ finibus cum Romanis Aſani alterius nepotis ductu conflixit. Quo uicto & cæſo, indigatus ille Alcimum fratrem iterum in Romanos miſit: qui egregiã uictoriam capto Liparite Græcorũ duce, & cæſis etiam Iberis Romanorũ ſocĳs retulit: ſed cum Liparitem primum, mox & dona à principe miſſa facile Turca reddidiſſet, nec præſtarent Romani quod promiſerant, ingẽtibus copĳs accinctus Tangrolipix Aſiam omnem ad Euxinum mare aut uaſtat, aut ſubigit: uariatũ deinde ingente factionibus exortis ad Gallorum uſq; memorabilem illam expeditionem, qua fracti ab his ſæpius, magna etiam imperĳ parte mulctati ſunt. Donec Othomanus ab hoc Selino, qui rerum nunc potitur, nonus ueterẽ gentis gloriam aſſerere auſus eſt. Is obſcuro loco & parẽtibus

agrarijs natus, uirtute ac calliditate ſingulari, conflata per ſeditionẽ manu, circunferre Turcica cœpit arma, in ſuæ gentis homines nõ minus infeſtus quàm in noſtros. Paulatímq́; rerum ſucceſſu, & imperãdi libidine inflãmatus, caſtellum, quod Othomanũ de ſuo nomine appellari uoluit, cepit: diſtabat id à Pruſia Trapezuntem uerſus itinere dierum ſex, agebatur autẽ annus ſalutis noſtræ milleſimus trecenteſimus, præeratq́; in Barionæ ſede Bonifacius octauus, circa exitum Michaëlis Palæologi, & Andronici nepotis initia. quo tẽpore Germanis Albertus imperabat. Othomanus igitur his auſpicijs intra octo & uiginti annos, quibus rerum potitus eſt, incredibile dictu quantũ rem ſuam auxerit: magnam certe Bithyniæ partem breui ſubegit, oppidáq́; ad Euxinũ poſita non pauca cepit: qui moriẽs Orchani filio regnũ per manus tradidit: ſub quo diſſidio Græcorũ Cantacuzeno & Palæologis cõtendentibus, adeò res Othomanica creuit, ut Pruſiam Græcis ademerit, & dum Cantacuzeno magis quàm Palæologis fauet, primus in Europam ab eo accerſitus, traiecit. Caramanum etiam, perfidia in illum uſus, cuius filiã in uxorem duxerat, interfecto eius filio adoleſcente, non exigua principatus parte exuit. Qui poſt uigeſimum ſecundũ imperij annum Ammuratẽ filium hæredem reliquit. Is auitã, paternámq́; felicitatẽ æmulatus, in Caramanum auũ m maternum nõ minus infeſtus quàm pater fuit: mox ab imperatore Palæologo ſolicitatus in Bulgaros, fratremq́; Peloponneſij principẽ, qui bellum mouerant x i i. Turcarũ millibus in Europam tranſportatis, egregie Bulgaros, hoſteſq́; imperatoris ultus eſt: hinc Europeis opibus illectus, dum ulciſci imperij hoſtes ſimulat, uſus Genuenſium nauibus, Helleſpontum ad Abydũ ſuperat, Callipolimq́; cum alijs oppidis occupat. Is fuit annus milleſimus trecenteſimus ſexageſimu ſtertius, nec multo poſt Seruiã, Bulgariamq́; ingreſſus, cum Hadrianopolim prius occupaſſet, occurrentes ſibi cum paratiſſimis copijs hoſtes, ingenti cæde profligat, Lazaro Seruiæ principe in acie cæſo, ſed mox à ſeruo in domini uindictam Ammurates occiditur, cum annos uiginti tres imperiũ tenuiſſet, Pazaite & Solimano liberis ſuperſtitibus. Pazaites interfecto per inſidias fratre, patris mortem ulturus, Marcum Craieuicũ Bulgatorũ principem prælio ſuperat, & interfecit, inde magnam Bulgariæ partẽ ſibi ſubiecit: nec tanto rerum ſucceſſu quietus, Boſſinam, Croatiam, ulterioreſq́; Illyrici partes uaſtat. Conſtantinopolim annos octo obſidet, facileq́; obſeſſam iam tunc expugnaſſet, niſi Vngarorũ, Gallorumq́; aduentum formidans, quibus ad Nicopolim occurrit, memorabili prælio noſtros ſuperaſſet, cæſis, captiſq́; magna ex parte Gallorũ ducibus, in primis Ioanne Burgundiæ duce, & Sigmundo Vngariæ tunc rege tumultuaria pugna fuſo, qui facile in hoſtis poteſtatem ueniſſet, niſi Venetæ claſſis occurſu ſeruatus è fuga eſſet;

eſſet, cui tum Thomas Mocenicus, qui poſtea Michaëli Steno ſucceſſit, præerat: inde ad Conſtantinopolitanam obſidionem ſpei plenus regrediens, cum eam biennio obſeſſam tenuiſſet, trepidiſſimis Tamberlanis Scythæ nuntijs, qui infinita penè multitudine Turcarum terras inuaſerat, excitus, illi ad Stellam montē congrediunt̄, in Galatiæ, Bithyniæq; cōfinio. Cæſa ſunt in ea acie Turcarum ducenta millia: uiuus ipſe Pazaites in hoſtis poteſtatē uenit, qui aureis cathenis caueæ uictus, ad mortem uſq; à Tamberlane circunductus eſt. Incidit hæc clades Turcis in annum milleſimum trecenteſimum nonageſimumſeptimum ſalutis noſtræ, Bonifacio nono pontifice Romano. Huic duo fuere liberi mares: Orchanes, quē alij Calepinum, & Maomethes, quem noſtri Moyſen magno, uti uideo, errore dicunt. Orchane intra bienniū per inſidias à fratre interfecto Maomethes tem Turcarum ſolus occupat, qui Turcia auito regno Aſiæ recepto per Tamberlanis interitum, Bulgarios & Vlachos prædis & cladibus afflixit, Hadrianopoliq; recepta, regiam ibi ſedem ſtatuit: ipſo poſt annos ſeptem & decem mortuo, Ammurates filius regnum init, Ioanne XXIII. Barionæ ſedem tenente. hic maiorum gloriam nō ſolum æquauit, uerumetiā longe ſuperauit. Prima illi expeditio in Myſorum principem, qui nunc Serui dicuntur, fuit: de quibus Scopiam & Nouemontū poſt longam obſidionem cepit. Duos Reguli filios captos oculis priuat, poſtea ſororem eorum uxorem ſibi adſciſcit, reſtitutoq; per has nuptias Nouemonto: in Vlachos, Vngaros & Germanos incurſiones graues facit, inde in Epeirum deflectens Croiam expugnat. Venetorum arma in ſe ſolicitat, Theſſalonica his per uim adempta, interim unà ab Vngaris ingēti pugna uictus, inducijsq; ab his decennalibus impetratis, iterum ab ijſdem Vngaris præter iuſiurandi fidem Eugenij pontificis hortatu bello petitur: quos duplici prælio ducum noſtrorum diſcordia & ambitione uicit, in altero ad Varnam Ladislaus rex Poloniæ, & Iulianus Cardinalis obiere: in altero ad Baſila uictus Hunniades, cæſiq; principes Vngari nō pauci, præter Gregarium militem, qui ad internitionē occubuit. Nec moratus Peloponneſſum fratrum diſcordia iniuriæ obnoxiam in ditionē redegit exinde reputans animo regni moleſtias, & fortunæ inconſtantiam animo agitans, in Aſiam abijt ſolitariam uitam ſecutus, & Maomethæ filio cura rerum demandata ſub Calibaſſæ tutela, quam non multo poſt repetere ſuaſus (ætas enim filij nō ſatis idonea rei adminiſtrandæ adhuc uidebatur) Epeirum ingenti exercitu repetit (defecerat enim ferè uniuerſa Scanderbecchio autore) & Croia fruſtra per aliquot menſes oppugnata, mœrore animi obijt. cum annos quatuor & XXX. regnaſſet. Longum eſſet ſi Maomethis eius filij res geſtas explicem, quæ quantæ fuerint, nouum Othomanicæ familiæ magni cognomentum ab eo quæſitum, & in

heredes iam tranſmiſſum arguar. Is enim duo Chriſtianorum imperia Conſtantinopolitanum, & Trapezuntium ſubuertit: regna duodecim nobis ademit, ducentas urbes Chriſtianam pietatem ſecutas cepit, & in his Chalcidem inſulam armis & Scodram deditione Venetis extorſit. bellum maritimum permultos annos cum maioribus noſtris geſſit. Capham ponticam urbem expugnauit. Rhodon inſulam fruſtra tentauit, Italiæ capto Hydrunte arma intulit: & dum pluſquã ciuile bellum in maiorem filiũ meditatur, cum annum unum & XXX. præfuiſſet, obijt anno ſalutis noſtræ MCCCC. octuageſimo primo, quinto Nonas Maij. Quo mortuo res Turcica ciuilibus armis aliquandiu iactata eſt. Sed minore fratre uicto & fugato, ſolus imperiũ Pazaites obtinuit, qui Vlachiæ caſtella quædam cum expugnaſſet, inde in Sultanum Aegyptium copias eduxit, à quo ſæpe uicti Turcæ, tandem pacem, fœdusꝗ iniere. Cæterum cum otij appetentior à natura uideretur, nec tamen per ſuorum hominũ ferociam feriari à re bellica poſſet, paratis terra mariꝗ ingentibus copijs anno MCCCC. nonageſimoſecundo, Cerauniorũ montium accolas inuadit, tractumꝗ illum liberarũ ſemper ad eam diem gentiũ Turcicæ ſeruituti ſubdit, inde ſeptimo poſt anno terribili claſſis apparatu Venetis Methonem, Naupactũꝗ, mox inde & Dyrhachiũ adimit, Quin & in Foroiulienſi agro trepidatũ Turcis fœde terrã eam magno noſtrorũ damno uaſtantibus, Nec multo poſt pax ſecuta Andreæ Gritti patricij clariſſimi opera, poſtquam non diu ſuperſtes Pazaites fuit regno à Selino filio pulſus, qui rerum nunc potitur, ex quo annos fermè XXX. imperitaſſet.

POMPONII LAETI

DE ORIGINE MAOMETHIS.

HERACLII Sergius Conſtantinopolitanus Pont. caput diademate cinxit, eadēꝗ die Fabiã Eudociã duxit uxorẽ, ſimulꝗ & ſacratiſſimæ coronæ, & nuptiarũ pompa celebrata eſt. Totũ Orientẽ uaſtauerãt Perſæ, & legiones ſæpius reparatas, ſæpius deleuerãt. Hinc Scythæ & Auari Europã diripuerant, & Romanos milites interfecerãt, pauciſſimi in tot cædibus ſupererãt, ex his qui militauerant ſub Mauricio & Phocate, uix crediderim quod quidã ſcribunt duos tantum ſuperfuiſſe. Ambiguus erat Heraclius Europã ne, an Aphricã uindicaret. Criſpum Capadociæ præfecit, fœdus cum Chagono ante longũ murũ Atanaſij percuſſit, cum Langobardis induciæ nondũ exierant, Aphricã firma præſidia tuebant. Itaꝗ tota mole ad Orientẽ liberandũ conuerſus eſt, priuſquã bellũ gereret, legatos eos miſit ad Coſroën, ut à uaſtatione urbiũ, & Romanorũ cæde ceſſaret, utꝗ iam ſatur humano ſanguine rediret in Perſida, deinde fru-

ſtra

ſtra orauit inducias, ille cum animus omnia perdendi ctar, bis legatus con
tempſit. tandē ſpretis conditionibus pacis, ſuperbe & cōtumelioſe reſpon
dit, ſe nunquā cum Romanis quieturū, niſi poſtpoſita & abnegata Ieſu
Nazareni crucifixi religione, Mitrā, hoc eſt, Solem, qui unicus eſt deus,
adorarent. Imperator indignatus, deſperata pace, expeditionē quàm cœ/
perat, parauit, acrem delectū undiq; haberi iuſſit, nouas legiones ſcripſit.
Nam ueteres occiderant, & priuſquā ad bellum duceret exercuit, ut ſolet
de Tyronibus fieri ad liberandū Orientē pergit. Coſroēs factus de bello
certior, Palæſtinā, Iudeāq; diripuit. Hieroſolymas poſt longam Chriſtia
norum occidionē, exhauſtis omnibus, & omni ſuppellectile, cōſumpſit. Li
gnum ſalutiferæ crucis, unà cū ſanctiſſimo urbis epiſcopo, in auita regna
ferri iuſſit. Oſtanē Satrapā cum ualido exercitu, contra uenientē Hera/
clium miſit, res primū leuibus prælijs tentata eſt, deinde totis uiribus pu/
gnatū eſt. Perſi uicti terga dedere. Cæſa ſunt hoſtiū ſupra x x x millia.
Oſtanes fugit. Saraces & Saraballes duces cecidere, nec tanta cæde ulti
ſumus. Iamq; iterū ac tertio uictores, deleto ac cæſo ſupplemēto longe
maiore, cū duce Saie & Razetene in uiſcera Perſidis ſuperato Tygride
penetrauimus, ſæuitūq; eſt, nō modo in homines, uerū in urbiū direptio/
nes, nec temperatū eſt à pſanis hoſtiū templis. qua ſtrage, noſtra uulnera
recōpenſauimus. ſecūdo & tertio prælio cœleſti auxilio uſi, uictoriā ad/
ſecuti ſumus, ſed tertius ille cōgreſſus cæſis multis millibus, finē bello Per/
ſico fecit. Coſroēs deſperatis rebus Cteſiphontē aufugit, ubi à Siroē in/
terfectus eſt, q̄d pater Medarſe filio alteri, ſed natu minori regnū tradide/
rat. Quare & hic cecidit uxoresq;: negocio pfecto, Siroēs, ablatas opes
quas reperit, captiuosq; Romanis, & lignū uitæ reſtituit Heraclio, & pri
mus ipſe de morte patris ac fratris ſcripſit ad principē. Paxq; ei data eſt,
ijs conditionbus, ut limes Perſici ac Romani imperij Tigris eſſet, atque
Perſæ Meſopotamiā non attentarēt. tertiæ pugnæ dies, faſtis Rom. ad/
ſcriptus adhuc magnæ uenerationis eſt. Exercitus uictorū & laureatus
honuſtus fercuculis atq; tropeis magna lætitia & ingenti gloria Cōſtant/
inopolim redit. dux purpuratus aureo inuectus curru, non lauream ma/
nu, ſed lignū crucis tenens, ſe lætantibus populis ſpectandū præbuit. Gra/
tum & ſalutiferū ſpectaculū, occurrētibus ſacerdotibus regio ornatu inſi
gnibus, pompaq; admirabili, præeūte Pōtifice, in ſacratiſſimo tēplo poſi
tū eſt, maior hic certe triūphus, quàm q Deglemere uicto & Aphrica recu
perata habitus eſt. Imperauit Heraclius an. x x x i. ferūt hydropiſi occu
buiſſe. Alij ſcribūt nouo cladis genere, teſtiū folliculo ſurſum uerſo, ſimul
cum uirili mēbro & ſemp̄ tento adeò ut quoties meieret, niſi tabula um/
bilico admota prohibente, uultum lotio ſparſiſſet. Exiſtimant ob inlici/
tas nuptias id accidiſſe. Lapſus etiam fertur in hæreſim Monotelitarum.

Huius tempore prodiſſe in lucẽ Maometh memoriæ proditum eſt, obſcuris genitum in Arabia parentibus, captumq; ab Scenitis (Numi-
darum more uiuunt) & mox uenditum. Abdimoneples Iſmaelitici gene-
ris emit locuplex mercator, qui non ut ſeruum, ſed liberum loco educauit.
Forma puerum conciliabat. cum adoleuiſſet mercimonijs præpoſuit, qui
dexteritate ingenij cum ualeret, commertio uſus Chriſtianorum Iudæo-
rumq; & aliorum, & lucro augendo diligẽs, primum domino gratus, in-
de in noticiam plurimorũ uenit. Erat tum in Arabia Sergius monachus.
Eò enim è Byzantio fugerat, ſceleſtæ opinionis pœnas metuens, inq; do-
mum Abdimoneplis conſuetudine diuertebat, Maomethi plurimum fa
uens, nactusq; iuuenis facilitatem atq; promptitudinem, in diuerſa haud
difficulter deduxit. Interea herus moritur ſine liberis: uxor uidua dum ui-
rum quæreret, & eſſet quinquagenaria, domiq; haberet ualidum annis
iuuenem, domeſticis nuptijs uſa traditur, Sergio (uti ego exiſtimo) per-
ſuadente: iuuenis Magicæ uanitatis nõ expers, potens pollensq; carmine,
intra paucos dies muliebri menti mirum de ſe ſtudiũ immiſcuit, adeò ut il
la nimio ardore deperiret. Corripiebat̃ Maometh comitiali morbo, quod
ubi uxor animaduertit, ægreferẽs rogauit, quidnam rei eſſet: tum ille mo
nitis Sergij, deſine mirari, inquit, morbus abeſt, ſed conſpectum cœleſtis
nuuntij ad me dei iuſſu uenientis: ferre cum nequeã, mens & membra ob-
ſtipeſcunt: idemq; contingere omnibus Prophetis narrabat, ſe quoq; pro
phetam eſſe dictitans. Vana ſpe eluſa fœmina, fidem præſtitit, & quẽ mo
do amabat, obſeruare ſimul & colore cœpit: in ea perſuaſione cum diem
obiſſet, hæredem uirum toto (ut aiũt) axe ſcripſit: ijs opibus fretus, pa-
lam de ſe loquebatur: multi adſentiebantur, præſertim fœminæ, inter
quas antea gloriabunda uxor, nomen laudesq; mariti & cœleſtium con-
greſſus diſſeminauerat: ſiqui uero repugnarent: cogebantur armis: bre-
uiq; ſermone & metu exercitum ſatis amplum coẽgit. Negligentia Cæſ.
Auguſti animos præbuit, qui exiguis copijs, primos illos conatus effrin-
gere potuit, neglectus ignis paulatim augeſcens, cum fomes ſuppetit,
abſumit omnia, deſidiaq; noſtrorum, pernitioſa tabes creuit, cui fo-
mentum medicæ manus adhibere nequeunt. Arabes primi defecere,
proximæ deinde regiones, ipſaq; inuadit̃ Syria, in qua ferax Dama-
ſcus ui expugnata, uiuentis Phylarchi, & templũ & diuinos honores prin
ceps inſpexit. Pugnaſſe poſtea fertur cum Perſis, & partem copiarum a-
miſiſſe, redijſſeq; ad ad ſuos Arabes, copiasq; ſuppleuiſſe Scenitis, manu
tum bello ualidiſſima & rebus geſtis clara, quæ indignata ob negata ſti-
pendia fraude quæſtorum, & Romani ducis tenacitate, Maomethi hæ-
ſit & tũc defeciſſe prouincias quidã ſcribunt. Scriptor haud ignobilis, qui
paulo poſt illa tempora fuit, tradit Maometh cum plerisq; adſeclarũ co-
hortibus

hortibus Syriam intraſſe, & per legatos petijſſe ab Heraclio regiones ad incolendum, atq; impetraſſe, & ingentem illum numerum, cum alimenta deeſſent, direptionibus agrorum, uillarumq; & urbium quæſiuiſſe: adijciunt poſt rapinas reuerſum eum ad antiquas ſedes, aperuiſſeq; leges; & fuiſſe legislatorem: tandem natum an. XL. ueneno interiſſe, quod ad fines dominorum, ad quos hæreditas ſpectabat, parauiſſe ferunt, & clam cibis immiſcuiſſe. Eo ſublato Iſmahelitica gens. quod ab duce didicerat, ferre palàm deterrita non eſt. Tota ferè quæ antea cœperat ceſſit Aphrica, ſed oræ Mediterranei maris longe ſerius. Demum deſidia Romanorũ principum, eò ſuperſtitio creuit, ut magnitudine eius atq; armis perterritus oriens, & bona pars Europæ, non ſine clade, & noſtra ignominia, deſciuerit. Heraclius ex Fabia Eudocia uxore ſuſcepit Epiphaniam & Heraclium, qui Cõſtantinus nouus adpellatus eſt, quem ab ineunte ætate ſacro diademate adornauit pater. Defunctæ Fabiæ funus cum efferretur, puella forte quadam ſpuit per feneſtram, contigitq; tetigiſſe elatum cadauer, nulla facta mora comprehenſa & rogo Fabiæ poſita, uiua exuſta. Duxit poſtea Martinam filiam fratris, lata lege, ut idem omnibus liceret, ex qua genuit Heraclonam. Succeſſit primum patri Conſtantinus nouus, qui regnũ à patre adcepit, non malum fidei dogma, nondum annum imperans, à nouerca ueneno ſublatus eſt. Adripuit imperium Martina cum Heraclona, qui natus erat an. X. & ij conſpiratione ſenatus ante biennium capti, & in exilium Capadociã miſſi, mulieri linguam præcidũt, ne oratione, qua plurimũ ualebat, populos commoueret, puero abſciderunt naſum ne decor aut gratia in uultu miſerationem facerent. Senatus tunc ſine militibus principẽ fecit, quod raro contigit, & ante & poſt Tacitum Aug. electus eſt Conſtans Conſtantini F. genitus ex Gregoria filia Nicetæ Patricij & is filius Gregoriæ, qui multum dilectus ab Heraclio fuerat, magnisq; honoribus functus. Conſtans uero dum fruſtra in Longobardos impetum facit, in ſuos conuertit iram: laminas argenteas, quibus Panteon tegebatur, & alia quædã precioſa, reliquias hoſtiliũ prædarum atq; incendiorũ ſubſtulit, & ſecum in Siciliã tulit. Dumq; ibi in balneis ſe lauat, à miniſtris, autore Mazeſe, interfectus eſt. Qui dum pace Conſtantinopoli fruitur, mortem obijt, regnumq; per manus filio Iuſtino tradidit. In hoc defecit Heraclij progenies, decimo Imperij anno, deiectus ſolio à Leontio Patricio, exul in Ponto, adflictus calamitate occubuit, abſciſſis naribus: ſoli Heraclio inter omnes principes Rom. quantũ rerum geſtarum monimenta docent, ſtirpis ſuæ apud inferos ſextum legere Auguſtum, Lacheſis ſuo inextricabili uolumine concedit. Præfuerũt omnes an. LXXXVII.

Finis.

~~BASILEAE~~ EXCVDEBAT HENRICVS PE-
TRVS MENSE AVGVSTO ANNO
D. M. XXXIII.

